Jönköpings läns museum
Rapport nr 17

Jönköpings kommun
Stadsarkitektkontoret 4/88

JÖNKÖPINGS KOMMUN
LANDSBYGDEN
Kulturhistorisk utredning

Text och inventering: Christine Hederström, Jönköpings läns museum.
Foto: Christine Hederström, om ej annat anges.
Layout: Vivi Anne Andersson, stadsarkitektkontoret.
Utskrift: Vivi Anne Andersson, stadsarkitektkontoret.
Omslag: Drättinge gård vid Landsjön i Skärstad, sedd från SO.
Foto: Christine Hederström, 1984.
Tryckt I augusti 1989.
ISSNR: 349 - 7887 - 17.

Kartorna är godkända ur sekretessynpunkt enligt Lantmäteriverkets beslut 1989-04-11.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD 1

ÖVERSIKTLIG KULTURHISTORISK UTREDNING OCH BEVARANDEFÖRSLAG FÖR JÖNKÖPINGS KOMMUN 3

Bakgrund 3
Inventering, rapport 3
Vad är kulturhistoriskt värde 4
Urvalsgrunder 4
Plan- och bygglagen 5
Översikts- och detaljplan samt skydds- och områdesbestämmelser 5
Kulturminneslagen 6
Fornlämningar 6
Byggnadsminnen 7
Kyrkobyggnader, begravningsplatser och prästgårdar 7
Statliga Byggnadsminnesmärken 8
Synpunkter på byggnadsvård 8
Exteriör 9
Interiör 9
Lån 10
Bidrag 10
Statligt stöd till kulturvårdsåtgärder i odlingslandskapet 10

JÖNKÖPINGS KOMMUN - KULTURHISTORISK ÖVERSIKT 11

Topografi 11
Kommunikationer 11
Näringar 12
Fornlämningar 14
Sockencentra och kyrkobyggnader 21
Agrarsamhällets bebyggelseenheter och odlingslandskap 25

ANGERDSHESTRA SOCKEN 36

BANKERYDS SOCKEN 44

BARNARPS SOCKEN 54

BOTTNARYD SOCKEN 63

GRÄNNA SOCKEN 71

HAKARPS SOCKEN 89

JÄRSNÄS SOCKEN 97

JÄRSTORPS SOCKEN 106

LEKERYDS SOCKEN 114

MULSERYDS SOCKEN 120

MÅNSARPS SOCKEN 127

NORRAHAMMARS SOCKEN 137

NORRA UNNARYD SOCKEN 157

ROGBERGA SOCKEN 164

SKÄRSTAD SOCKEN 172

SVARTTORP SOCKEN 180

VISINGSÖ SOCKEN 189

ÖDESTUGU SOCKEN 196

ÖGGESTORP SOCKEN 206

ÖLMSTAD SOCKEN 217

LJUNGARUMS FÖRSAMLING 228

SOFIA FÖRSAMLING 232

KÄLLOR OCH LITTURATUR 243

FÖRORD

Ett planmässigt tillvaratagande av de kulturhistoriska värden som den byggda och odlade miljön innehåller bör ses som en väsentlig del av den samlade resurshushållning, som sätts in för att bevara och utveckla en god livsmiljö för framtiden. Detta synsätt har kommit till uttryck i riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen och i besluten om den statliga kulturpolitiken.
I anslutning till denna kulturpolitiska målsättning har pågått och pågår inventeringar av kulturhistoriskt värdefulla miljöer och objekt samt upprättande av kommunala och regionala kulturminnesvårdsprogram.

Föreliggande översiktliga kulturhistoriska utredning och bevarandeförslag för Jönköpings kommun (utom tätorterna Jönköping, Huskvarna och Gränna) har utförts av Jönköpings läns museum på uppdrag av Jönköpings kommun. Arbetet har omfattat en översiktlig kulturhistorisk bebyggelseinventering och sammanställande av rapport med bevarandeförslag i vilken även de tidigare delrapporterna över Nordvästra och Sydvästra Banden, Östra Vätterstranden samt Visingsö inarbetats. Härigenom har en samlad kulturhistorisk utredningsrapport med bevarandeförslag för Jönköpings kommuns landsbygdsdel åstadkommits.

Utredningen har varit på remiss till olika myndigheter och sammanslutningar varibland kommunens hembygdsföreningar varit av särskild vikt. Inkomna synpunkter och förslag har därefter studerats och rapporten har i vissa delar reviderats och kompletterats.

Den nu färdigställda rapporten ingår som kunskapsunderlag i det kommunala kulturminnesvårdsprogrammet för Jönköpings kommun.

Klas Börjesson
landsantikvarie

ÖVERSIKTLIG KULTURHISTORISK UTREDNING OCH BEVARANDEFÖRSLAG FÖR JÖNKÖPINGS KOMMUN; utom tätorterna Gränna, Huskvarna och Jönköping

Bakgrund

Dagens landskap är i väsentlig grad en produkt av människors verksamhet under årtusenden. Markutnyttjandet har fram till vår tid inte varit hårdare än att spåren av äldre skeden går att skönja. Dagens markexploatering innebär däremot ofta en kraftig omvandling med ett utplånande av de äldre spåren som följd.

Förändringen av den ursprungliga miljön är ofrånkomlig, men genom en medveten planering kan man åstadkomma att huvuddragen i den tidigare utvecklingen fortfarande går att urskilja. Om viktigare kulturminnen och miljöer bevaras och vårdas vid den framtida samhällsutbyggnaden, möjliggörs ett upprätthållande av stads- och landskapsbildens historiska identitet.

Föreliggande utredning syftar till att ge underlag för ett planmässigt tillvaratagande av områden med fornlämningar, odlingslandskap och bebyggelse, liksom även enstaka fornlämningar och byggnader av särskilt kulturhistoriskt värde.

Inventering, rapport

På uppdrag av Jönköpings kommun utförde Jönköpings läns museum en översiktlig kulturhistorisk inventering av östra och västra Vätterstrandsområdena. Följande delar berördes: delar av Gränna landsförsamling, Ölmstad, Skärstad, Hakarp och Huskvarna, Bankeryd, Järstorp, Ljungarum (del av), Månsarp, Norrahammar och Sofia församlingar. Fältarbetet utfördes under 1975-76 och avrapporterades 1978. Fältarbete och rapport utfördes av antikvarie Bo E Karlsson.

1984 fick Jönköpings läns museum i uppdrag att bearbeta och revidera tidigare utförda inventeringar, komplettera materialet så att det täcker hela Jönköpings kommun samt att utarbeta ett bevarandeförslag som kan ligga till grund för ett kommunalt kulturminnesvårdsprogram. Tätorterna Gränna, Huskvarna och Jönköping berörs ej i detta sammanhang då särskilda rapporter med bevarandeförslag utarbetats 1981 och 1982.

Vid bebyggelseinventeringen har i det närmaste samtliga av kommunområdets fastigheter summariskt besiktigats. De områden och fastigheter, vars bebyggelse vid besiktningen bedömts vara av kulturhistoriskt värde har beskrivits och fotograferats till utseende och sammanhang. Till detta har fogats administrativa uppgifter ur länsmuseets arkiv och ur nedan angivna tryckta källor. Inventeringsmaterialet förvaras på Jönköpings läns museum och kopior på stadsarkitektkontoret.

Rapporten omfattar inledningsvis en översiktlig kulturhistorisk beskrivning av Jönköpings kommun. Under rubriken "Plan- och bygglag" redovisas de möjligheter som finns att vårda och bevara kulturminnesmärken med lagens hjälp. Huvuddelen av rapporten omfattar en förteckning över dels områden, dels enstaka anläggningar av kulturhistoriskt värde, redovisade sockenvis i bokstavsordning. Varje område anges på ett utsnitt av ekonomiska kartan och i skala 1:10.000. De enstaka anläggningarnas läge finns inprickade på sockenkartorna i skala 1:50 000.

Redovisningen av fornlämningar och fornlämningsområden grundas delvis på Riksantikvarieämbetets fornlämningsanalys från 1981. Dock har de föreslagna områdena och objekten besiktigats i samband med det nu genomförda inventeringsarbetet och därefter har slutligt ställningstagande gjorts. De i förslaget ingående fornlämningarna har bedömts vara av särskilt stort intresse för vetenskap och allmänhet. Kulturminneslagen 1988:950, kap. 2 (om fornlämningar) ger ett obetingat skydd åt samtliga fornlämningar, oavsett tillstånd eller värdering.

Vad är kulturhistoriskt värde ?

Det vid varje tidpunkt existerande landskapet med dess innehåll av odlingssystem, hägnader, vegetation, byggnader, vägar och andra anläggningar är det samlade resultatet av en mångtusenårig mänsklig bearbetning och modifiering av naturlandskapet. Perioder med olika näringsfång och samhällsorganisation har avlöst varandra och på skilda sätt avsatt spår i landskapets fysiska struktur. Härigenom blir landskapet med dess innehåll i vid bemärkelse en viktig historisk källa och referensram för vår egen tid. Det förflutnas spår i landskapet är emellertid av vitt skilda slag och mer eller mindre tydliga. Ju längre tillbaka vi förflyttar oss i tiden, desto mer ofullständig och svårtolkad är bilden. Från jägarstenålderns mångtusenåriga period i det småländska området finns endast enstaka lösfynd. Men även långt senare epokers lämningar är ofullständigt utforskade och i många fall inte heller uppenbara i det nuvarande landskapet. Det gäller såväl kända som okända förhistoriska lämningar liksom spåren av senare tiders odlingssystem m m.

I den historiska förändringsprocessen har nytt och gammalt vävts samman och få av de här utvalda miljöerna är renodlade uttryck för ett klart avgränsat historiskt förlopp. Många gånger har ett visst skede satt sin huvudprägel på ett område, men vid sidan därav kan äldre och yngre inslag urskiljas.

Ett kulturhistoriskt arbetssätt innebär en strävan att tolka landskapet och dess lämningar utifrån kunskap om det historiska skeendet och att genom urval, dokumentation och bevarande av karakteristiska lämningar levandegöra det förflutna.

Urvalsgrunder

Utredningens översiktliga karaktär har ej gjort det möjligt att förteckna samtliga enskildheter av kulturhistoriskt intresse utan snarare ett representativt urval, med tyngdpunkten på sammanhängade miljöer. På de enskilda objekten har kraven ställts högt vad gäller bevarandegrad och representativitet och alltför förändrade eller förfallna byggnader har i regel ej kunnat uppmärksammas.

Till grund för utredningens urval av kulturmiljöer och kulturminnen ligger en strävan att:

- Urvalet skall belysa traktens - i detta fall Jönköpings kommuns historia och bebyggelseutveckling från förhistorisk tid till vår egen tid.
- Urvalet skall vara allsidigt, så att olika tidsepoker är företrädda, liksom yttringar av skilda samhällsklassers verksamhet.
- Urvalet skall beakta både det allmängiltiga i den historiska utvecklingen och de särdrag som präglar just Jönköpings kommun.

Ovanstående kriterier berör urvalets representativitet. Angelägenhetsgraden vad gäller bevarandeinsatserna är även avhängig av hur vanlig en viss typ av anläggning eller byggnad är.

Viktigt för bedömning av det kulturhistoriska värdet är också graden av autencitet. För att utsäga något om sin tid måste exempelvis en byggnad bibehålla en viss grad av ursprunglighet i konstruktion och arkitektonisk utformning. I vissa fall kan dock senare tillägg på ett intressant sätt spegla förändrade stilideal och brukningsformer. Det mest uppenbara exemplet härpå är kyrkobyggnaderna och deras inredning.

Plan och bygglag

Den 1 juli 1987 trädde en ny plan- och bygglag (PBL) i kraft. Den är en omarbetning och modernisering av den gamla lagstiftningen med i många avseenden nytt innehåll. Den nya lagen ersätter byggnadslagen från 1947, byggnadsstadgan från 1959 samt lagen om påföljder och ingripanden mot olovligt byggande (LPI) från 1976. En helt ny lag, naturresurslagen (NRL), har tillkommit med regler för hushållning med marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt. Reglerna i denna ersätter bland annat de riktlinjer i den fysiska riksplaneringen (FRP), som antagits av riksdagen under 1970-talet.

För nya byggnader säger plan- och bygglagen i 3 kap. § 1 att "byggnader skall placeras och utformas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- eller landskapsbilden och till natur- och kulturvärdena på platsen. Byggnader skall ha en yttre form och färg, som är lämplig för byggnaderna som sådana och som ger en god helthetsverkan."

För befintliga byggnader säger plan- och bygglagen i 3 kap. § 10 att "tillbyggnader, ombyggnader och andra ändringar .... skall utföras varsamt så att byggnadens särdrag beaktas och dess byggnadstekniska och konstnärliga värden tas tillvara." Detta innebär bl.a. att boendekvaliteten i äldre hus, som t.ex. goda rumssamband eller karakteristiska rumsvolymer bör bevaras. Kakelugnar, skåpssniderier, dörrar och paneler etc. behandlas på ett varsamt sätt. Plan- och bygglagen säger även att byggnader som ingår i ett värdefullt bebyggelseområde inte får förvanskas (3:12) och att underhåll skall anpassas till byggnadens historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värde (3:13).

Översikts- och detaljplan samt skydds- och områdesbestämmelser

Varje kommun skall ha en aktuell översiktsplan som omfattar hela kommunen. PBL reglerar inte i detalj vad översiktsplanen skall innehålla. Skiftande planeringsbehov och resurser får avgöra vad kommunerna närmare behandlar i sina översiktsplaner. Enligt PBL 4:1 skall följande framgå av översiktsplanen:

1. Grunddragen i fråga om den avsedda användningen av mark- och vatten.

2. Grunddragen i fråga om tillkomst, förändring och bevarande av bebyggelse.

3. Hur kommunen avser att tillgodose riksintressen enligt NRL.

Den gamla byggnadslagens stadsplan och byggnadsplan har i PBL ersatts med en enda planform, detaljplan. Genom detaljplan görs avvägningar mellan allmänna och enskilda intressen samt mellan olika enskilda intressen. Prövning av markens lämplighet för bebyggelse och reglering av bebyggelsemiljöns utformning skall ske genom detaljplan för:

1. ny sammanhållen bebyggelse,

2. ny enstaka byggnad,

3. bebyggelse som skall förändras eller bevaras, om regleringen behöver ske i ett sammanhang.

Vidare kan detaljplanen innehålla skyddsbestämmelser och rivningsförbud för särskilt värdefulla byggnader (PBL 3:12). En antagen detaljplan medför att tillståndsplikten automatiskt utökas till att även omfatta omfärgning, byte av fasadbeklädnad eller taktäckningsmaterial samt andra ändringar som avsevärt påverkar byggnadens yttre utseende. (PBL 8:3). Detta gäller dock ej småhus. Vidare kan bygglovplikt införas för omfärgning av en- och tvåbostadshus samt komplementbyggnader inom områden som utgör en värdefull miljö samt för underhållsåtgärder på bebyggelse med särskilt bevarandevärde. (PBL 5:7).

Områdesbestämmelser är en helt ny regleringsform, avsedd att med bindande verkan säkerställa att syftet med översiktsplanen uppnås. (PBL 5:16). Områdesbestämmelser kan antas för begränsade områden, som inte omfattas av detaljplanen. Till skillnad mot detaljplanen, som är en mer fullständig regleringsform, är områdesbestämmelserna avsedda att kunna användas när bestämmelser behövs endast i några avseenden. Områdesbestämmelserna kan också användas för att tillgodose ett riksintresse.

Riksintresse är, enligt NRL 2:6, mark- och vattenområden som har betydelse från allmän synpunkt på grund av sitt natur- och kulturvärde eller värde ur friluftslivets synpunkt. Riksintressanta områden i Jönköpings län har fastställts av Riksantikvarieämbetet 1987-10-26.

Genom områdesbestämmelser kan lovplikten varieras i stort sett som genom detaljplan (PBL 5:16). Lovplikten kan minskas för kompletteringsåtgärder, inre ändringar i byggnad samt för uppförande av mindre fritidshus. Lovplikten kan utökas (i särskilt värdefulla miljöer) till att omfatta underhållsåtgärder av särskilt värdefull byggnad, omfärgning och andra större utseendemässiga förändringar av byggnader inom områden med värdefull miljö, rivningar.

Kulturminneslagen

Fornlämningar

Fasta fornlämningar, såsom gravanläggningar, gravfält, övergivna boplatser och arbetsplatser, ruiner av borgar, slott, kyrkor, märkliga färdvägar, vägmärken, broar och likartade anläggningar från forna tider, är generellt skyddade i kulturminneslagen (1988:950, kap 2).

Det är förbjudet att utan tillstånd utgräva, rubba eller på annat sätt förändra eller borttaga fast fornlämning. Till fast fornlämning hör ett så stort område som behövs för att den skall bevaras i en så ursprunglig miljö som möjligt. Detta kan vara av stor omfattning.

Tillsynen över fasta fornlämningar utövas av länsstyrelsen, som även kan ge tillstånd till undersökning och i vissa fall borttagande av fornlämningar.

Byggnadsminnen

Icke statliga byggnader kan skyddas genom att förklaras som byggnadsminnen enligt kulturminneslagen (1988:950, kap. 3).
Detta kan komma ifråga för byggnad som bevarar egenarten hos gången tids byggnadsskick eller minnet av historiskt betydelsefull händelse och som med hänsyn därtill är att anse som synnerligen märklig.

Omfattningen av en byggnadsminnesförklaring regleras genom särskilt utfärdade skyddsföreskrifter, som anger de delar av byggnaden som skall åtnjuta skydd och i vilken utsträckning ägaren har att sörja för vård och underhåll. Kring byggnaden kan också avgränsas ett markområde som skall hållas i sådant skick att byggnadens utseende och karaktär inte förvanskas.

Länsstyrelsen handlägger ärenden enligt byggnadsminneslagen.

Kyrkobyggnader, begravningsplatser och prästgårdar

Svenska kyrkans kyrkobyggnader som är uppförda och kyrkotomter som har tillkommit före utgången av år 1939, är generellt skyddade genom kulturminneslagen 1988:950, kap 4.

Bestämmelserna i lagen reglerar bl.a. rivning och flyttning samt byggnadsåtgärder eller andra ändringsarbeten som avsevärt påverkar utseendet hos byggnader och deras fasta inredning.

Riksantikvarieämbetet beslutar i ärenden enligt dessa bestämmelser.

Om riksantikvarieämbetet beslutar det, skall bestämmelserna i 3 § om tillståndsprövning tillämpas också i fråga om en kyrkobyggnad eller kyrkotomt som har tillkommit efter utgången av år 1939 och som är märklig genom sitt kulturhistoriska värde.

Frågor om begravningsplatser med tillhörande byggnader utom kyrkobyggnad tillkomna före utgången av 1939 regleras i kulturminneslagen 1988:950, kap 4 samt begravningskungörelsen 1988:1195.

Bestämmelserna avser bl.a. utvidgning eller annan väsentlig förändring av begravningsplats och uppförande, rivning eller annan väsentlig förändring av begravningsplatsens byggnader.

Länsstyrelsen beslutar i ärenden enligt dessa bestämmelser.

Om riksantikvarieämbetet beslutar det, skall bestämmelserna i 13 § tillämpas också i fråga om en begravningsplats som tillkommit efter utgången av 1939, om begravningsplatsen ligger invid en kyrkobyggnad som uppförts dessförinnan eller är märklig genom sitt kulturhistoriska värde.

Pastoratsägd prästgård eller löneboställe av kulturhistoriskt eller miljömässigt värde skall särskilt beaktas enligt förordningen om förvaltning av kyrklig jord (SFS 1971:860, ny lagstiftning förväntas under 1989).

Stiftsnämnden meddelar särskilda föreskrifter för vård och användning av kulturhistoriskt värdefull prästgård efter hörande av länsstyrelsen.

Statliga byggnadsminnen

Byggnad i statlig ägo, som på grund av sitt kulturhistoriska eller konstnärliga värde är att betrakta som synnerligen märklig, kan skyddas genom bestämmelser som regeringen meddelar, kulturminneslagen 1988:950, kap. 3. Om ett statligt byggnadsminne övergår till annan ägare än staten, skall det därmed utgöra ett byggnadsminne enligt denna lag.

Regeringen beslutar på förslag av riksantikvarien, vilka byggnader som skall registreras som statliga byggnadsminnen och som därför skall få särskild vård.

Riksantikvarieämbetet beslutar i ärenden som gäller ändringsarbeten, och reparation och svarar genom länsstyrelsen för vård och underhåll av statliga byggnadsminnen.

Synpunkter på byggnadsvård

Samtliga former av bevarande måste bli en avvägning mellan tekniska, ekonomiska och kulturhistoriska hänsyn, där de speciella förutsättningarna i det enskilda fallet blir avgörande. Att utgå ifrån vad en byggnad har att erbjuda i befintligt skick är en god regel vid de flesta upprustningsföretag. Metoden kan sägas vara preventiv, då den har en dämpande effekt på en idag alltför vanlig ambition - den att vårda sönder en byggnad. Nyproduktionens begreppsapparat med dess teknisk-ekonomiska bestämmelser har inte gått omärkt förbi och med de resurser som idag tillhandahålls, har resultatet ofta inneburit en direkt inbjudan att modernisera alltför effektivt utan hänsyn till äldre inslag och material. Många byggnader har på detta sätt helt förlorat sin gamla karaktär. Upprustningar av ombyggnadskaraktär har dessutom prioriterats i lånegivningen framför mindre upprustning av typ underhåll. Resultatet har i ena fallet blivit ett dyrare brukande av byggnaden, medan en fortgående förslumning tillåtits i den andra. Också de olikartade lånevillkoren vid statlig belåning har haft återverkningar på upprustningens omfattning hos byggnader i enskild ägo.

Med varsamma metoder är det idag fullt möjligt att tillföra en byggnad de flesta moderna bekvämligheter utan att fördärva dess unika egenskaper.

En stor del av en byggnads kulturhistoriska värde ligger i att en tidstypisk karaktär finns bevarad i dess yttre utseende. Men den måste också vara så fullständigt bevarad som möjligt i sina detaljer. Tyvärr blir dessa detaljer ofta föremål för förändringar. Förändringarna motiveras ibland av praktiska skäl, men lika ofta är det rent oförstånd från ägarens sida som gör att exempelvis värdefulla snickerier blir utbytta och kakelugnar tas bort. Erfarenheten visar att ägarna i de flesta fall är mycket tacksamma för att i tid få uppgifter om sådana detaljer som är betydelsefulla för byggnadens kulturhistoriska värde. Dessa kan i många fall höja byggnadens värde inte bara kulturhistoriskt och trivselmässigt utan även rent ekonomiskt. Länsmuseet lämnar i varje enskilt fall anvisningar i kulturhistoriska frågor. Nedan presenteras därför endast generella anvisningar om vård och underhåll.

Exteriör

Fasader

Viktigast är att kulturhistoriskt värdefulla byggnader får bibehålla sina fasader i oförändrat skick. I första hand gäller detta fasadernas material och färg.

Träpanel är utmärkande för svenskt byggnadsskick under de senaste två århundradena. Panelen är en del av husets arkitektur och bör därför bibehållas. Skadade delar av panelen kan bytas mot ny med samma utseende. Man bör undvika att byta hela panelen - de bräder och lister som kan användas igen bör bibehållas.

Färgen bör i princip vara samma som huset haft tidigare. Också eventuella detaljer, knutar, foder, etc i avvikande färg bör målas i den färg som de haft tidigare. Särskilt viktigt är bibehållandet av rödfärg. I äldre tid var husen i allmänhet rödfärgade och ännu utgör rödfärgen ett viktigt inslag i det svenska kulturlandskapet. Med rödfärg menas här den faluröda slamfärgen - en vägg som målas med täckande färg (oljefärg, plastfärg) får ett helt annat utseende. Mot slutet av 1800-talet ersattes den röda färgen med ljusa oljefärger, ljust grått, vitt, beige, gult etc.

Snickerier

Dörr- och fönsterfoder, taklist och andra snickerier är en del av husets arkitektur och måste bibehållas om inte husets utseende skall förändras. Skadade delar bör bytas mot nya med exakt samma utseende och profilering. Ännu mer än i fråga om panelen gäller här att alla delar som är i användbart skick skall bibehållas. Eventuell gammal ytterdörr bör bevaras.

Fönster

Fönsternas form och placering är ytterst viktigt för byggnadens utseende. I regel måste man av praktiska skäl byta fönsterna mot kopplade. Det är då viktigt att fönsternas dimensioner och spröjsindelning bibehålles.

Tak

Bäst är om den ursprungliga taktäckningen av vanligtvis tegel kan bibehållas. Emellertid kan i många fall moderna material användas, under förutsättning att de har i huvudsak samma färg och karaktär som det ursprungliga. Vindskivor och andra detaljer bör konstrueras lika de ursprungliga med samma mått.

Interiör

Också hur välbevarat huset är i det inre är avgörande för det kulturhistoriska värdet. Tyvärr har de flesta äldre hus idag mer eller mindre förändrats. Men också enstaka detaljer är värdefulla. Redan idag bidrar äldre detaljer i inredningen ofta till att höja husets ekonomiska värde. Vid bedömningen av enskilda fall måste man ta hänsyn till att endast mycket få äldre byggnader överhuvud taget kommer att bevaras. Det är då viktigt att de är så fullständiga som möjligt.

Planlösning

Många ombyggnader kan genomföras utan att planindelningen ändras. Det är bättre att bevara den befintliga planen och inskränka förändringarna till ombyggnad av en del av huset än att företa en genomgripande förändring av planlösningen.

Eldstäder

Redan idag ökar en byggnads ekonomiska värde om kakelugnar, spislar och eventuellt köksspis eller spiskåpa finns kvar. Kakelugnar och andra äldre eldstäder är redan så sällsynta att man bör inrikta sig på att bevara de som finns kvar.

Snickerier

Dörrar, dörr- och fönsterfoder, golv- och taklister bör inte tas bort utan tvingande praktiska skäl.

Golv och tak

Äldre brädtak eller brädgolv bör bevaras, även om de måste döljas av papptak eller mattor.

Lån

De flesta upprustningsföretag genomförs med lån vilka tillhandahålls av banker och kreditinstitut, som ger lån vanligen på fastighetens pantvärde. Nämnas kan att statligt stöd till underhåll och ombyggnad av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse lämnas i form av s k förhöjt låneunderlag och tilläggslån i samband med statliga bostadslån. Information om låneformerna lämnas av förmedlingsorganet i kommunen samt av länsbostadsnämnden.

Bidrag

Bidrag utgår till kommuner, enskilda, stiftelser m fl ägare av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse och ges till kulturhistoriska överkostnader såsom t ex krav på bibehållande av byggnadsdetaljer som saknar funktion för byggnadens nyttjande, bibehållande av s k överloppshus, medverkan av konservator eller annan specialist, särskild förundersökning, antikvarisk kontroll och dokumentation. Bidrag kan ges upp till 90 % av överkostnader för byggnader av riksintresse eller byggnader av byggnadsminnesklass. Ansökan om bidrag ställs till riksantikvarieämbetet och sändes dit via länsstyrelsen.

Statligt stöd till kulturvårdsåtgärder i odlinglandskapet (KOLA)

Riksantikvarieämbetet har erhållit ett anslag för stöd till bevarande av odlingslandskapets kulturvärden. Anslaget fördelas av riksantikvarieämbetet, bl.a. till enskilda brukare, efter förslag från länsstyrelsen. I första hand skall anslaget användas till vård av odlingslandskapets kulturvärden i miljöer som har ett högt kulturhistoriskt värde, d.v.s. utgör riksintresse enligt naturresurslagen.

JÖNKÖPINGS KOMMUN - kulturhistorisk översikt

Topografi

Jönköpings kommunområde utgör ett av sentida administrativa gränser bestämt utsnitt av sydsvenska höglandet.

Från Vättersänkan i kommunområdets centrum stiger terrängen brant mot omgivande höjdplatåer i öst och väst. Vätterförkastningen löper ut mot sydöst och syd i Tenhultsdalen och Tabergåns dalgång. Områdets västligaste del upptas av sjön Stråkens och Nissaåns i nord-syd djupt nerskurna dalgång och omgivande bergsplatåer. Öster härom bildar Dumme mosses flacka höjdplatå vattendelare mellan Tidan/Nissans och Vätterns vattensystem. Öster om Vätterns tvära förkastningsbrant domineras området av en kuperad urbergsplatå. Nedanför förkastningsbranten ligger i norr en smal strandremsa uppbyggd av Visingsöformationens sandsten och skiffrar, vilka även bildar Visingsö jämna slättland. Berggrunden i övrigt består i kommunområdets västra del av gnejser och i den östra huvudsakligen av graniter.

De lösa jordarterna domineras av morän- och torvavlagringar med i områdets västra del sand- och grusutfyllda dalgångar. I områdets östra del förekommer ställvis kalkrik lera och moränlera som i Gränna- och Landsjöområdet.

Kommunområdets västra och sydvästra delar upptages till största delen av barrskogsområden, likaså i sydöst och i öster. Åkerbruksmarkerna finns i krans runt tätorterna såsom Bankerydsdalen, Tenhultsdalen, Skärstadsdalen bl.a.

Kommunikationer

Genom kommunområdet har sedan förhistorisk tid sträckt sig viktiga kommunikationsleder av vilka flera sammanstrålat i nuvarande Jönköping vid Vätterns södra ände. Vättern har också varit betydelsefull som sjöled.

En av de viktigare vägarna har varit Stockholmsvägen från Jönköping-Huskvarna i söder mot Östergötland och vidare norrut. Denna utgjorde en del av den gamla Eriksgatan och finns beskriven sedan medeltiden. Från Huskvarna sträckte den sig först utmed Vättern till Strand, där den tog av mot Kaxholmen och följde sedan Skärstads- och Siringedalen mot Brötjemark. Därefter fortsatte den mot Ravelsmark och Gränna. Vid Uppgränna följde den Västra Holavedsvägen uppe på höjderna mot Ödeshög. I Uppgränna fanns ett vägfararnas kapell. I Råby i Skärstad sn och Gränna fanns gästgivaregårdar. På västra sidan om Vättern gick en annan viktig väg, nämligen från Jönköpings centrum mot Dunkehalla och sedan genom Järstorps sn över Drösphult och vidare mot Habo och västerut. Denna väg användes också för Eriksgatorna under lång tid och är känd sedan medeltiden.

Nissastigen utgjorde en viktig förbindelseled mellan Jönköping och Halmstad. Passagen över Dumme mosse låg vid det ställe där sedan järnvägen Jönköping-Ulricehamn byggdes. Sedan gick den vidare förbi Sandseryds kyrka ned till Bårarp och via Tokarp in till Jönköping. Den äldre Lagastigen passerade förbi Råslätt, Grästorp, Spånhult, Granarp, Hyltena och vidare söderut mot Växjö. Sillastigen utgjorde en viktig förbindelseled från Tabergs bergslag till havet, dit malmen fördes och sill togs tillbaka. Den gick från Taberg och västerut och anknöt bl a till Nissastigen.

Den södra stambanans första etapp stod klar 1864 då sträckningen Malmö - Falköping via Jönköping öppnades. 1874 blev järnvägen Nässjö och norrut klar och därmed försvann mycket av den resandeström som tidigare passerat Jönköping. Sträckningen Falköping - Jönköping - Nässjö blev då endast en väst-östlig förbindelseled av underordnad betydelse. Planer på att bygga en smalspårig järnväg Jönköping - Gripenberg utarbetades och banans första del mellan Jönköping och Lyckås gård invigdes 1894. Sträckan Lyckås - Vireda stod klar 1900 men ända fram till Gripenberg blev aldrig banan utbyggd. Denna banas livstid blev kort, den nedlades 1935. Ulricehamnsbanan, som togs ibruk 1940, nedlades på 1950. 1894 färdigställdes järnvägssträckningen Jönköping-Vaggeryd.

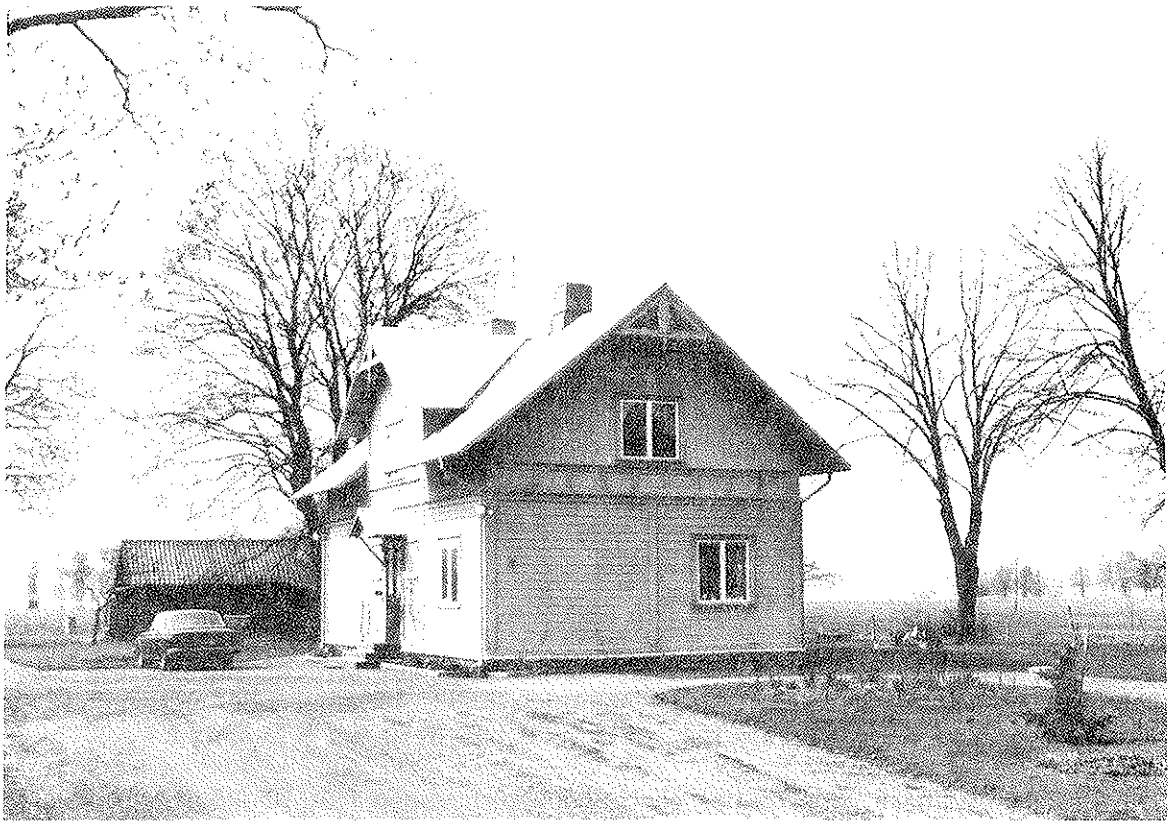

F.D. STATIONSHUSET I LYCKÅS GÅRD

Båttrafiken på Vättern hade sin storhetstid under 1800-talets senare del och början av 1900-talet. Då fanns en rad bryggor utmed Vätterstranden, där ångbåtarna lade till. Bland dessa kan nämnas: Gränna, Öland, Edeskvarna och Huskvarna. Idag finns båtförbindelse kvar endast mellan Gränna - Visingsö.

Näringar

Jordbruket var den dominerande näringen i kommunen fram till 1800-talets senare del. Särskilt i skogstrakterna var det länge outvecklat med ensädesbruk, primitiva redskap och en omfattande svedjebränning. I stora delar var marken mycket stenbunden med omfattande röjningar som följd. Till jordbruket måste också räknas ängsbruket. Boskapsskötseln hade en framträdande roll.

Adelns jordinnehav har periodvis varit stort inom området, detta gäller speciellt den östra delen av kommunen, som sedan långt tillbaka haft goda förutsättningar för jordbruk. Kyrkan och kronan ägde också mycket jord.

Den Braheska grevskapstiden på Visingsborg, som började 1562, kom att få stor betydelse för Vista härad. Ett stort antal gårdar kom, särskilt under 1600-talet, att tillföras grevskapet, dels genom arv och dels genom köp och förläningar. Efter reduktionen på 1600-talets slut, kom området åter att delas upp på en mängd ägare och gårdar.

Av industriella etableringar under 1600-talet fick Röttle och senare Huskvarna betydelse. Vid Röttle kvarn anlades av Per Brahe d.y. pappersbruk, vantmakeri m.m. Vid Huskvarna anlades på 1640-talet en krutkvarn och vid århundradets slut uppfördes Huskvarna gevärsfaktori med en rad anläggningar.

Under 1600-talet kom i kommunens västra del grunden att läggas för industrin och bruksrörelsen. Järnhanteringen hade redan under medeltiden stor betydelse för området och under medeltiden och 1600-1700-talen blev den av ännu större vikt. Tabergs järnmalm torde mycket tidigt ha bearbetats men säkra belägg härför saknas före år 1490. Tabergs bergslag fick sina privilegier på 1600-talets början. Masugnar, hammarsmedjor och valsverk uppfördes. Under 1700-talet utvidgades bergsmännens privilegier och ytterligare masugnar och verk byggdes. Under 1800-talets mitt och fram till 1875 beräknas att en fjärdedel av länets befolkning direkt eller indirekt var beroende av bergsbruket. Mot slutet av 1800-talet inträffade en lågkonjunktur som nådde sitt bottenläge 1887. Anläggningarna lades ned och den sista masugnen revs 1917. Under andra världskriget återupptogs driften och nedlades slutligen på 1950-talets början.

I Bankeryds, Järsnäs och Sandseryds socknar fanns ett stort antal personer sysselsatta med faktorismide för Jönköpings faktori, senare Huskvarna faktori, alltifrån 1600-talets slut till 1800-talets slut.

FAKTORISMEDJA I GRANSHULT BANKERYDS SOCKEN

Fornlämningar

De fasta fornlämningarna utgör de främsta vittnesbörden om bosättning och samhällsliv i förhistorisk tid. Endast en bråkdel av landets fornlämningar är undersökta genom utgrävningar. Även utan utgrävning är emellertid fornlämningarna historiska kvarlevor av största värde. Genom vetenskaplig analys och bearbetning av fornlämningsbeståndets olika typer och deras utbredning kan slutsatser dras om bebyggelse och kulturella förbindelser under en period på flera tusen år, då inhemska skriftliga källor saknas.

Jönköpings kommun är rik på fornlämningar och endast en mindre del behandlas i denna kulturhistoriska utredning. Det gäller dels fornlämningsplatser av större vetenskapligt intresse som utgör nyckelobjekt för förståelsen av traktens förhistoria, dels områden som vårdas och är lätt tillgängliga och som därmed har ett pedagogiskt värde.

De hittills äldsta beläggen på mänsklig närvaro i Jönköpings kommun utgörs av ett par grovtandade ljusterspetsar av ben från Dumme mosse. Närmare uppgifter om fyndplats och fyndomständigheter är okända. Detta fynd tillsammans med en lösfunnen, grovt tillslagen bergartsyxa från Huskvarna utgör hittills enda till äldre stenålder, 10000-3300 f.Kr., hänförbara arkeologiska fyndmaterialet i området. En av orsakerna till avsaknaden av material kan vara att de för den äldre stenålderns fångstsamhällen troligen attraktiva boplatslägena vid de dåtida åarnas utlopp i den forntida Vättersjön idag ligger överlagrade av sand och grus på 20 - 30 m djup under Vätterns vattenyta.

Belägg på jordbruk och boskapsskötsel i det arkeologiska fyndmaterialet markerar övergången äldre till yngre stenålder, neoliticum (3300 - 1500 f.Kr.). Fynden från tidigneolitisk tid är främst knutna till områden i eller i anslutning till Vättersänkan. Jordmånen utgöres här av en för kommunområdet i övrigt sällsynt variation av sand och lätt, ställvis kalkrik lera, vilket givit goda förutsättningar för ett lågtekniskt jordbruk. Dessa områden utgör sannolikt det första jordbrukets kärnområden i södra Vätterbygden. Av den yngre stenålderns perioder är den mellanneolitiska perioden svagast företrädd i fyndmaterialet. Den senneolitiska perioden uppvisar det största antalet fynd vilka också har en vidare spridning inom kommunområdet än fynden från de båda tidigare perioderna. Häri antyds en förhållandevis fastare etablerad odlarekonomi i området under denna tid. I delar av Ljungarum och Skärstads socknar är samtliga neolitiska perioder företrädda i fyndmaterialet.

Ett fåtal boplatser från neolitisk tid är kända inom kommunområdet. 1958 genomfördes en arkeologisk delundersökning av en boplats vid Gisebo i Skärstad socken i samband med motorvägsbygget. Fyndmaterialet från denna undersökning utgöres av stor mängd krukskärvor, bearbetad flinta såsom tvärpilspetsar och skrapor, flintavslag, och brända ben. Vid Ekeberga i Bankeryd har vid odlingsarbete påträffats redskap och avfall av flinta och annan sten.

Egentliga gravbyggnader uppträder först under yngre stenåldern. Inom kommunområdet är hällkistorna den vanligaste typen av gravformer och antalet kända sådana är 19 stycken. Hällkistor har påträffats bl.a. på Visingsö, på höjdryggen ovanför Gränna, vid Edeskvarna i Skärstad socken, vid sjön St. Nätarens nordspets i Järsnäs socken, en i Barnarps socken, i södra delen av Bottnaryds socken, i Angerdshestra socken och N Unnaryds socken.

HÄLLKISTA BUSARP, VISINGSÖ SOCKEN, FORNLÄMNING 48.

Bronsåldern betecknar tidsskedet ca 1500-500 f.Kr., den första metallens tid. I Torpa i Ljungarums sn påträffades 1878 ett depåfynd bestående av halskragar, bälteplattor, bälteknappar, cylinderformade beslag, bitar av spiralarmringar m.m. Från en grustäkt i Hillinge i Skärstad sn påträffades ett annat fynd bestående av två spiralarmringar och en lockförsedd bältedosa av brons.

Den äldre bronsålderns stora, jordbyggda hög eller stenbyggda röse innesluter vanligen en kistkonstruktion för obränt lik. Med införandet av ett brandgravskick vid övergången till yngre bronsåldern omkring 1000 f. Kr. ersätts den tidigare kistan av en behållare för brända ben av sten eller keramik. Röse- och höggravar uppförda under yngre bronsålder är vanligen av mindre storlek än de från periodens äldre del.

FORNLÄMNING NR 60, VISINGSÖ SN, HAGA. HÖG.

FORNLÄMNING NR 82, SVARTTORPS SN, STORA RÖR. RÖSE.
Foto: Klas Börjesson

Inom kommunområdet har påträffats ett hundratal fornlämningar som kan hänföras till bronsåldern. Höggravarna är koncentrerade till Visingsö och Ljungarums socknar medan rösena är mer jämnt fördelade inom kommunområdet i övrigt. Häri avspeglas troligen främst de lokala områdenas olika tillgång på material för gravbyggena: jord och sten. Rösenas utbredning företer likheter med hällkistgravarnas, om än med tydligare koncentrationer som i Svarttorp, Ödestugu, Månsarp och Norra Unnaryd.

Områdets röse- och höggravar bär i huvudsak den äldre bronsålderns prägel.

Järnåldern infaller under tidsskedet 500 f. Kr. - 1000 e. Kr. Inom kommunområdet är periodens gravar tillsammans med lämningar efter lågteknisk järnframställning det enda källmaterialet. På järnåldersgravfälten förekommer ett antal karaktäristiska gravtyper. Dessa utgöres vanligen av resta stenar, domarringar, kvadratiska domarringar, runda och kvadratiska stensättningar samt högar. Gravtyperna uppträder i olika kombinationer på de skilda gravfälten. Vid gruppering av gravfälten utifrån deras olika gravtypsinnehåll kan i första hand två kategorier av gravfält urskiljas: stengravfält och stensättningsgravfält. Stengravfälten utgör till minst 70 % av resta stenar och/eller domarringar och/eller kvadratiska domarringar. Stensättningsgravfälten utgörs till minst 70 % av runda stensättningar eller sådana gravtyper i kombination med kvadratiska stensättningar eller högar.

Av områdets sammanlagt 128 gravfält utgörs 52 av stengravfält och 55 av stensättningsgravfält. Stengravfälten är vanligen små med 5-15 anläggningar och mindre ofta 15-49 anläggningar. Även stensättningsgravfälten är vanligen små med 5-14 eller 15-49 anläggningar, ibland medelstora med 50-99 anläggningar och någon gång överstigande 100 anläggningar. De två gravfältstyperna är geografiskt påtagligt åtskilda. Nära nog utan undantag ligger sättningsgravfälten väster om en linje Huskvarna-Malmbäck och stensättningsfälten öster härom.
Inom kommunområdet kan stengravfälten generellt dateras till äldre järnålder, 0-500 e.Kr. och stensättningsgravfälten till yngre järnålder 500-1000 e.Kr.

Stengravfälten från äldre järnåldern är tämligen jämt fördelade inom områdets sydvästra hälft med mindre koncentrationer i området för Nissans källflöden, Tabergsområdet och Ödestugu socken. Gravfälten är här nära nog utan undantag belägna i skog, på krön eller sluttningar av flacka moränåsar, perifert i förhållande till nutida eller historiskt kända socken- och fastighetscentra.

Fastigheterna på vilka de är belägna bär namn med slutled på -ryd, -torp/arp, -hult. Namnformerna belägger sannolikt en till fastigheten hörande första gårdsbildning under tidig medeltid, ca 1000 - 1300 e. Kr. Gravfälten ligger långt från fastigheternas centra liksom den stora tidsskillnaden mellan gravfältens och gårdarnas anläggningstid utesluter troligen ett samband mellan gravfälten och de nutida eller historiskt kända gårds- eller bybildningarna.

De äldre stensättningsgravfälten inom kommunområdets nordöstra hälft företer en delvis annorlunda bild. De uppvisar tydligare koncentrationer, som i Lekeryd, Svarttorp och Skärstad - Ölmstads området. Gravfälten ligger vanligen i ett öppnare landskap, ej så perifert i förhållande till nutida eller historiskt kända gårdsenheter. De fastigheter på vilka gravfälten ligger har dels sent förhistoriska eller tidigmedeltida namnformer som i Svarttorp och Lekeryd, dels också eventuellt till äldre järnålder hänförbara namnformer med bl.a. slutled på -inge och -lösa som Flättinge, Hillinge, Siringe i Skärstads socken och Avlösa på Visingsö. I anslutning till de äldre gravfälten uppträder på sina håll också

gravfält av en yngre typ. De äldre gravfälten belägger sannolikt delvis en etablering av enstaka gårdar under äldre järnålder. Förekomsten av yngre gravfält och de till äldre järnålder hänförbara, idag fortlevande bebyggelsenamn tyder på en bebyggelsemässig kontinuitet i delar av området under tidsskedet äldre järnålder -nutid.

DEL AV FORNLÄMNINGAR NR 25, MÅNSARPS SN, BOERYD. STENGRAVFÄLT.
Foto: Klas Börjesson

De yngre stensättningsgravfälten ligger nära nog utan undantag inom kommunområdets nordöstra hälft. Gravfälten är belägna i öppet landskap, på krön eller sluttningar av mindre impediment i åkermark, ofta i anslutning till dalbottnar med vattendrag och ofta med anknytning till nutida eller historiskt kända gårds- eller byplatser och någon gång i anslutning till sockencentra. Gravplatsernas lokalisering i landskapet antyder en nyetablering eller omläggning av tidigare gårdsenheter under yngre järnåldern. Bebyggelseattraktiva områden har härvid legat i anslutning till de gräs- och vasstäckta dalbottnarna, vilka givit goda möjligheter till beten och insamling av vinterfoder åt boskapen. Gravfälten förekommer på fastigheter med namn av förhistorisk eller tidigmedeltida typ. Om än ofullständigt avspeglar de yngre gravfälten ett tidigt stadium av eller uppkomsten av den bebyggelsestruktur som karaktäriserade delar av området före 1600-talets säteribildning respektive 1800-talets skiftesreformer liksom även det landskapsutnyttjande som ännu präglar 1900-talets kommunområde.

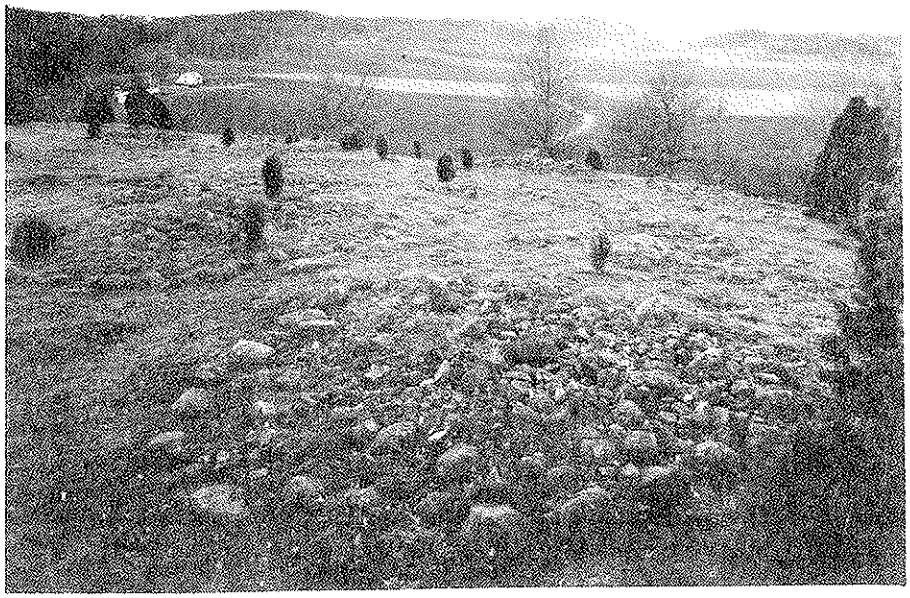

FORNLÄMNING NR 13. SKÄRSTADS SN, HULTARP.
STENSÄTTNINGSGRAVFÄLT
Foto: Klas Börjesson

De äldre gravfälten är belägna i utmarksområdenas högglänta och vidsträckta impediment: marker som inte varit meningsfulla att omvandla till åker. De yngre gravfälten däremot ligger i ängs- och hagmarker eller på mindre impediment i åker. Dessa markavsnitt har i stor utsträckning lagts under plogen framför allt i samband med den intensiva uppodlingen under 1800-talet. I de mer småbrutna landskapsavsnitten i anslutning till Huskvarnaån och Lillåns dalgångar är de yngre gravfälten i viss mån bättre bevarade, som i Östra Höreda i Lekeryds socken och Roestorp i Svarttorps socken.

På Visingsö är ca 900 fornlämningar registrerade varav ca 850 är fördelade på tre gravfält utefter vägen mellan Kumlaby i norr och Stigby i söder. Gravtyperna utgörs till största del av högar och stensättningar vartill kommer ett 50-tal resta stenar på det mellersta gravfältet. Det norra gravfältets anläggningstid kan dateras till sannolikt vikingatid, det södra gravfältet visar på en kontinuerligt använd gravplats från Kristi födelse t o m vikingatid. Flertalet av öns beyggelsenamn kan hänföras till förhistorisk tid, delvis äldre järnålder. Fornlämningar och bebyggelsenamn tyder på en kontinuerlig bebyggelse hela järnåldern igenom med, åtminstone under yngre järnåldern, en för kommunområdet i övrigt ovanlig omfattning.

DEL AV FORNLÄMNING NR 53, VISINGSÖ SN, DET S.K. SÖDRA GRAVFÄLTET
Foto: Klas Börjesson

Sockencentra och kyrkobyggnader

Den historiska tidens inträde sammanfaller i stort med kristendomes införande. Under denna period (omkr. 1050-1200-talet) befästes socknen som administrativ grundenhet för samhällets organisation. Fram till kommunreformen 1862 hade socknen en viss form av självstyre och ansvar för bl a skolväsende och fattigvård. I socknens kyrkby förlades en rad byggnader som ännu idag ofta finns bevarade och som illustrerar denna långa historiska epok: sockenstuga, skolhus, fattigstuga samt därtill ofta prästgård, sockenmagasin och kyrkstallar. Starka bevarandeintressen knyts därför till dessa sockencentra som ofta utgör knutpunkter för förståelsen av en viss trakt.

Jönköpings kommuns sockencentra har så gott som samtliga medeltida anor men de nuvarande kyrkobyggnaderna är av olika åldrar. Några huvudgrupper kan urskiljas: medeltida kyrkor som om- och tillbyggts under senare århundraden (Barnarp, Sandseryd, Ödestugu, Lekeryd, Kumlaby, Ölmstad, Ljungarum), 1600-talskyrkor i timmer (Angerdshestra, Bottnaryd, Mulseryd), stenkyrkor från 1600-talet (Hakarps kyrka och Brahekyrkan på Visingsö), 1800-tals kyrkor av i huvudsak nyklassisk stil (Bankeryd, Månsarp, Rogberga, Skärstad, Svarttorp och Öggestorp).

I samband med att Norrahammar blev köping på 1940-talets början blev Norrahammar moderförsamling och Sandseryd annexförsamling. Norrahammars kyrka är uppförd 1930. Idag heter det Norrahammars socken.

På privat initiativ uppfördes i Örserum en kyrka 1936-37 och denna överlämnades till en stiftelse som ännu idag förvaltar den.

LEKERYDS KYRKA Foto: Bo E. Karlsson

Av de medeltida kyrkorna är Lekeryds kyrka speciellt intressant. Den härstammar från 1100-talets senare del. Inflytelser kan spåras från den då ombyggda domkyrkan i Lund. Absiden är försedd med en rundbågefris och någon sådan utsmyckning finns ej bevarad på någon annan kyrka i länet. Kyrkan har förändrats och tillbyggts vid olika tillfällen. På 1730-talet tillbyggdes den i väster och 1769 fullbordades tornbyggnaden som hade fyra småtorn i hörnen, omgivande tornhuven. 1870-talet förändrades taket på tornbyggnaden och hörntornen borttogs. I anslutning till kyrkan ligger f d sockenstuga och skola.

Ölmstad kyrkby och sockencentrum är ovanligt väl bevarad. Kring kyrkan ligger samlade prästgård, sockenstuga, skola, Klockaregården (idag hembygdsgård) och kyrkstallar.

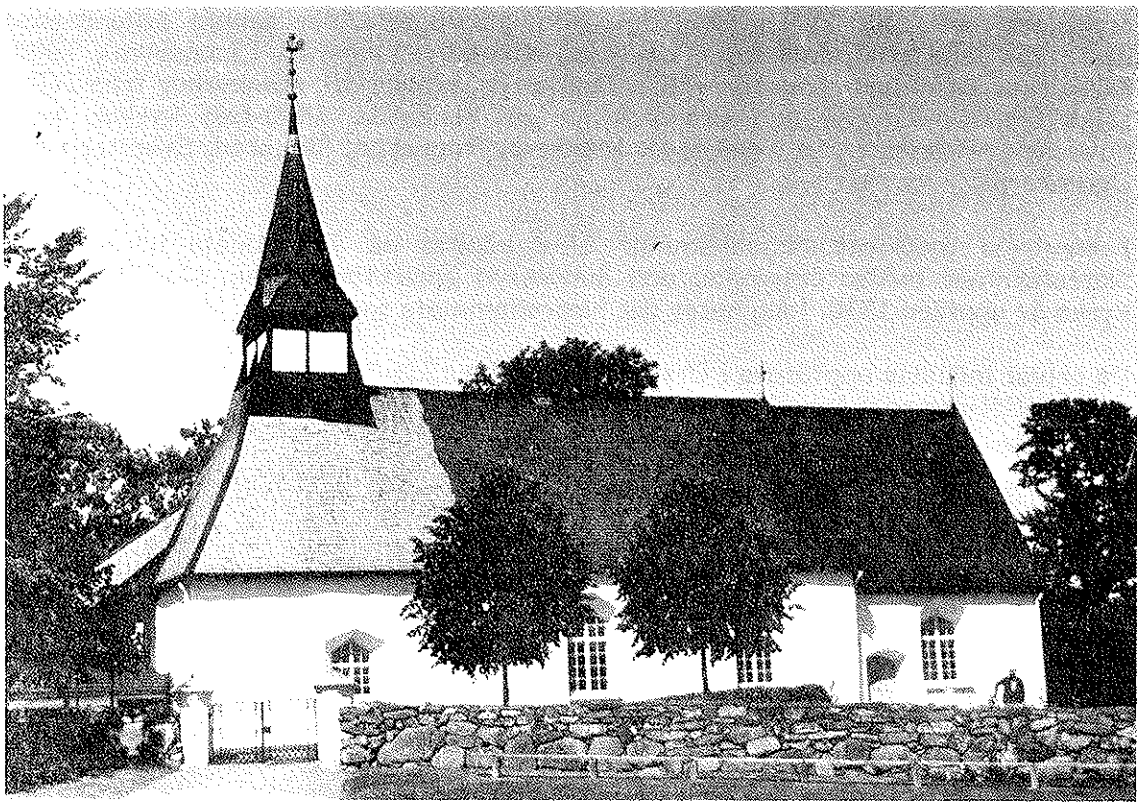

ÖLMSTAD KYRKA Foto: Bo E. Karlson

Ölmstad kyrka är uppförd på 1100-talets mitt, en romansk kyrkobyggnad med kor. På 1400-talet härjades kyrkan av brand varvid takkonstruktionen förstördes. Då kyrkan restaurerades efter denna brand försågs den med kryssvalv. På 1700-talets första hälft utökades kyrkan i väster och den lilla tornbyggnaden tillkom samt vapenhus.

Som exempel på 1600-talskyrkor av timmer kan Bottnaryds kyrka nämnas. Kyrkan uppfördes på 1600-talets slut och den har korskyrkans form. Utvändigt är den klädd med rödfärgade spån på väggar och tjärade takspån. Invändigt försågs kyrkorummet med målningar 1693-95 utförda av Anders Falck från Bogesund. Klockstapeln är uppförd 1686.

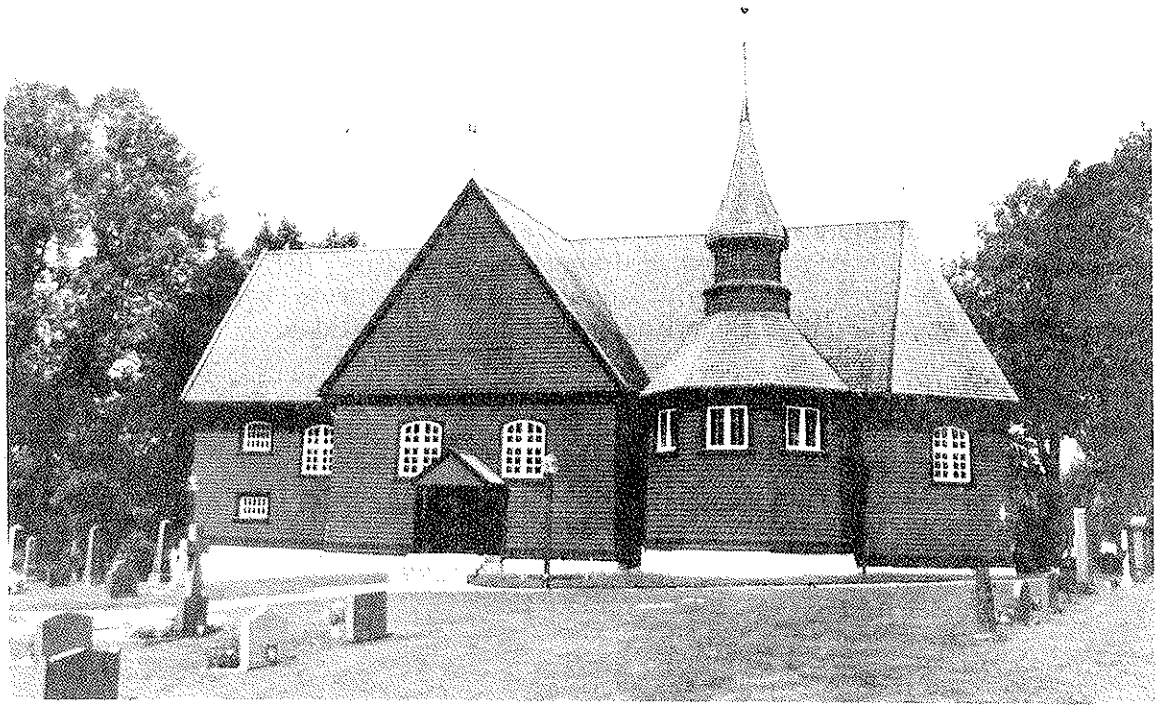

BOTTNARYDS KYRKA

HAKARPS KYRKA

Foto: Bo E. Karlson

Hakarps kyrka är också från 1600-talet men uppförd i sten. Den har som Bottnaryds kyrka korsform med kupolformat takparti över korsarmarnas skärningspunkt samt ett lanterninförsett mindre torn häröver. Invändigt försågs taket med målningar 1729 av "conterfejaren" Edvard Orm.

I kyrkans närhet ligger prästgård och skolbyggnad med lärarbostad.

Av 1800-talskyrkorna kan nämnas Öggestorps kyrka. Den är av en speciell typ, en centralkyrka med åttkantigt kyrkorum försett med lanternin. Denna typ av kyrkor bygger på arkitekten Emil Langlets idéer från 1860-talet att centralkyrkan är den lämpligaste formen för ett protestantiskt kyrkorum. Öggestorps kyrka är uppförd i sten 1883 och är försett med västtorn och sakristia i öster. 1983 genomgick kyrkan en omfattande renovering varvid kyrkorummets ursprungliga färgsättning med träimitation och guld återställdes.

I kyrkans närhet ligger f.d. skolan och f.d. prästgården.

ÖGGESTORPS KYRKA

De övriga 1800-talskyrkorna är av typ långhuskyrka i sten med absid och lanterninförsedda torn i nyklassicismens anda.

Agrarsamhällets bebyggelseenheter och odlingslandskap

Byar och ensamgårdar

Under medeltiden präglades Sverige av en omfattande nybyggnadsverksamhet av tidigare obebodda områden. Även under Vasatiden anlades många torp som senare utvecklats till gårdar och mindre byar. En mycket stor del av kommunområdets gårdsenheter och byar har uppstått genom nyodling under medeltiden och nyare tid. Detta förhållande återspeglas i mängden av ortnamn med efterleden -arp, -bo, -hult, -ryd, och -torp.

Före 1700-talet utgjordes bebyggelsen ofta av ensamgårdar eller byar om två eller tre brukningsenheter. Genom en omfattande hemmansklyvning, orsakad av 1700-talets och det tidigare 1800-talets kraftiga befolkningstillväxt, kom gårdarna efterhand att delas till hälften, fjärdedelar, åttondelar eller ännu mindre delar av hela mantalet.

Härvid sökte man ofta genom sämjebyten och förskjutningar i smått att jämka och passa in de nya grannarna på det gamla gårds- eller bytunet. De byar eller byrester som kan iakttagas i dagens landskap är vanligen ett resultat av uppdelningar av några ursprungliga gårdar. Dessa byar kom ofta att få en viss oregelbundenhet men ibland kan märkas en strävan till uppradning av gårdarna ofta utmed en landsväg eller bygata. Denna tendens torde ha sin grund i tradition från den ålderdomliga solskiftesprincipen även om inga egentliga solskiftade byar är kända inom kommunområdet.

En annan vanlig form på de byar som tillkom i samband med hemmansklyvningen var torgbyn. Denna hade boningshus placerade i centrum kring en torgplats samt ladugårdar och övriga ekonomibyggnader klung- eller radvis därikring.

ROMMELSJÖ BY, ÖGGERSTORPS SN

Hemmansklyvningen ledde efterhand till allt större splittring av jordägorna. Detta medförde stora hinder för nyodling och rationella brukningsformer, ägoskiftena blev en nödvändighet. Förordningen om Laga skifte 1827, föregången av Stor och enskiftesförordningarna, kom i stort att genomföras i området under tiden 1830-1900. De gårdar som ej fick sina skiften intill den gamla byn skulle enligt förordningen flytta ut till det nya skiftet. Många byar blev på grund härav splittrade. I andra fall medförde skiftet att byn någorlunda bibehölls men utglesades eller ombildades ex. Rommelsjö by i Öggestorps socken.

Gårdsformer och byggnadstyper hos allmogen

Den enskilda gården hade i äldre tid ett stort antal byggnader, vanligen grupperade i en mangårdsdel och en fägårdsdel. I mangården låg bostadshus, sädes- och visthusbodar, i fägården fähus, svinhus, foderlada, sädeslada och loge.

Man- och fägård var ofta åtskilda av ett staket eller byväg. Denna gårdstyp - den s.k. götiska gården - är en östsvensk företeelse, men har också varit vanlig i större delen av Småland, ex. Dalskog 1:1 i Hakarps socken.

DALSKOG 1:1, HAKARPS SN

Den normalstora gårdens bostadshus var före 1800 vanligen av enkelstugans typ. Denna utgjordes av ett stort rum och en liten förstukammare eller förstukök innanför en förstuga med entré från ena änden av husets långsida. Hustypen fortfor att vara regel på mindre gårdar och torp 1800-talet igenom. Ex. den nordligaste gården i Käperyds by, Månsarps socken, Alarp 1:7 i Skärstad socken.

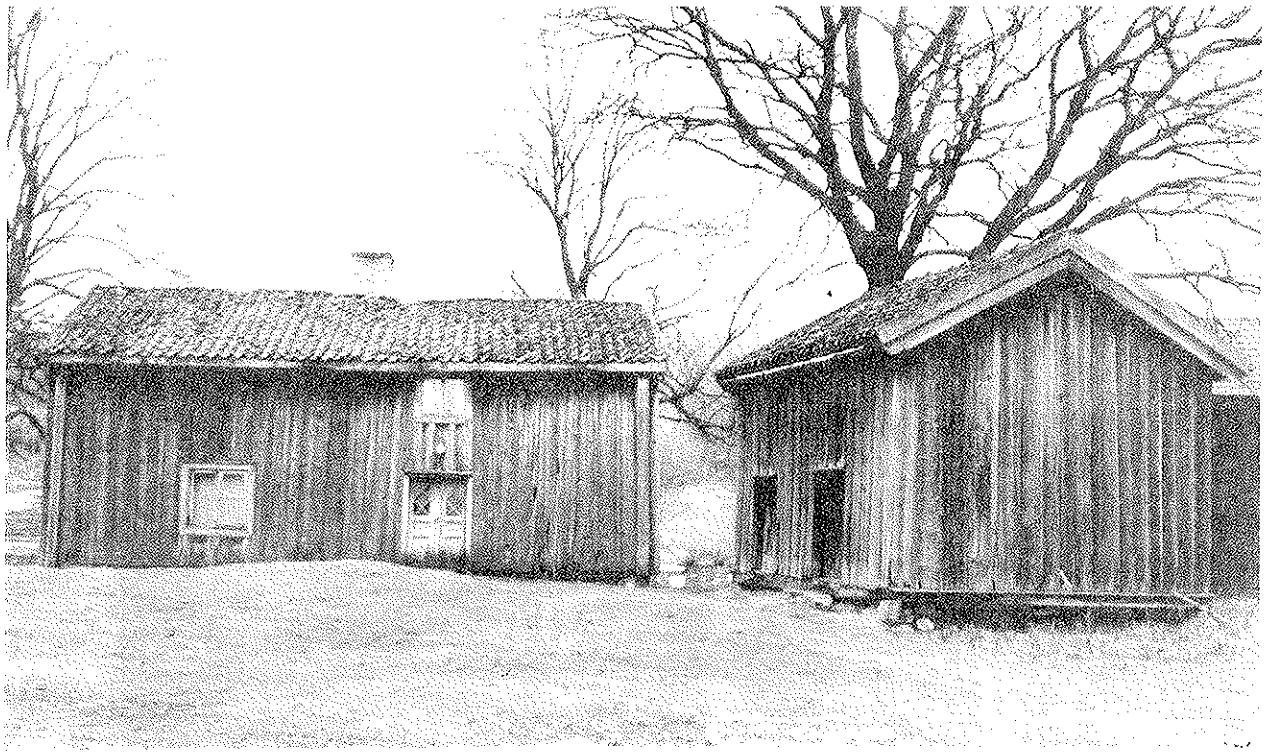

DEN NORDLIGASTE GÅRDEN I KÅPERYDS BY, MÅNSARPS SN

ALARP 1:7 I SKÄRSTAD SN

I samband med hemmanklyvningen under 1700- och 1800-talen var det inte ovanligt att två angränsande gårdars bostadshus sammanbyggdes eller uppfördes under gemensamt tak. Dessa s.k. tvillingstugor var ett slags dubblerade enkelstugor med de två ingångarna symmetriska placerade på husets långsida. Tvillingstugorna är idag mycket ovanliga inom kommunområdet. Ex. kan nämnas bostadshuset på Barnarps hembygdsgård, uppfört på platsen.

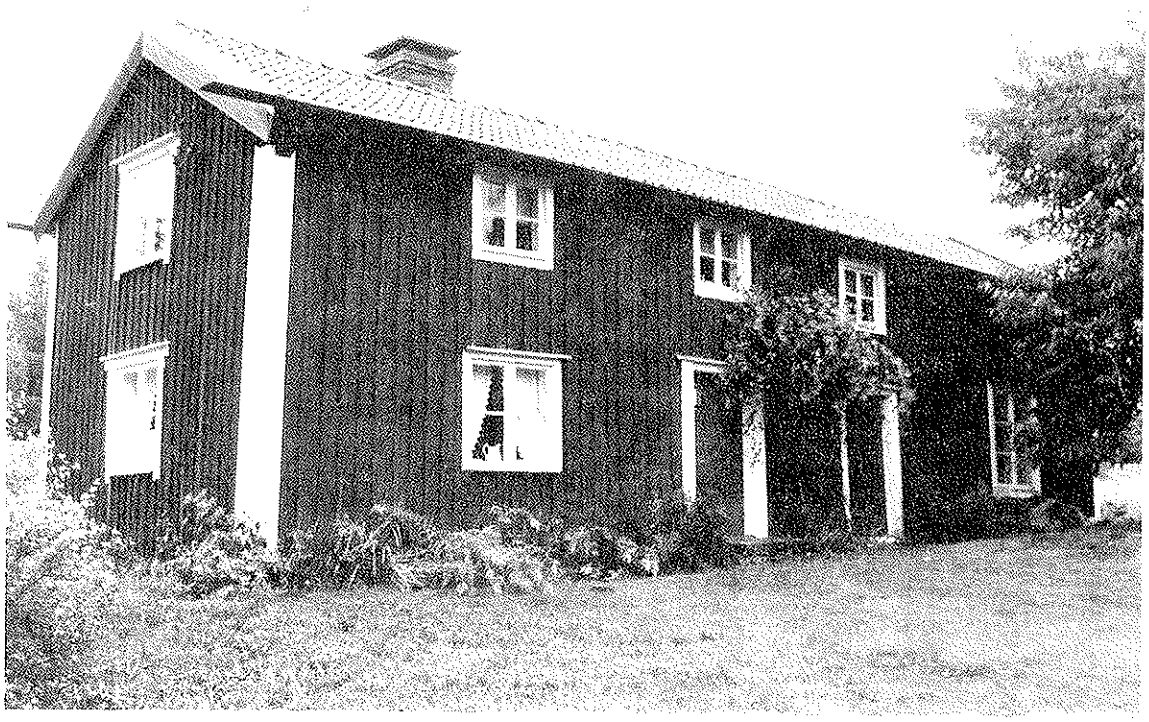

F.D. BOSTADSHUSET PÅ BARNARPS HEMBYGDSGÅRD, BARNARPS SN.

Bostadshusen av parstugetyp blev från och med 1700-talets slut alltmer vanliga inom området. Parstugan är en symmetrisk länga med mittförstu och ett stort rum på vardera sidan, dagligstugan respektive ny- eller annerstugan. Köksdelen, ursprungligen inrymd i dagligstugan, kom under 1700-talet att förläggas i förstugans bakre del. En i området vanlig variant av denna hustyp var den s k dubbelkammarstugan, där det ena av de större rummen ersatts av två lika eller något olika stora kamrar.

BUNNSTRÖM 1:8, GRÄNNA SN

Vid 1700-talets slut började man uppföra boningshus i en och en halv våning och två våningar. Vid nybyggnad i samband med Laga skiftets genomförande blev tvåvåningshuset så gott som regel och då ofta i parstugans form. Under samma tid påbyggdes även många äldre envåningshus med en andra våning. Ex. är Fagerhult 4:1 i Svarttorps socken.

FAGERHULT 4:1, SVARTTORPS SN

I den mer påkostade allmogebebyggelsen märks under 1800-talet ett inflytande från herrgårdsarkitekturen. Klassicerande drag blev vanliga i fasaduppbyggnaden och man övergick alltmer att måla husen i ljusa oljefärger. Planlösningen blev ofta salsbyggnadens med en större sal i byggnadens mittparti. Ex. härpå är Prinseryd 1:30 i Bankeryds socken, manbyggnaden på Stackeryds gård i Skärstad socken.

Från centralt håll bedrevs alltifrån 1850-talet en propaganda för bättre bostadshus på landet och denna slog igenom mot århundradets slut. Bostadshusen byggdes nu med sexdelad plan i en och en halv våning under sadeltak med kraftigt takutsprång. Byggnaderna försågs ofta med frontespis och veranda, påbyggnader med rik dekor i lövsågeriarbete. Även äldre byggnader erhöll under denna tid en veranda eller förstukvist i denna stil. Ex. är Nissamålen 1:1 i Svarttorps socken, huvudbyggnaden på Djuvarps gård också i Svarttorps socken, Finneryd 4:2 i Järsnäs socken.

NISSAMÅLEN 1:1, SVARTTORPS SN

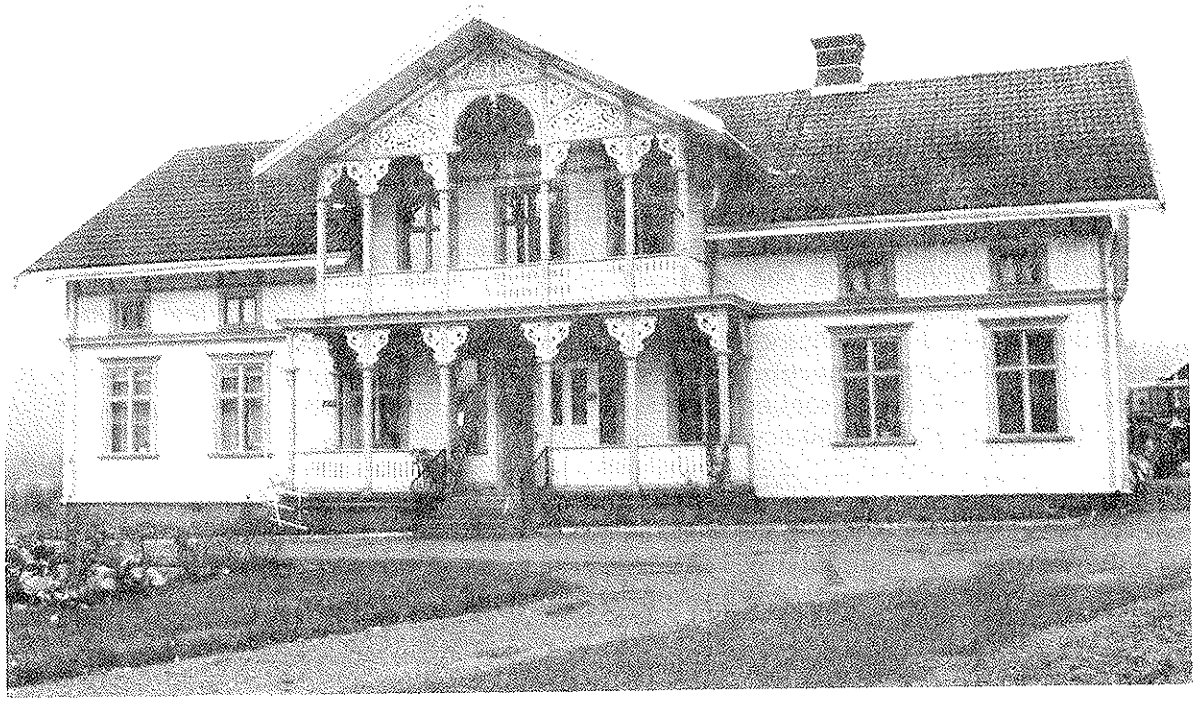

DJUVARP 1:2, SVARTTORPS SN

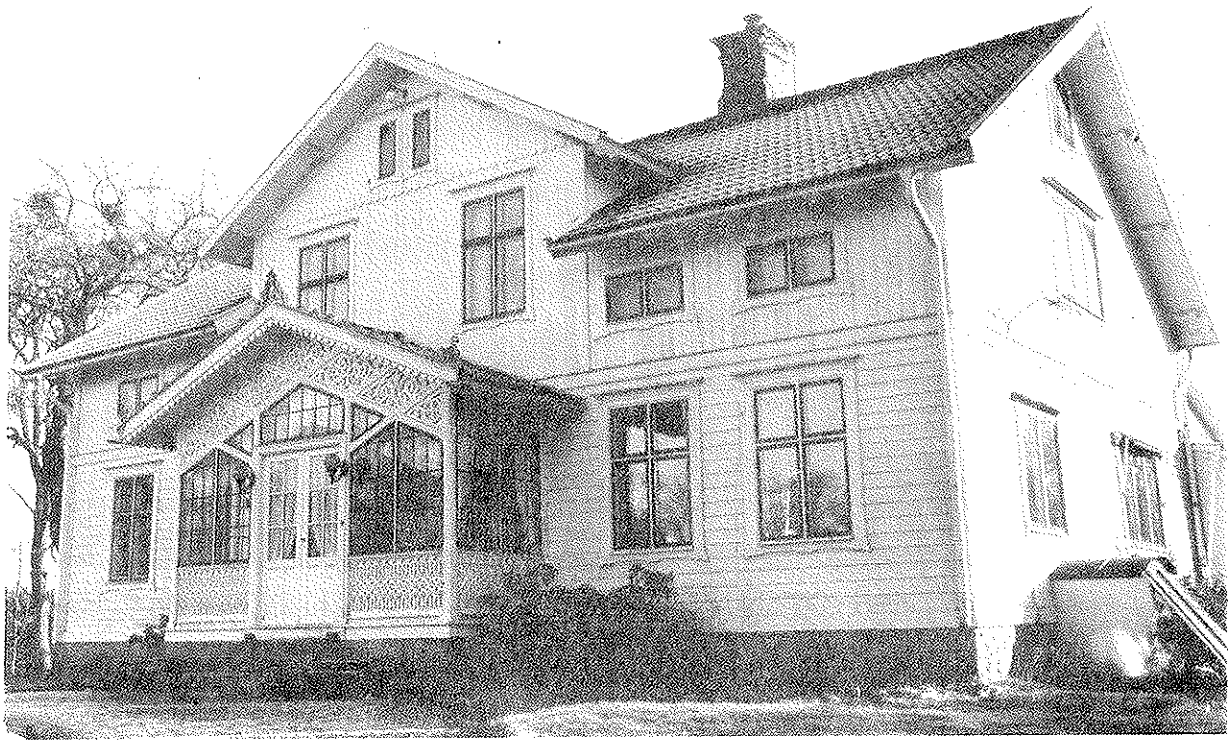

FINNERYD 4:2, JÄRSNÄS SN

Säterier och herrgårdar

Även om den bondeägda jorden har varit den vanligaste inom området har dock inslaget av adelns jordägande tidvis varit betydande och säteribildningen livlig. I utbyte mot rusttjänst åt Kronan erhöll adeln under medeltiden skattefrihet på sina gårdar och många småsäterier uppstod. En annan period av säteribildning och jordkoncentration hos adeln var 1600-talets stormarktstid.

Sätesgårdarnas huvudbyggnader var ursprungligen av typen framkammarstuga, d v s enkel- eller parstuga med påbyggda gavelkamrar. Under 1600-talets senare del slog byggnader av salstyp igenom hos adeln. Dessa har ett centralt förstugu- och salsparti, omgivet av dubbla gavelkamrar. Ibland var salen utbyggd mot trädgårdssidan. Byggnaderna var vanligen uppförda i en våning med säteritak eller höga valmade tak. Under 1700-talets senare hälft uppfördes även herrgårdsbyggnader i två våningar och de branta takfallen ersattes med lägre brutna tak med valmade gavelspetsar, exempel den gamla huvudbyggnaden på Drättinge gård i Skärstads socken och huvudbyggnaden på Aranäs gård i Gränna socken, Månseryds gård i Bankeryds socken.

Den karolinska herrgården byggdes ofta med s.k. säteritak, d v s dubbla takfall med vertikalt mellanparti, ibland försett med små fönster. Exempel på karolinska herrgårdar är Gunillaberg i Bottnaryds socken, uppförd på 1700-talets mitt, och Strömsholm i Svarttorps socken, från ungefär samma period.

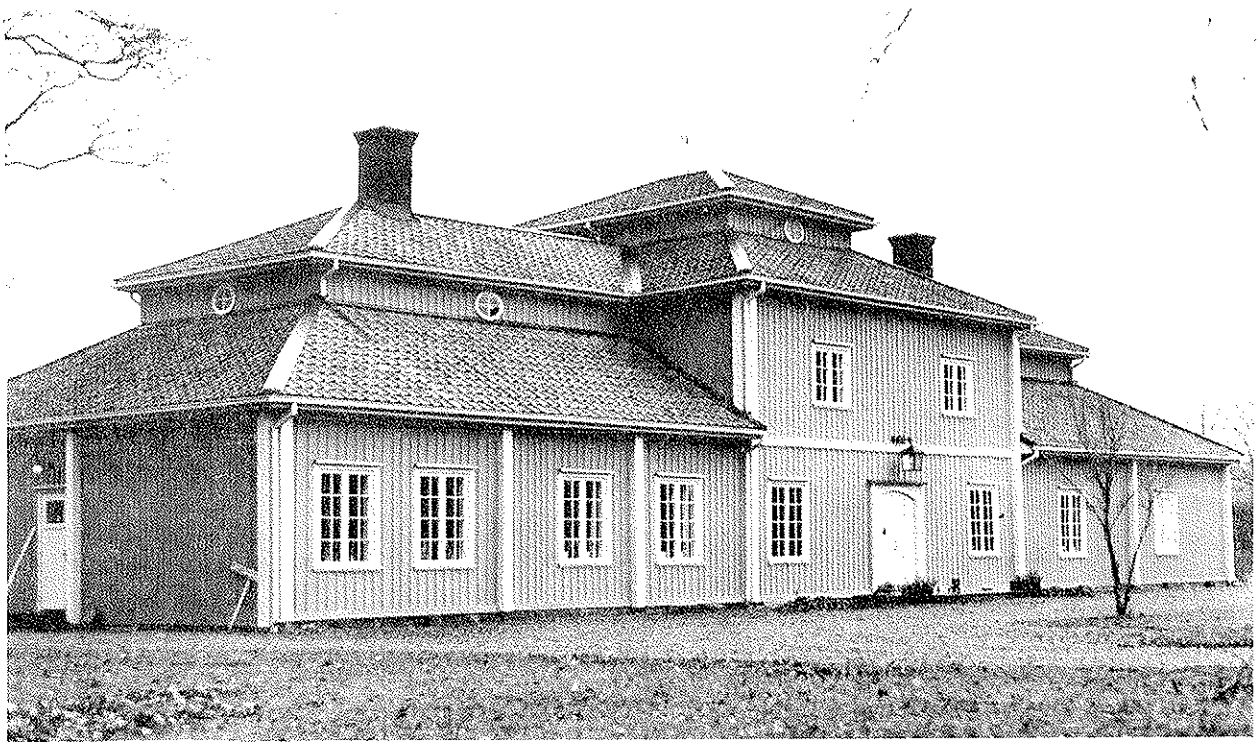

GUNILLABERG, BOTTNARYDS SN Foto: Bo E. Karlson

STRÖMSHOLM, SVARTTORPS SN

Vid 1700-talets slut och på 1800-talets början var de nyklassiska stilidealen förhärskande i herrgårdsarkitekturen. Man återgick till sadeltak eller flacka valmade tak, och fasaderna pryddes med klassicerande detaljer. 1800-talets första hälft präglas av en stramare klassicism - empirens period. Från och med 1830-talet blev revetering ett allmänt stilkrav. På 1840- och 50-talen kom romantiken med dess växlande inslag av romansk, gotisk eller renässansstil. Schweiz och England:s nya villastilar som till en början huvudsakligen fick betydelse för herrgårdsarkitekturen.

Järnvägsepoken och industrisamhällets miljöbildningar.

Före 1800-talets mitt var den icke direkt jordbruksbaserade produktionen av ringa omfattning. Dock fanns sedan 1600- och 1700-talen en betydande brytning och bearbetning av järnmalm i Tabergsområdet. På 1860-talet bröts det mesta av järnmalmen i Jönköpings län vid Taberg. Industribygden kring södra Vättern har vuxit fram omkring Tabergs- och Huskvarnaåarna samt Tabergs järnberg. Vattenkraften och malmen har spelat viktiga roller i denna bygds utveckling.

I samband med bergsbruket anlades vid Tabergsån på 1700- och 1800-talen flera hamrar för manufaktursmide, ex Nordhammaren, Åsa Lilla hammare och Mattes Hammar. Alla dessa små anläggningar var belägna inom nuvarande Norrahammars tätort. Sedan större industrier och gjuterier börjat komma, försvann hamrarna och fick på 1800-talets mitt ge vika för Norrahammars bruk. 1874 anlades gjuteri och verkstad och det nya bruket kom igång 1877 för tillverkning av gjutgods, spisar, kaminer och lantbruksredskap.

I Barnarp anlades 1869 Thorsviks trämassefabrik vid Lillån. Här slipades trämassa för leverans till pappersbruk. 1879 insattes i Thorsvik en pappersmaskin för tillverkning av papper till tändsticksaskar och 1888 utvidgades bruket till sulfitfabrik. 1915 upptogs tillverkning av Wellpapp och åren 1954-56 ombyggdes fabriken. Den ägs i dag av Esselte Well. AB.

Vid Barnarpssjöns södra strand anlades 1871 en stärkelsefabrik och sex år senare en tändsticksfabrik. Båda dessa är borta idag.

Järnvägsbyggandet under 1800-talets andra hälft har för Jönköpings kommun ej fått samma påtagliga förändringar av kommunområdets bebyggelsestruktur som i andra av länets kommuner ex. Nässjö. Dock kom järnvägen att spela en viktig roll för Bankeryds samhälle. I samband med att stambanan Jönköping - Falköping tillkom på 1860-talet fick Bankeryd förbindelser med omvärlden. Stationshuset kom att läggas en bra bit öster om kyrkbyn och samhället växte upp kring stationen. I området kring järnvägen växte flera industrier upp, bl.a. Bröderna Millers metallfabrik från tidigt 1900-tal. Tenhults samhälle tillkom i samband med att södra stambanan 1864 uppläts för trafik.

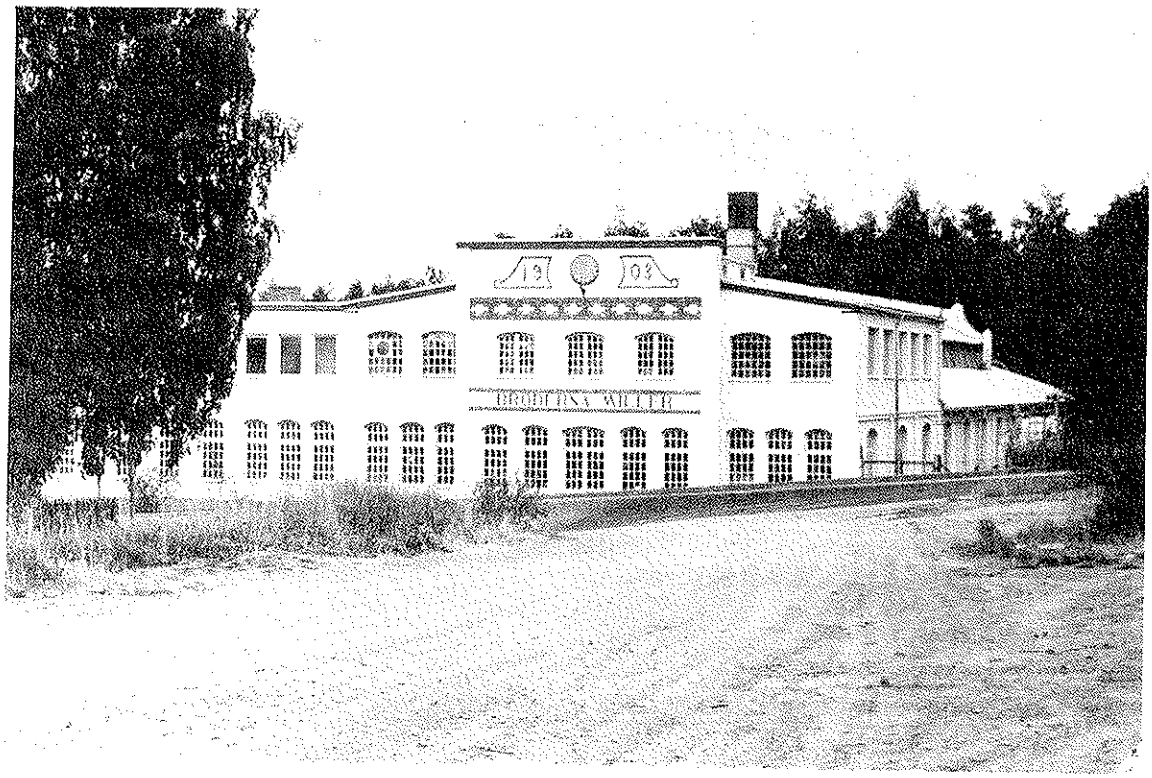

BRÖDERNA MILLERS METALLFABRIK, HUVUDFASADEN

Folkrörelsebyggnader

Den frikyrkliga väckelsen fick tidigt stor anslutning i denna del av Småland. Det började redan med den s.k. roparrörelsen på 1840-talet. I Väeryds by, Rogberga socken, uppträdde "roparna" och samlades hos Sven Jonasson Stillman.

VÅERYD 1:18, ROGBERGA SN, där "roparna" samlades under åren 1841-1843

Först hölls möten i olika gårdar eller i det fria. På 1860- och 70-talen började man uppföra missionshus. Först drevs dessa i allmänhet av någon missionsförening men efter hand övertogs de av något av de under främst 1870-talet bildade större förbunden. Byggnaderna var enkla med en våning, panelklädda, rödfärgade, ingång på långsidan. Invändigt fanns en stor sal, senare tillkom en mindre sal och kök.

Under 1800-talets slut och under 1900-talet ersattes de anspråkslösa missionshusen i tätorterna ofta av församlingsbyggnader med mer självständig arkitektur, i vissa fall med förebilder i den traditionella kyrkans form.

Av den första generationens frikyrkohus är många redan borta och därför utgör de kvarstående byggnaderna idag viktiga historiska minnesmärken där ett planmässigt bevarande är påkallat.

Någon heltäckande inventering av folkrörelsebyggnader har ej inrymts i denna utredning. Flera exempel på folkrörelsebyggnader har dock förtecknats, framför allt missionshus.

ANGERDSHESTRA SOCKEN

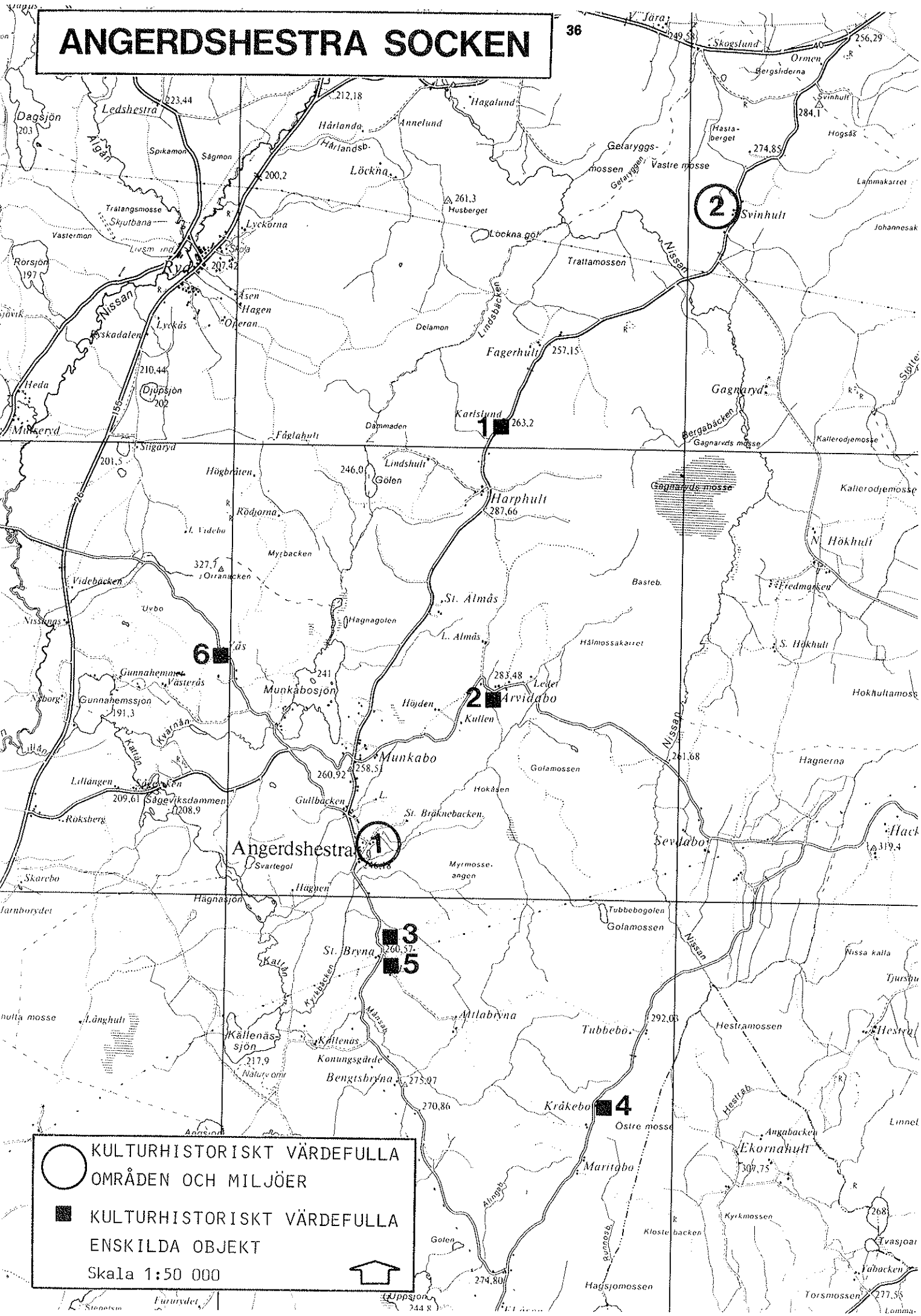

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA OMRÅDEN OCH MILJÖER

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA ENSKILDA OBJEKT

Skala 1:50 000

ANGERDSHESTRA SOCKEN, områden

1. Angerdshestra kyrkby

Fastigheter: Angerdshestra kyrka, prästgården, f.d. skolan, f.d. lärarbostad.

Beskrivning: Kyrkbyn är belägen i ett öppet kuperat landskap med åker- och betesmark.

Angerdshestra kyrka är en timmerkyrka från omkring 1670, klädd med vitmålade spån, taket täckt med tjärade spån; kyrkan har senare om- och tillbyggts 1817, 1870, 1894 samt 1910; klockstapeln är av timmer och uppförd troligen samtidigt som kyrkan, vitmålad med tjärade spån på tak och spira.

F.d. skola, idag församlingshem, är uppförd 1924, av trä, rödfärgad locklistpanel med vita hörn och omfattningar, rött tvåkupigt tegel. Mitt emot ligger f.d. lärarbostad av trä från omkring 1930, svagt gul locklistpanel.

Prästgården är en timmerbyggnad med stomme från 1700-talet, men senare kraftigt om- och tillbyggd, 1 ½ våning, gul locklistpanel, frontespis, rött taktegel.

Säkerställande: Restriktivitet mot förändring av byggnader med ursprunglig karaktär. Restriktivitet mot och anpassningskrav på eventuellt tillkommande bebyggelse. För kyrkan gäller kulturminneslagen 1988:950, kap. 4. Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

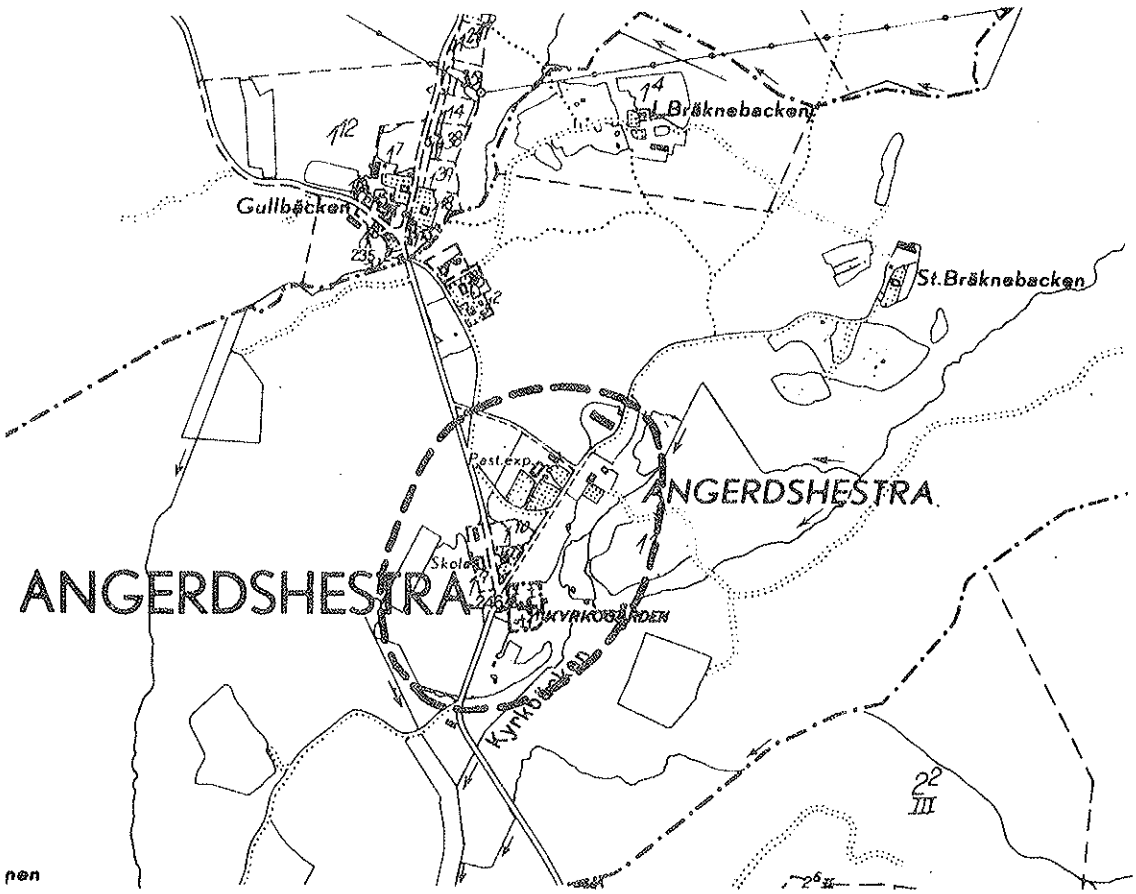

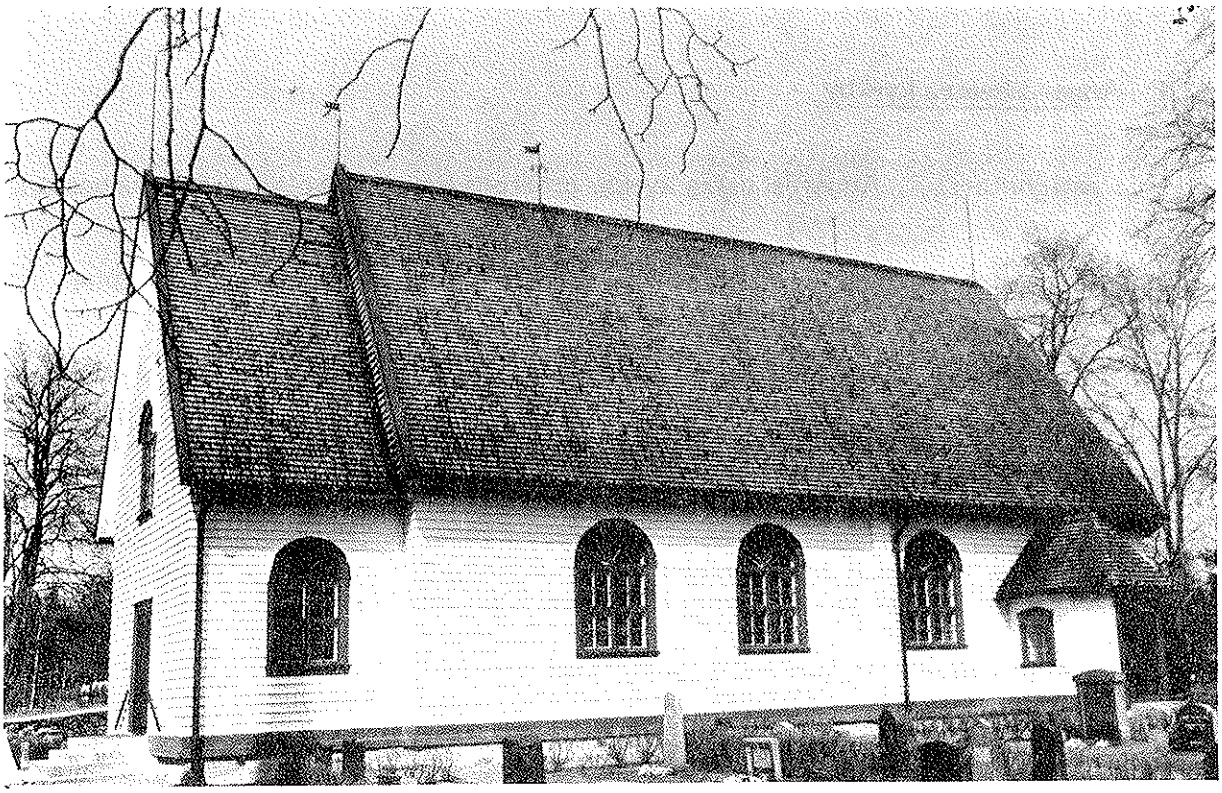

ANGERDSHESTRA KYRKA, ANGERDSHESTRA SOCKEN

2. Svinhults by

Fastigheter: Svinhult 1:2, 1:3 (Björkhaga), 1:6, 1:10, 1:11.

Fornlämningar: Raä nr 19, 23.

Beskrivning: Byn är belägen på en höjdsträckning i nord-sydlig riktning, öppen åker-och betesmark omger byn, därefter vidtar barr- och blandskog. Byns nuvarande struktur härrör sig från laga skiftet på 1800-talets mitt.

Manbyggnaderna på gårdarna utgöres som av tvåvånings timrade parstugor eller hus med sexdelad plan från 1800-talets mitt. Dock är manbyggnaden på 1:2 äldre omkring 1800 i stommen och har dessutom kamrar på vardera gaveln. Husen är locklistpanelade, rödfärgade eller ljusa oljefärger. Manbyggnaderna på 1:2 och 1:10 flankeras av flygelbyggnader, av timmer i 1 - 1 ½ våning, locklistpanel, rödfärg eller ljus kulör, åldern varierar från 1820-talet till omkring 1900; ekonomibyggnaderna är av trä, regelverk och klädda med slät panel, rödfärgade, i allmänhet från 1900-talets första decennier.

Längst i söder ligger ett missionshus, uppfört 1917, av trä i 1 våning, absid mot norr, förstukvist, gul locklistpanel med vita omfattningar och hörn, brutet tak med grå korrugerad plåt.

Fornlämningarna nr 19 och 23 utgöres av två vägvisarmärken i gjutjärn bemålade med röd lackfärg och text i guld, från 1871.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändring av byggnaderna. Tillkommande bebyggelse bör endast medges - och då med krav på anpassning - om den tillgodoser befintligt jordbruks behov. Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

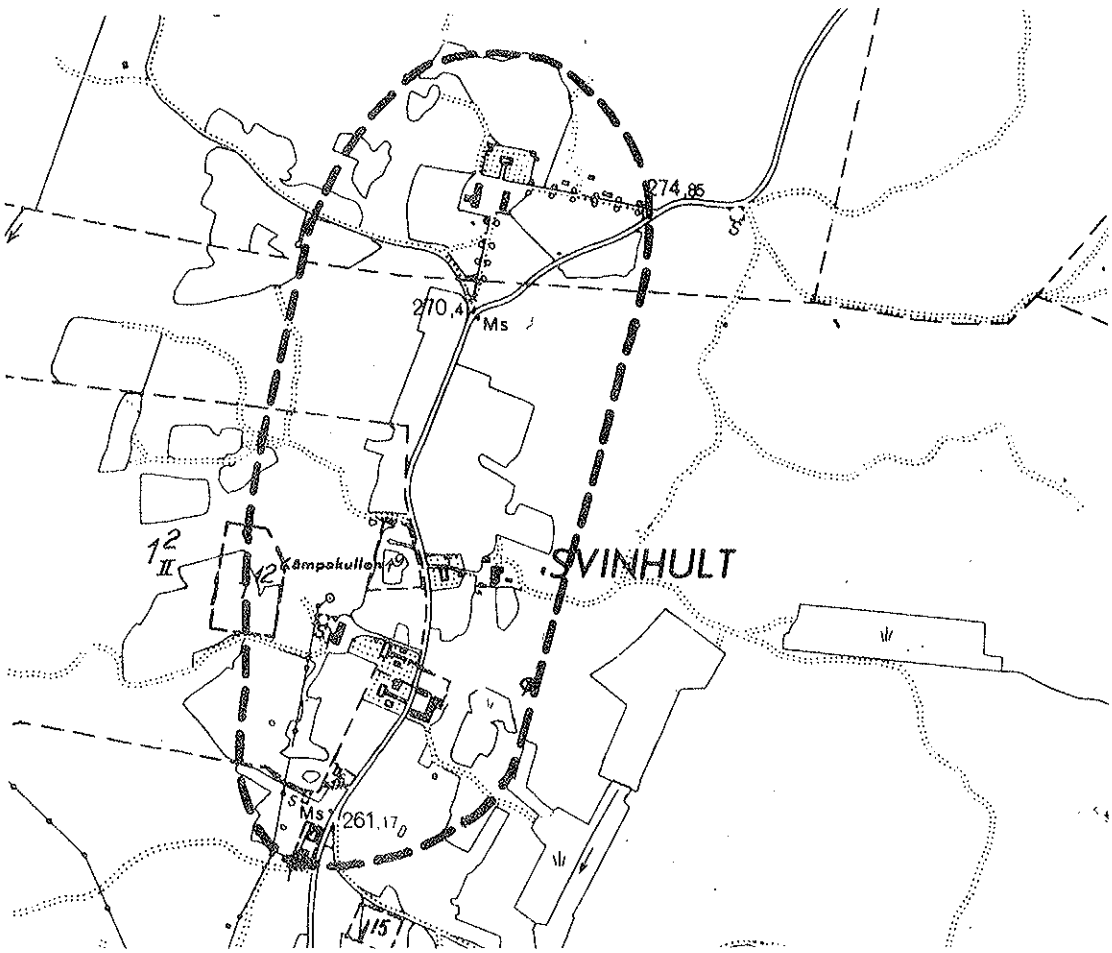

ANGERDSHESTRA SOCKEN, objekt

1. **Angerdshestra hembygdsgård.** Hembygdsgården utgöres av det tidigare skomakarebostället Karlslund, som ligger på sin ursprungliga plats; enkelstuga från 1800-talets senare del; hitflyttade byggnader är ännu en enkelstuga troligen från 1700-talets slut, en drängstuga från 1800-talets mitt; ladugården är uppförd på platsen på 1800-talets slut.

2. **Arvidabo 1:6.** F.d. lantgård, belägen i ett öppet odlingslandskap med åker- och betesmark, närmast gårdsbebyggelsen lövträd; bostadshus av timmer i 2 våningar från tidigt 1800-tal, typ parstuga, svagt gul locklistpanel med vita knutar och omfattningar, sadeltak med rött tegel, glasad förstukvist; bostadshus, f.d. undantagsstuga, av timmer i 1 ½ våning, från omkring 1900, svagt gul locklistpanel med vita knutar och omfattningar.

3. **Bryna 2:10 (avst. från 2:3).** Bostadshus av timmer i 1 ½ våning, från omkring 1800-talets mitt, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, förstukvist (nytillverkad) med lövsågeriarbete, frontespis, enkupigt rött tegel; hela byggnaden nyligen renoverad i samråd med länsmuseet.

4. **Kråkebo 2:1.** Ursprungligen manbyggnad på gården, från 1700-talet, 1 ½ vånings parstuga, rödfärgad locklistpanel med vita omfattningar, halvmåneformade fönster i övre våningen, pardörr med stående bräder, sadeltak med rött tvåkupigt betongtegel.

5. **Lilla Bryna 3:1.** Bostadshus av timmer i 2 våningar från 1800-talets mitt, troligen sexdelad plan, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, förstukvist med lövsågeriarbete, rött tvåkupigt tegel; byggnaden i behov av upprustning.

6. **Yås 1:1.** Manbyggnad av timmer i 2 våningar från 1800-talets mitt, typ parstuga, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, förstukvist, pardörr, rött enkupigt tegel; invändigt finns dörrar bevarade, spiselhäll med gjutjärnsplatta med årtal och initialer bevarade; som flygel ligger en timrad bod, klädd med rödfärgad locklistpanel, dörren till boden är en gammal kyrkdörr från Mulseryds kyrka, av trä med fina järnbeslag; ekonomibyggnad av timmer med stående slät rödfärgad panel från omkring 1900.

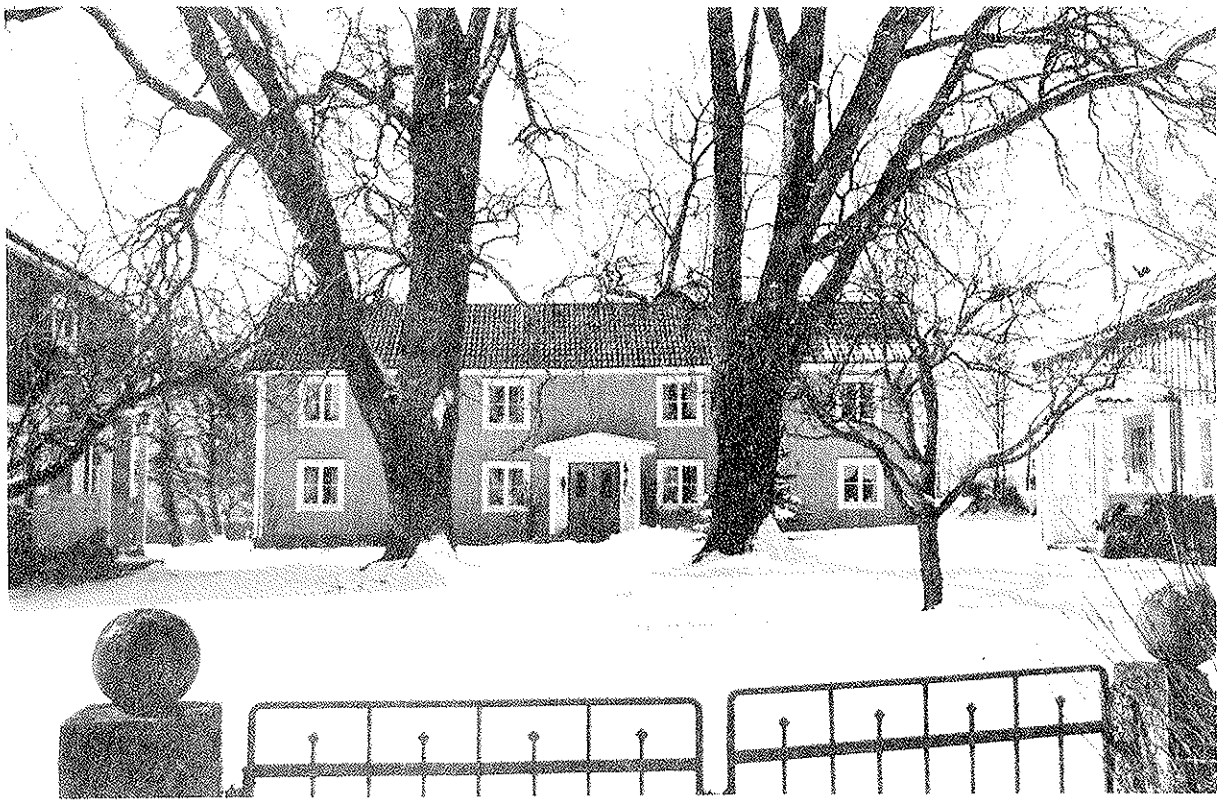

SVINHULT 1:2, ANGERDSHESTRA SOCKEN

SVINHULTS MISSIONSHUS, ANGERDSHESTRA SOCKEN

KRÅKEBO 2:1, ANGERDSHESTRA SOCKEN

YÅS 1:1, ANGERDSHESTRA SOCKEN

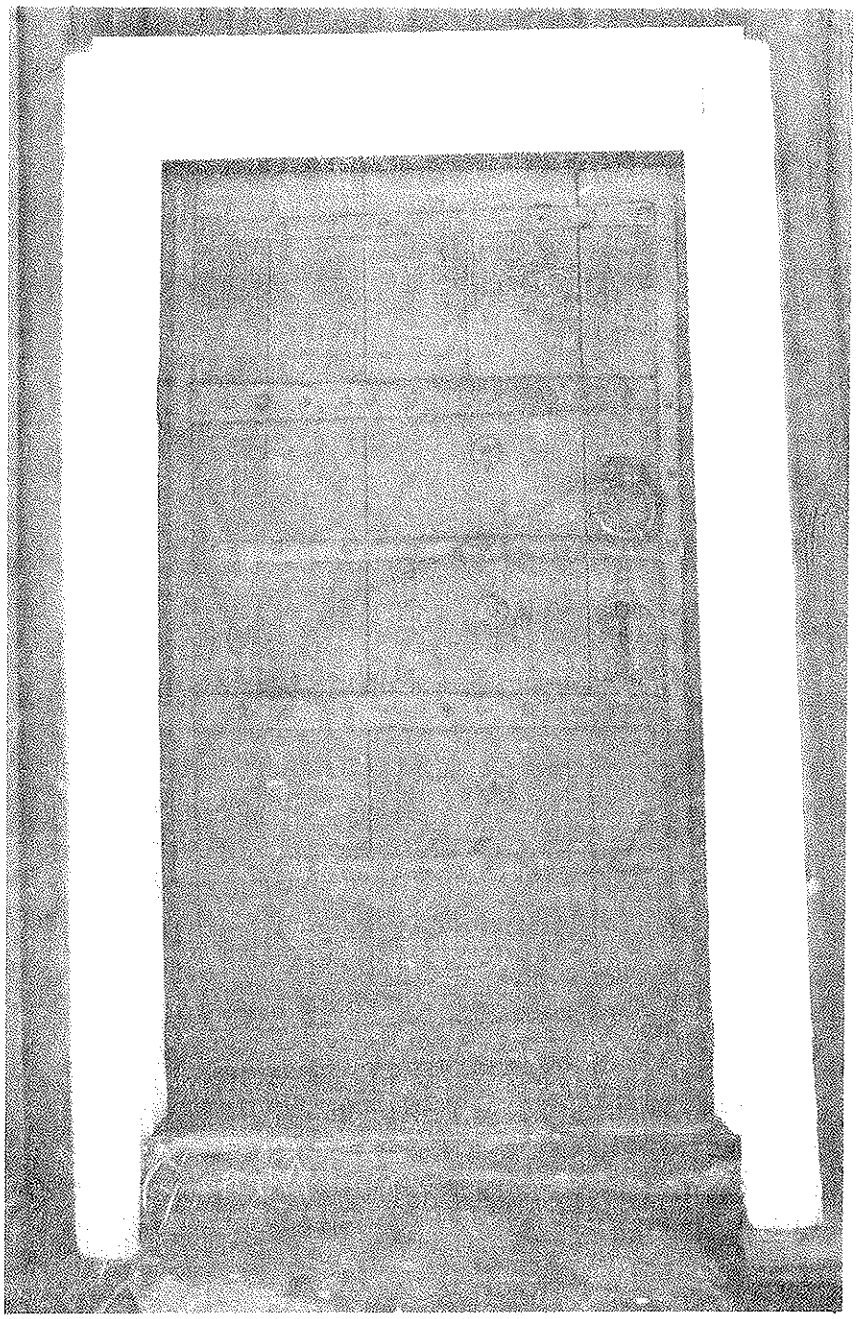

URSPRUNGLIG KYRKDÖRR FRÅN MULSERYDS KYRKA,
FINNS IDAG PÅ YÅS 1:1, ANGERDSHESTRA SOCKEN

BANKERYDS SOCKEN

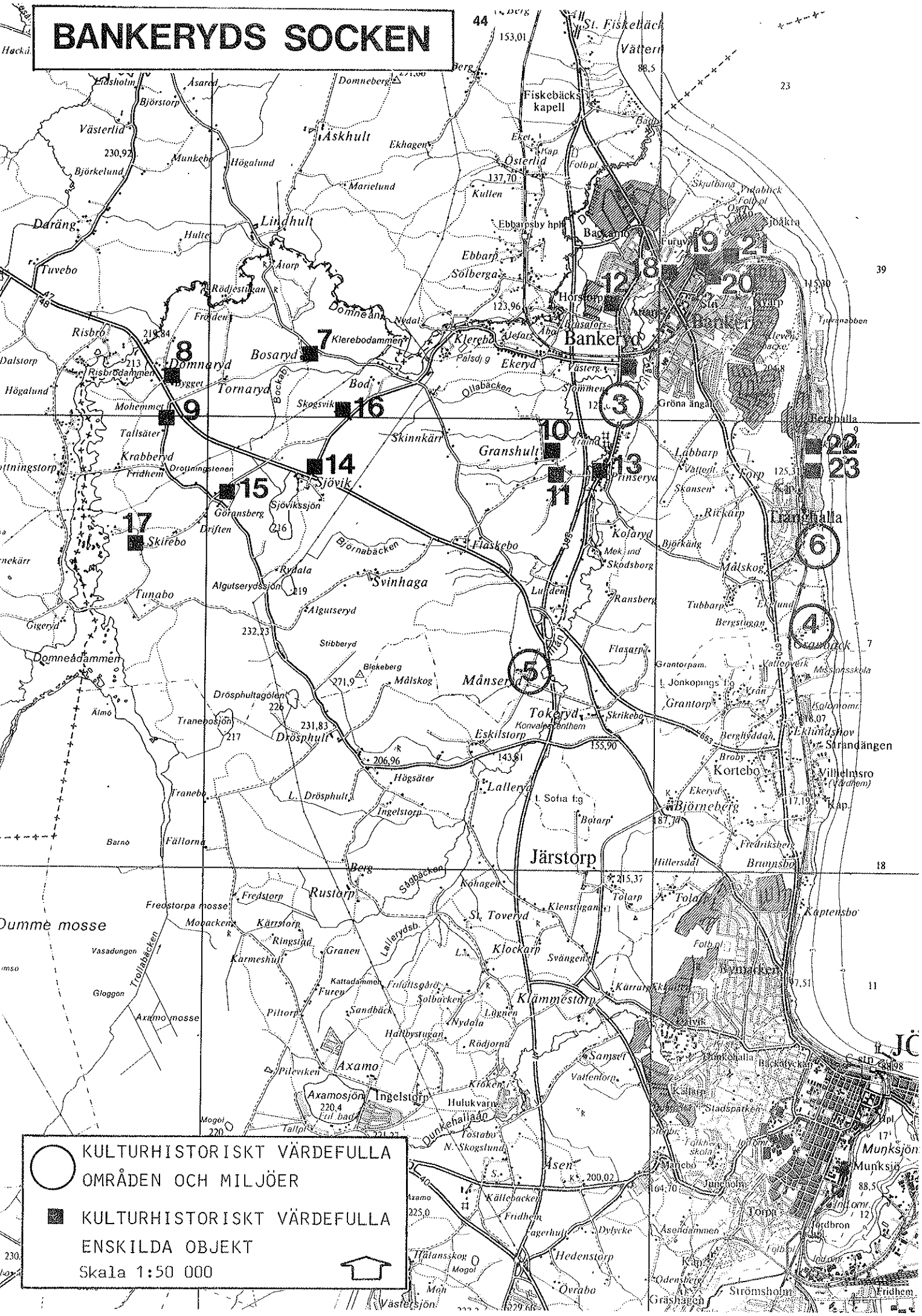
KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA OMRÅDEN OCH MILJÖER
KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA ENSKILDA OBJEKT
Skala 1:50 000
Bankeryd
Lindhult
Askhult
Domnaryd
Bosaryd
Tornaryd
Granshult
Sjövik
Skirebo
Svinhaga
Tokeryd
Järstorp
Klämmestorp
Axamo
Axamosjön
Ingelstorp
Asen
Munksjön
Jönköping
Fiskebäcks kapell
Strandängen
Kortebo
Björneberg
Kolaryd
Tranghalla
Dumme mosse
Axamo mosse
Domneadammen
Klerebodammen
Risbrodammen
Dunkehallaån
Lillån
Nissan
Bockån
Domneån
Trollabäcken
Lallerydsb.
Sagbäcken
Björnabäcken
Ollabäcken
Skinnkärr
Mohemmen
Tallsäter
Krabberyd
Drottningstenen
Fridhem
Göransberg
Driften
Sjövikssjön
Algutserydssjön
Algutseryd
Rydala
Stibberyd
Blekeberg
Drösphultagölen
Drösphult
Tranebosjön
Tranebo
L. Drösphult
Högsäter
Ingelstorp
Eskilstorp
Konvaljecenthem
Lallerydsjön
Lallerydsjön
Lallerydsjön

BANKERYDS SOCKEN, områden

3. Bankeryds kyrkby med hembygdsgård

Fastigheter: Bankeryd 1:1, 1:3, 1:5, 2:2 och Kyrkogården 1:1, Backen Västergård 1:115.

Beskrivning: Bankeryds kyrkby är belägen sydväst om nuvarande Bankeryds centrum och tätort. Byn ligger på en höjdrygg i Bankerydsdalen och omges av öppen odlingsmark, lövskogsbestånd och i norr villabebyggelse.

Kyrkbyn domineras av Bankeryds kyrka, som stod klar 1865. Det är en stor vitkalkad stenkyrkobyggnad i klassicistisk stil med nygotiska inslag. Den har ett stort långhus och ett högt västtorn med spira. Interiören består av ett högt enskeppigt kyrkorum. Kyrkorummet bevarar i stort sin ursprungliga färgsättning. Kyrkan omges av en stor kyrkogård.

Norr om kyrkan på andra sidan vägen ligger prästgården från 1925, 1-vånings reveterad träbyggnad med inredd vind, brungul spritputs, öppen veranda med balkong, brutet tak med avvalmade gavelspetsar och klätt med tvåkupigt cementtegel, frontespis. Prästgården omges av en större trädgård.

Söder om prästgården på samma sida om vägen ligger Bankeryds hembygdsgård, från 1950-talet. Kärnan i hembygdsgården utgöres av det gamla kaplanbostället, som flyttades hit 1953, från det intilliggande Stommen. Det är en framkammarstuga i 1 våning, knuttimrad, rödfärgad locklistpanel med vita knutlådor och omfattningar, från 1600-talets slut. Andra byggnader utgöres av en spannmålsbod från 1700-talet, faktorismedja från Granshult från 1800-talets förra hälft, fattigstuga från 1870-talet, ladugård från 1800-talets mitt m fl.

Längre söderut finns f d ålderdomshemmet från 1913, idag privatbostad, byggnaden är av trä i 1 ½ våning, gul locklistpanel (tyvärr nyligen tilläggsisolerad utvändigt), frontespis.

Mittemot föregående hus ligger 2 skolhus, det norra från 1870-talets slut, tillbyggt 1903, det södra från 1915. Båda byggnaderna är uppförda i trä 1 ½ våning, gul locklistpanel, brutna tak, det tillbyggda husets äldre del dock sadeltak.

Backen Västergård 1:115 ligger norr om prästgården och utgöres av en jordbruksegendom med två bostadshus, ett äldre från 1800-talets mitt i 1 ½ våning av timmer, klädd med matt gul locklistpanel, veranda i 2 våningar med lövsågeriarbete, ett yngre från omkring 1910 av timmer i 1 ½ våning, svagt gul locklistpanel, veranda i 2 våningar, trapptorn på ena hörnet; ekonomibyggnader från tidigt 1900-tal i rödfärgat liggtimmer.

Tidigare utredningar: Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för Nordvästa och Sydvästra bandet, Jönköpings läns museum 1978.

Säkerställanden: Stor restriktivitet mot förändring av byggnader med ursprunglig karaktär. Restriktivitet mot och anpassningskrav på eventuellt tillkommande bebyggelse. För kyrkan gäller kulturminneslagen 1988:950, kap. 4. Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

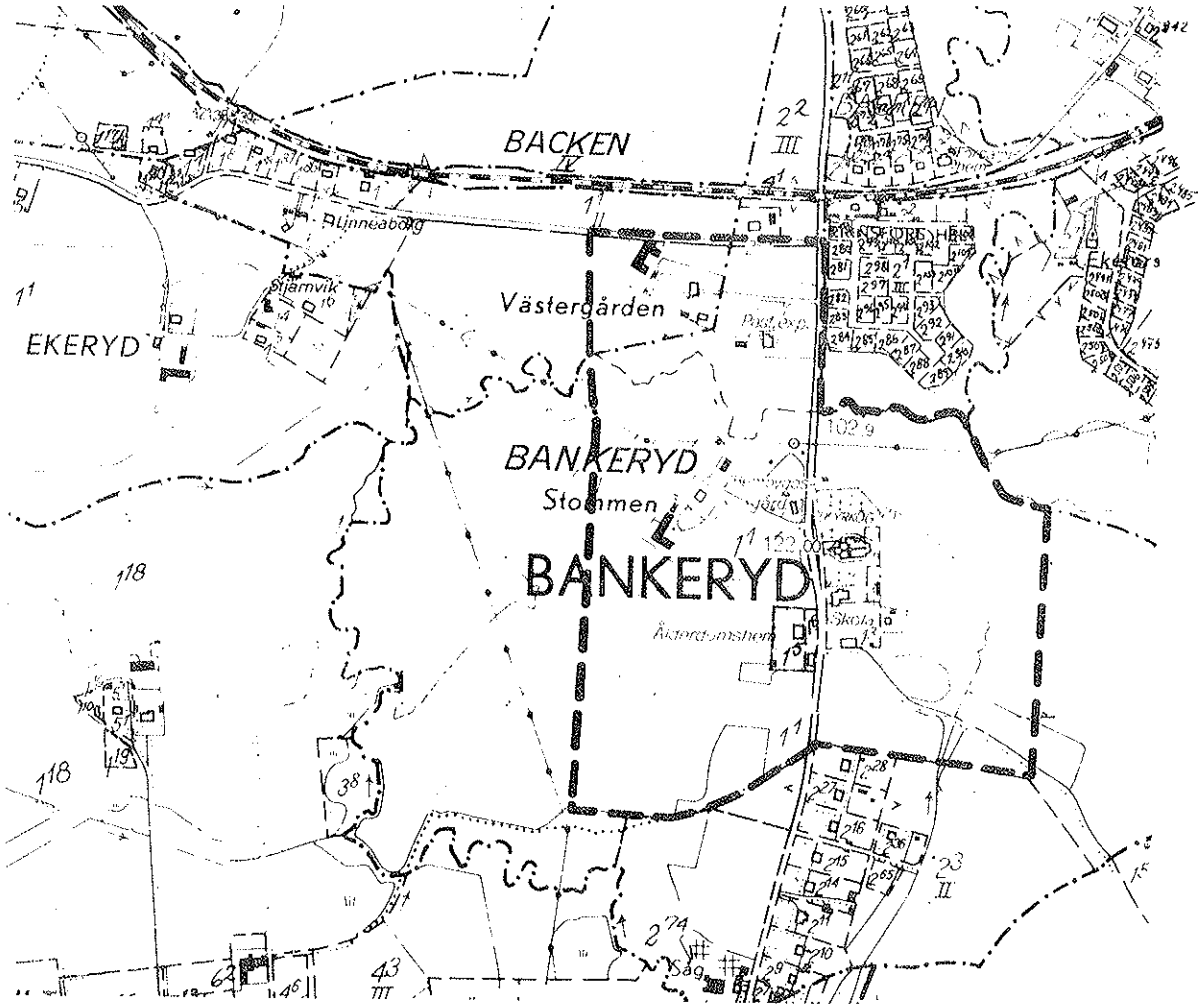

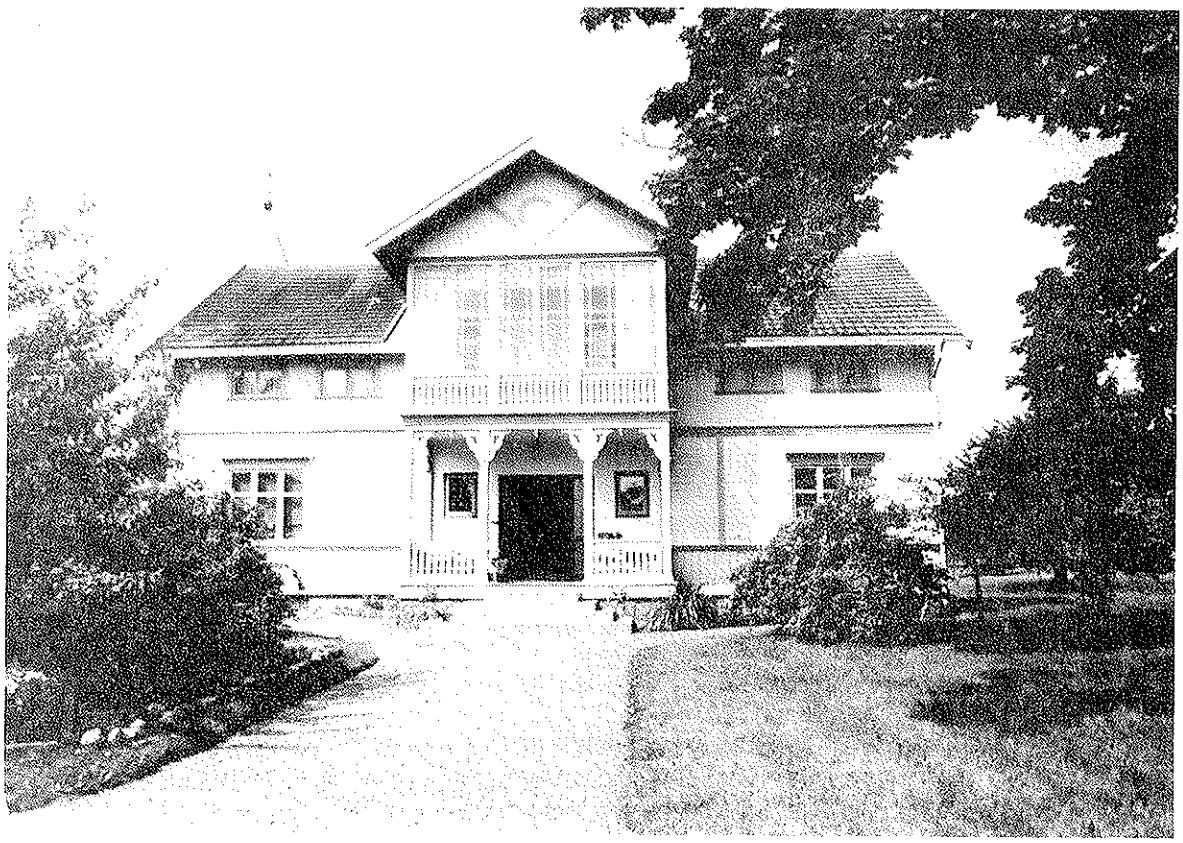

BACKEN VÄSTERGÅRD 1:115, BANKERYDS SOCKEN Foto: Bo E. Karlson

4. Granbäcks gård

Fastigheter: Granbäck 2:1

Beskrivning: Granbäcks gård ligger i ett öppet odlingslandskap, svagt sluttande ned mot Vättern.

Den nuvarande gårdsanläggningen har föregåtts av en karolinsk anläggning med huvudbyggnaden på samma plats som den nuvarande och två kvadratiska flyglar norr om desamma. Den västra av flyglarna revs så sent som på 1920-talet. Gården utgjorde ett översteboställe.

Den befintliga huvudbyggnaden är enligt ett husesynsprotokoll i Krigsarkivet uppförd 1796 på grundmurarna från den gamla byggnaden, tre välvda källarrum finns bevarade under och är äldre. Byggnadens nuvarande utseende härrör sig från en ombyggnad 1867. Huset är en timrad byggnad i 2 våningar av typ salsbyggnad, klädd med locklistpanel, på långfasaderna finns ett band av liggande panel omedelbart under övervåningens fönster, ljust grå färg på fasaderna med dekorationer och omfattningar i vitt, profilerade fönsteromfattningar, verandor på långsidorna, sadeltak med enkupigt rött tegel; interiört är den ursprungliga rumsindelningen bevarad, kakelugnar från 1800-talets början och slut finns kvar. Byggnaden har restaurerats 1987-88.

Till gården hör en rad rödfärgade träbyggnader som arrendatorbostad, uthus och ladugård från 1800-talets slut och 1900-talets början.

Tidigare utredningar: Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för Nordvästra och Sydvästra bandet, Jönköpings läns museum 1978.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändring av byggnader med ursprunglig karaktär. Tillkommande bebyggelse bör endast medges - och då med anpassningskrav - om den tillgodoser befintligt jordbruks behov. Huvudbyggnaden är av byggnadsminnesklass. Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

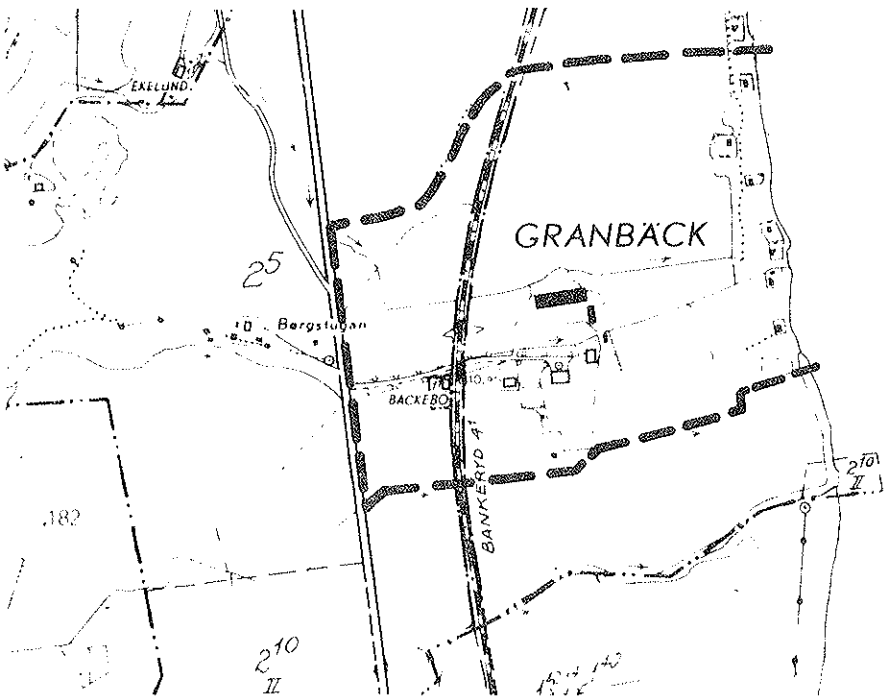

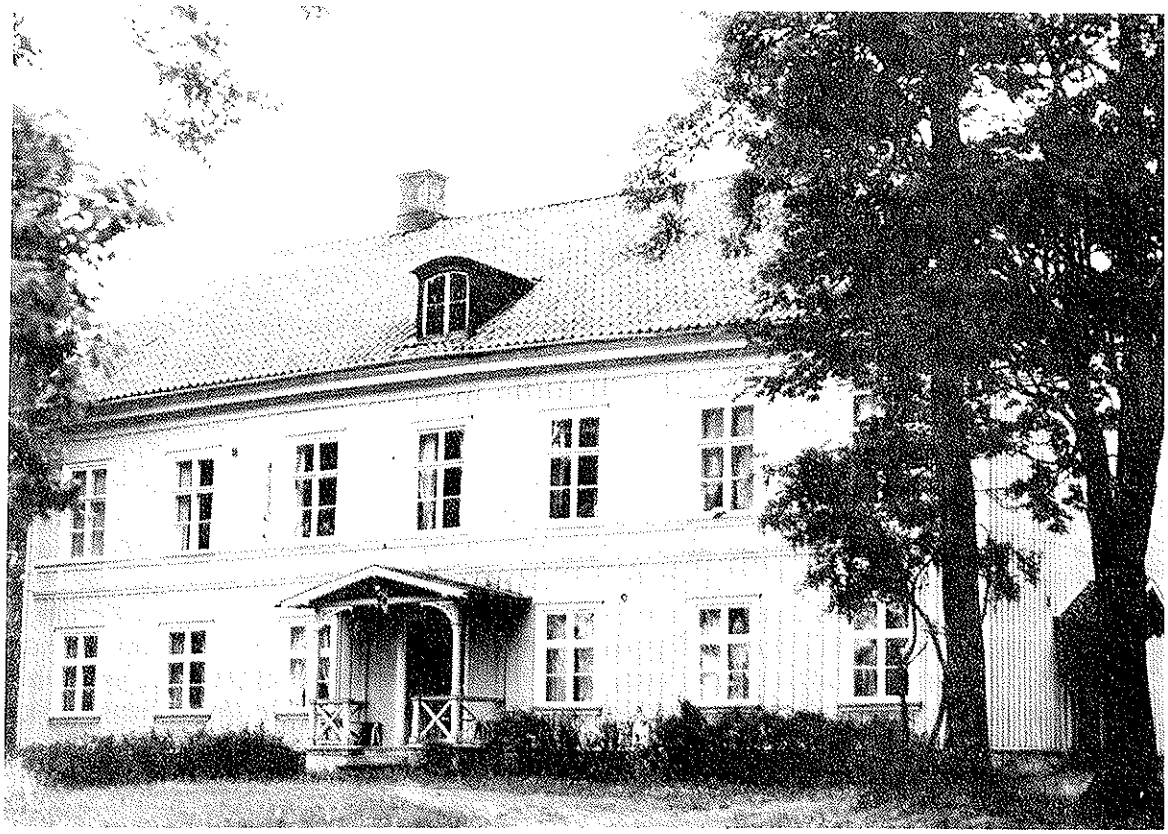

GRANBÄCKS GÅRD, HUVUDBYGGNADEN, BANKERYDS SOCKEN

Foto: Bo E. Karlson

5. Månseryds gård

Fastigheter: Månseryd 2:1.

Beskrivning: Gården ligger på ett plant odlingsområde i Bankerydsdalen. Öster om gården rinner Lillån i en mindre sänka, där spår av dammanläggningar finns kvar. Huvudbyggnaden omges av en större park.

Gården har anor tillbaka till 1600-talet. Månseryds egendom har ingått i ett gammalt säteri. Huvudbyggnaden utgöres av en 2-vånings timrad salsbyggnad från omkring 1760, fasaderna klädda med vit locklistpanel, profilerade fönsteromfattningar med mörka fönsterbågar, sadeltak med avvalmade gavelspetsar, rött taktegel, frontoner, byggnaden har om- och påbyggts något under 1800-talets slut och på 1900-talet. Sydväst om huvudbyggnaden ligger en arbetarbostad och arrendatorsbostad, båda från 1800-talets slut, av timmer och med rödfärgad locklistpanel. Ekonomibyggnaderna av timmer, rödfärgade från 1800-talets slut, dock om- och tillbyggda under 1900-talet. Bland dessa märks en vagns- och magasinbyggnad i liggtimmer från 1800-talets slut.

Tidigare utredningar: Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för Nordvästra och Sydvästra bandet, Jönköpings läns museum 1978.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändringar av byggnader med ursprunglig karaktär. Tillkommande bebyggelse bör endast medges - och då med krav på anpassning - om den tillgodoser befintligt jordbruks behov. Huvudbyggnaden är av byggnadsminnesklass. Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

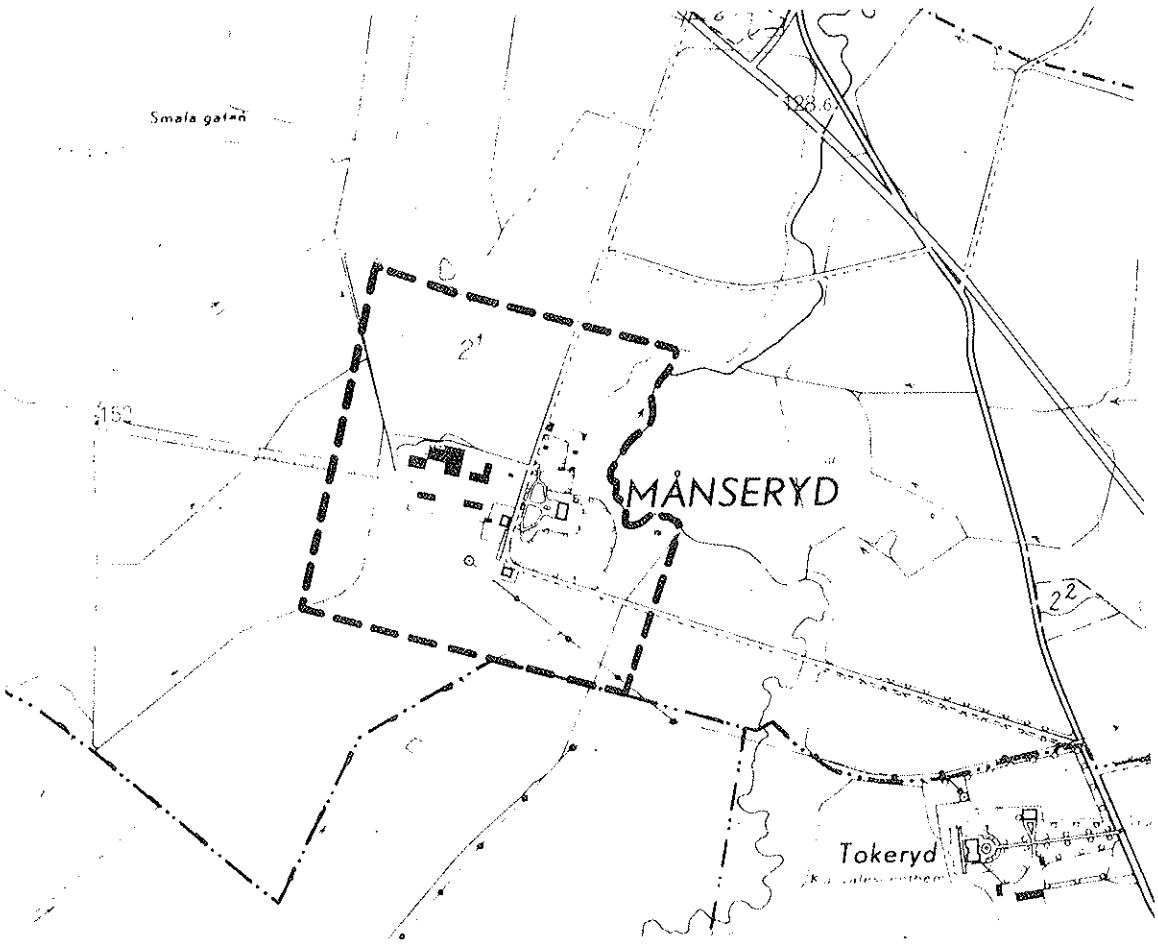

6. Trånghalla villaområde

Fastigheter: Trånghalla 3:3, 3:5, 3;11 m fl.

Beskrivning: Ett villaområde vid Vättern i starkt kuperad terräng ned mot sjön och med lövskogsvegetation.

Bebyggelsen utgöres av rödfärgade trävillor från 1900-talets början, var och en omgivna av stora tomter. Trånghalla 3:3 Ulfsbo är uppfört 1910 och tillhört konstnären Carl Christensen. Denne skapade här ett konstnärshem, som idag tillhör konstakademien. Byggnaden är av timmer i 1 ½ våning med panel på förvandring, tillbyggnaden dock i bart timmer, brutet tak med avvalmade gavelspetsar; interiört finns konstnärligt utförd fast inredning och i trädgården finns ett flertal skulpturer av bildhuggaren Christensen.

3:5 utgöres av en villa i trä i 1 våning under mycket högt brutet tak, inredd vind, fasaderna klädda med rödfärgad panel på förvandring och vita fönsterbågar, tvåkupigt tegel, takkupor med pulpettak.

Längst i söder fastigheten 3:11, villa av trä i 1 ½ våning (1 våning med inredd vind) från omkring 1915, rödfärgad locklistpanel med idag svarta foder och vindskivor, sadeltak.

Tidigare utredningar: Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för Nordvästra och Sydvästra bandet, Jönköpings läns museum 1978.

Säkerställande: Ett typiskt villaområde från tidigt 1900-tal. Restriktivitet mot förändring av byggnaderna. Utökad bygglovplikt i detaljplan.

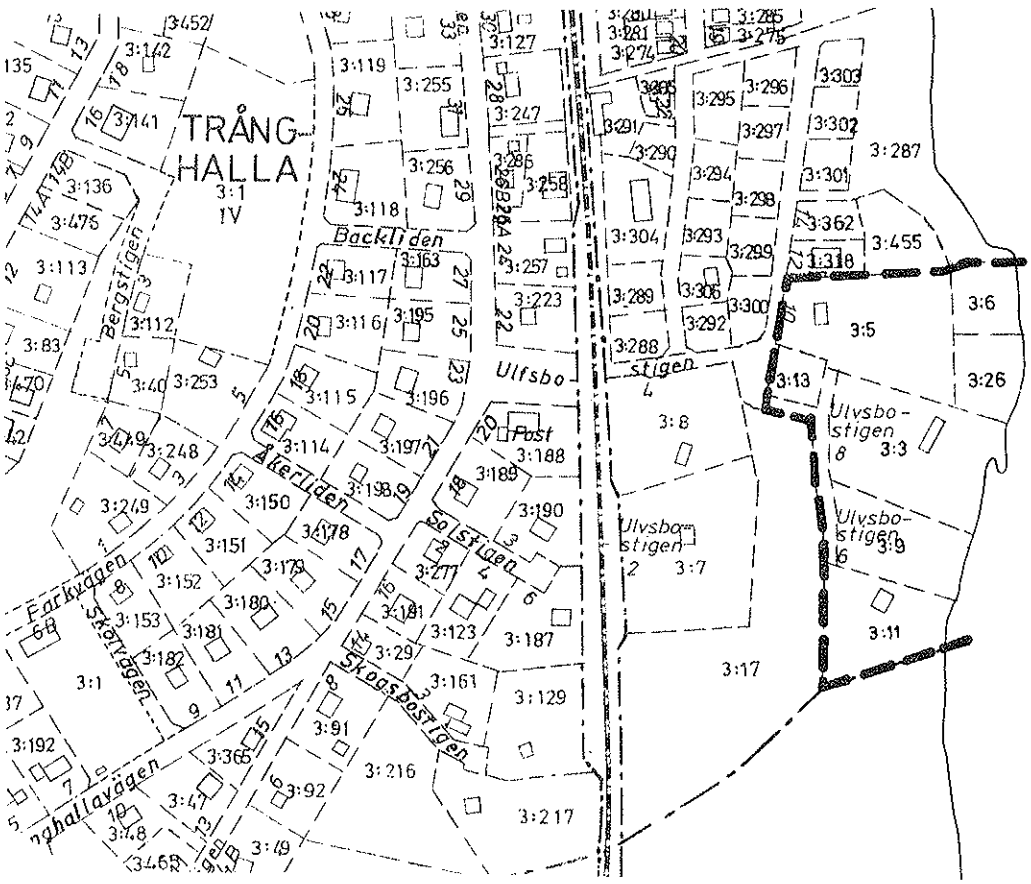

BANKERYDS SOCKEN, objekt

7. **Bosaryd 1:2.** Stensvalvsbro från tidigt 1900-tal i tuktad granit.

8. **Domnaryd 1:7, Betania.** Missionshus av trä från 1903, 1 våning med absid i väster, gul, liggande fasspontpanel med vita hörn och omfattningar, tvåkupigt rött tegel. Invändigt finns den ursprungliga inredningen bevarad med bänkar och talarstol med balustrad under estradens golv finns en dopgrav.

9. **Domnaryd 2:3, Mohemmet.** F d torpställe, idag fritidshus, 1-vånings timrad byggnad av typ enkelstuga med tillbyggd kammare från 1800-talets första hälft, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, rött enkupigt taktegel.

10. **Granshult 3:3.** 2-vånings timrad enkelstuga från 1800-talets mitt, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, tvåkupigt rött betongtegel, sen förstukvist.

11. **Granshult 4:3.** På fastigheten finns en faktorismedja från 1800-talets början, senare tillbyggd i samband med byggnadens flyttning omkring 1900 till sin nuvarande plats, bart liggande rödfärgat timmer, tillbyggd del i skiftesverk vita omfattningar och knutar, rött enkupigt tegel. I Granshults by fanns från slutet av 1600-talet till 1800-talets slut ett stort antal faktorismedjor knutna till Huskvarna gevärsfaktori.

12. **Horstorp 1:12 Susegård.** Villa i nationalromantisk stil, från ca 1900, rödfärgad liggande panel med vita omfattningar, hörn m m, smårutade fönster, tegeltak, inbyggd glasad veranda. Huset omges av en större trädgård.

13. **Prinseryd 1:30.** Manbyggnad till Prinseryds gård, av timmer i 1 våning från 1800-talets mitt, typ parstuga med framkamrar på vardera gaveln, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, fronton, enkupigt rött tegel, klassicerande detaljer, förstukvist. Byggnaden omges idag av en större trädgård.

14. **Sjövik 1:2.** Gårdsanläggning väster om Sjövikssjön med större trädgård närmast bebyggelsen. Manbyggnad av trä i 1 ½ våning, vit locklistpanel, röda fönsterbågar, inbyggd, glasad veranda i 2 våningar med frontespis; strax intill äldre bostadshus av timmer från 1700-talets slut, renoverad på 1950-talet; utmed stranden ligger ett antal timrade uthus- och förrådsbyggnader från 1800-talets första hälft, alla rödfärgade, någon klädd med locklistpanel; ekonomibyggnaderna ligger sydväst om manbyggnaden i en fyrkant, av timmer, rödfärgade, från 1800-talets slut.

15. Sjövik 1:4. Välbevarad äldre gårdsstruktur med axial uppbyggd mangård och fägård. Gården omges av ett öppet odlingslandskap. Manbyggnaden utgöres av 2-vånings timrad parstuga från 1800-talets mitt, ljus locklistpanel, sen förstukvist, rött tvåkupigt tegel; denna byggnad flankeras av två flygelbyggnader av timmer i 1 våning, rödfärgade med vita knutar och omfattningar; fägården består av en ladugård av liggande timmer och framför denna två uthusbyggnader i timmer, samtliga rödfärgade; ekonomibyggnaderna och flyglarna från 1800-talets senare del.

16. Sjövik 1:7. F d skolbyggnad av trä från omkring 1900 i 1 ½ våning, frontespiser, rödfärgad locklistpanel med vita hörn och omfattningar, tvåkupigt rött tegel, förstukvist.

17. Skirebo 1:2. Bostadshus från 1800-talets mitt av typ enkelstuga med framkammare i 1 ½ våning, knuttimrad, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, sadeltak med rött tvåkupigt tegel, sen förstukvist; vid sidan om föregående ligger en timrad bod klädd med rödfärgad locklistpanel; ladugården är uppförd i rödfärgat timmer från omkring 1900.

BANKERYDS TÄTORT

18. Attarp 2:1, Attarps gård. Byggnaden idag utgöres av den gamla huvudbyggnaden på Attarps herrgård. Denna har anor ned i medeltiden. Byggnaden idag är uppförd omkring 1870 på delar av grundmurar och källare till en äldre mangårdsbyggnad. Huset utgöres av en timrad 1 ½ vånings salsbyggnad klädd med gul locklistpanel med vita knutar och omfattningar, frontespis, öppen verande med balkong, rött enkupigt betongtegel. Byggnaden genomgick på 1970-talet en omfattande renovering för att användas som fritidsgård. Kring byggnaden finns rester av den tidigare herrgårdsparken. För övrigt omges Attarps gård av sen bebyggelse som uppförts på den gamla sätesgårdens marker.

19. Bankeryd 4:1, Prinsfors f d banvaktarboställe. Ursprungligen planerat att placera Bankeryds station här men den fick annat läge. F d banvaktarboställe, bostadshus av timmer i 1 våning från 1800-talets andra hälft, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, enkupigt tegel, tillbyggd på ena sidan; ett rödfärgat uthus hör till; banvaktarbostället vårdas nu som museum av Bankeryds hembygdsförening.

20. Nyarp 1:87, Bröderna Millers fabriksbyggnad. Industribyggnad i tegel med vitputsad fasad mot Industrigatan. Huvudfasaden består av 2 våningar och den bakomliggande industrihallen av en våning. Uppförd 1903. Fasaden mot industrigatan är välbevarad från ursprungstiden. Övriga fasader är idag klädda med plåt.

21. Nyarp 1:369. På fastighetens sydöstra del två stycken bostadshus av trä i 1 våning från omkring 1910-20, 1 våning, röd locklistpanel med vita hörn, omfattningar, luckor; små dekorativa konsoler bär upp fönsteröverstyckena, valmat tak med rött enkupigt tegel; båda husen har vardera två öppna mindre verandor på gavlarna, dock en av dessa har utvidgats.

TRÅNGHALLA

22. **Trånghalla 3:4, Ekgården.** En större trävilla från tidigt 1900-tal, belägen i stor park som sluttar kraftigt ned mot Vättern; huset är utformat med symmetriskt placerade gavelhuskroppar på ömse sidor om ett smalare mittparti, detta gäller både östra och västra sidan, gul lockpanel, på gavelröstena vit fjällpanel, f ö vita omfattningar, entrén omges av parvis ställda kolonner som i sin tur bär upp en balkong.

23. **Trånghalla 3:303, Trånghalla gård.** Idag belägen invid järnvägen och helt omgiven av villabebyggelse. Byggnaden utgör den gamla manbyggnaden på Trånghalla gård från 1700-talets slut, senare tillbyggd på båda gavlarna, den gamla huskroppen knuttimrad, 1 våning, idag inredd vind, ljust grå locklistpanel med vita omfattningar, brutet tak med rött tvåkupigt tegel och med takkupor, frontespis mot väster.

PRINSERYD 1:30, BANKERYDS SOCKEN

BARNARPS SOCKEN

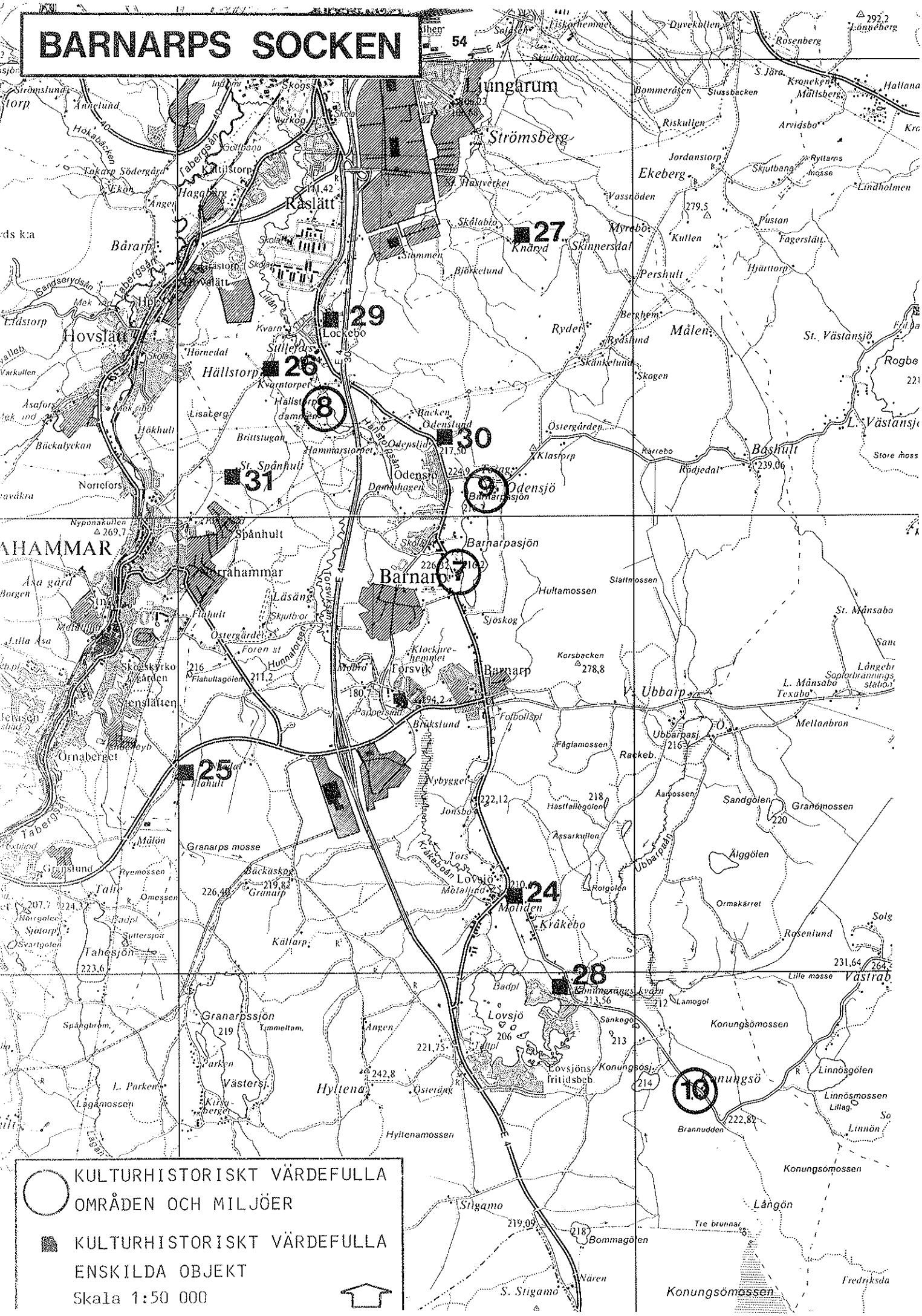
Ljungarum
Strömsberg
Ekeberg
Räslätt
Bårarp
Hovslätt
Hällstorp
Lockebo
Ryder
Målen
St. Västansjö
Pershult
Skinnersdal
Knäryd
Odensjö
Barnarpasjön
Spånhult
Norrahammar
Barnarp
Torsvik
Ubbarp
Lovsjö
Krakebo
Lovsjö
Konungsömossen
Granarpssjön
Hyltena
Stigamo
Bommagölen
Konungsömossen
Konungsömossen
Langön
Fredriksdal
S. Stigamo
Nären
Tie brunnar
Brannudden
Linnösgölen
Linnösmossen
Lovsjöns Fritidsbeb.
Konungsösj.
Hultamossen
Sjöskog
Korsbacken
Sandgölen
Granomossen
Älggölen
Ormakärret
Rosenlund
Rackeb.
Ubbarpasj.
Fåglamossen
Aarmossen
Hästtallsgölen
Assarkullen
Rotgölen
Molidan
Granarps mosse
Bäckaskog
Granarp
Talje
Tahesjön
Källarp
Omessen
Pyemossen
Grönslund
Mälön
Ornaberget
Stenslätten
Torrahammar
Läsäng
Hahult
Östergården
Foren st
Hunnarbo
Flahultagölen
Klockrehemmet
Molbro
Paperslund
Brukslund
Fotbollsp
Nybygget
Jonsbo
Tors
Krakebo
Metalliid
Lille mosse
Lamogol
Sankego
Badpl
Tältpl
Lyngen
Ängen
Parken
L. Parken
Lagamossen
Kirkeberget
Hyltenamossen
Österäng
Tymmeltam.
Spångtrom.
Skjutbanor
Skola
Kyrkog
Golfbana
Hökabacken
Tabergsån
Sandsrydsån
Lillån
Kvarn
Stillefors
Hörnedal
Kvarntorpet
Hällstorpsdammen
Lisaberg
Brittstugan
Hammarstorpet
Hällstorpsån
Backen
Ödenslund
Ödenslid
Dammhagen
Klastorp
Karrebo
Rödjedal
Bashult
Skänkelund
Skogen
Byåslund
Berghem
Kullen
Myrebo
Skålabio
Stommen
Björkelund
Vassnöden
Jordanstorp
Riskullen
Bommerås
Slussbacken
Arvidsbo
Ryttarns mosse
Skjutbana
Lindholmen
Fagerslätt
Hjärttorp
Pustan
Rosenberg
Duvekullen
Fiskehemmet
Saltsjön
Skjutbanor
S. Jära
Kroneken
Mällsberg
Hallana
Lönneberg
Bäckalyckan
Hökhult
Norrefors
Nyponakullen
Åsa gård
Borgen
Lilla Åsa
Mellanlid
Kyrkogården
Stenslätten
Ornaberget
Mälön
Grönslund
Talje
Tahesjön
Svartgölen
Norrgölen
Sjötorp
Badpl
Sutterstjöt
Granarpssjön
Spångtrom.
Tymmeltam.
Ängen
Parken
L. Parken
Lagamossen
Kirkeberget
Hyltenamossen
Österäng
Hyltena
Västersj.
Lovsjöns Fritidsbeb.
Konungsösj.
Brannudden
Linnösgölen
Linnösmossen
Lillag.
Linnön
Solg
Västrab.
Konungsömossen
Langön
Tie brunnar
Bommagölen
Nären
S. Stigamo
Stigamo
Konungsömossen
Korsbacken
Sandgölen
Granomossen
Älggölen
Ormakärret
Rosenlund
Rackeb.
Ubbarpasj.
Fåglamossen
Aarmossen
Hästtallsgölen
Assarkullen
Rotgölen
Molidan
Krakebo
Lovsjö
Metalliid
Tors
Krakebån
Ubbarpån
Nybygget
Jonsbo
Paperslund
Brukslund
Fotbollsp
Klockrehemmet
Torsvik
Barnarp
Barnarpasjön
Hultamossen
Sjöskog
Korsbacken
Slattmossen
St. Månsabo
L. Månsabo
Texabo
Soptorbrännings station
Mellanbron
Ubbarp
Östergården
Foren st
Hunnarbo
Flahultagölen
Hahult
Läsäng
Torrahammar
Spånhult
Nyponakullen
Åsa gård
Borgen
Lilla Åsa
Mellanlid
Kyrkogården
Stenslätten
Ornaberget
Mälön
Grönslund
Talje
Tahesjön
Svartgölen
Norrgölen
Sjötorp
Badpl
Sutterstjöt
Granarpssjön
Spångtrom.
Tymmeltam.
Ängen
Parken
L. Parken
Lagamossen
Kirkeberget
Hyltenamossen
Österäng
Hyltena
Västersj.
Lovsjöns Fritidsbeb.
Konungsösj.
Brannudden
Linnösgölen
Linnösmossen
Lillag.
Linnön
Solg
Västrab.
Konungsömossen
Langön
Tie brunnar
Bommagölen
Nären
S. Stigamo
Stigamo
Konungsömossen
Fredriksdal

BARNARPS SOCKEN, områden

7. Barnarps kyrkby

Fastigheter: Barnarp 1:8, 3:11. 3:13, Kyrkogården 1:1. 2:1.

Beskrivning: Barnarps kyrkby är belägen väster om Barnarpssjön på en höjdsträckning i nord-sydlig riktning, omges i väster av öppet odlingslandskap och i NV av tätbebyggelse.

Barnarps kyrka ligger centralt i området på höjdrygges högsta del. Kyrkan är uppförd i sten, dess äldsta delar, långhus och kor, härstammar från slutet av 1100-talet eller början av 1200-talet. Sin nuvarande form, korskyrkans, fick den på 1680-talet, vapenhuset är från ungefär samma tid, 1708 tillbyggdes sakristia i öster. Interiört kan nämnas takmålningar och målningar på läktarbröstet utförda av Kinnerus på 1730-talet, ett korskrank från slutet av 1600-talet eller början av 1700-talet. Utvändrigt är kyrkan vitkalkad. Klockstapeln av timmer uppfördes 1681, rödfärgad.

Norr om kyrkan ligger prästgården från 1884, av timmer i 1 ½ våning, klädd med ljust grå fasspontpanel, frontespis. Intill prästgården finns församlingshemmet från 1957.

Söder om kyrkan är den gamla gästgivaregården belägen, från omkring 1800, knuttimrad parstuga i två våningar, rödfärgat bart timmer, idag svarta knutar och omfattningar, vita fönsterbågar, enkupigt lertegel; intill ligger en nyligen uppförd byggnad i vinkel mot parstugan.

Tidigare utredningar: Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för Nordvästra och Sydvästra bandet, Jönköpings läns museum 1978.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändring av byggnader med ursprunglig kraktär. Tillkommande bebyggelse bör endast medges - och då med anpassningskrav - om den tillgodoser befintligt jordbruks behov. För kyrkan gäller kulturminneslagen 1988:950, kap. 4. Skyddsbestämmelser i detaljplan.

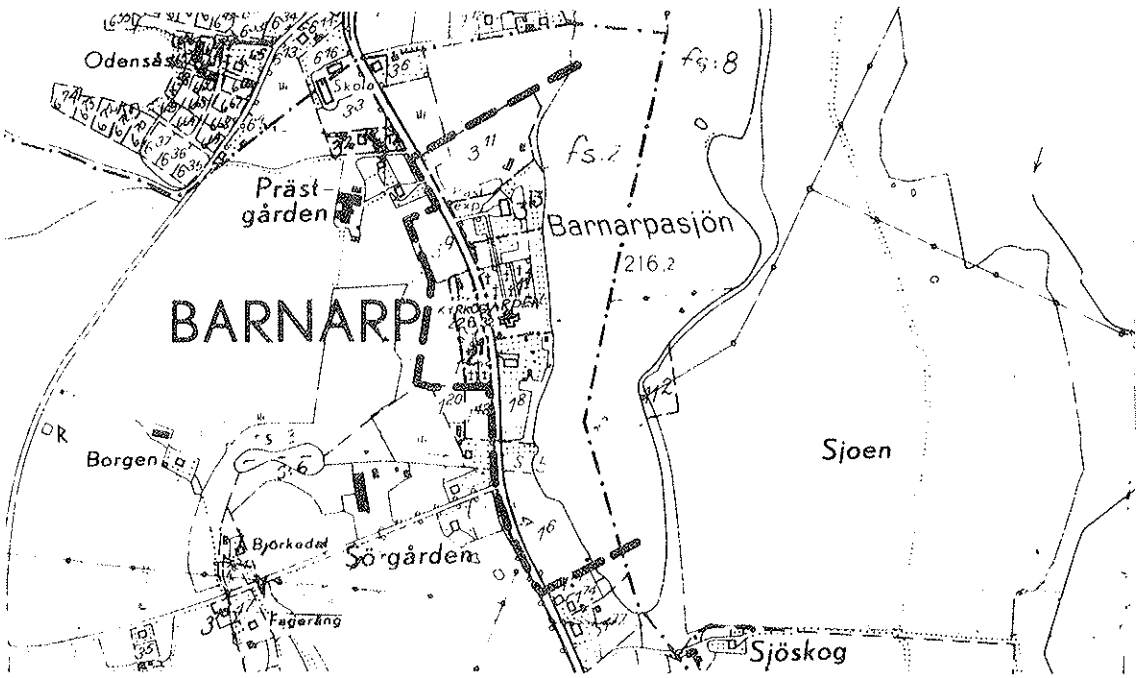

8. Hällstorpsdammen

Fastigheter: Hällstorp 4:1, Odensjö 4:9, 4:10, 4:16.

Beskrivning: Området ligger vid Lillåns/Hällstorpsåns djupt nedskurna ravin med de däri anlagda Hällstorpsdammarna.

Lillåns vattenflöde har under flera århundraden utnyttjats som kraftkälla och utmed ån finns flera platser av industrihistoriskt intresse.

På 1600-talet anlades ett borrbruk för musköter vid Lillån på Odensjö ägor. Det hörde till Jönköpings gevärsfaktori och var det äldsta i bygden utom staden. Ortnamnet Borrbruket nordost om Hällstorpsdammen erinrar ännu om denna anläggning, 1709 priviligerades Odensjö och Hällstorps kniphammar, belägna på var sin sida om strömmen. Ortnamnen Kniphammaren, Hammarstorpet och Hällstorpshammar söder om dammen minner om verksamheten.

Borrbruket består idag av två torpställen, tidigare under Odensjö, bebyggda med enkelstugor i 2 våningar. Till den ena hör ålderdomliga ekonomibyggnader med halmtäckta tak. Ladugården som hört till andra är flyttad till hembygdsgården.

Den övre kraftverksdammen anlades 1914-15 av AB Norrahammars Elverk. Från dammen leds vatten i en tub till den övre kraftstationen som är uppförd 1914 och tillbyggd 1929 och 1932. Den äldsta byggnadsdelen är av trä, rödfärgad och med vita detaljer, de yngre delarna av tegel.

Intill kraftstationen, vid Hällstorpshammar, ligger ett rödfärgat envåningshus som utgjort maskinistbostad. Hammarstorpet är bebyggt med ett bostadshus i villastil från 1920-talet.

Hällstorps nedre kraftstation byggdes 1932 och är en tegelbyggnad i 1 våning. Samtidigt anlades den stora Hällstorpsdammen. En äldre byggnad, Kvarntorpet, inreddes till maskinbostad.

Tidigare utredningar: Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för Nordvästra och Sydvästra bandet, Jönköpings museum 1978.

Säkerställande: Restriktivitet mot förändring av byggnader med ursprunglig karaktär. Restriktivitet mot tillkommande bebyggelse. För ruinerna i och vid åfårorna gäller kulturminneslagen 1988:950, kap. 2. Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

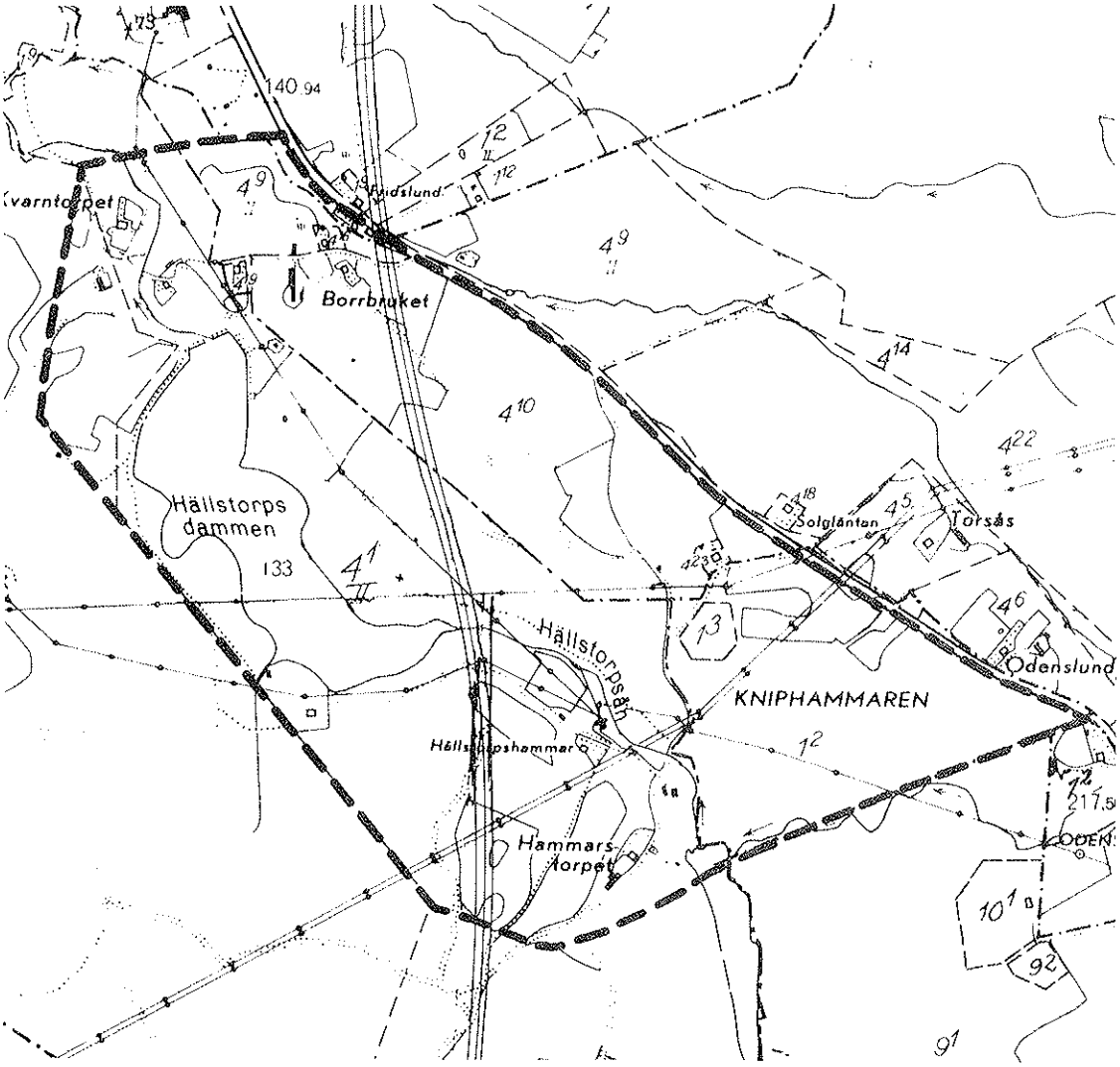

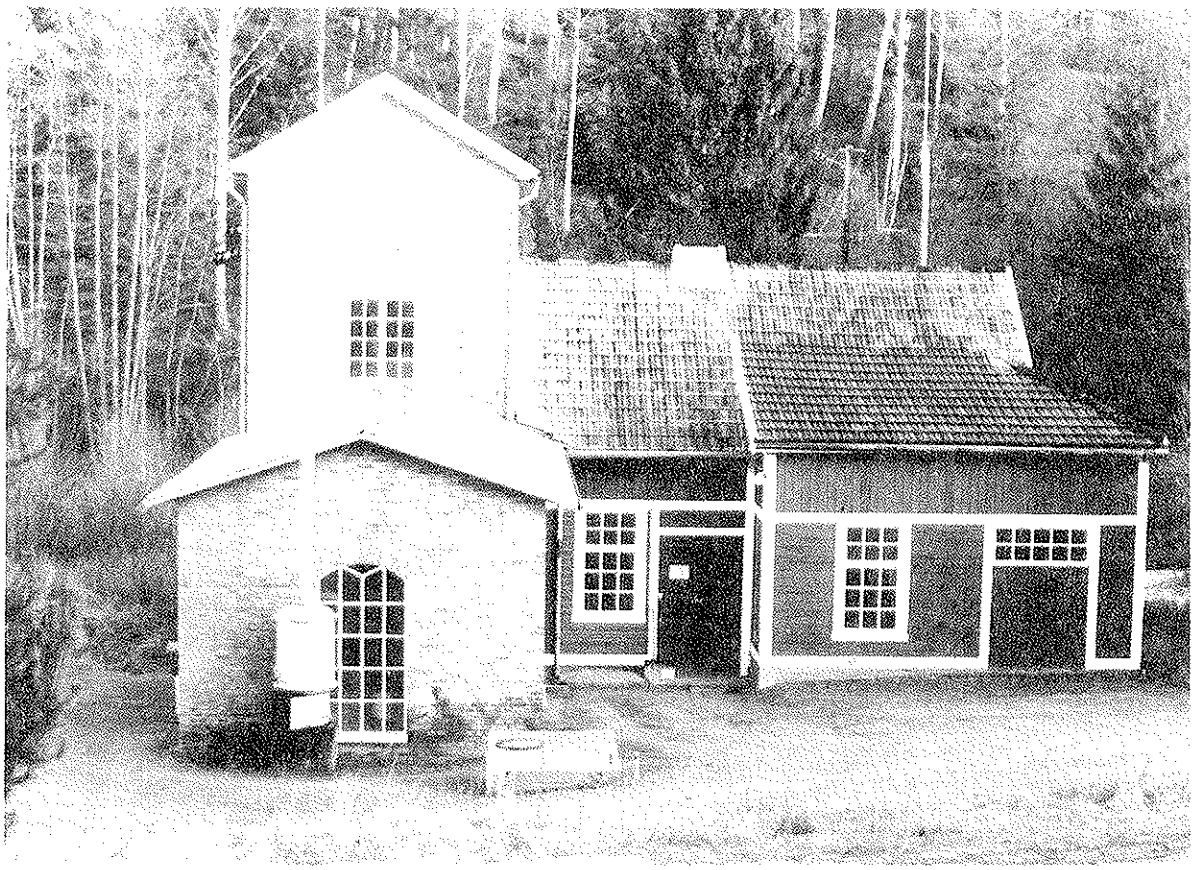

KRAFTSTATION VID HÄLLSTORPSHAMMAR, BARNARPS SOCKEN

Foto: Bo E. Karlson

9. Odensjö gård

Fastigheter: Odensjö 11:1, 11:5

Beskrivning: Gården är belägen vid Barnarpssjöns nordöstra strand, öppet flackt odlingslandskap, kring byggnaderna en större trädgård.

Huvudbyggnaden är uppförd av timmer i 1 våning med förhöjt mittparti, stadsbyggmästaren Peter-Georg Salvin gjorde ritningarna. Byggnaden är klädd med gul locklistpanel med bruna omfattningar och knutar, omfattningarna har klassicistiska detaljer, brun pardörr med överljusfönster och omges av pilastrar, dubbeltrappa, valmat tak med rött enkupigt tegel, det förhöjda mittpartiet försett med pulpettak. Invändigt har byggnaden undergått mycket få förändringar sedan byggnadstiden och många intressanta inredningsdetaljer är bevarade. Enligt en brandförsäkring uppfördes huset 1838.

Huvudbyggnaden flankeras av två flygelbyggnader i 1 våning med inredd vind, idag putsade och vitmålade, uppförda under 1800-talets senare del, troligen på grunder av äldre byggnader, hårt renoverade.

Ekonomibyggnader av trä från 1920-talet, rödfärgade. En äldre magasins- och uthuslänga torde vara från 1800-talets början, timmer, rödfärgad, i behov av upprustning.

Tidigare utredningar: Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för Nordvästra och Sydvästra bandet, Jönköpings läns museum 1978.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändring av byggnader med ursprunglig karaktär. Tillkommande bebyggelse bör endast medges - och då med anpassningskrav - om den tillgodoser befintligt jordbruks behov. Huvudbyggnaden är av byggnadsminnesklass. Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

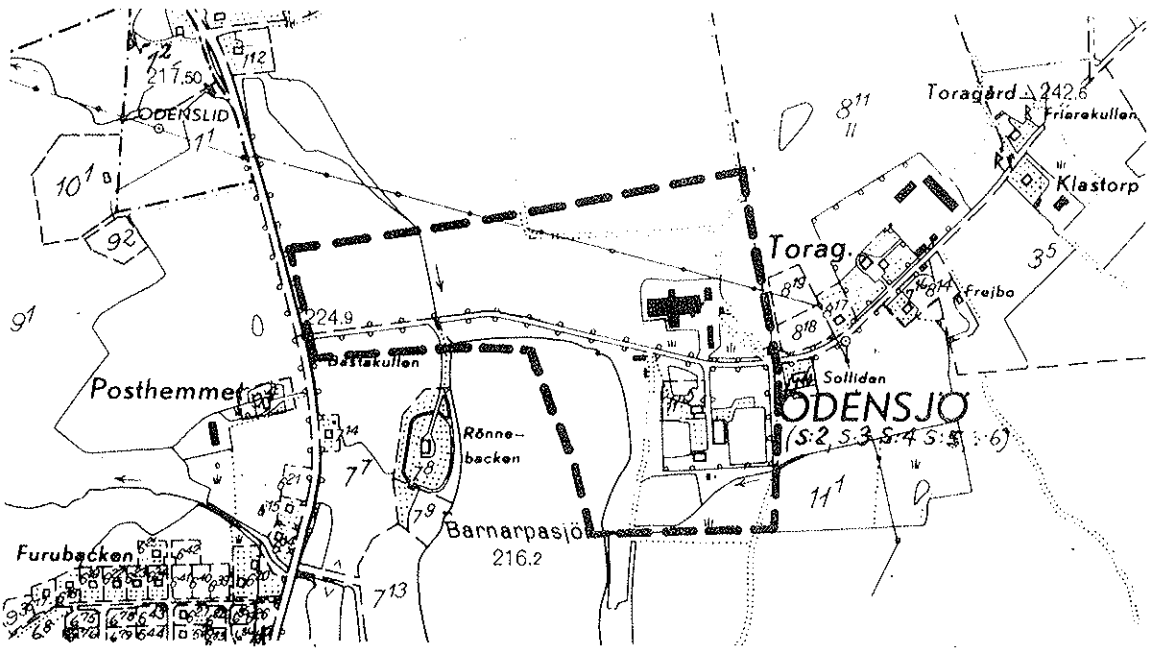

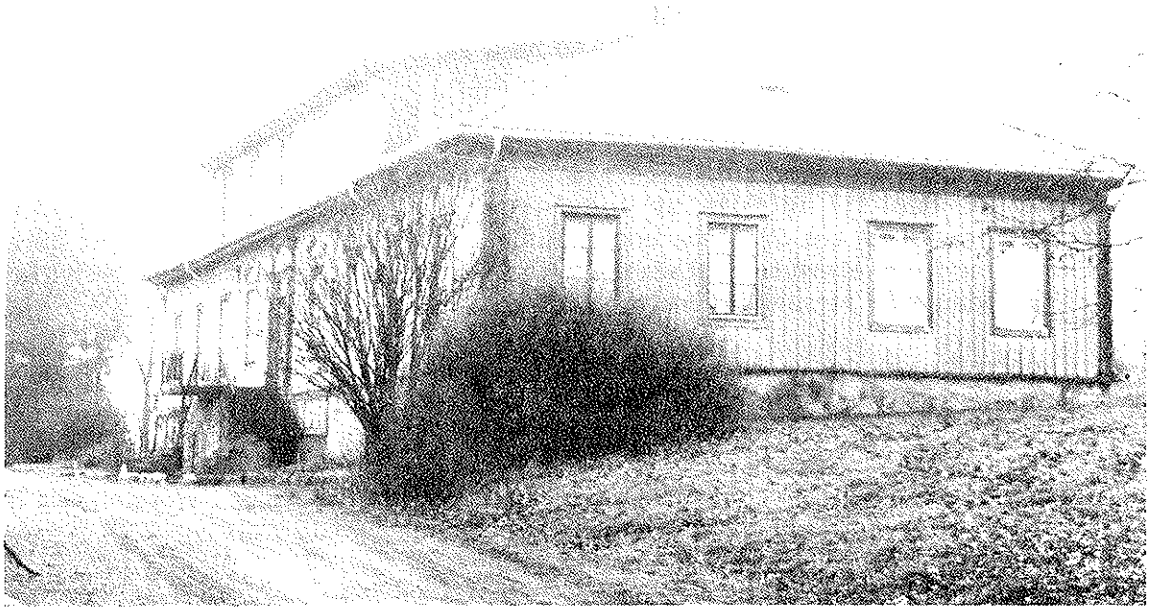

ODENSJÖ, HUVUDBYGGNADEN, BARNARPS SOCKEN
Foto: Bo E. Karlsson

ODENSJÖ, MAGASIN, BARNARPS SOCKEN

10. Konungsö by

Fastigheter: Konungsö 1:2, 1:3, 1:4, 1:6, 1:7.

Beskrivning: Byn är belägen på en stor ö ett mosskomplex, Konungsö mosse, omges av ett kuperat odlingslandskap med åkrar och betesmarker och med inslag av blandskog.

Byn utgöres av fem gårdar, rester av en radby längs en bygata, tre av boningshusen på norra sidan och två på södra sidan vägen. Bostadshusen på 1:3, 1:4, 1:6 och 1:7 utgöres av tvåvånings timrade parstugor från 1850-talet, locklistpanel på tre av dessa och målade i gult, ett i en blå ton, det fjärde är klätt med grå eternit. Bostadshuset på 1:2 utgöres av en assymetrisk villa från 1908, idag med perspektivfönster delvis.

Ekonomibyggnaderna är alla av trä och rödfärgade, de flesta har idag svart korrugerad plåt, varierande ålder.

Tidigare utredningar: Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för Nordvästra och Sydvästra bandet, Jönköpings läns museum 1978.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändring av byggnader med ursprunglig karaktär. Restriktivitet mot och anpassningskrav på eventuell tillkommande bebyggelse. Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

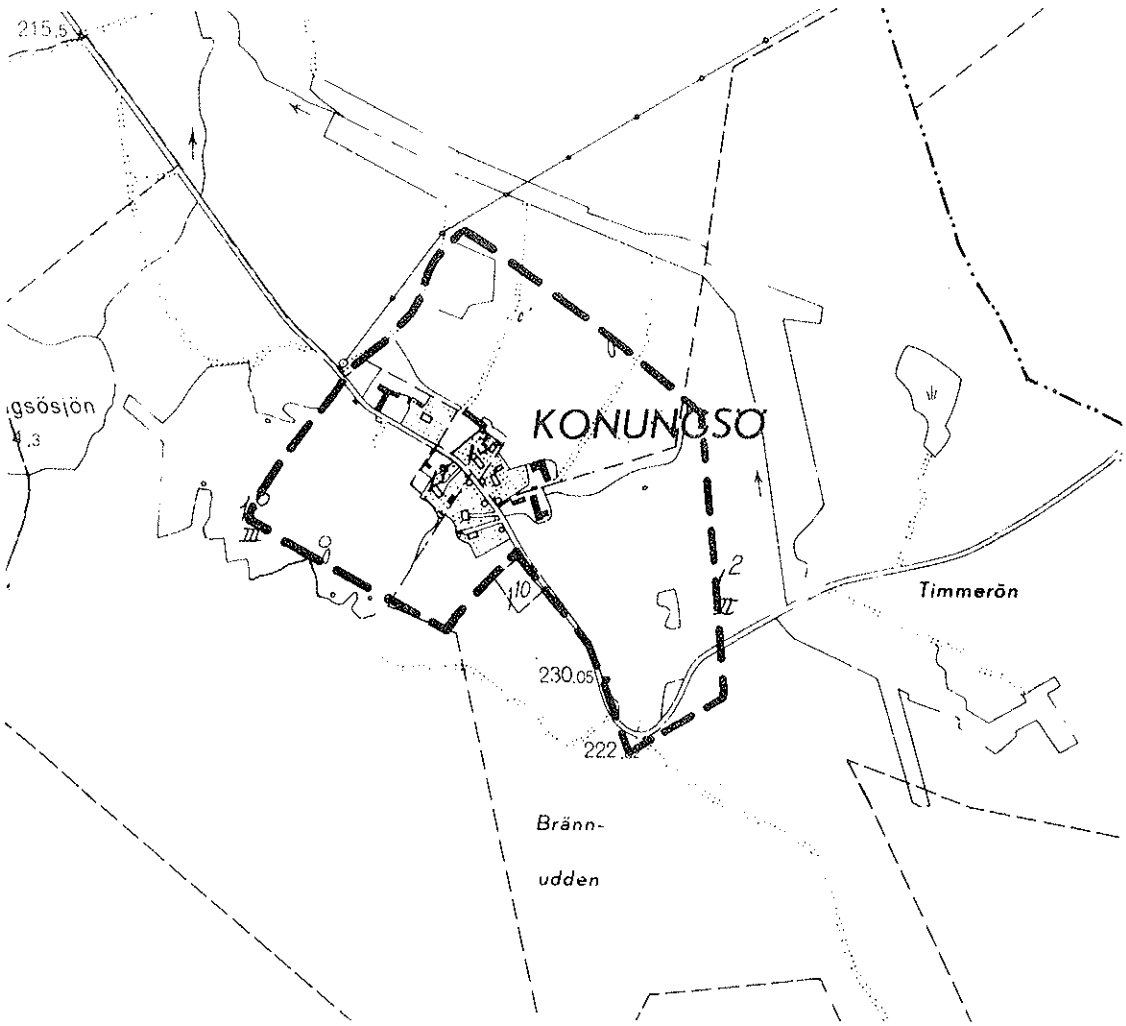

BARNARPS SOCKEN, objekt

24. **Barnarps hembygdsgård vid Kråkebo masugn och Mobro Masugnsplats, Mobro 2:1 (Kråkebo 1:10).** Hembygdsgården ligger på en platå ovanför en damm i Kråkeboån. Stommen i hembygdsgården utgöres av en på platsen uppförd tvillingstuga i timmer från 1800-talets början, Holmen kallad, 2 våningar, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, rött tvåkupigt tegel. Övriga byggnader har flyttats hit, 2-vånings timrad bod från 1800-talets förra hälft, ladugård från 1600 el. 1700-talet samt en linbasta och smedja från 1800-talets början respektive mitt. På platsen låg mellan åren 1615 - 1840 Kråkebo masugn som tillhörde Tabergs bergslag, av denna anläggning finns idag endast en del slagghögar kvar.

25. **Flahult 10:1.** Flahult blev statlig försöksgård 1939. Svenska Mosskulturföreningen arrenderade 1890 av Flahults gård en mindre torvmarksareal för att där anordna ett fast försöksfält. Av byggnaderna är idag arbetarbostäderna i väst av kulturhistoriskt värde, uppförda omkring 1900 och exteriört oförändrade, av trä, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, sadeltak med rött tvåkupigt tegel, förstukvist. Magasinbyggnad i två våningar av timmer, rödfärgad med svarta knutar och vita omfattningar, rött tvåkupigt tegel. F d föreståndarebostad från 1905 av trä, hårt renoverad.

26. **Hällstorps gård, Hällstorp 1:4.** Gården ligger i ett öppet, något kuperat odlingslandskap med åkrar. Huvudbyggnaden utgöres av 1 ½ vånings hus i trä, uppförd efter en brand nyligen, vit locklistpanel. Huset flankeras av två äldre flygelbyggnader från 1700-talet, timrade i 1 våning, av typ parstugor, vit locklistpanel, sadeltak med rött enkupigt tegel. Övriga byggnader av sent datum.

27. **Knäryd 1:1, Knäryds gård.** Gården är belägen på sluttning ned mot Jönköpingsdalen och omges av lövskogsområden. Manbyggnaden är uppförd på 1860-talet av timmer i 1 våning med inredd vind, vit locklistpanel, med profilerade fönsteromfattningar, öppen veranda, frontespis, sadeltak med rött enkupigt tegel; arrendatorsbostad av timmer i 1 ½ våning från 1800-talets förra hälft, vit locklistpanel, sadeltak med rött tegel; söder om huvudbyggnaden och dess tillhörande trädgård ligger rödfärgade ekonomibyggnader med bl a en stor ladugård av timmer.

28. **Konungsö 1:8, Konungsö kvarn.** Kvarnbyggnad av timmer och stående plank, dess nedre del från omkring 1850 och den påbyggda delen från 1923, rödfärgad locklistpanel med vita omfattningar, hörn och våningsband, sadeltak med korrugerad plåt; invändigt finns kvarnmaskineriet till största delen bevarat, översta planet inrett till snickareverkstad, dock utan större förändringar; strax intill ligger mjölnarbostaden, av trä från 1899, rödfärgad locklistpanel; kvarndammen är belägen söder om kvarnbyggnaden; vattenrännans utlopp mot sjön har ändrats i sen tid; kvarn med intilliggande såg drivs idag dels genom en vattenturbin och dels med el-ström.

29. **Lockebo 1:4.** Manbyggnad av timmer i 1 ½ våning från 1900-1910, fasspontpanel, mot väster inbyggd glasad veranda i två våningar, frontespis, sadeltak med betongpannor (tyvärr svarta); ekonomibyggnader öster om manbyggnaden.

30. **Odensjö 4:3, Rosenlund.** Ensamliggande gård norr om Barnarps kyrkby, bostadshus av timmer i 2 våningar från 1800-talets mitt, sexdelad plan, vit locklistpanel, rött tvåkupigt tegel på sadeltak, förstukvist med lövsågeriarbete; förrådsbyggnad av timmer klädd med rödfärgad locklistpanel. Har tidigare varit ålderdomshem.

31. **Stora Spånhult 1:1.** Gården belägen högt i ett starkt kuperat betes- och odlingslanskap som i sin tur omges av lövskogsområden. Mangårdsbyggnaden utgöres av ett 2-vånings timrat bostadshus från 1880-talet, sexdelad plan, liggande fasspontpanel, svagt gul med vita hörn och omfattningar, tvåkupigt rött tegel; huset flankeras av två flyglar på samma tid, timrade, 2 våningar, ursprungligen enkelstugor med tillbyggd bod och kammare, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar; äldre uthus av liggtimmer, rödfärgat.

FLAHULT, F.D. ARBETARBOSTAD, BARNARPS SOCKEN

Foto: Bo E. Karlson

BOTTNARYD SOCKEN

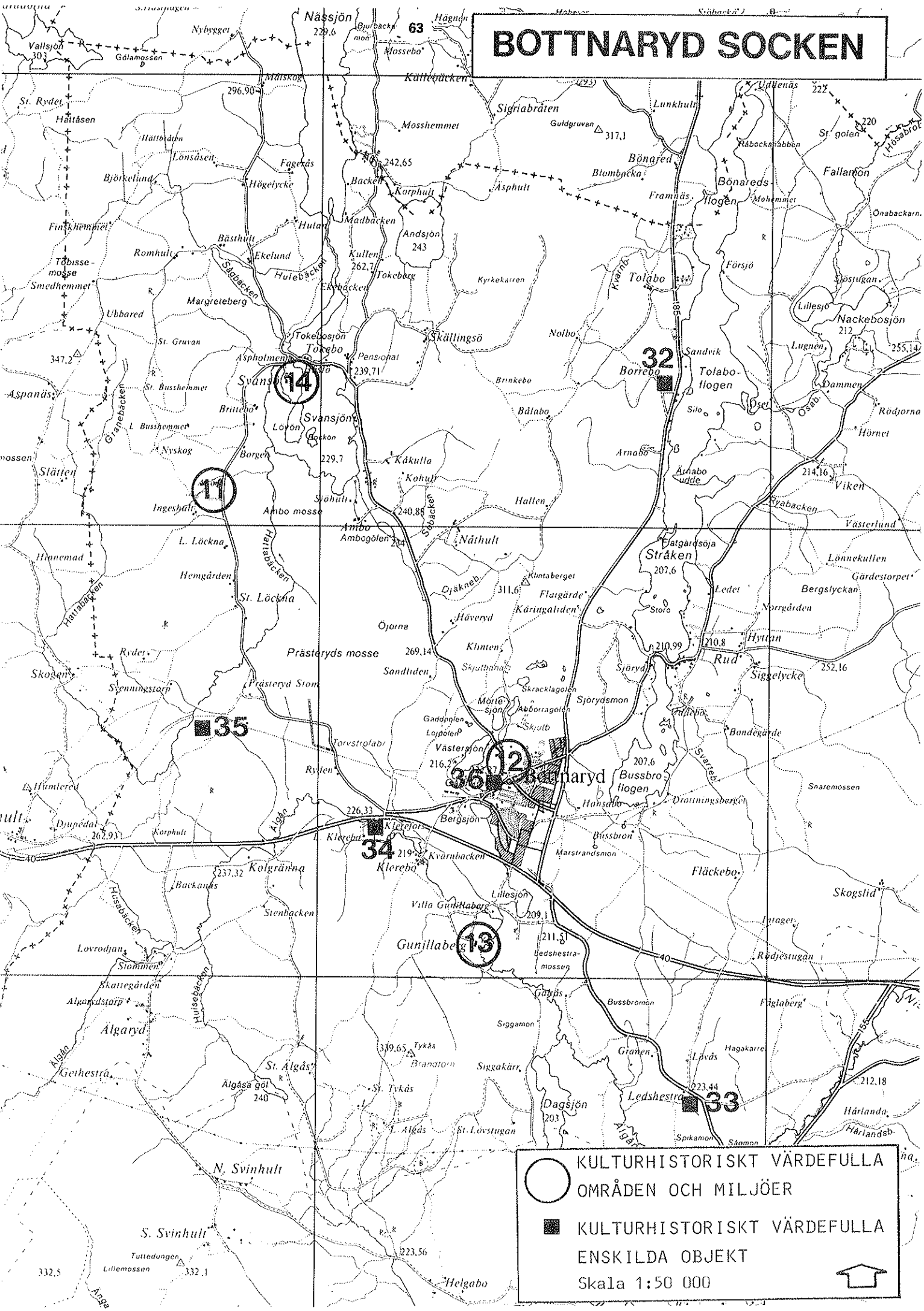
Nässjön
Vallsjön
Gölamossen
Nybygget
Mossebo
Mosshemmet
Sigriabråten
Guldgruvan
Lunkhult
Udlenäs
Bönared
Blombacka
Bönareds flogen
Fallamon
Räbockahabben
Framnäs
Mohemmet
Onabackarn.
St. golen
Hösabrot
St. Rydet
Hättåsen
Hättorådan
Lönsåsen
Fagerås
Björkelund
Högelycke
Backen
Korphult
Asphult
Madbacken
Hulan
Andsjön
243
Finskhemmet
Tobisse-mosse
Smedhemmet
Romhult
Basthult
Ekelund
Sågbacken
Hulebacken
Ekebacken
Kullen
262,7
Tokeberg
Kyrkekarren
Kvarnö
Tolabo
Försjö
Östugan
Lillesjö
Nackebosjön
212
Lugnen
255,14
Ubbared
Margreteberg
St. Gruvan
Tokebosjön
Tokebo
Pensionat
239,71
Skällingsö
Nolbo
Sandvik
Borrebo
Tolabo-flogen
Dammen
Aspholmen
Svansö
Brinkebo
Båtabo
Osei
Osab
Rödjorna
Hörnet
St. Busshemmet
Brittebo
Löven
Svansjön
Bocken
L. Busshemmet
Nyskog
Borgen
229,7
Kåkulla
Kohult
Arnabo
Arnabo udde
Slätten
Ingesholt
Ambo mosse
Ambo
Ambogölen
240,88
Hallen
Viken
Ryabacken
Västerlund
L. Löckna
Hattabacken
Nåthult
Fatgårdsöja
Stråken
207,6
Lönnekullen
Gårdestorpet
Hemgården
St. Löckna
Djäkneb.
311,6
Kintaberget
Flatgårde
Käringaliden
Ledet
Bergslyckan
Norrgården
Öjorna
Häveryd
Storo
Hyttan
Prästeryds mosse
269,14
Klinten
210,99
210,8
Rud
Rydet
Skogen
Sandliden
Skjutbanan
Sjöryd
252,16
Siggelycke
Svenningstorp
Prästeryd Stom
Skracklagolen
Sjorydsmon
Morte-sjön
Abborragolen
Gadagolen
Lojnolen
Gällebo
Bondegärde
Torvstrolabr
Svarteb.
Ryden
Västersjön
216,2
Bottnaryd
Bussbro flogen
207,6
Snaremossen
Hämlered
Hansabo
Drottningsberget
Drupedal
262,93
Korphult
226,33
Klerebäck
Bergsjön
Bussbron
L. Klerebäck
Kvarnbacken
Marstrandsmon
Kolgränna
237,32
Klerebo
Fläckebo
Backanäs
Skogslid
Husabäcken
Stenbacken
Villa Gunillaberg
Lillesjön
209,1
Intager
Gunillaberg
211,51
Bedshestra-mossen
Rödjestugan
Lovrodjan
Stommen
Skattegården
Algardstorp
Gabrås
Bussbromon
Fågtaberg
Huisebäcken
Algaryd
Siggamon
339,65
Tykås
Branatorn
Siggakärr
Gränen
Lövås
Hagakarret
Gethestra
St. Algås
Algåsa göl
240
St. Tykås
Dagsjön
203
Ledshestra
223,44
212,18
Hårlanda
Hårlandsb.
L. Algås
St. Lövstugan
Spikamon
Sjöamon
N. Svinhult
S. Svinhult
Tuttedungen
Lillemossen
332,5
332,1
223,56
Helgabo
Anga
Algån
Nässjö
Hägnan
Mossebo
Kullebäcken
Mälskog
296,90
242,65
Hösabrot
Fallamon
Bönareds flogen
Tolabo
Borrebo
Tolabo-flogen
Svansö
Tokebo
Ambo
Ambogölen
Stråken
Rud
Bottnaryd
Bussbro flogen
Klerebo
Gunillaberg
Ledshestra
Svansjön
Prästeryds mosse
Algaryd
Gethestra
St. Algås
N. Svinhult
S. Svinhult
Helgabo
Hårlanda
Hårlandsb.
Ledshestra
Klerebo
Bottnaryd
Gunillaberg
Svansö
Ambo
Borrebo
Ledshestra
Bottnaryd
Klerebo

BOTTNARYDS SOCKEN, områden

11. Axö säteri

Fastigheter: Axö 1:1

Beskrivning: Gården är belägen på en svag östsluttning ned mot Hattabäcken och omges av lövskogsområden.

På 1700-talets början och mitt var Axö bostad för inspektorn på Svansö säteri Den nuvarande manbyggnaden är uppförd 1870, av timmer i två våningar, typ salsbyggnad, vit locklistpanel, rött tegel på sadeltak; manbyggnaden flankeras av två flyglar, den ena bostad och den andra bod, bostadshuset är av timmer i 1 ½ våning, vit locklistpanel och rött tegeltak, boden av timmer i 1 ½ våning, vit locklistpanel och tegeltak; byggnaden omges av en lummig trädgård; ekonomibyggnaderna är uppförda av liggande rödfärgat timmer på 1860-talet.

Säkerställanden: Stor restriktivitet mot förändring av byggnaderna. Tillkommande bebyggelse bör endast medges - och då med krav på anpassning -om den tillgodoser befintligt jordbruks behov. Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

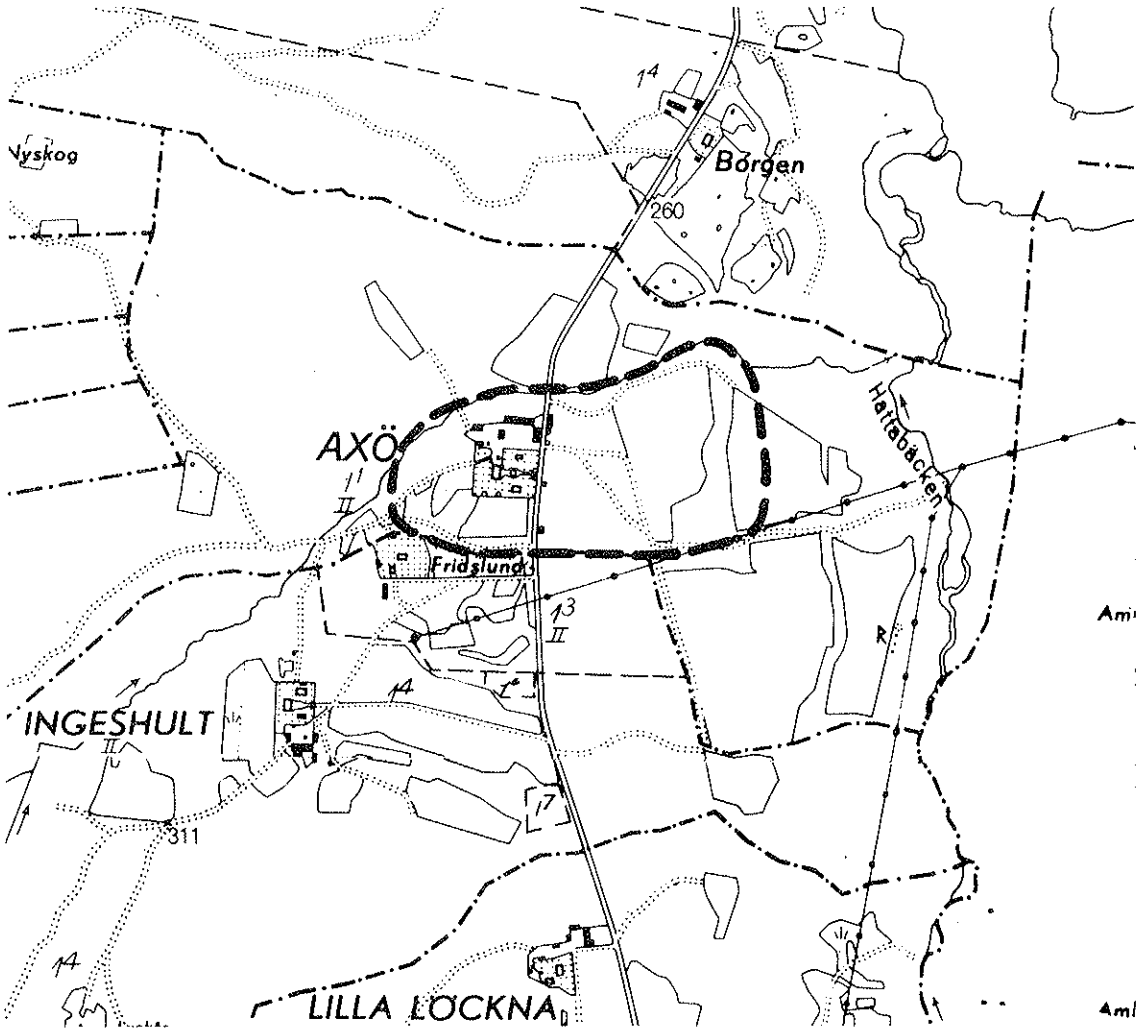

12. Bottnaryds kyrkby

Fastigheter: Bottnaryds kyrka, Bottnaryds prästgård.

Beskrivning: Kyrkan och prästgården är belägna vid Gårdsjöns östra sida.

Fram till Gustav Vasas kyrkoreformation ägde Bottnaryds socken i anslutning till den medeltida fjärdingsindelningen fyra kyrkor- dock finns ej några säkra belägg för den norra fjärdingen. Västra och östra fjärdingens kyrkobyggnader omnämns då som öde. Den södra fjärdingens kyrka var nuvarande kyrkobyggnads medeltida föregångare och låg på samma plats, en kyrka med långhus, kor och absid och på norra sidan en sakristia som delvis stod kvar fram till 1886. Nuvarande kyrkobyggnad stod klar 1663 och den uppfördes i timmer och fick korskyrkans form. 1691 dekorerades den invändigt av Anders Falk från Bogesund. Kyrkan är klädd med rödfärgade spån på väggarna och taken belagda med tjärade spån. Klockstapeln är uppförd 1686, rödfärgad, tjärade spån på takytorna.

Nuvarande prästgården är uppförd 1871-73, av timmer i 1 våning, gul locklistpanel med vita omfattningar, frontespis, tvåkupigt rött tegel; denna byggnad flankeras av två byggnader varav den norra är f.d. tiondeboden, uppförd på platsen någon gång på 1800-talets början, boden inkläddes med panel på 1870-talet varvid loftgången doldes, idag rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, rött tvåkupigt tegel; den andra flygelbyggnaden är en förråds- och bostadsbyggnad i 1 våning, av timmer, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, troligen från 1870-talet. Den gamla prästgårdsbyggnaden såldes på auktion 1872 och flyttades till Tolabo och uppfördes som manbyggnad där.

Säkerställanden: Stor restriktivitet mot förändring av byggnaderna. För kyrkan gäller kulturminneslagen 1988:950, kap. 4. Skyddsbestämmelser i detaljplan.

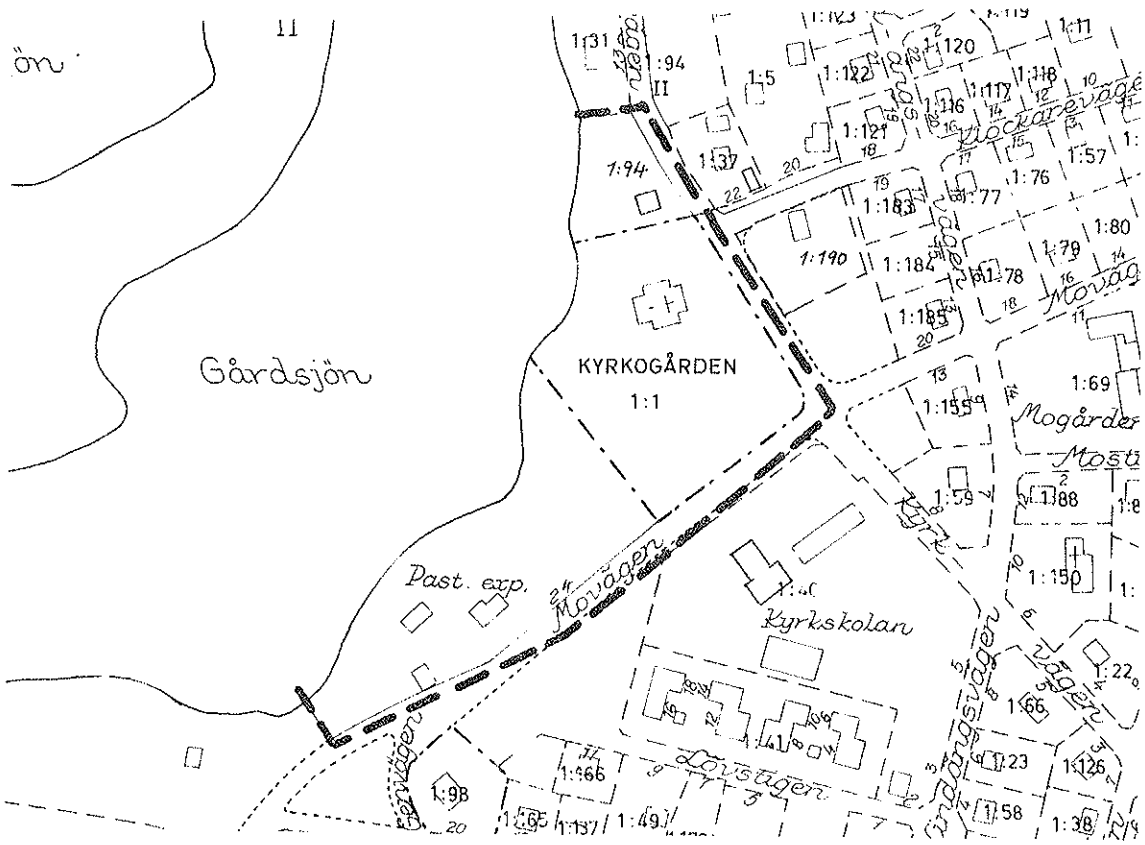

13. Gunillaberg

Fastigheter: Gunillaberg med Tykåsen 1:7.

Beskrivning: Gårdens byggnader är belägna i ett öppet odlingslandskap, mot väster höjer sig terrängen och är beväxt med barrskog. I öster slingrar sig Elgån i nord-sydlig riktning, och från huvudbyggnaden och ned till ån finns rester efter terrasser som ingått i en parkanläggning.

Gunillaberg donerades till guvenören i Nya Sverige, Johan Printz av Drottning Christina. Gården ärvdes 1663 av dottern Christina, som var gift med Baron Peter Örneclou. Vid Karl XI:s reduktion indrogs gården 1686. Örneclou begärde att få lösa själva säterigården med bibehållen säterirättighet. Detta beviljades, men alla andra gårdar försvann ut ur förläningen. 1690 övertogs gården av släkten Lilliecreuts. Lagmannen Carl Axel Lilliecreuts övertog gården 1760. Huvudbyggnaden fick sitt nuvarande utseende på 1700-talets mitt och flygelbyggnaderna uppfördes. Vidare anlades en park med terrasser, stenmurar, trappor, fiskdammar och en djurpark.

Huvudbyggnaden är uppförd på andra hälften av 1600-talet, en vånings byggnad med säteritak, mittparti i 2 våningar och säteritak, knuttimrad, ursprungligen rödfärgat bart timmer, på 1700-talet panelad och gulmålad såsom i dag, svagt grå omfattningar och knutar, rött enkupigt tegel; flygelbyggnaderna är från 1700-talets mitt, av timmer i en våning, rödfärgad locklistpanel med vita omfattningar, brutet tak med avvalmade gavelspetsar, rött enkupigt tegel; knuttimrad bod, ofärgat bart timmer; mangårdsdelen avslutas med trästaket mot ekonomidelen i väster.

Säkerställande: Gunillaberg är byggnadsminne sedan 1976-03-29 med fastställt skyddsområde i enlighet med nedanstående karta.

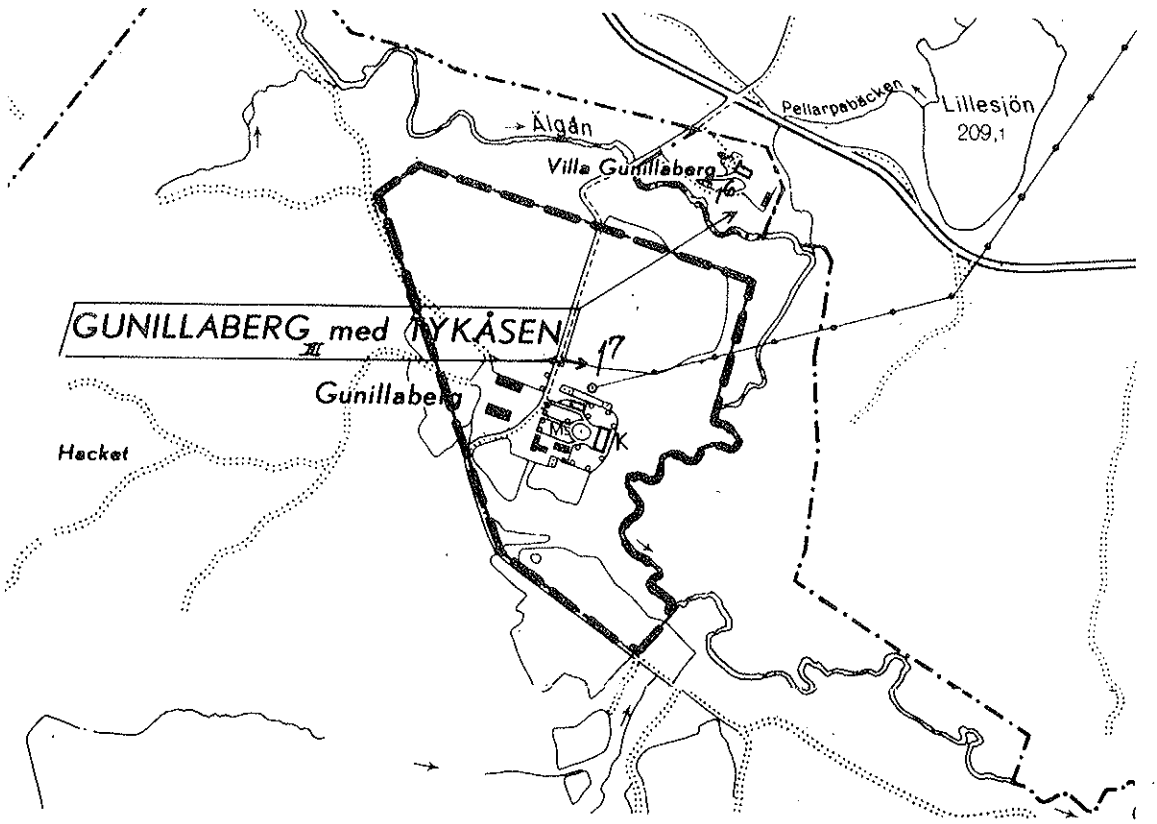

14. Svansö

Fastigheter: Svansö 1:24 (Svansö säteri), 1:19 (Aspholmens f.d. skola).

Beskrivning: Gården är belägen på en udde i Svansjöns norra del, kuperad terräng med skog. Aspholmens f.d. skola ligger på ett näs mellan Svansjön och Tokebosjön.

Gårdens historia är känd sedan 1300-talet då den förvärvades av Olof Kase. På mitten av 1400-talet kom gården i släkten Ribbings ägo och förblev så fram till 1700-talets början. Ätten Silversparre övertog gården och innehade den till 1760-talet, då den kom i ofrälse ägo.

Nuvarande manbyggnad torde vara uppförd på 1690-talet och tillbyggd på 1760-talet med kök och ett par kamrar, även det brutna taket torde ha tillkommit samtidigt. Huset är knuttimrat, en våning, svagt grå locklistpanel, byggnaden putsades på 1820-talet men återfick panel i samband med renoveringen på 1960-talet, brutet tak med rött enkupigt tegel; den södra flygelbyggnaden är av sent datum men uppförd i stil med den gamla som revs 1886 och uppfördes som manbyggnad på Borgen samma år; den norra flygeln är uppförd av timmer, klädd med rödfärgad locklistpanel, ålder okänd.

Aspholmens f.d. skola är uppförd av trä 1929, 1 ½ våning, rödfärgad locklistpanel med vita hörn och omfattningar, frontespis, sadeltak med rött tvåkupigt tegel.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändring av byggnaderna. Tillkommande bebyggelse bör endast medges- och då med krav på anpassning - om den tillgodoser befintligt jordbruks behov. Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

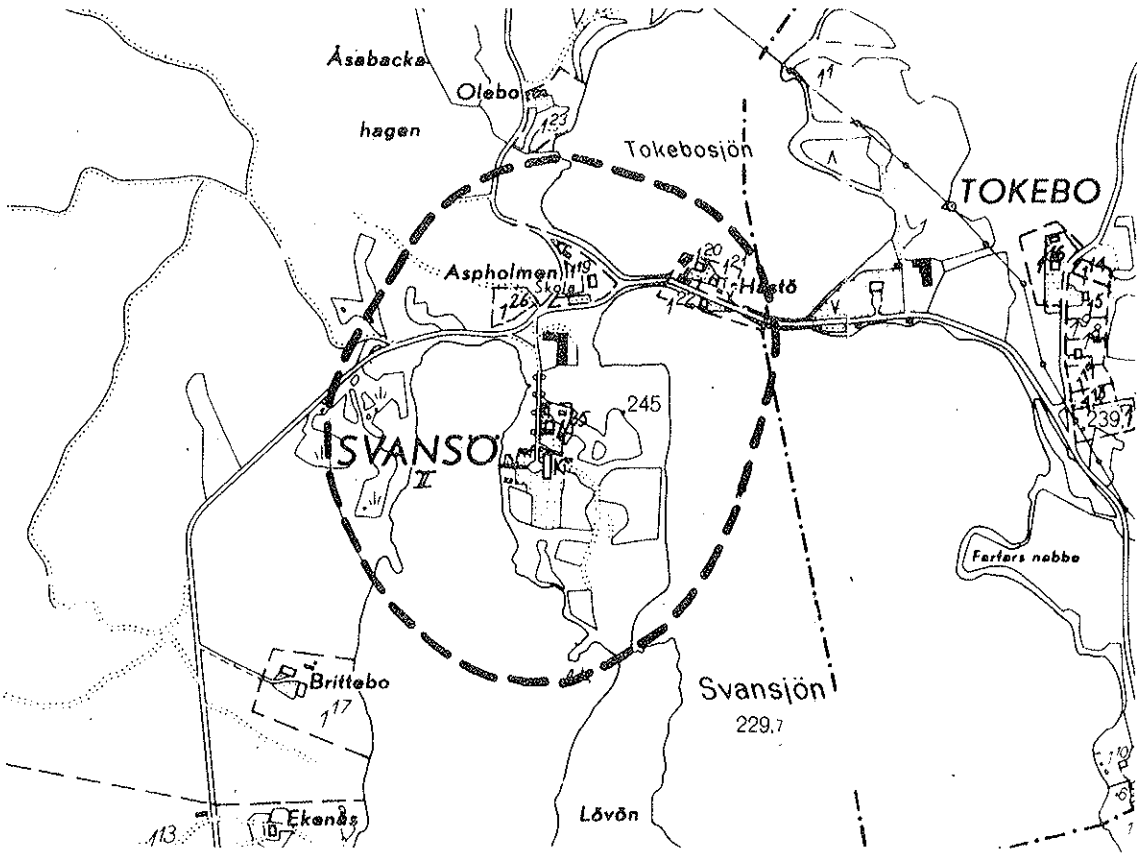

HUVUDBYGGNADEN PÅ SVANSÖ SÄTERI, BOTTNARYDS SOCKEN

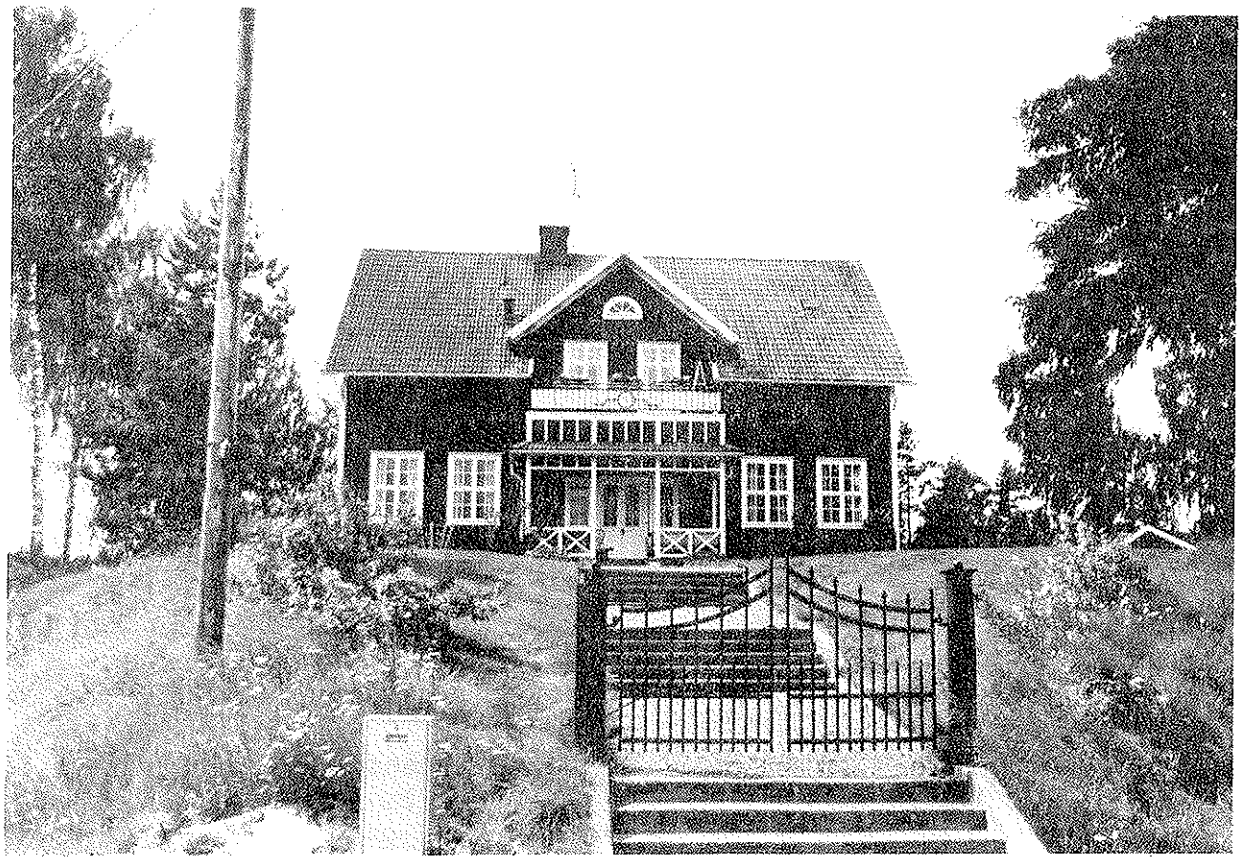

ASPHOLMENS F.D. SKOLA VID SVANSÖ, BOTTNARYDS SOCKEN

BOTTNARYDS SOCKEN, objekt

32. **Borrebo 2:1, f.d. Tolabo 1:1.** Gårdsanläggning på östsluttning med intressant odlings- och hagmarksområde. Manbyggnaden utgöres av en timrad byggnad i en våning, flyttad från Bottnaryds prästgård på 1870-talet och uppförd som manbyggnad på Tolabo, stommen från 1600-talet, vit locklistpanel uppsatt i samband med en renovering på 1960-talet, likaså insattes nya fönster då, sadeltak med avvalmade gavelspetsar, rött enkupigt tegel; den gamla ytterdörren sitter idag som innerdörr; som flygel ligger ett f.d. magasin av timmer, rödfärgat.

33. **Ledshestra 3:1.** I Ledshestra har funnits gästgiveri redan på 1600-talets slut och fram till 1800-talets slut. Idag finns ej några byggnader bevarade, möjligen kan den timrade envånings parstugan under någon tid fungerat som gästgiveri.

Bostadshus av trä i 1 ½ våning, liggande rödfärgad fasspontpanel med vita omfattningar, hörn, vindskivor m.m., höga smala gavlar med utsmyckningar, tätt spröjsade fönster, eternit på taket.

34. **Bottnaryds prästgård 1:1, (Lilla Klerebo).** Raä nr 8, 9 och 10. Nr 8 är en hällkista, 3,6 x 1,7 m, med takhällar i markytan. Hällkistan är utgrävd och återställd 1949. Nr 9 utgöres av tre domarringar, 5-8 m i diameter, med vardera 5-9 stenar. Nr 10 en stenbro med två valv.

35. **Backanäs 1:1.** Raä nr 32. Treudd med 16 m sida och 0,5 m hög, klumpstenar i hörnen. Treudden är belägen på flack höjd i skogsmark.

36. **Bottnaryds hembygdsgård.** Bottnaryds hembygdsförening bildades 1940 och 1947 anlades hembygdsgården på näset Reveln mellan Gårdsjön och Västersjön mitt emot Bottnaryds kyrka. Anläggningen består av en framkammarstuga troligen från 1700-talet, flyttad från Lilla Klerebo 1947 och en svalgångsbod också från 1700-talet, flyttad från Lilla Elgås.

TOLABO 1:1, BOTTNARYDS SOCKEN

LEDSHESTRA, BOTTNARYDS SOCKEN

GRÄNNA SOCKEN

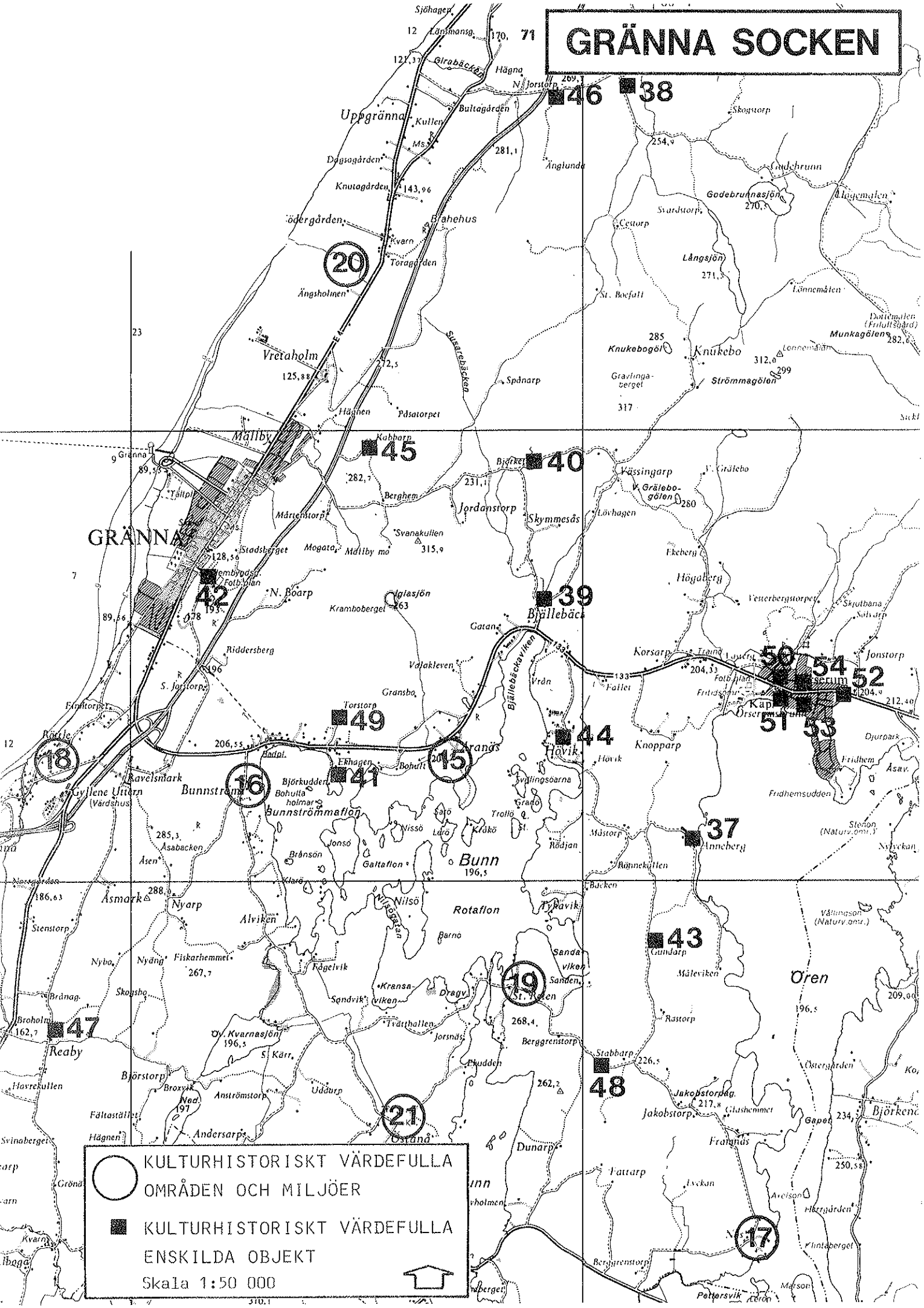
KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA OMRÅDEN OCH MILJÖER
KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA ENSKILDA OBJEKT
Skala 1:50 000
GRÄNNA
Uppgränna
Vretaholm
Mällby
Bjällebäck
Korsarp
Knukebo
Bunn
Rotaflon
Reaby
Oren
Anneberg
Hovik
Aranäs
Torstorp
Jordanstorp
Skymmesås
Bunnströmmaflon
Bunnströmmen
Gyllene Uttern
Ekhagen
Björkudden
Bohulla
Nyarp
Alviken
Asmark
Stenstorp
Fiskarhemmet
Fågelvik
Sandviken
Tvättballen
Jorsnäs
Berggrenstorp
Stabbarp
Jakobstorp
Dunarp
Fattarp
Framnäs
Glashemmet
Gapet
Björkenäs
Anströmstorp
Uddarp
Andersarp
Fältastället
Broxvik
Broholm
Havrekullen
Svinaberget
Hägnen
Pösatorpet
Spånarp
Gravlingaberget
Strömmagölen
Munkagölen
Långsjön
Godebrunnasjön
Godebrunn
Ängsholmen
Toragården
Knutagården
Dagsogården
Kullen
Bultagården
Hägna
Jorstorp
Länsmansg.
Girabäcken
Sjöhagen
Susarebäcken
Bjällebäckviken
Ekeberg
Högaberg
Vessterbergstorpet
Vässingarp
V. Grälebo
Lövhagen
Svanakullen
Mårtenstorp
Mogata
Stadsberget
Riddersberg
Valakleven
Gransbo
Gatan
Vrån
Fallet
Knopparp
Mästorp
Rödjan
Bönnekullen
Backen
Tykavik
Sandavik
Sanden
Måleviken
Rastorp
Östergården
Djurparks
Fridhem
Fridhemsudden
Asav.
Stenon (Naturv.omr.)
Vällingson (Naturv.omr.)
Nyckan
Djuddan
Björkudden
Bohulla holmar
Svällingsöarna
Trollö
Klakö
Nissö
Lara
Satö
Jonsö
Brånsön
Galtaflon
Barno
Nilsö
Klarö
Kransa-viken
Dragv.
Ny. Kvarnasjön
St. Kärr
Nad.
Tallpl.
Fotbollpl.
Fritidsgård
Käpp
Örserum
Ekeberg
Höjaberg
Vesterbergstorpet
Skrutbana
Solvarp
Jonstorp
Traind
Lystern
Knukebogöl
Gravlingaberget
Lönnemålen
Dalemalen (Fritidsgård)
Ängemalen
Cestorp
Svardstorp
Skogstorp
Änglunda
Kobbarn
Berghem
Mällby mo
Mogata
Stadsberget
Grenna
Tallpl.
Fotbollpl.
Rembyvägen
N. Boarp
Kramboberget
Iglasjön
Riddersberg
S. Jorstorp
Torstorp
Gransbo
Valakleven
Vrån
Fallet
Korsarp
Knopparp
Mästorp
Rödjan
Bönnekullen
Backen
Tykavik
Sandavik
Sanden
Måleviken
Rastorp
Stabbarp
Jakobstorp
Jakobstorpäg.
Glashemmet
Gapet
Framnäs
Fattarp
Dunarp
Berggrenstorp
Pettersvik
Hägnen
Andersarp
Fältastället
Broxvik
Broholm
Havrekullen
Svinaberget
Anströmstorp
Uddarp
Östanå
Björstorp
Reaby
Ny. Kvarnasjön
St. Kärr
Nad.
Tvättballen
Jorsnäs
Berggrenstorp
Djuddan
Björkudden
Bohulla holmar
Svällingsöarna
Trollö
Klakö
Nissö
Lara
Satö
Jonsö
Brånsön
Galtaflon
Barno
Nilsö
Klarö
Kransa-viken
Dragv.
Sandviken
Sanden
Tvättballen
Jorsnäs

GRÄNNA SOCKEN, områden

15. Aranäs

Fastigheter: Aranäs 1:1, 1:2, 1:6.

Fornlämningar: Raä nr 16, 53.

Beskrivning: Aranäs gård är belägen på en sluttning ned mot sjön Bunn, starkt kuperad terräng med åker- och betesmark, lövträdsbestånd, områden med odlingsrösen.

Gårdsanläggningen utgöres av väl samlad bebyggelse med huvudbyggnad, flankerande flyglar, magasinsbyggnader. Huvudbyggnaden utgöres av en tvåvånings knuttimrad salsbyggnad, nuvarande utseende från 1798 då övre våningen tillkom, bottenvåningen kan vara från 1600-talets slut eller tidigt 1700-tal, gulbrun locklistpanel med bred locklist, vita knutar och omfattningar, pardörr, fronton, brutet tak med avvalmade gavelspetsar; flygelsbyggnaderna är uppförda 1798 av timmer i 1 våning med inredd vind, gulbrun locklistpanel med bred locklist, vita knutar och omfattningar, pardörrar, frontoner, brutet tak med avvalmade gavelspetsar, rött enkupigt tegel. Strax nordost om den östra flygeln finns ett 8-kantigt spannmålsmagasin i 2 ½ våning, från troligen 1700-talet, klocktornet dock tillkommit 1814, rödfärgat bart timmer, svarta omfattningar; ännu en timrad förrådsbyggnad tillhör gårdsanläggningen, 1 ½ våning, rödfärgat bart timmer, svarta dörrar, brutet tak med rött enkupigt tegel, från omkring 1800.

Ekonomibyggnaderna är av sent datum, 1936 uppfördes ladugården.

På norra sidan om den stora landsvägen finns ett par byggnader, den ena 1:2 ligger invid vägen, ursprungligen en enkelstuga från tidigt 1800-tal, tillbyggd på baksidan, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar; den andra 1:6 är belägen längre norr ut, av timmer i 1 ½ våning, svagt gul locklistpanel med vita omfattningar, sadeltak med rött enkupigt tegel.

Raä nr 16 för Gränna socken utgöres av ett gravfält med 10 fornlämningar varav 2 är osäkra; 1 rund stenstättning, ca 12 m i diameter och 0,5 m hög, fylld med sten har kantkedja, 8 kvadratiska stensättningar, 4 - 6 m i sida och 0,1 - 0,2 m höga, övertorvade, hörnstenar förekommer, 1 domarring med 5 m diameter och består av 6 stenar (1 saknas). Nr 53 är en milsten i kalksten vid stora vägen.

Tidigare utredningar: Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för östra Vätterstrandsområdet i Jönköpings kommun, Jönköpings läns museum 1978.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändring av byggnaderna. Tillkommande bebyggelse bör endast medges - och då med krav på anpassning - om den tillgodoser befintligt jordbruks behov. För huvudbyggnaden med flyglar och magasin kan en byggnadsminnesförklaring vara aktuell. För fornlämningarna gäller kulturminneslagen 1988:950, kap. 2 (om fornminnen).

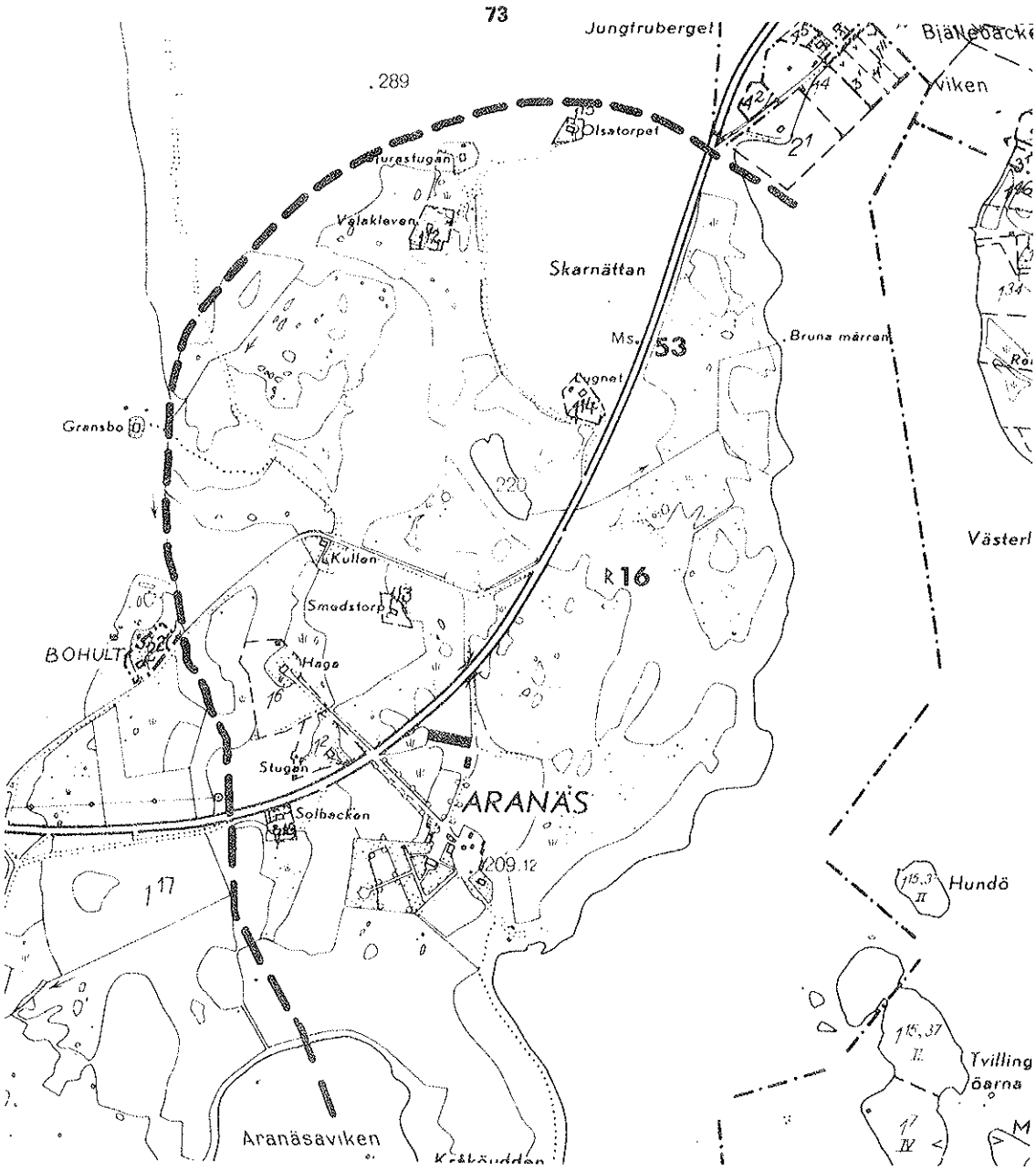

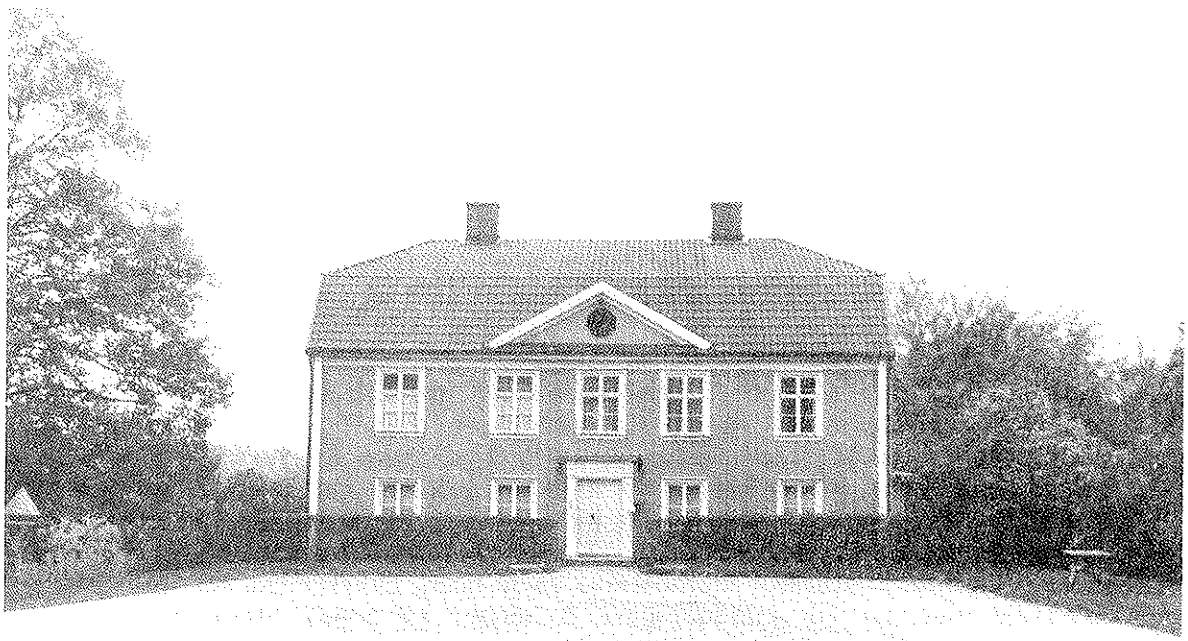

ARANÄS, HUVUDBYGGNADEN, GRÄNNA SOCKEN

16. Bunnström

Fastigheter: Bunnström 10:1, 1:28, 1:5, 1:6, 1:8, 1:18.

Fornlämningar: Raä nr 55, 56, 62, 63.

Beskrivning: Området är beläget vid sjön Bunns nordvästra del, öppet odlingslandskap med åker- och betesmark. I områdets södra del är terrängen starkt kuperad men fortfarande öppen odlingsmark. Fornlämningarna är belägna i områdets sydvästra del på höjderna.

Bunnström 10:1 utgöres av mangårdsbyggnad med flankerande flyglar. Manbyggnaden är uppförd av timmer i 1 ½ våning med frontespiser, från mitten av 1800-talet, klassicistisk stil, med grå locklistpanel med mörkare omfattningar och knutar, våningsband, klassicerande dörromfattning med pardörr och överljusfönster, enkupigt rött tegel; den ena flygeln är bostad, något ombyggd på 1970-talet, av timmer i 1 våning, grå locklistpanel och rött enkupigt tegel; den andra flygeln är förrådsbyggnad, av timmer, 1 våning, grå locklistpanel och rött enkupigt taktegel; båda flyglarna uppförda på 1830-talet; till gårdsanläggningen hör ett större antal hus såsom uthus, båthus, magasin, alla i timmer, rödfärgade. En större ekonomibyggnad från 1900-talets början är belägen väster om vägen.

Bunnström 1:28 har också en gårdsbildning med huvudbyggnad och flankerande flyglar. Huvudbyggnaden är uppförd av timmer i 2 våningar, ganska bred byggnad, tidigt 1800-tal (ev. äldre stomme), rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, fin inbyggd glasad veranda i 2 våningar, sadeltak med rött tvåkupigt tegel; den ena flygelbyggnaden är av ganska sent datum, från 1914, av timmer i 1 ½ våning, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar; den andra flygeln har varit visthusbod, av timmer i 2 våningar, rödmålat bart timmer med vita knutar och omfattningar, troligen från tidigt 1800-tal; ytterligare ett par uthusbyggnader av timmer, rödfärgade; ladugård från tidigt 1900-tal.

Bunnström 1:5, bostadshus från 1899, av timmer, i 1 ½ våning, gul locklistpanel med vita hörn och omfattningar, förstukvist med lövsågeriarbete, rött tvåkupigt tegel; ett par mindre timmerbyggnader från 1800-talets andra hälft, rödfärgade samt ladugård från 1915.

Något längre söderut ligger ett par mindre gårdar med timrad enkelstuga i 2 våningar (1:6), 1 parstuga i 1 våning (1:8), båda från 1800-talets mitt, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar; mindre uthusbyggnader i timmer, rödfärgade.

Bunnström 1:18 är ett f.d. soldattorp från tidigt 1800-tal, knuttimrad enkelstuga i 1 våning med åstak, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, tvåkupigt rött tegel.

Fornlämningar nr 62 och 63 utgöres av två gravfält, det första innehåller 25 anläggningar såsom 14 runda stensättningar med 5 - 10 m diameter och övertorvade, ca 10 kvadratiska stensättningar som är 5 x 5 - 8 x 8 m och övertorvade samt 1 rest sten. Det andra gravfältet har 10 anläggningar med 8 runda stensättningar, 5 - 8 m diameter, och 2 kvadratiska stensättningar, alla anläggningarna är övertorvade. Nr 55 är en kvadratisk stensättning 9 x 9 m och 0,4 m hög med meterstor klumpsten i varje hörn, övertorvad. Nr 56 är också ett gravfält med ca 20 anläggningar; 2 högar, 15 runda stensättningar och 3

kvadratiska stensättningar; högarna är ca 5 m i diameter och 0,6 - 0,7 m höga, de runda stensättningarna har en diameter på 4 - 9 m och de kvadratiska är 8 x 8 - 9 x 9 m. Samtliga gravfält härrör sig från järnåldern varför en bebyggelsetradition har funnits i området från denna tid fram till idag.

Tidigare utredningar: Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för östra Vätterstrandsområdet i Jönköpings kommun, Jönköpings läns museum 1978.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändring av byggnader med ursprunglig karaktär. Tillkommande bebyggelse bör endast medges - och då med krav på anpassning - om den tillgodoser befintligt jordbruks behov. För fornlämningarna gäller kulturminneslagen 1988:950, kap. 2 (om fornminnen). Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

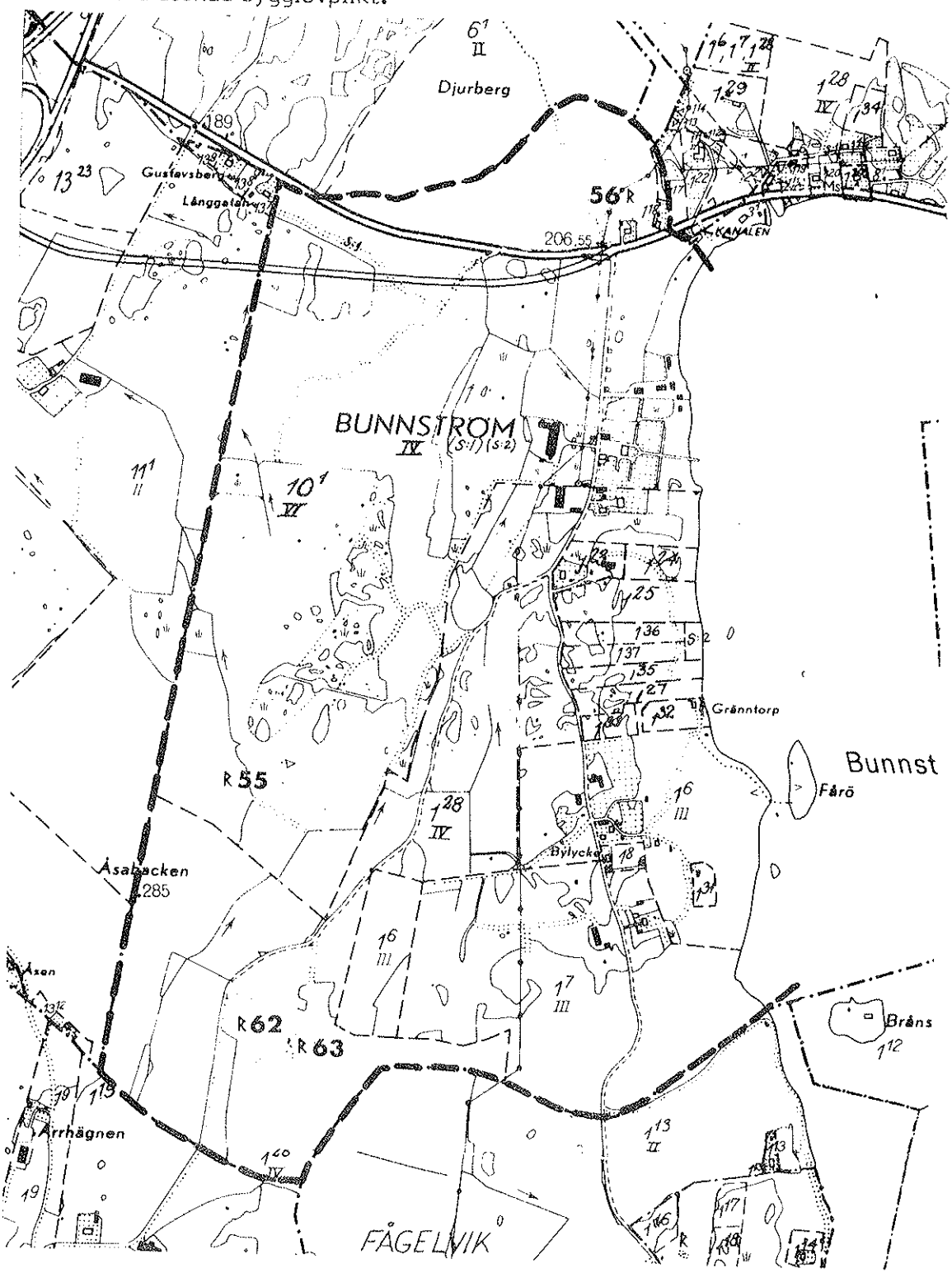

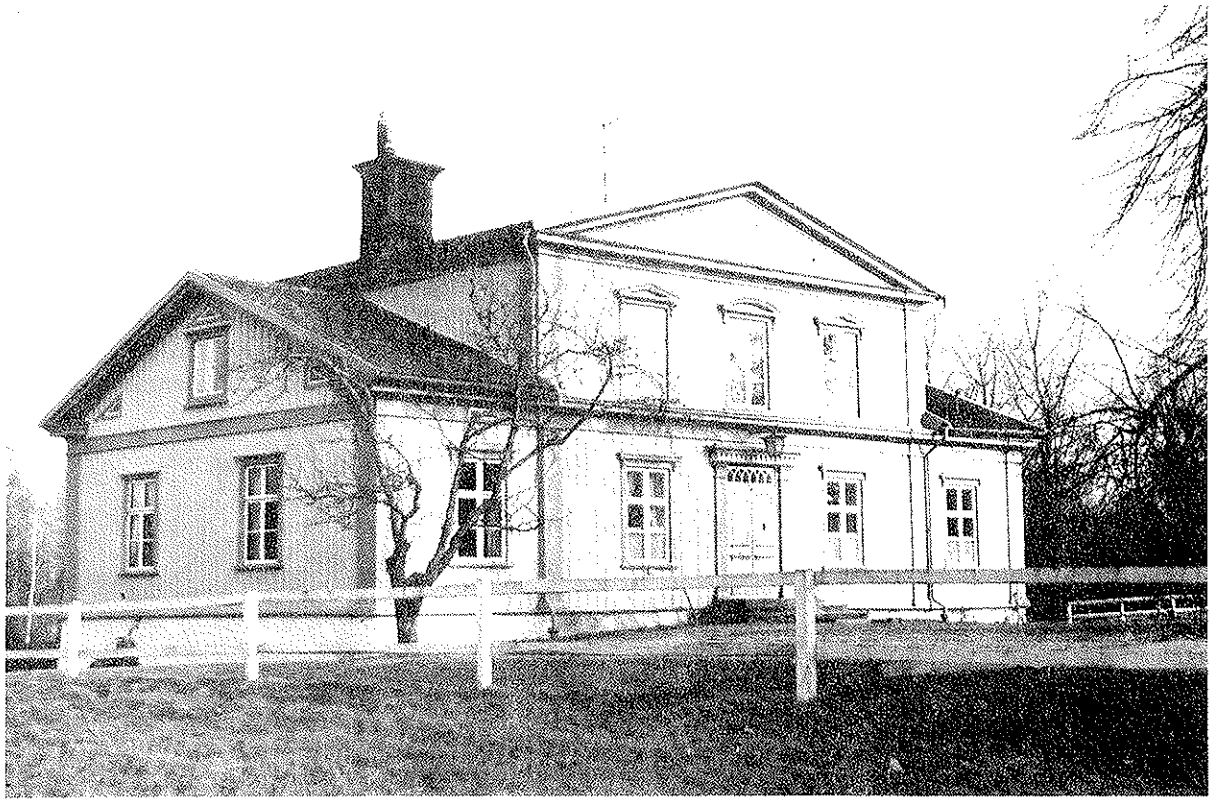

BUNNSTRÖM 10:1, HUVUDBYGGNADEN, GRÄNNA SOCKEN

BUNNSTRÖM 1:18, F.D. SOLDATTORP, GRÄNNA SOCKEN

17. Näs

Fastigheter: Näs 1:1, 1:6.

Beskrivning: Näs är beläget i socknens sydöstligaste del vid sjön Ören, svagt kuperat odlingslandskap med åker- och betesmark, lövträdsområden. Rester av en större trädgård finns söder om vägen.

Den ursprungliga manbyggnaden är belägen norr om landsvägen och utgöres av en tvåvånings timrad parstuga från 1860-talet; omkring 1900 tillbyggdes den med en tvåvånings byggnad i vinkel på den södra sidan; svagt gul liggande fasspontpanel med vita hörn och omfattningar på den yngre delen, locklistpanel på den äldre; strax väster om ligger arrendatorsbostaden, av timmer i 1 våning med förhöjt mittparti, svagt gul stående fasspontpanel, diagonalspröjsade fönster, från 1800-talets andra hälft; ekonomigården består av magasin, loge, ladugård, vagnsstall och stall, alla av timmer, rödfärgade med vita omfattningar, hörn och lisener, några har bart timmer, andra är klädda med locklistpanel, samtliga byggnader uppförda omkring 1860 och bildar en väl sammanhållen ekonomienhet.

Till gården hör ett f.d. mejeri nere vid sjökanten, idag sommarbostad, av timmer, delvis bart och delvis klätt med locklistpanel, rödfärgad, från 1800-talets slut. Öster om ekonomihusen finns en sommarbostad från 1920, herrgårdsliknande byggnad av trä i 1 våning, gul stående slät panel med vita lisener. Norr om ekonomibyggnaderna finns en tvåvånings timrad parstuga med rödfärgad locklist-panel, något förändrad sedan byggnadstiden på 1890-talet.

Säkerställande. Restriktivitet mot förändring av byggnader med ursprunglig karaktär. Restriktivitet mot och anpassningskrav på eventuell tillkommande bebyggelse. Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

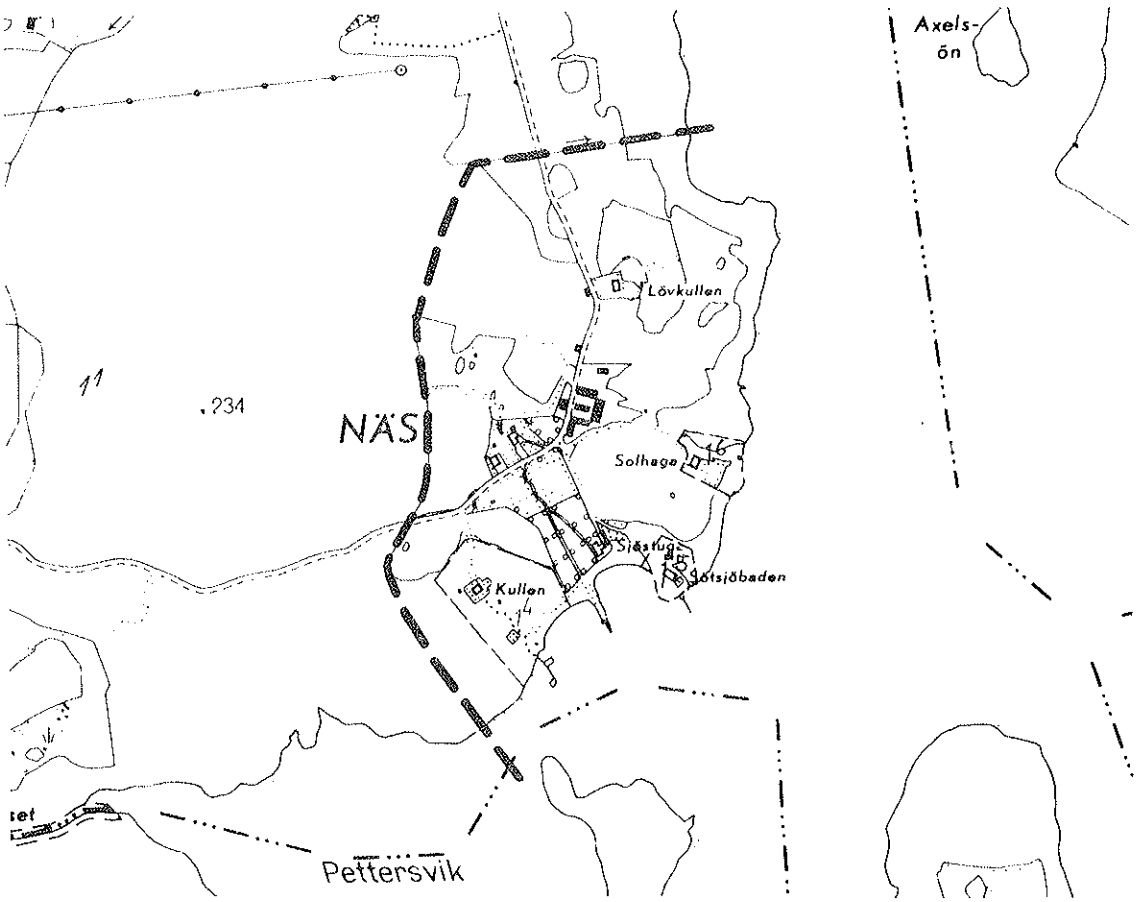

18. Röttle by och Västanå

Beskrivning: Området sträcker sig från Vättern utmed Röttleån upp till Västanå slott. Ån rinner i en djup ravin och har en fallhöjd på ca 100 m. Bebyggelsen ligger på ömse sidor om ån. Västanå är beläget på en höjdplatå med öppet odlingslandskap närmast gården. Mot väster sluttar området och avslutas med en brant ned mot Vättern. Röttle by är belägen vid Röttleåns nedre lopp.

Västanå utgöres av en större huvudbyggnad med flankerande flyglar kring en grusad gårdsplan. Huvudbyggnaden är ursprungligen uppförd troligen på 1590-talet i tre våningar men har senare genomgått omfattande förändringar. 1767-70 ombyggdes slottet och 1927-28 borttogs den översta våningen och byggnaden fick sitt nuvarande utseende. Det är en tvåvånings stenbyggnad under högt valmat tak, bottenvåningens fasader är grovt spritputsade medan övervåningen har slätputs, vit kulör, markerat mittparti med fronton, gråa omfattningar och andra dekorativa element, rött enkupigt tegel; flygelbyggnaderna är uppförda av sten i 1 våning, vit slätputs med gråa omfattningar, valmat tak med rött enkupigt tegel; sydost om gården är ekonomigården belägen med ett flertal byggnader i liggande timmer, rödfärgade, skiftande ålder, ladugård från 1912 med rödfärgad stående slät panel.

Röttle by har anor tillbaka i medeltiden, då malningsrättigheten vid Jerusalems kvarn innehades 1279 av Nydala kloster. På 1600-talet innehades rättigheten av Per Brahe d.y. som också hade samma rättighet vid Rasmus kvarn. De nuvarande kvarnbyggnaderna torde vara från Per Brahes tid, möjligen kan Jerusalems kvarn innehålla medeltida delar. Båda är uppförda i sten med takstickor respektive enkupigt tegel. Rasmus kvarn restaurerades 1977 och kör med vattenhjulkraft. Utöver kvarnarna fanns ett flertal bruk och verkstäder, bl.a. Smålands första pappersbruk, vapensmedja, vantmakeri, kopparslagarhammare, krutstampar, polerkvarn, sågverk och ytterligare 4 mjölkvarnar. Allt detta lät Per Brahe d.y. anlägga. Det fanns även en krog i byn. De äldre gårdarna i byn har utgjort bostäder för hantverkare vid industrianläggningarna. Den bevarade bebyggelsen utgöres av timrade enkelstugor och parstugor i en eller två våningar och med tillhörande uthus såsom loftbodar och andra förrådsbyggnader, alla i timmer, rödfärgade med vita knutar och omfattningar, av varierande ålder 1700-1800-talen.

Bebyggelsen utmed vägen från Röttle till Gränna utgöres av små f.d. torpställen, envånings timrade enkelstugor med rödfärgad locklistpanel och vita knutar och omfattningar, av varierande ålder 1800-tidigt 1900-tal.

Tidigare utredningar: Riksintresse i Fysisk riksplanering 1973; Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för Östra Vätterstrandsområdet i Jönköpings kommun, Jönköpings läns museum 1978.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändring av byggnaderna. Tillkommande bebyggelse bör endast medges - och då med krav på anpassning - om den tillgodoser befintligt jordbruks behov. Området norr om Västanå ner till Vättern är naturreservat. Område av riksintresse. Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

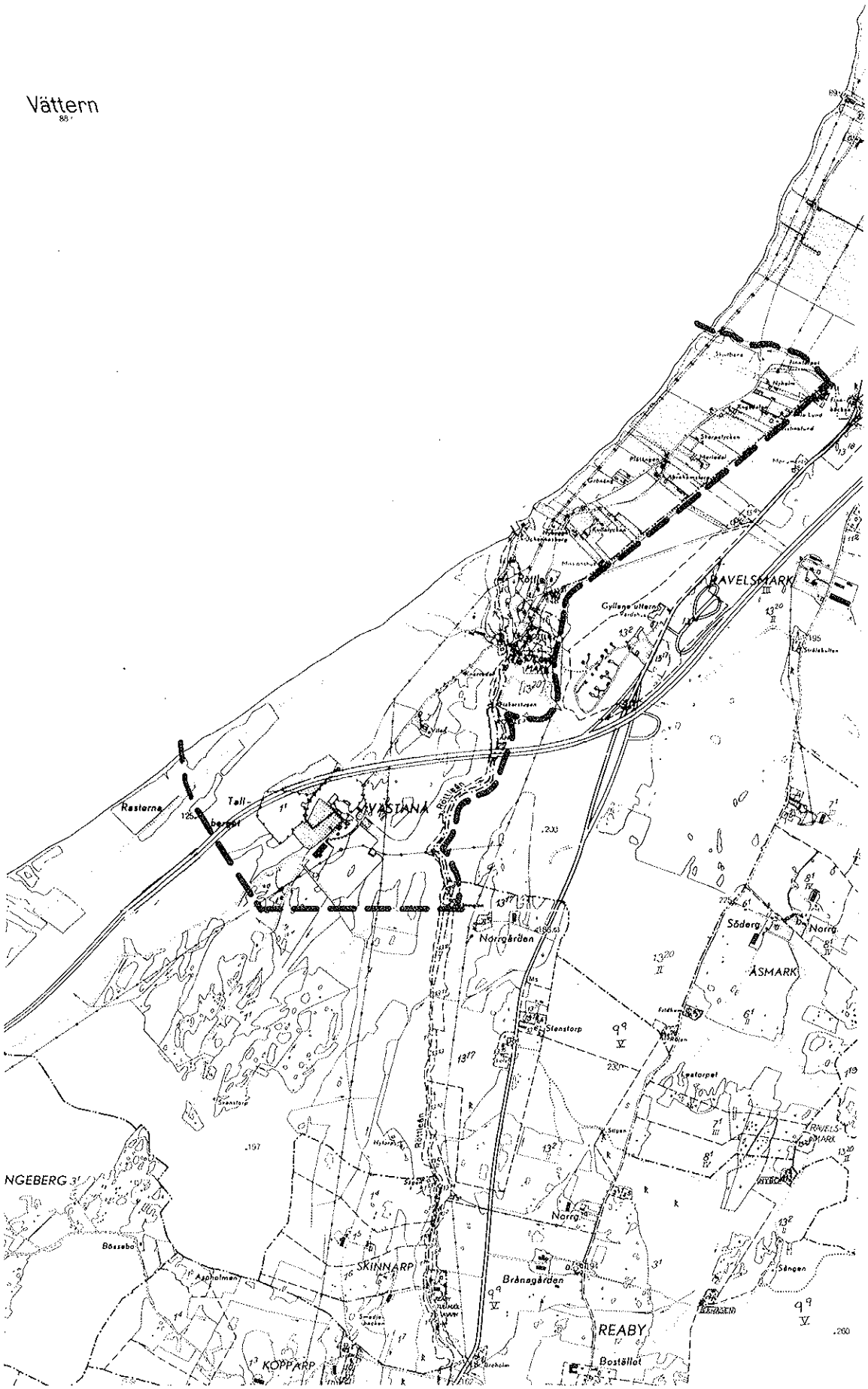
Vättern
HAVELSMARK
Gyllene ältern
Röttle
Rastorna
Tall-
berget
HVASTANA
Röttleån
Norrgården
Söderg
Norrg
ÅSMARK
Slenstorp
Lestorpet
TRIVELS-
MARK
NGEBERG
Bössebo
Asphelmen
SKINNARP
Norrg
Brånagården
Sängen
REABY
Bostället
KOPPARP

20. Uppgränna med Vretaholm, Boeryd och Brahehus

Fastigheter: Avlösa samf., Erstad (6:2), Uppgränna Arvidsgården 8:2, Uppgränna Bultagård 10:3, Uppgränna länsmansgården 2:12, Uppgränna Matsagård 4:4, 4:6, Uppgränna Södergård 9:2, 9:9, Uppgränna Toragård 4:2, 5:2, 5:11.

Fornlämningar: Brahehus ruin (nr 43), Raä nr 42, 44, 45, 46, 47, 49.

Beskrivning: Området består till största delen av ett öppet odlingslandskap med åkermark på gammalt strandplan mellan Grännabergets förkastningsbrant och Vättern. Vidare utgörs området av ett kulturlandskap med fornlämningar, äldre vägsystem, bystruktur och en slottsruin.

Genom området löper den redan i medeltida källor omnämnda s.k. Västra Holavedsvägen i ursprunglig sträckning. Vid den gamla vägen på Gästgivaregårdens mark står en runsten och en minnessten (nr 45), som utmärker platsen för ett medeltida kapell, Heliga Korsets kapell. Området upptar vidare fornlämningar såsom milsten (nr 42), vägmärke (nr 46) och offerkällor (nr 47 och 49).

Uppgränna bys ursprungliga karaktär från tiden före laga skifte, som genomfördes här 1842, bevarades delvis i de kvarliggande och tätt grupperade Arvids-, Knuta-, Skerma- och Toragårdarna.

På förkastningsbrantens krön ligger ruiner efter Brahehus slott, vilket stod klart omkring 1650. Det utgjordes av ett kvadratiskt stenhus i 3 våningar med källare. Till anläggningen hörde två tornbyggnader i 2 våningar, vilka förbands med huvudbyggnaden genom murar. Slottet utgör en del i ett visuellt landskapssammanhang med Visingsborgs slott på Visingsö, Gränna stad och Västanå slott.

Bebyggelsen utgöres till största delen av tvåvånings timrade parstugor, klädda med locklistpanel, rödfärgade, några målade i ljusa färger som gul, beige och grön; husen är uppförda från 1800-talets början till 1800-talets senare del; ekonomibyggnaderna är i regel från tidigt 1900-tal; Länsmansgården 2:12 är en f.d. skolbyggnad från omkring 1880; Bultgården 10:3 har dock nyligen renoverats varvid fönstren i bottenvåningen utbytts mot nya något bredare än de ursprungliga, f.ö. inga förändringar; Toragården 5:11 utgöres av en kvarnbyggnad i trä från 1935.

Uppgränna Södergård 9:9, ursprungligen två gårdsenheter men idag sammanslagen till en gårdsenhet. Bostadshus av timmer i två våningar från 1840-talet, uppförd i samband med skiftet, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, åstak med rött enkupigt tegel; i vinkel mot föregående byggnad ett bostadshus i 2 våningar, flyttat från den gamla bykärnan på 1840-talet, byggnaden kan vara från omkring 1800, 2 bostadsrum i bottenvåningen med mellanliggande kraftig murstock, andra våningen har varit spannmålsmagasin med bevarad inredning, utvändigt klätt med rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattning, åstak med rött enkupigt tegel.

Södra delen av området utgöres bl.a. av Vretaholms gård, som utgör en sluten gårdsenhet, omgiven av vidsträckta åkerfält. I ekskogen på sluttningen mot Grännaberget ligger gårdens huvudbyggnad, Villa Vretaholm, en klassicistisk villa. På 1840-talet flyttades byggnaden till sin nuvarande plats och samtidigt ombyggdes så att den fick sitt nuvarande utseende med en dorisk kolonnad som bär upp en låg tympanongavel mot väster. Byggnaden omges av en parkanläggning.

Tidigare utredningar: Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för Östra Vätterstrandsområdet i Jönköpings kommun, Jönköpings läns museum 1978. Riksintresse i Fysisk riksplanering 1973.

Säkerställande: Brahehus slottsruin är skyddad genom kulturminneslagen 1988:950, kap. 2 (om fornminnen) och har ett gränsbestämt skyddsområde. Område av riksintresse. För delar av området gäller landskapsskyddsförordnande enligt naturvårdslagen.

Inom föreslaget område föreslås stor restriktivitet mot förändring av byggnader med ursprunglig karaktär. Stor restriktivitet mot och anpassningskrav på eventuellt tillkommande bebyggelse. Villa Vretaholm är av byggnadsminnesklass. Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

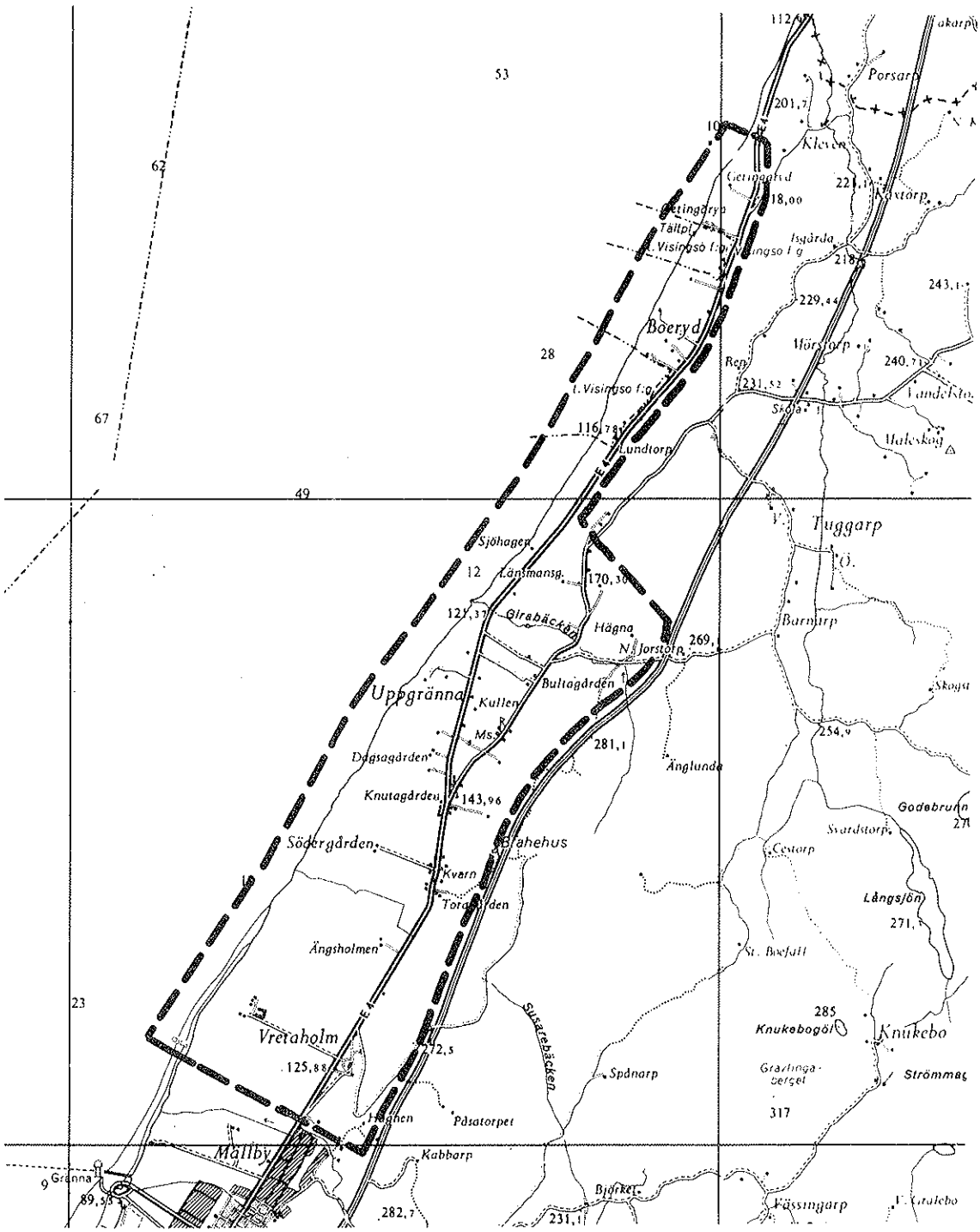
Porsarp
Kleven
Boeryd
Lundtorp
Tuggarp
Sjöhagen
Hägna
Uppgränna
Kullen
Bultagården
Dagsagården
Knutagården
Söderegården
Brahehus
Kvarn
Ängsholmen
Vretaholm
Mallby
Gränna
Ängslunda
Svardstorp
Cestorp
Långsjön
Knukebo
Knukebogården
Strömma
Spånarp
Grävlingaberget
Påsatorpet
Kabbarp
Bjärkeå
Fässingarp
Sugarebäcken
Barnarp
Skogsa
Godebrunn
Lundekta
Maleskog
Isgårda
Tältpl
Rep
Hörstorp
Nj. Jorstorp
Ms.
Ms.
Ms.

21. Östanå

Fastigheter: Östanå 1:6 och 1:36

Beskrivning: Östanå gård är belägen vid sjön Bunns västra strand. Herrgårdsanläggningen omges av en större park åt sjösidan samt har en allékantad uppfart i väster. Landskapet runt omkring utgöres av svagt kuperad terräng med åker- och betesmark.

Gården har anor från medeltiden och hette då Broxvik och ägdes av ätten Ulfsparre. 1660 inköptes gården av Per Brahe d.y. och införlivades därmed i det Braheska grevskapet. Huvudbyggnaden uppfördes 1766 av dåvarande ägaren F.U. Hamilton på delvis äldre grund. Den är byggd i timmer i två våningar, klädd med stående slät gul panel, fasaden är uppdelad av gråa pilastrar, säteritak med rött enkupigt tegel; på 1800-talet försågs byggnaden med pocher, 1809 respektive 1871; byggnaden har väl bevarade interiörer. De båda inre flyglarna uppfördes 1773 respektive 1782 av timmer i 1 våning, gul stående slät panel med gråa pilastrar, rusticerade omfattningar, säteritak med rött enkupigt tegel. De yttre flygelbyggnaderna tillkom 1883, av timmer i 1 våning, beige spritputs, sadeltak med rött enkupigt tegel. Eknomibyggnaderna är uppförda i liggande timmer, rödfärgade.

Strax sydväst om gården ligger f.d. Östanå missionshus från 1875, tillkommet på initiativ från dåvarande ägarna till Östanå von Otter. Tidigare hade möten hållits i huvudbyggnadens matsal vintertid och sommartid samlades upp till 3000 personer till möten i parken eller logen.

Tidigare utredningar: Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för östra Vätterstrandsområdet i Jönköpings kommun, Jönköpings läns museum 1978.

Säkerställande: Huvudbyggnaden och de båda paren flygelbyggnader är byggnadsminnen sedan 1977 och skyddsområde kring dessa är fastställt. Inom nu föreslaget område föreslås stor restriktivitet mot förändring av byggnader med ursprunglig karaktär. Tillkommande bebyggelse bör endast medges - och då med krav på anpassning - om den tillgodoser befintligt jordbruks behov.

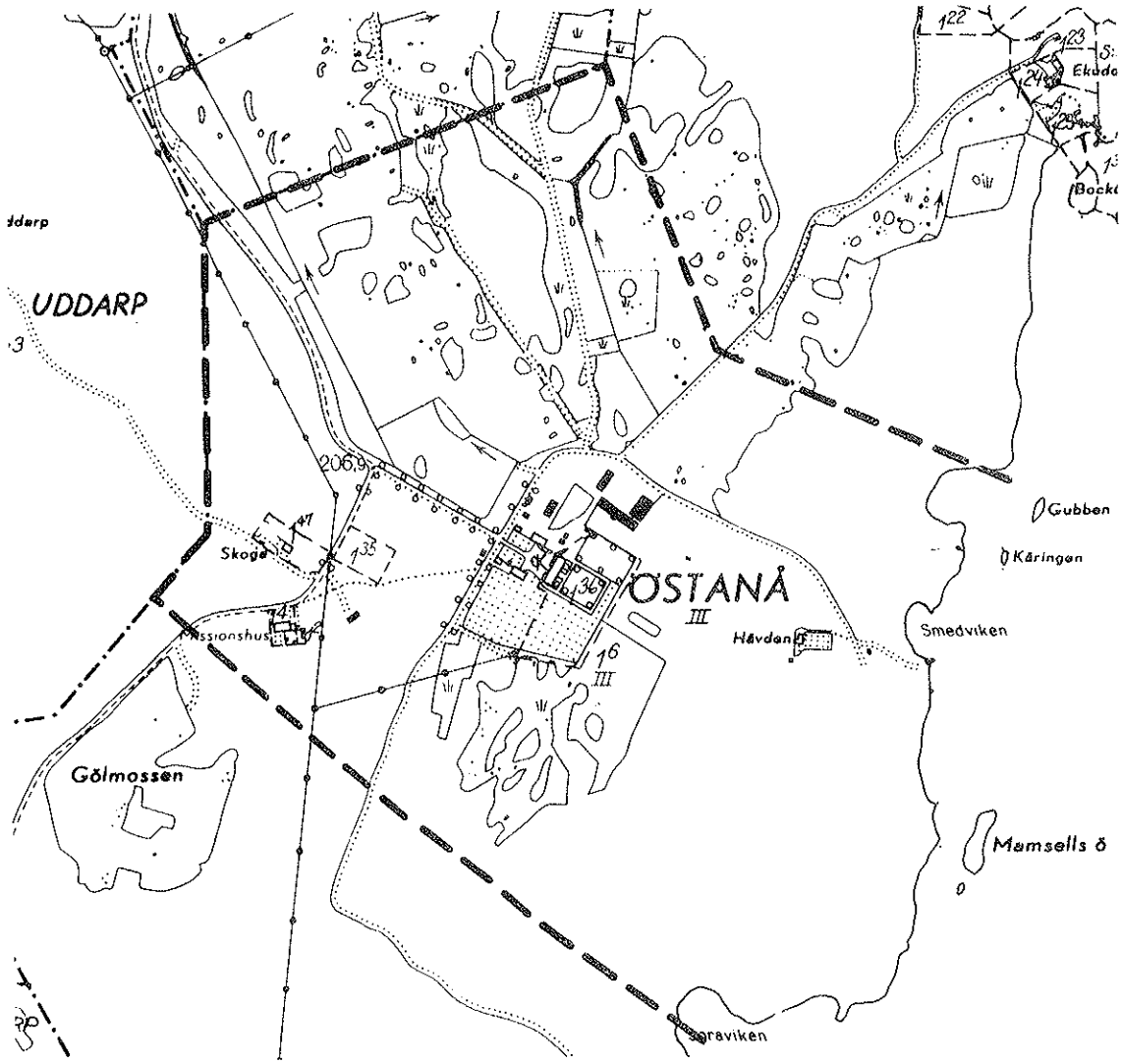

ÖSTANÅ MISSIONSHUS, GRÄNNA SOCKEN

GRÄNNA SOCKEN, objekt

37. **Annebergs gård.** Huvudbyggnaden utgör exteriört en exakt kopia av den år 1975 nedbrunna byggnaden från 1804; 1 ½ vånings hus med pocher på gavlarna i 1 våning, mittpartiet har brutet tak med avvalmade gavelspetsar och pocherna har sadeltak, grå locklistpanel med mörkare grå omfattningar och hörnpilastrar; flygelbyggnad av timmer från 1820-talet, påbyggd med ½ våning på 1940-talet, svagt gulbeige locklistpanel, profilerade omfattningar, ursprunglig pardörr, brutet tak med rött tvåkupigt tegel; f.d. arbetarbostad av timmer från 1800-talets slut, svagt gul locklistpanel; vid sjökanten ett f.d. mejeri i timmer, 2 våningar, rödfärgat med svarta hörn och omfattningar och ännu en timmerbyggnad i två våningar med rödfärgad locklistpanel; arrendatorsbostad av timmer från 1800-talets andra hälft med svagt gul locklistpanel; ladugård från 1938.

38. **Barnarp 1:3.** Gårdsanläggning i öppet kuperat odlingslandskap med åker- och betesmark. Manbyggnad av timmer i 1 våning med stomme från 1700-talet, troligen sexdelad plan från början, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, brutet tak med avvalmade gavelspetsar; bland övriga byggnader märks ett f.d. soldattorp från 1800-talets första hälft, enkelstuga av timmer i 1 våning, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, enkupigt lertegel; ekonomibyggnader av rödfärgat timmer av varierande ålder.

39. **Bjällebäck 3:23.** Bostadshus av timmer från 1800-talets mitt, typ enkelstuga i 2 våningar, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, enkupigt rött tegel; dubbelbod av rödfärgat bart timmer i 1 ½ våning från ungefär samma tid.

40. **Björket 1:1.** Ensamliggande större gård i kuperad terräng med betesmarker. Mangårdsbyggnad av timmer i 1 ½ våning från slutet av 1800-talet, ursprungligen sexdelad plan, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, triangulära fönsteröverstycken på bottenvåningen; ladugård från 1910 med dekorativa dörromfattningar och överstycken, rödfärgad; uthus- och förrådsbyggnader av timmer, rödfärgade.

41. **Bohult 2:11, Björkudden.** Bostadshus av trä från 1909, 2 våningar, vinkelbyggt, rödfärgad liggande fasspontpanel med vita hörn, våningsband och omfattningar, rött tvåkupigt taktegel; huset uppfördes av konstnären Pelle Malmborg som 1914 sålde det till sin kollega John Bauer.

42. **Gränna hembygdsgård** Belägen på berget ovanför Gränna stad. Denna hembygdsgård är en av länets största. 1919 flyttades det gamla pappersmästarebostället hit från Röttle by, ursprungligen uppfört på 1600-talets senare del och blev hembygdsgårdens första byggnad. Fram till 1924 hitflyttades en rad byggnader, såsom Kaptensbostället från 1600-1700-talen, svalgångsbod från 1600-talet, bodbyggnad från 1700-talet, de två sistnämnda från Röttle by, tre ihopbyggda marknadsbodar från 1800-talets senare del. Klockstapeln uppfördes på platsen 1923. Av senare flyttade byggnader kan nämnas en enkelstuga från 1600-talets slut, en ladugård från 1700-talet samt en smedja från 1800-talets senare del.

43. Gundarp 1:1. Ensamliggande gård i kuperad stenbunden terräng. Bostadshus av timmer i två våningar från tidigt 1800-tal, typ enkelstuga med tillbyggd kammare, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, pardörr med överljusfönster, rött tvåkupigt tegel; bodbyggnad av timmer med rödfärgad locklistpanel; ladugård av liggande timmer, rödfärgad.

44. Hövik 1:10. Utgör stommen i Höviks by; 2-vånings knuttimrad enkelstuga från 1800-talets mitt, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, pardörr med överljusfönster, rött tvåkupigt tegel.

45. Kabbarp 1:1, Berghem. F.d. torpställe; 2-vånings knuttimrad enkelstuga från 1800-talets första hälft, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, åstak med rött enkupigt tegel

46. Norra Jordstorp 8:1. Ensamliggande gård i ett öppet, kuperat landskap med betesmarker och hagmarker. Bostadshus, ursprungligen från 1800-talets mitt, ombyggt på 1940-talet; som flygel ligger en timrad stuga, ursprungligen enkelstuga i 2 våningar från tidigt 1800-tal, tillbyggd med bod på 1800-talets mitt, knuttimrad, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, rött enkupigt tegel; som en andra flygel finns ett timrat uthus, rödfärgat; ekonomigården består av en fyrkant med stall, loge och ladugård sammanbyggda i vinkel samt fristående vagnstall som sluter fyrkanten, alla av timmer utom logen som har stående plank, rödfärgade med vita hörn och omfattningar, grön korrugerad takplåt.

47. Reaby 9:4. På svag västsluttning med öppen åkermark. Befintligt bostadshus uppfört 1937 efter en brand; två flygelbyggnader flankerar manbyggnaden och den södra torde vara från 1700-talets slut, knuttimrad i 1 ½ våning, sexdelad plan, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, pardörr, rött tvåkupigt tegel; den norra flygeln är av något senare datum, av timmer, 2 våningar, rödfärgad locklistpanel, tvåkupigt rött tegel.

48. Stabbarp 1:2. F.d. soldattorp, No 12 Kongliga Jönköpings regemente Wista Compagnie No 111, enkelstuga i 1 våning från 1800-talets första hälft, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, rött tegeltak.

49. Torstorp 1:23. Villa av trä från 1920-30-talet, 1 våning med inredd vind, gul puts med vita hörn och omfattningar, frontespis, brutet valmat tak; mot söder en större trädgård.

ÖRSERUMS TÄTORT

50. **Örserums kyrka, Örserum 1:26.** Kyrkobyggnad uppförd 1936-1937 och invigd 1938, svagt grårosa spritputs och svart plåttak; kyrkan inrymmer även en kyrkvaktmästarebostad. Kyrkobyggnaden bekostades av direktör A.T. Wirén på Örensbaden och överlämnades sedan till en stiftelse, Örserums kapellstiftelse. För kyrkan gäller kulturminneslagen 1988:950, kap. 4.

51. **Örserum 2:7, Örserumsbaden.** Örserum utgör en f.d. brunnsort från 1800-talets mitt. 1854 uppfördes det första badhuset samt en s.k. "salong" över källorna; det befintliga brunnshuset av trä i 1 våning, gul locklistpanel med vita hörn och omfattningar, rött tvåkupigt tegel; en s.k. socitetspaviljong finns också bevarad nere vid sjöstranden, av trä på plintar, gul liggande fasspontpanel med vita hörn och omfattningar.

52. **Örserum 2:96.** Missionshus av timmer i 1 våning från 1878, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, sadeltak med tvåkupigt rött tegel; uthus av timmer från samma tid, rödfärgad locklistpanel.

53. **Örserum 3:1.** Bostadshus av timmer i 2 våningar, bottenvåningen troligen från 1700-talet och påbyggd med en våning på 1800-talets början, typ parstuga, svagt gulbeige locklistpanel med vita knutar och omfattningar, sadeltak med rött tvåkupigt tegel, veranda med lövsågeriarbete; ladugård från omkring 1890, liggande rödfärgat timmer, något ombyggd på nordsidan.

54. **Örserum 7:1, Örserums skola.** Skolbyggnad av timmer i 1 våning från 1800-talets mitt, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, pardörr med överljusfönster, sadeltak med rött enkupigt tegel; fråga väckt om byggnadsminnesförklaring; skolbyggnad av trä i 2 våningar från 1929, rödfärgad locklistpanel med vita omfattningar.

ÖRSERUMS SOCITETSPAVILJONG, GRÄNNA SOCKEN

HAKARPS SOCKEN

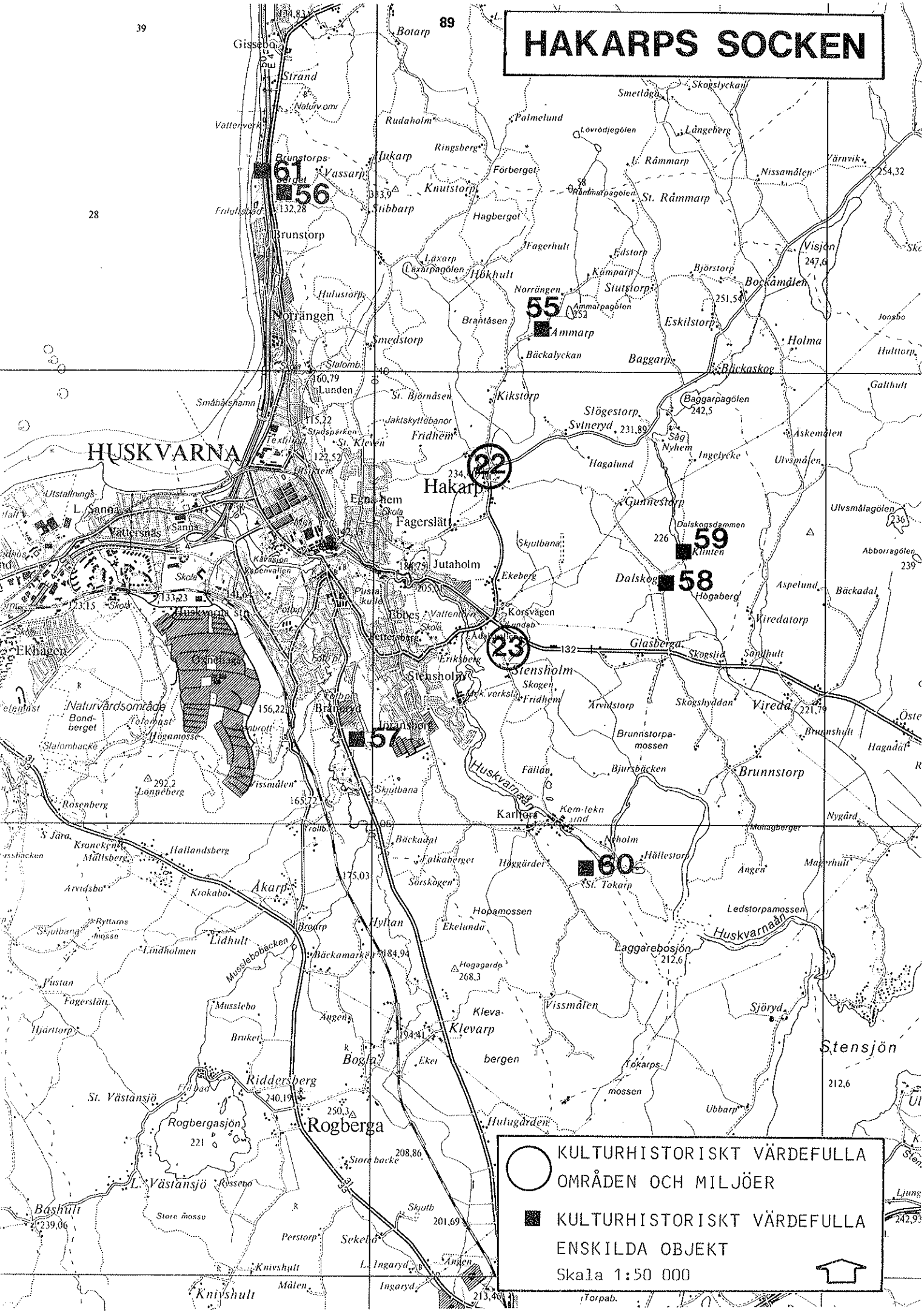
HUSKVARNA
Hakarp
Brunstorp
Rogberga
Stensholm
Viredatorp
Dalskog
Ammarp
Norrängen
Lunden
Fagerslätt
Jutaholm
Åkarp
Klevarp
Riddersberg
Rogbergasjön
St. Västansjö
L. Västansjö
Stensjön
Huskvarnaån
Laggarebosjön
Karlfors
Glasberga
Korsvägen
Eknäsvägen
Naturvårdsområde
Bondberget
Högamossen
Brunnstorpamossen
Hopamossen
Ledstorpamossen
Klevabergen
Tokarpsmossen
Huluvgården
Storabacke
Knivshult
Ingaryd
Bashult
Perstorp
Sekelö
Rössebo
Stora mossen
Gissebo
Strand
Vattenverk
Botarp
Rudaholm
Palmelund
Lövrödjegölen
Ringsberg
Förberget
Hukarp
Vassarp
Knutstorp
Stibbarp
Hagberget
Fagerhult
Läxarp
Läxarpagölen
Hökhult
Hulustorp
Smedstorp
Bäckalyckan
Braatåsen
Kikstorp
St. Björnåsen
Fridhem
Slögestorp
Svineryd
Baggarp
Baggarpagölen
Bäckaskog
Eskilstorp
Holma
Bockamölen
Visjön
Björstorp
Kämparp
Stutstorp
Ammarpagölen
Edstorp
Hagalund
Gunnestorp
Dalskogsdammen
Klinten
Högaberg
Ulvsmålagölen
Abborragölen
Aspelund
Bäckadal
Viredatorp
Vireda
Skogshyddan
Sandhult
Brunnshult
Hagadal
Brunnstorp
Bjursbäcken
Fällan
Kem-tekn
Nygård
Mossagården
Maverhult
Ängen
Hällestorp
St. Tokarp
Höggärdet
Neholm
Sjöryd
Ubbarp
Vissmålen
Kleva-
Klevarp
Eket
Bogla
Ängen
Bruket
Musslebo
Musslebobäcken
Bäckamarken
Hyllan
Broarp
Ekelunda
Hogagarden
Lidhult
Lindholmen
Pustan
Fagerslätt
Hjärtorp
Skjutbana
Rosenberg
Lomgeberg
Vissmålen
Bäckadal
Falkaberget
Sörskogen
Krokabo
Arvidsbo
Hallandsberg
Kronekull
Mällsberg
S Jära
Slalombacke
Telemast
Högamossen
Ambrott
Bränneryd
Trumsjöen
Ekholmen
Ekhagen
Vattersnäs
Sanna
L. Sanna
Utställningsh.
Texthuset
Stadsparken
St. Klevén
Jaktskyttebanor
Egnahem
Skola
Kåvåsjön
Vattenverk
Pustakullen
Tibbes
Vattenverk
Pettersberg
Eriksberg
Stensholm
Skogen
Fridhem
Arvidstorp
Skjutbana
Skjutb
Torpab.
Ingaryd
L. Ingaryd
Knivshult
Målen
Ängen
Ljung
Gissebo
Strand
Naturvårdsom
Vattenverk
Brunstorps-
berget
Vassarp
Frilufsbad
Brunstorp
Noträngen
Lunden
Småbåtshamn
Utställnings
L. Sanna
Vattersnäs
Sanna
Huskvarna stn
Ekhagen
Naturvårdsområde
Bondberget
Telemast
Högamossen
Slalombacke
Rosenberg
S Jära
Kronekull
Mällsberg
Hallandsberg
Arvidsbo
Krokabo
Åkarp
Skjutbana
Ryttarns mosse
Lindholmen
Lidhult
Musslebobäcken
Bäckamarken
Pustan
Fagerslätt
Hjärtorp
Musslebo
Bruket
Bogla
Eket
Riddersberg
St. Västansjö
Rogbergasjön
Rogberga
Storabacke
L. Västansjö
Rössebo
Bashult
Stora mossen
Perstorp
Sekelö
Knivshult
Ingaryd
Torpab.
Ängen
Hulugården
Tokarpsmossen
Ubbarp
Kleva-
bergen
Vissmålen
Sjöryd
Stensjön
Ledstorpamossen
Hopamossen
Laggarebosjön
Huskvarnaån
Karlfors
Kem-tekn
Glasberga
Korsvägen
Eknäsvägen
Viredatorp
Vireda
Dalskog
Ammarp
Norrängen
Lunden
Hakarp
Fagerslätt
Jutaholm
Åkarp
Klevarp
Riddersberg
Rogbergasjön
St. Västansjö
L. Västansjö
Stensjön
Laggarebosjön
Karlfors

HAKARPS SOCKEN, områden (jmfr. även Huskvarnarapporten)

22. Hakarps kyrkby med Hakarps säteri

Fastigheter: Hakarps kyrka, Hakarps prästgård (2:1), Hakarps skola (2:5), Hakarps säteri (1:1)

Fornlämningar: Raä nr 14.

Beskrivning: Kring kyrkbyn och säteriet utbreder sig ett öppet, flackt odlingslandskap med åker och betesmark.

Hakarps kyrka utgöres av en korskyrkobyggnad av sten från 1600-talets slut (invigdes 1694), svagt rosa puts, spånklädda takytor; invändigt finns märkliga takmålningar bevarade från 1729 utförda av Edvard Orm. Av övriga inventarier kan nämnas altaruppsats och predikstol från 1636, skänkta av Hägerflycht på Hakarps säteri. Till kyrkan hör en fristående klockstapel från 1747.

Prästgården utgöres av en timmerbyggnad med stomme från 1600-talets slut. Den har senare om- och tillbyggts. Två våningar, röd locklistpanel med bruna hörn och omfattningar (bör vara vita), vita fönsterbågar. Till prästgården hör ytterligare bostadshus och ekonomibyggnader.

Vid kyrkan finns en f.d. skolbyggnad från 1921, reveterad, samt en f.d lärarbostad från samma tid, också reveterad.

Norr om kyrkan är Hakarps säteri beläget och omges av ett öppet odlingslandskap. Egendomen fick sina säteriprivilegier 1661 och bland tidiga ägare kan nämnas assessor Nils Hägerflycht (d 1702).
Huvudbyggnaden utgöres av en timrad envånings byggnad från 1840-talet i nyklassicistisk stil, vit locklistpanel med profilerade fönsteromfattningar och dörromfattning, tandsnitt vid takfot, fronton, brutet tak med avvalmade gavelspetsar, rött enkupigt tegel; denna byggnad flankeras av två flygelbyggnader av timmer i 1 1/2 våning, vit locklistpanel, båda husen troligen från 1700-talets slut. Till gården hör en rad ekonomibyggnader bl a en ladugård från 1875, av timmer, rödfärgad.

Fornlämning nr 14 utgöres av en hög, 8 m i diameter och 0,6 m hög.

Tidigare utredningar: Prästgårdsinventering Växjö stift, Jönköpings län; Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för östra Vätterstrandsområdet i Jönköpings kommun, Jönköpings läns museum 1978.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändring av byggnader med ursprunlig karaktär. Tillkommande bebyggelse bör endast medges - och då med krav på anpassning - om den tillgodoser befintligt jordbruks behov. För fornlämningen och kyrkan gäller kulturminneslagen 1988:950, kap. 2, resp. kap. 4.Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

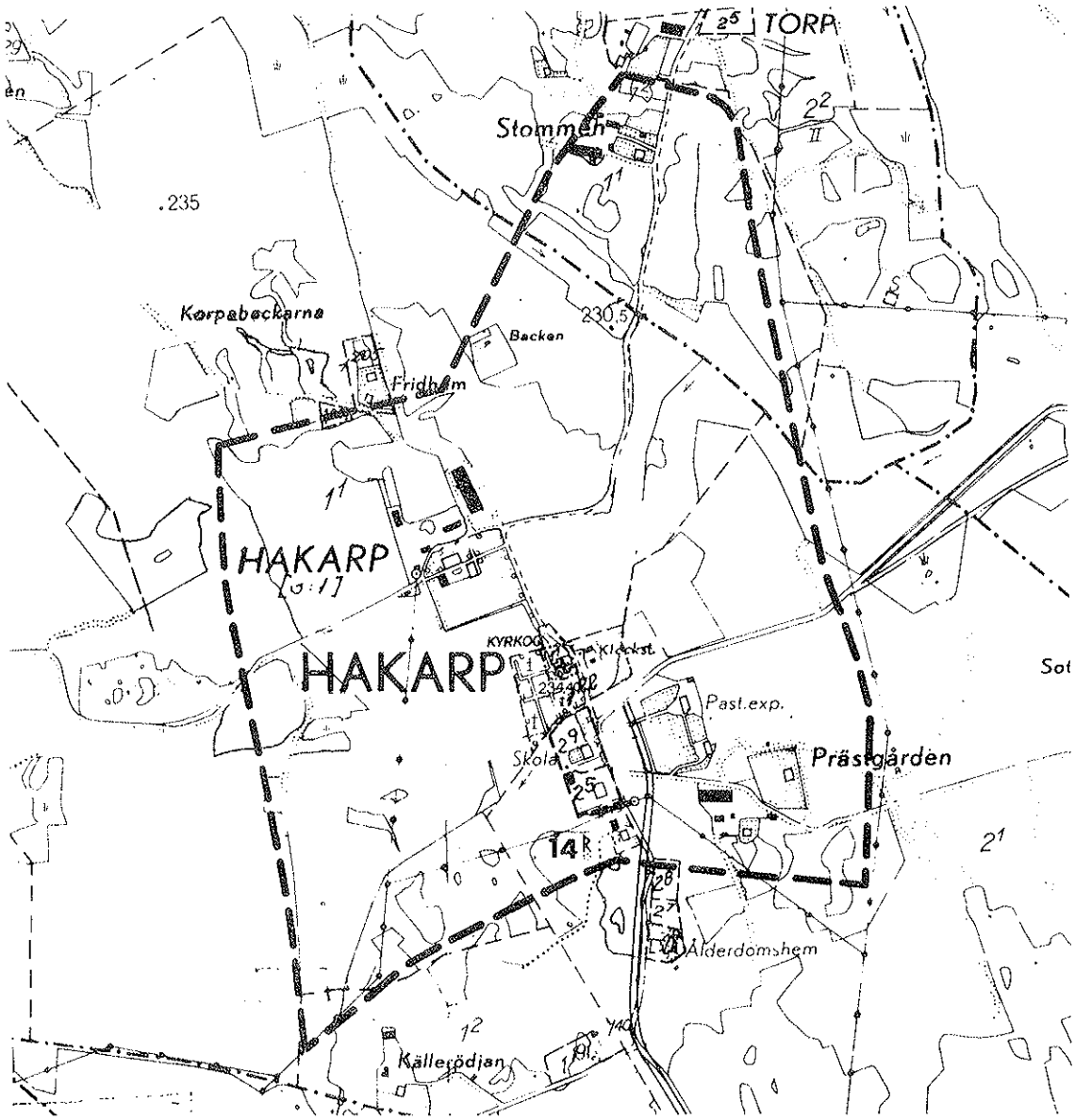

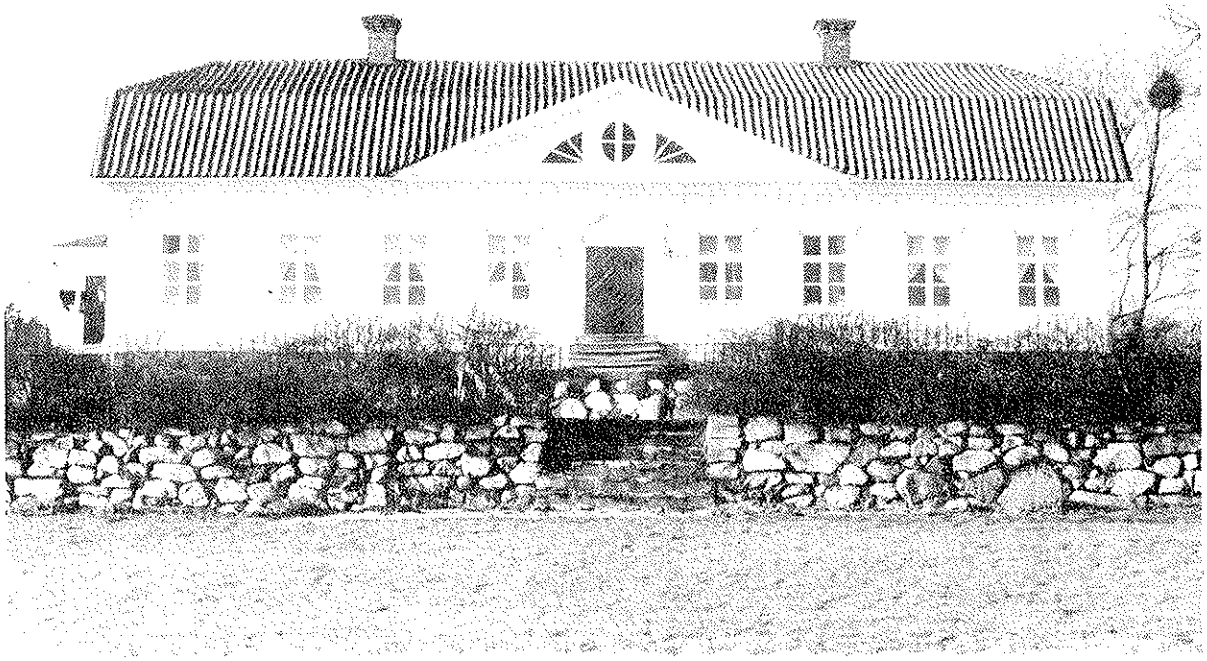

HAKARPS SÄTERI, HUVUDBYGGNADEN, HAKARPS SOCKEN

23. Stensholm - Lundaberget

Fornlämningar: Raä nr 17-19, 20, 22, 29

Fastigheter: Stensholms gård (1:454), Stensholm 1:297

Beskrivning: Området omfattar huvudsakligen ett svagt kuperat odlingslandskap med åker- och betesmark, avgränsas i norr av Lunnaberget och i väster av Huskvarnaån.

Öster om Lundaberget finns fornlämningar. Dessa utgöres av två gravfält och en hög. Nr 17-19 är ett gravfält med tillsammans 110 fornlämningar varav 99 st är runda stensättningar, 3-12 m i diameter, 10 högar, 6-9 m i diameter samt en kvadratisk stensättning med 7 m sida. Det andra gravfältet är beläget något längre österut och består av 15 fornlämningar, varav 9 st är runda stensättningar, 5-6 m i diameter och 6 kvadratiska stensättningar med 6-8 m sida. Fornlämning nr 20 utgöres av 1 hög, 7 m i diameter.

På en ö i Huskvarnaån ligger ruinerna av en borg tillhörande den medeltida sätesgården Rädishälla. Tydliga stenrader visar sätesbyggnadens utsträckning: 27 x 10 m med en utskjutande del åt norr. På andra ställen på holmen finns stenar som säkerligen tillhört den medeltida bebyggelsen.

Nuvarande gårdsanläggningen på Stensholm är belägen nordost om det medeltida läget. Huvudbyggnaden utgöres av en timmerbyggnad i 1 1/2 våning från 1876, svagt gul locklistpanel med vita hörn och profilerade omfattningar, takfot med tandsnitt, frontespis, tvåkupigt rött tegel.
Ekonomibyggnaderna ligger grupperade kring en rektangulär gård och består bl a av stall från 1870-talet, om- och tillbyggt på 1910-talet, ladugård från 1880-talet. Strax intill ligger Stensholm 1:297 med bostadshus av timmer, ursprungligen uppfört 1864, något ombyggt på 1950-talet, gul locklistpanel.

Söder om ruinen ligger Stensholms industrianläggning vars ursprung härrör sig från Stensholms pappersbruk som anlades 1702 av Kristoffer Lemchen och som fick sina privilegier 1703. 1889 härjades bruket av eld varefter pappersfabrikationen upphörde. 1890 återuppbyggdes fabriken och Stensholms Fabriks AB uppstod. På 1950-talet såldes fabriken och fastigheterna till Huskvarna Vapenfabriks AB. Numera tillhör fabriksanläggningen SAAB. I en av de äldre byggnaderna finns byggnadsmaterial som troligen tagits från den medeltida sätesgården.

Tidigare utredningar: Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för östra Vätterstrandsområdet i Jönköpings kommun, Jönköpings läns museum 1978; Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för Huskvarna, Jönköping och Ljungarum, Jönköpings läns museum 1982.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändring av byggnader med ursprunglig karaktär. Tillkommande bebyggelse bör endast medges - och då med krav på anpassning - om den tillgodoser befintligt jordbruks behov. För fornlämningarna gäller kulturminneslagen 1988:950, kap. 2 (om fornminnen). Område av riksintresse. Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

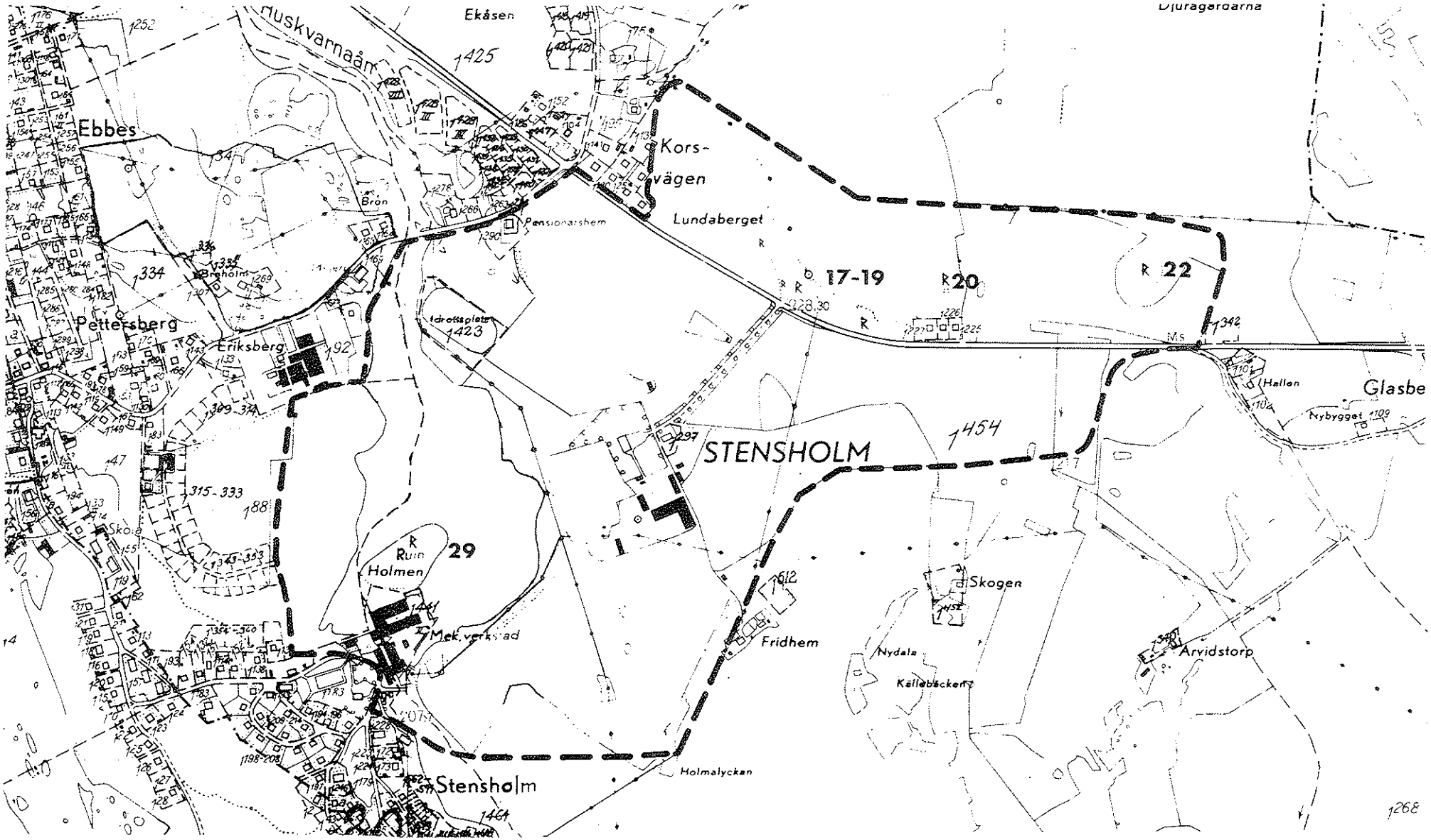
Ekåsen
Djuragårdarna
Ebbes
Kors-
vägen
Lundaberget
Pensionatshem
Bron
17-19
20
22
Idrottsplats
Pettersberg
Eriksberg
STENSHOLM
Hallen
Glasbe
Nybygget
Ruin
Holmen
29
Mek. verkstad
Skogen
Fridhem
Nydala
Källebäcken
Arvidstorp
Holmalycken
Stensholm

STENSHOLMS GÅRD, HUVUDBYGGNADEN, HAKARPS SOCKEN

BRÅNERYDS HERRGÅRD, HAKARPS SOCKEN

HAKARPS SOCKEN, objekt

55. Ammarp 1:3 Missionshus av trä från 1904, 1 och 1 1/2 våning, vit liggande och stående fasspontpanel, förstukvist med lövsågeriarbete, rött tvåkupigt tegel; invändigt i kyrksalen finns altaruppställning med talarstol och skrank bevarade från tillkomsttiden, även bänkinredningen är den ursprungliga.

56. Brunnstorp 2:1 Brunnstorps gård är känd sedan medeltiden och låg vid den strategiskt viktiga Varpa skans, det nordligaste av spärrfästena kring Västra Holavedsvägen från Huskvarnaåns mynning. Gården har periodvis ägts av ståndspersoner, vilket givit den en delvis påkostad och omfattande bebyggelse. Idag återstår kärnan av gårdens mänghussystem.
Bostadshus av timmer i 2 våningar, de äldsta delarna från slutet av 1600-talet, senare till- och påbyggt på 1800-talet, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar; bostadshus av timmer i 2 våningar från 1700-talet, rödfärgad locklistpanel; timrad bod från 1800-talet uppförd av äldre virke, rödfärgad, har varit vagnsbod och magasin; utskottsbod av timmer troligen från 1600-talet; uthusbyggnad och bränneri troligen från 1800-talet och senare ombyggd.

57. Bråneryd 1:44 Bråneryds herrgård har anor sedan slutet av medeltiden. Bevarade byggnader idag är huvudbyggnaden och en flygelbyggnad. Huvudbyggnaden utgöres av tvåvånings timrad byggnad från 1800-talets början, svagt gul locklistpanel med vita omfattningar, gråa fönsterbågar, veranda med lövsågeriarbete, fronton, brutet valmat tak med enkupigt rött tegel; som flygel en f d magasinsbyggnad av timmer från 1870-80-talet, rödfärgad.

58. Dalskog 1:1 Ensamliggande lantgård i ett öppet odlingslandskap. Manbyggnad av timmer i 1 1/2 våning från 1800-talets mitt, tillbyggda pocher senare, grå locklistpanel med vita knutar och omfattningar, halvmåneformade fönster i övervåningen, frontespis, enkupigt rött tegel; bostadshus av timmer i 1 1/2 våning, grå locklistpanel med vita knutar och omfattningar, frontespis, från slutet av 1800-talet; den västra flygeln utgöres av timrad byggnad i 1 1/2 våning från omkring 1800, fungerat som sädesmagasin, grå locklistpanel med vita knutar och omfattningar; ekonomibyggnader såsom vagnstall och förråd och ladugård, av trä, rödfärgade.

59. Hakarps hembygdsgård, Dalskog 1:1, Klinten Parstuga från 1850-talet, uppförd på platsen, av timmer i 1 våning, rödfärgad locklistpanel med vita omfattningar, pardörr, rött enkupigt tegel; byggnaden har varit torp under Dalskog men 1965 erhöll hembygdsföreningen den som gåva.

60. Stora Tokarp 3:1 F d rusthållareboställe. Manbyggnad av timmer i 2 våningar från omkring 1800, sexdelad plan, gul locklistpanel med vita knutar och omfattningar, dock har fönstren utbytts nyligen mot nya något bredare fönster, rött tegeltak; två flygelbyggnader av timmer, troligen samtida med manbyggnaden, av timmer i 1 våning, gul locklistpanel med vita knutar och omfattningar, fönstren också utbytta nyligen; magasinsbyggnad av rödfärgat timmer.
Stora Tokarp har anor sedan medeltiden, omnämns första gången 1542.

61. Varpa skans. Raä nr 13. Medeltida försvarsanläggning som sträckt sig mellan Vättern och Huskvarnaberget. Skansen utgjorde en spärr för förbindelserna mellan Rumlaborgs fäste och vidare norrut och omtalas i äldre källor. Den ingick som en del i de befästningsanläggningar som upprättats för skydd av södra Vätterbygden med Rumlaborg som centrum och där denna troligen utgjorde ett försvarsvärn för Vista. Platån mot söder begränsad av en djup ravin, vissa upphöjningar syns och härrör sig troligen från befästningsvallar; ca 40 m N om bostadshus finns en kulle som enligt traditionen skulle vara Varpa skans.

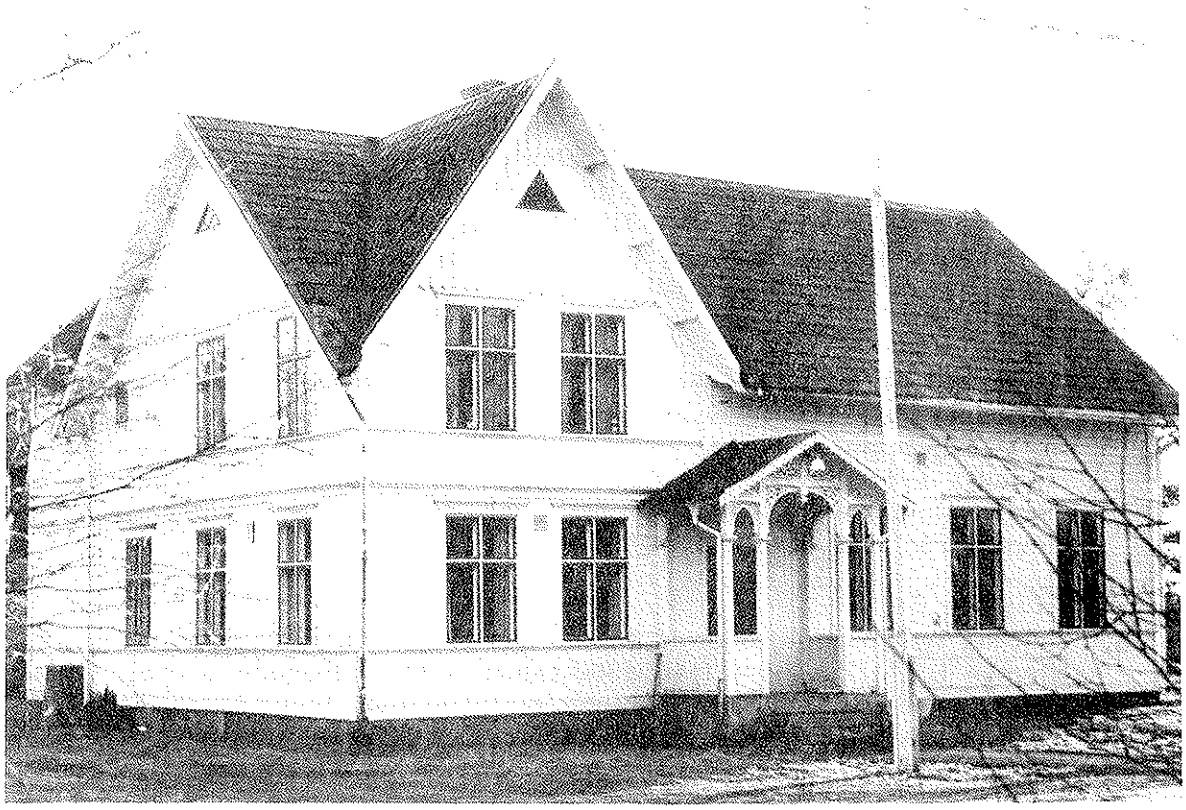

AMMARPS MISSIONSHUS, HAKARPS SOCKEN

JÄRSNÄS SOCKEN

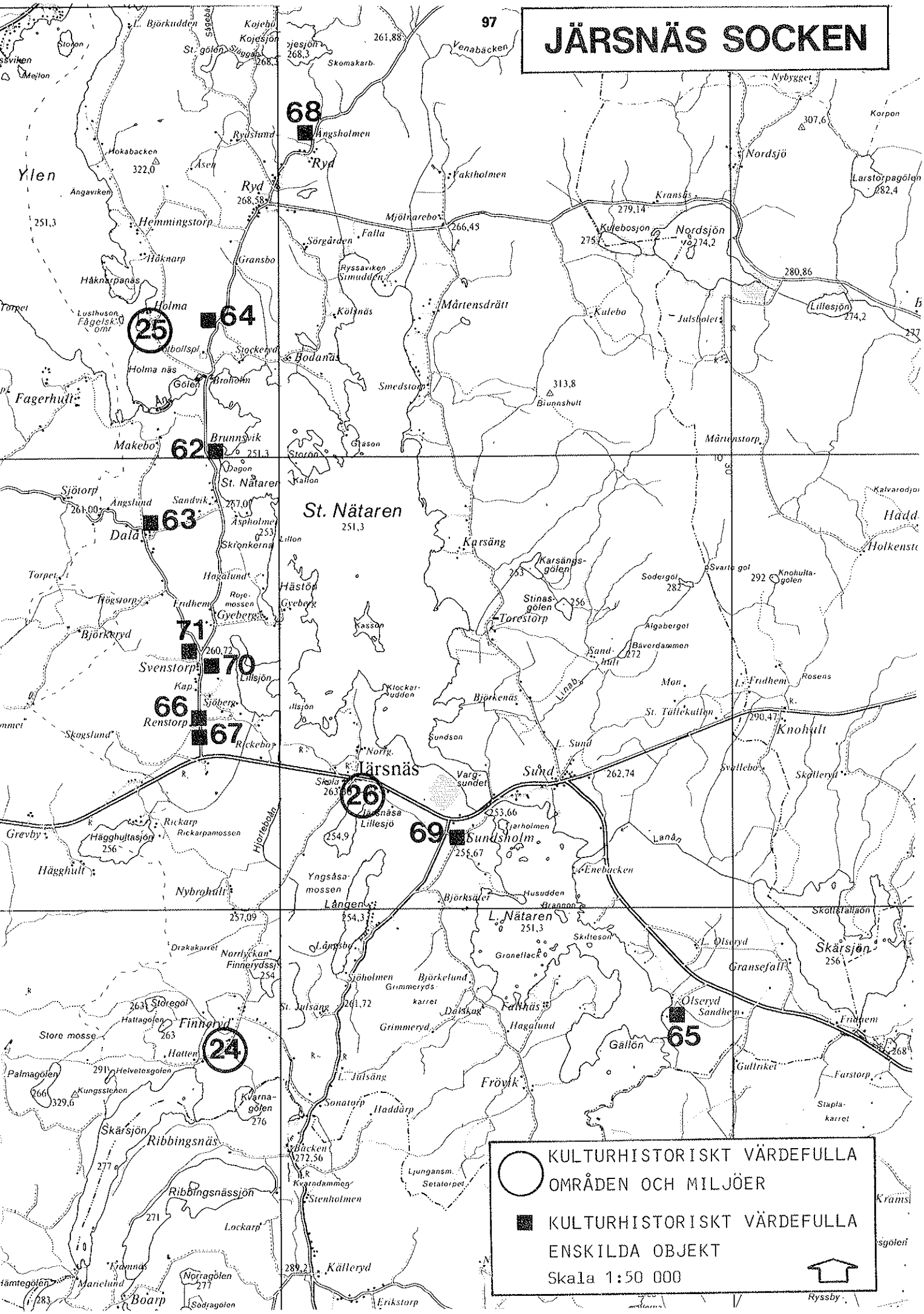
68
Ryd
Ylen
Hemmingstorp
Håknarp
Holma
64
25
Fagerhult
Makebo
62
Brunnsvik
St. Nätaren
63
Dalå
71
Svenstorp
70
66
Renstorp
67
Järsnäs
26
69
Sundsholm
Sund
Karsäng
Torestorp
Knohult
Nordsjö
Nordsjön
Mårtensdrätt
Kulebo
Julsholet
Lillesjön
Larstorpagölen
Kransås
Mjölnarebo
Falla
Sörgården
Ryssaviken
Simsudden
Kolsnäs
Bodanäs
Smedstorp
Mårtenstorp
Hästön
Gyeberg
Fridhem
Björkeryd
Skogslund
Rickebo
Rickarp
Rickarpsmossen
Hägghultasjön
Hägghult
Grevby
Nybrohult
Yngsåsamossen
Lången
L. Nätaren
Skärsjön
Gransefall
Olseryd
Finnaryd
24
Store mosse
Palmagölen
Helvetesgölen
Kungssteinen
Skärsjön
Ribbingsnäs
Ribbingsnässjön
Lockarp
Frövik
Gällon
65
Gullriket
Farstorp
Stapla-karret
Sonatorp
Haddarp
Kvarnagölen
Källeryd
Boarp
Norragölen
Erikstorp
Ryssby
Hjortebodn
Lillesjö
Järsnäsa
Skola
Vargsundet
Lanå
Enebacken
Husudden
Björksäter
Grimmeryd
Dalskog
Fanhus
Hagalund
Grimmeryds karret
Björkelund
Sjöholmen
Gronellack
Skilteson
Skottefallaon
Svallebo
Skällerydn
Knohultagölen
Svarta gol
Sodergol
Stinasgölen
Algaberget
Bäverdammen
Sandhult
Mon
Rosens
St. Tällekullen
Björkenäs
Linab
Klockarudden
Kasson
Sundson
L. Sund
Varg-sundet
Ljunganäsm.
Setatorpet
Stenholmen
Kvarndammen
Bäcken
Sjötorp
Ängslund
Sandvik
Åspholmen
Skrönkerna
Hagalund
Rojemossen
Gyeberg
Torpet
Högstorp
Fridhem
Lillon
Kallon
Dagon
Storon
Gäson
Biunnshult
Kalvarodjo
Hädd
Holkenst
Ängaviken
Hokabacken
Åsen
Rydslund
Ångsholmen
Fakthollmen
Nybygget
Korpon
Lusthuson
Fågelskär omr
Holma näs
Gölen
Broholm
Bollspl
Stockeryd
Håknarpsnäs
Torpet
Ån
Kulebosjön
Kulebo
Julsholet
Lillesjön
Larstorpagölen
Nordsjö
Nybygget
Korpon
Mårtenstorp
Karsängsgölen
Sodergol
Svarta gol
Knohultagölen
Stinasgölen
Algaberget
Bäverdammen
Sandhult
Mon
Rosens
St. Tällekullen
Knohult
Svallebo
Skällerydn
Skottefallaon
Skärsjön
Gransefall
Olseryd
Olseryd Sandhem
Fridhem
Gällon
Gullriket
Farstorp
Stapla-karret
Frövik
Ryssby
Krams
Sundsholm
Lillesjö
Järsnäsa
Skola
Vargsundet
Lanå
Enebacken
Husudden
Brannon
Björksäter
Grimmeryd
Dalskog
Fanhus
Hagalund
Grimmeryds karret
Björkelund
Sjöholmen
Gronellack
Skilteson
Olseryd
Gransefall
Skärsjön
Skottefallaon
Svallebo
Skällerydn
Knohultagölen
Svarta gol
Sodergol
Stinasgölen
Algaberget
Bäverdammen
Sandhult
Mon
Rosens
St. Tällekullen
Knohult

JÄRSNÄS SOCKEN, områden

24. Finneryd

Fornlämningar: Raä nr 38, 39, 40, 41, 43

Fastigheter: Finneryd 4:2, 4:9, 6:1, Hattens kvarn 1:9

Beskrivning: Området är beläget i socknens södra del, på gränsen till Nässjö kommun och begränsas av Skärsjön och Kvarnagölen i söder samt av Finnerydssjön i norr. Starkt kuperat odlingslandskap med åker och betesmark. I söder, på näset mellan sjöarna, finns ett större sammanhängande område med ett mycket stort antal odlingsrösen.

Fornlämningarna utgöres av ett gravfält samt 2 runda och 1 kvadratisk stensättning. Gravfältet (nr 41) innehåller 9 runda stensättningar, 1-2 m i diameter, 1 kvadratisk stensättning med 7 m i sida och har kantkedja samt 1 kvadratisk domarring 4x4 m. Nr 39 utgöres av ett runt röse, 7 m i diameter samt en kvadratisk stensättning med kantkedja. Samtliga fornlämningar är belägna i områdets högsta punkter och härrör sig från järnåldern.

Finneryd 4:2 har manbyggnad av timmer i 1 1/2 våning från 1890-talet, grå vit liggande fasspontpanel, veranda med lövsågeriarbete, frontespis, sadeltak med tvåkupigt rött tegel; manbyggnaden flankeras av två flyglar av timmer i 1 våning, grå vit locklistpanel, rött tvåkupigt tegel, byggnaderna torde vara äldre än manbyggnaden; mitt över vägen en stor ladugård i rödfärgat timmer från 1907 med rött tvåkupigt tegel. Från gården leder norrut en allé.

Bostadshuset, i dag sommarbostad, på Finneryd 4:9 utgöres av en enkelstuga med kammare i två våningar från 1800-talets förra hälft, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, pardörr med överljusfönster, tvåkupigt rött tegel.

På fastigheten Finneryd 6:1 finns två bostadshus från omkring 1900, typ enkelstugor i 1 våning, av timmer, gul locklistpanel med vita hörn och omfattningar.

Hattens kvarnbyggnad är uppförd i timmer 2 1/2 våning på 1800-talets andra hälft, rödfärgad med vita knutar och omfattningar; kvarnbostad, idag sommarbostad, av timmer i 2 våningar från samma tid, typ enkelstuga, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, förstukvist, rött enkupigt tegel.

Tidigare utredningar: Översiktlig fornlämningsanalys för Jönköpings län Raä 1981:21.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändring av byggnader med ursprunglig karaktär. Stor restriktivitet mot och anpassningskrav på eventuellt tillkommande bebyggelse. För fornlämningarna gäller kulturminneslagen 1988:950, kap. 2 (om fornminnen).Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

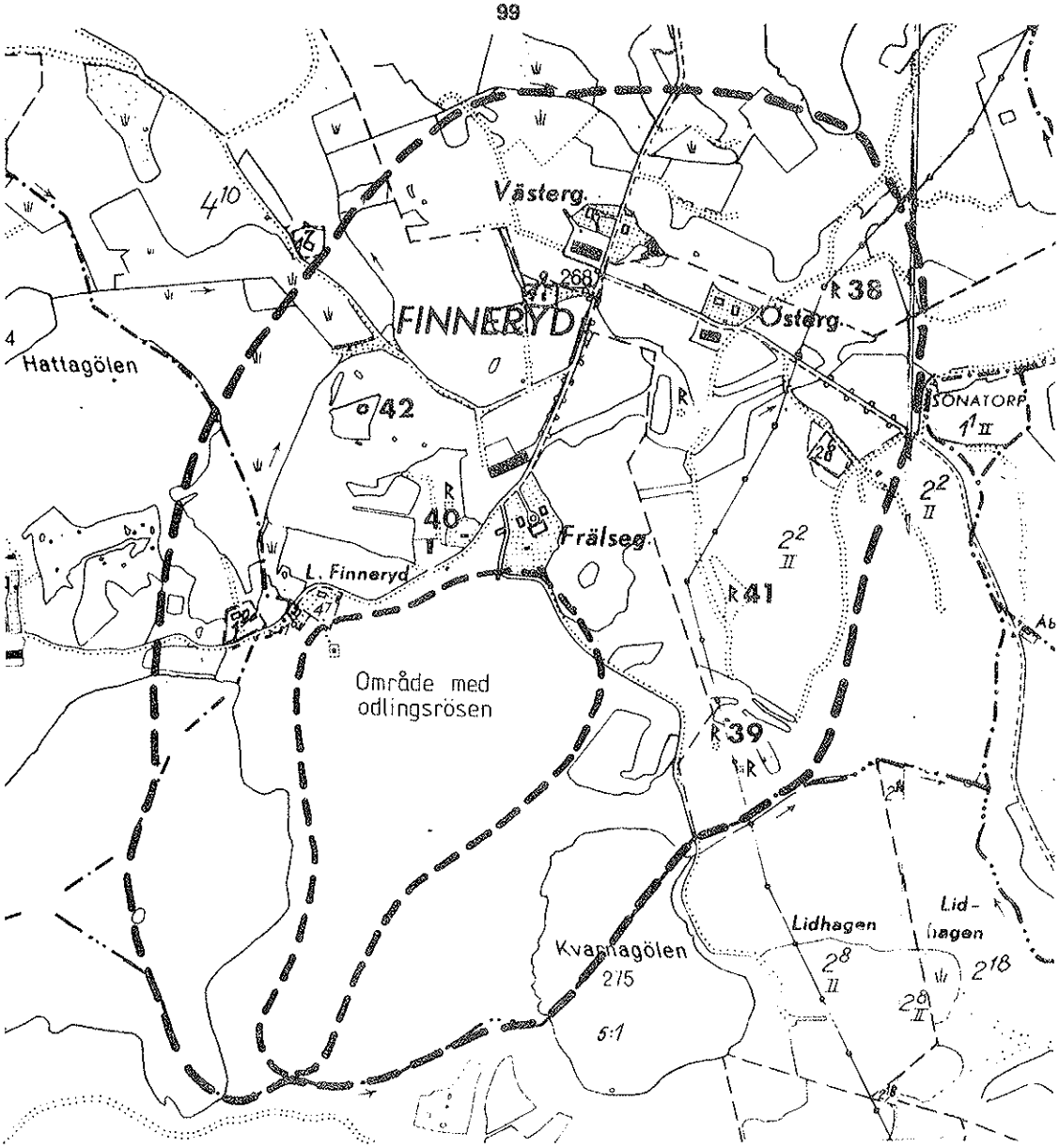

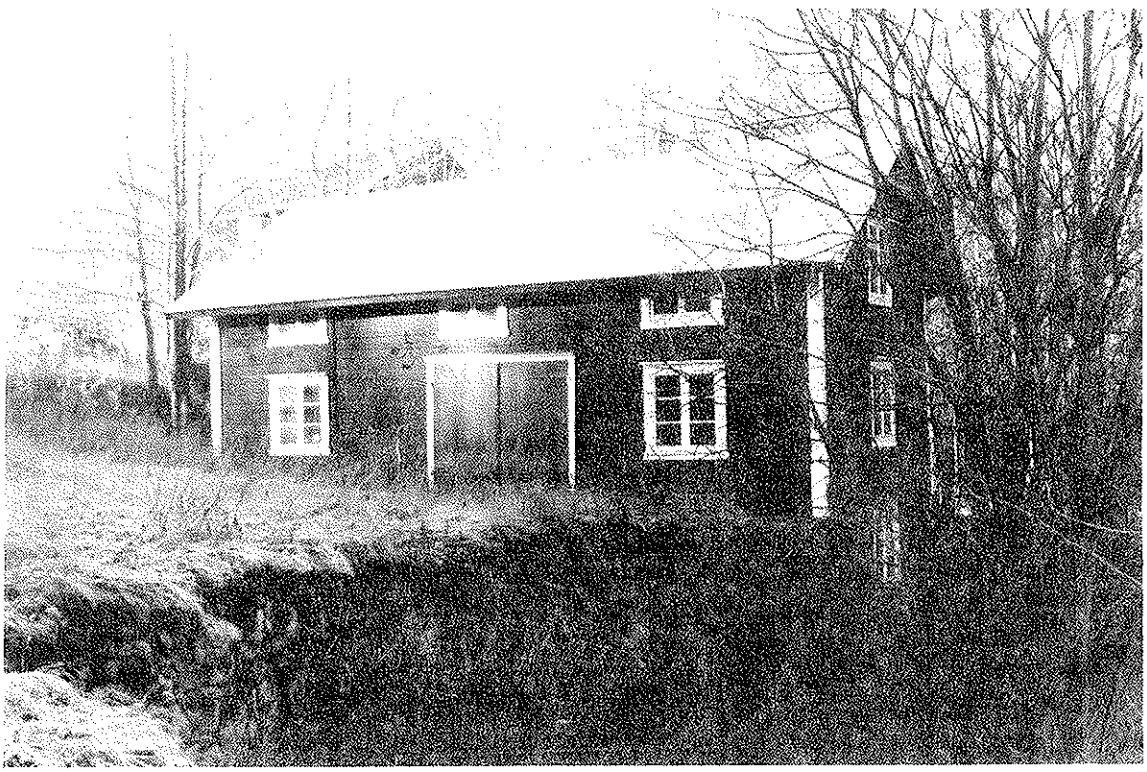

HATTENS KVARN, JÄRSNÄS SOCKEN

25. Holma gård

Fastigheter: Holma 1:1

Beskrivning: Gården är belägen vid sjön Ylens södra del och på dess östra strand. Området är starkt kuperat i söder och öster. Norr om gården sluttar terrängen kraftigt ned mot sjön och detta parti är bevuxet med bland annat stora ålderdomliga ekar.

Gårdsanläggningen består av huvudbyggnad och två flyglar. Huvudbyggnaden är uppförd av timmer i 1 våning 1797, gul locklistpanel med vita knutar och omfattningar, fronton, brutet tak med avvalmade gavelspetsar, rött tvåkupigt tegel. Flygelbyggnaderna är byggda på 1800-talets början, av timmer i 1 våning, gul locklistpanel med vita knutar och omfattningar, sadeltak med rött tvåkupigt tegel. Av övriga byggnader kan nämnas ett magasin i timmer, delvis klätt med rödfärgad locklistpanel; förrådsbyggnad av timmer, rödfärgad locklistpanel; ytterligare en magasinsbyggnad av liggande timmer finns strax söder om gården, rödfärgad.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändring av byggnaderna. Tillkommande bebyggelse bör endast medges - och då med krav på anpassning - om den tillgodoser befintligt jordbruks behov. Huvudbyggnaden med flyglar är av byggnadsminnesklass. Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

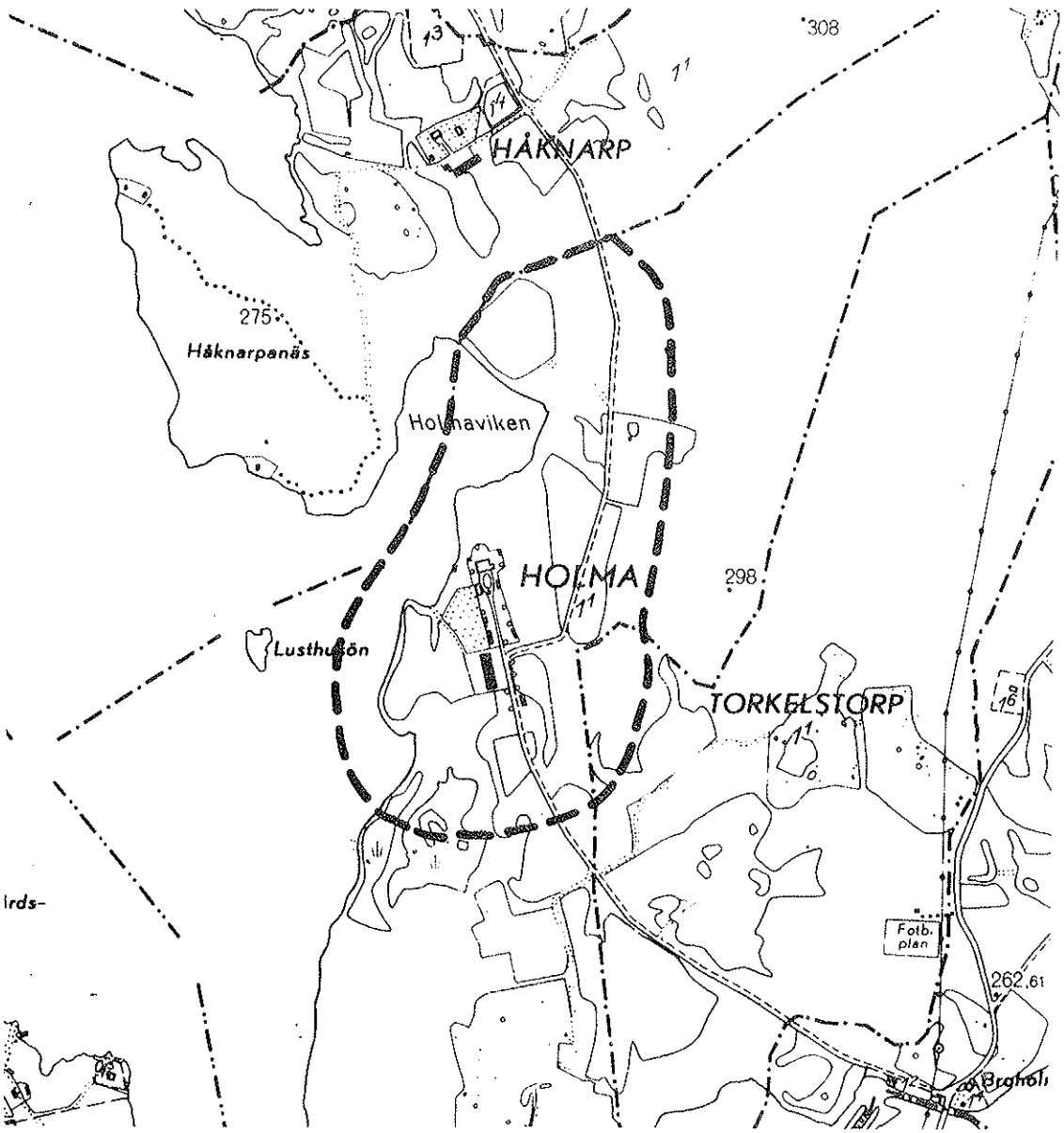

26. Järsnäs kyrkby

Fornlämningar: Raä 19-26, 28-31, 36, 37.

Fastigheter: Järsnäs kyrka, Järsnäs 1:3, 1:4, 2:2, 5:3, 5:4.

Beskrivning: Kyrkbyn är belägen söder och väster om sundet mellan sjöarna Stora och Lilla Nätaren. Norr om kyrkan och på Norrgårdsudden utbreder sig ett öppet odlingslandskap med åker- och betesmark. Väster, söder och öster om kyrkan vidtager ett mera kuperat och skogbevuxet landkskap.

Området är rikt på fornlämningar. På Norrgårdsudden har yxor och andra flintredskap påträffats. Ett större gravfält finns strax söder om Norrgården innehållande 70 fornlämningar med 9 högar, 3-5 m i diameter och 61 runda stensättningar, 3-8 m i diameter. Vidare finns enstaka fornlämningar såsom kvadratiska stensättningar, runda stensättningar, ett kvadratiskt röse och 2 domarringar. Många av de enstaka fornlämningarna har ansenliga mått. Fornlämningarna visar en kontinuerlig bosättning sedan bronsålder/järnålder.

Järsnäs kyrka härstammar från 1100- eller 1200-talet. Kyrkan tillbyggdes i norr 1741. 1906 skedde en genomgripande renovering av kyrkan. Den gamla tillbyggnaden ersattes med en ny i tegel och samtidigt genombröts södra väggen och korrundel uppfördes. Tornet tillkom vid denna ombyggnad. De medeltida delarna är uppförda i sten och de senaste i tegel, väggar är spritputsade och vitkalkade, taken beklädda med svart skiffer.

Söder om kyrkan ligger f d prästgården, Järsnäs 5:3, av timmer i 1 1/2 våning, ursprungligen från 1800-talets mitt men ombyggd på 1940-talet, rödfärgad locklistpanel med vita hörn och omfattningar, frontespiser, brutet tak.

Järsnäs 2:2 f d skola och sockenstuga, uppförd 1847, idag församlingshem, av timmer i 2 våningar, svagt gul locklistpanel, enkupigt rött tegel. Strax intill finns en byggnad som tidigare varit kyrkstallar, av timmer, rödfärgad locklistpanel, rött tvåkupigt tegel.

Norr om vägen ligger f d lärarbostad från 1928, Järsnäs 5:4, av trä i 2 våningar, rödfärgad locklistpanel med vita hörn och omfattningar, rött enkupigt tegel. Strax väster om finns två timrade bostadshus, Järsnäs 1:3 och 1:4 från 1870-talet, resp 1800-talets mitt, 1:4 parstuga i 2 våningar, rödfärgad locklistpanel med vita hörn och omfattningar, 1:4 har förstukvist med lövsågeriarbete.

Tidigare utredningar: Översiktlig fornlämningsanalys för Jönköpings län Raä 1981:21; Prästgårdsinventering Växjö stift, Jönköpings län.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändringar av byggnader med ursprunlig karaktär. Stor restriktivitet mot och anpassningskrav på eventuellt tillkommande bebyggelse. För fornlämningarna och kyrkan gäller kulturminneslagen 1988:950, kap 2 resp. kap. 4. Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

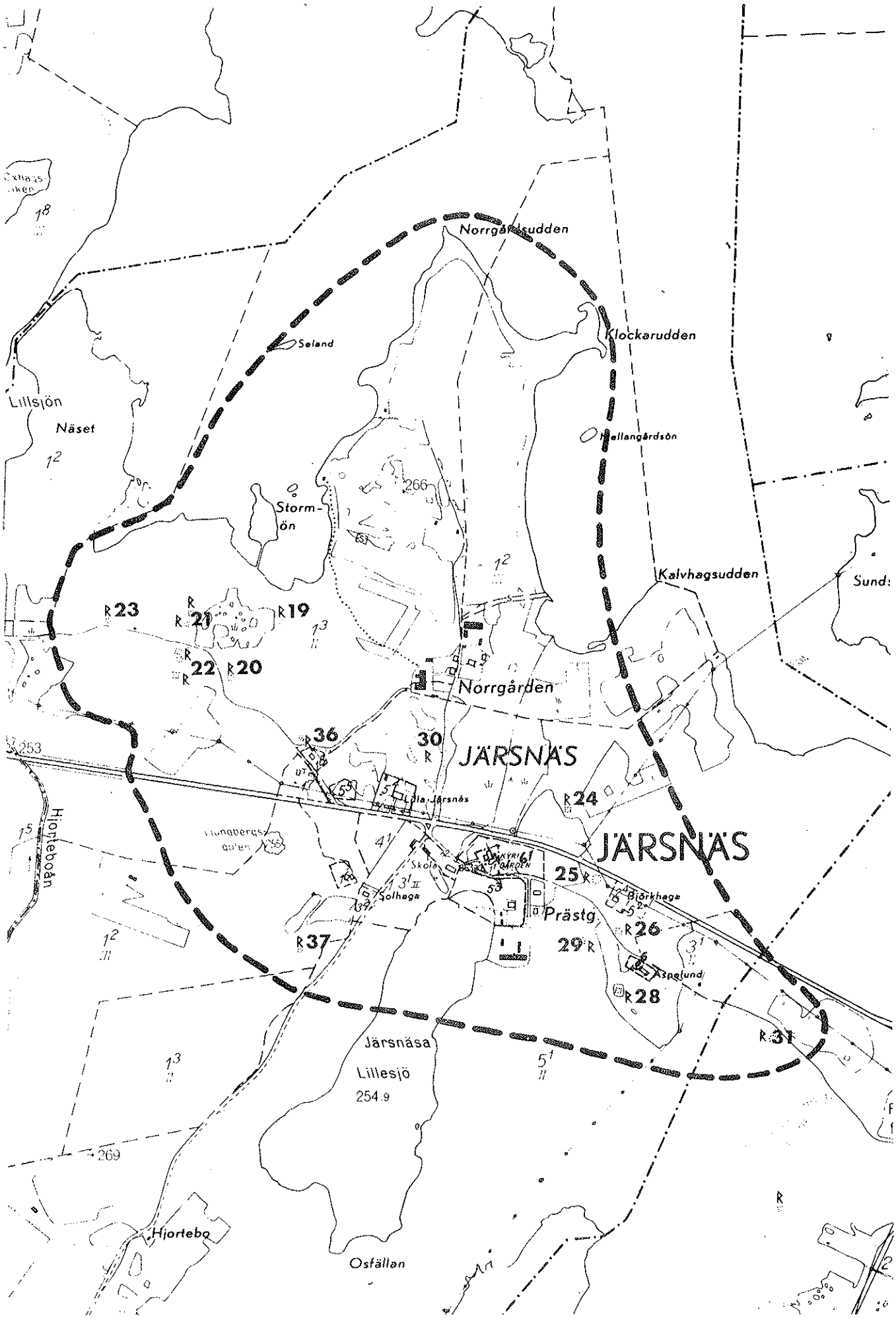
Norrgårdsudden
Klockarudden
Seland
Lillsjön
Näset
Hellangårdsön
Storm-
ön
Kalvhagsudden
Sund:
23
21
19
22
20
Norrgården
36
30
JÄRSNÄS
253
Lilla Järsnäs
24
Hjortebodån
JÄRSNÄS
25
Skola
Solhage
Björkhage
Prästg.
26
37
29
Aspelund
28
31
Järsnäsa
Lillesjö
254.9
269
Hjortebo
Osfällan

JÄRSNÄS 1:4, JÄRSNÄS SOCKEN

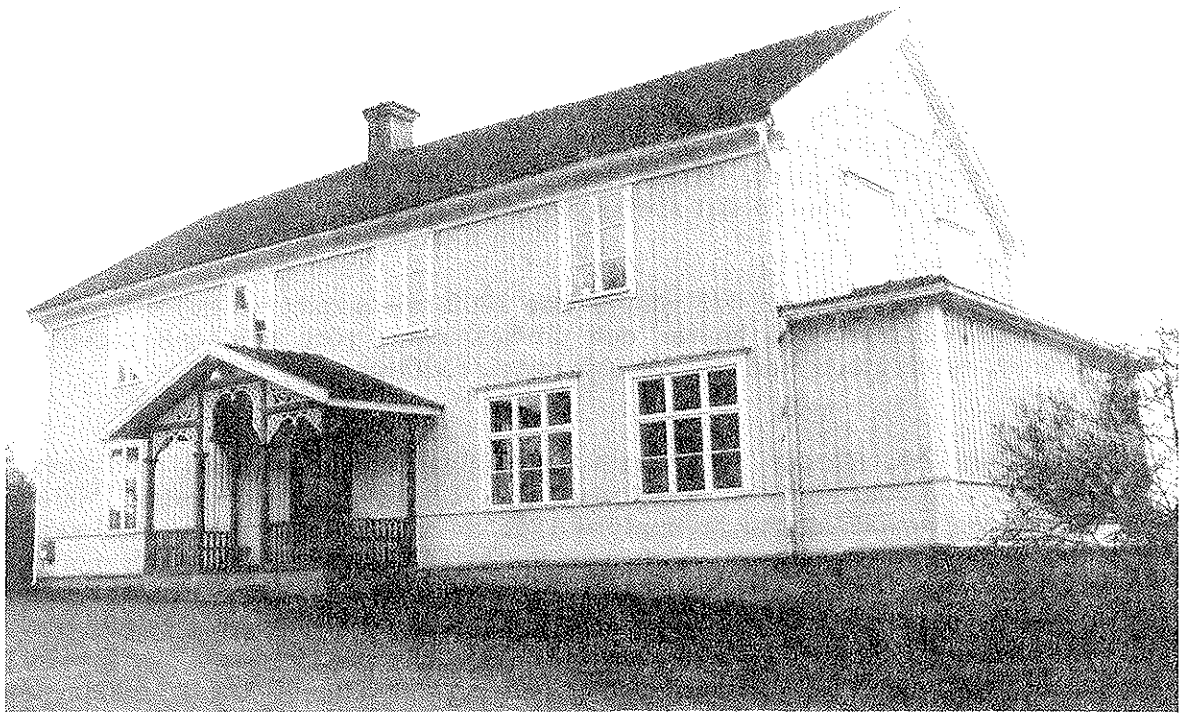

JÄRSNÄS F.D. SKOLA, JÄRSNÄS SOCKEN

JÄRSNÄS SOCKEN, objekt

62. Brunsvik 1:1. Gården har anor från 1500-talet. Den nuvarande huvudbyggnaden med flyglar är uppförda på 1700-talet i karolinerstil. Huvudbyggnadens takutseende är ändrat på 1800-talet. Knuttimrade byggnader, klädda med locklistpanel, huvudbyggnaden är målad i en svagt gulbeige färg, övriga byggnader är rödfärgade, tvåkupigt rött tegel på taken. Ladugården är uppförd 1895.

63. Dala 2:3. Bostadshus av timmer i 2 våningar från 1800-talets mitt, typ parstuga, svagt gul locklistpanel, förstukvist med lövsågeriarbete, rött taktegel; ladugård av liggande timmer, från 1800-talets slut, rödfärgad.

64. Järsnäs hembygdsgård. Hembygdsföreningen bildades 1951 och året därpå anlades hembygdsgården. Denna består av en parstuga från omkring 1850, flyttad från Signesbo i socknens norra del 1968; enkelstuga från 1700-talets slut, flyttad från Bodanäs 1964; bodbyggnad från 1800-talets förra hälft, från Signesbo.

65. Olseryd 1:4. Gården är belägen i ett kuperat odlingslandskap vid sjön Lilla Nätarens sydligaste del. Bostadshus av timmer i 2 våningar från slutet av 1700-talet eller början av 1800-talet, typ parstuga, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattingar, förstukvist med lövsågeriarbete, rött enkupigt tegel; invändigt finns äldre eldstäder, snickerier bevarade, i övervåningen målade takdekorationer i tre fält med bladrankor och ett Kristusemblem, varifrån dessa dekorationer kommer är ej känt. Manbyggnaden flankeras av 2 flygelbyggnader i timmer, uthus och förråd, rödfärgade.

66. Renstorp 1:3. Bostadshus av timmer i 2 våningar från 1800-talets förra hälft, typ parstuga, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, förstukvist, tvåkupigt rött tegel; ekonomibyggnad av liggande timmer från omkring 1900, rödfärgad.

67. Renstorp 2:2. Bostadshus av timmer från 1800-talets mitt, typ parstuga i 2 våningar, gul locklistpanel med vita knutar och omfattningar, förstukvist med lövsågeriarbete; bostadshus från omkring 1930 av trä i 1 1/2 våning, rödfärgad locklistpanel med vita hörn och omfattningar, frontespis, tvåkupigt rött tegel; f d undantagsstuga av timmer i 1 1/2 våning, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, förstukvist, rött tvåkupigt tegel; ladugård av timmer, delvis klädd med stående slät rödfärgad panel, från omkring 1900.

68. Ryd 2:13. Enkelstuga i 1 1/2 våning från 1800-talets mitt av timmer, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, rött taktegel; ladugård av timmer, delvis klädd med stående slät panel, rödfärgad.

69. Sundsholm 2:1. Gården är belägen i ett öppet odlingslandskap med åker och betesmark utmed äldre vägsträckning, allé. Gården har anor sedan 1500-talet. Nuvarande huvudbyggnad är uppförd 1955 av trä, gul locklistpanel. I samband med rivning av den äldre huvudbyggnaden påträffades källarvalv och murrester, troligen från 1600-talet. De 2 befintliga flygelbyggnaderna är från 1700-talets mitt, av timmer i 1 våning, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, knutarna utformade som pilastrar, pardörr med överljusfönster, brutet tak med avvalmade gavelspetsar, rött tvåkupigt tegel, takkupa med oxögefönster; söder om föregående ett timrat magasin i 2 våningar från 1700-talet, rödfärgat, enkupigt rött tegel.

70. Svenstorp 1:7. Bostadshus av timmer i 2 våningar från 1860-talet, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, förstukvist, tvåkupigt rött tegel; uthus av timmer, rödfärgat; förrådsbyggnad av timmer med rödfärgad locklistpanel; ladugård från 1800-talets senare del, av timmer, delvis klädd med stående slät panel, rödfärgad.

71. Svenstorp 3:2. Bostadshus av trä från 1924, en våning med inredd vind, gul locklistpanel med vita hörn och omfattningar, inbyggd glasad veranda, brutet tak med frontespis, rött taktegel; ännu ett bostadshus av trä, från ungefär samma tid som föregående, rödfärgad liggande och stående fasspontpanel med vita hörn och omfattningar, inbyggd glasad veranda, brutet tak med avvalmade gavelspetsar, rött tvåkupigt tegel; förrådsbyggnad av timmer, rödfärgad; ladugård av timmer från 1905, rödfärgad.

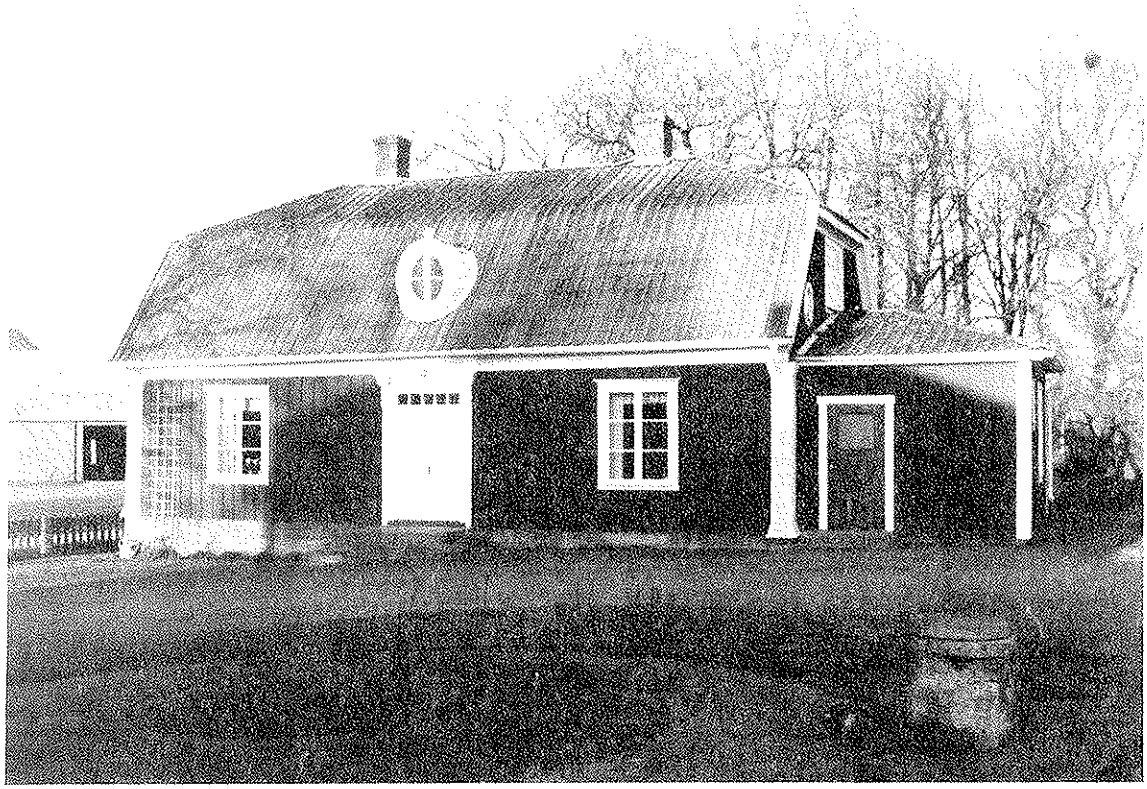

SUNDSHOLM 2:1, FLYGELBYGGNAD, JÄRSNÄS SOCKEN

JÄRSTORPS SOCKEN

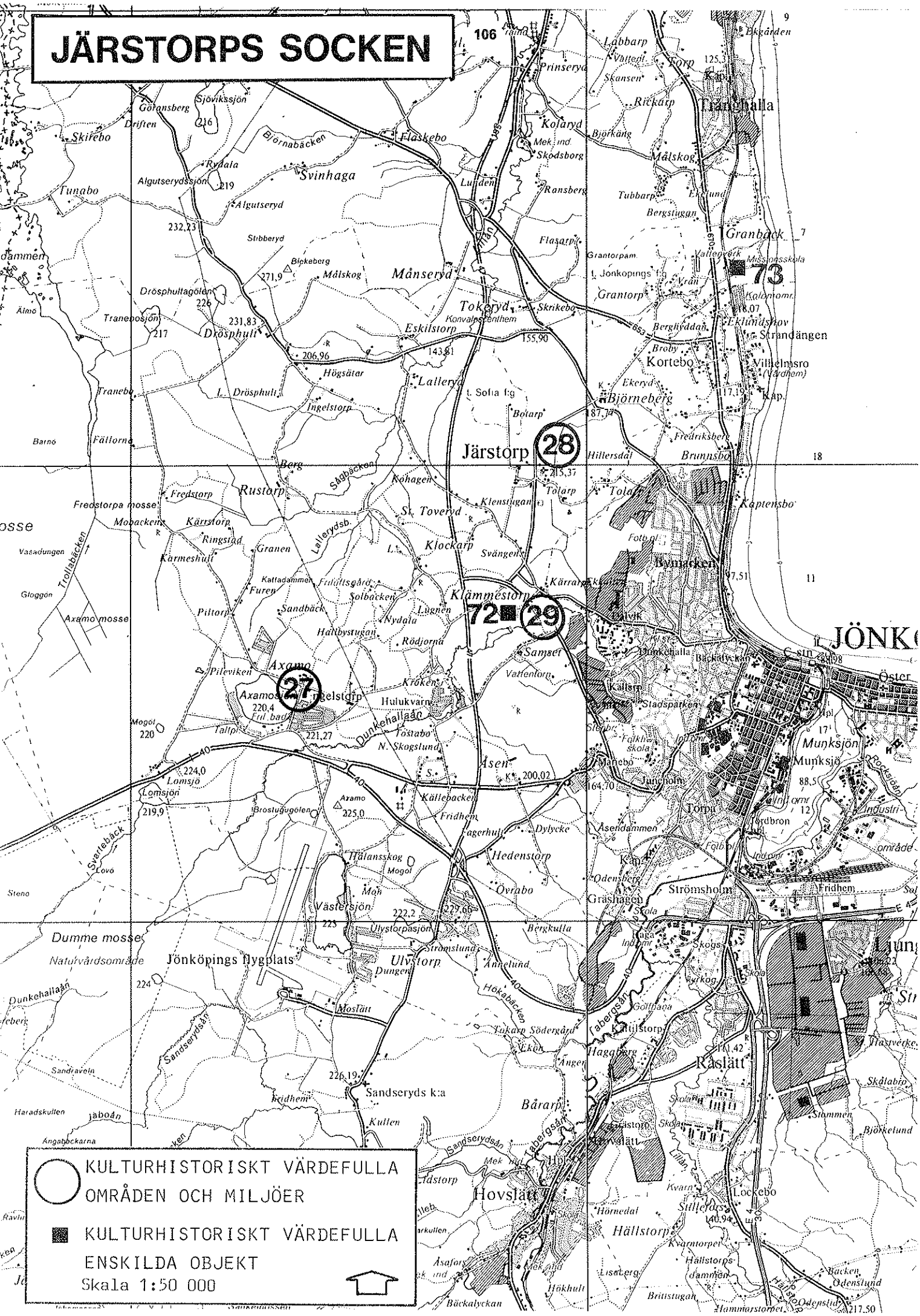
KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA OMRÅDEN OCH MILJÖER
KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA ENSKILDA OBJEKT
Skala 1:50 000
Järstorp
28
Klämmestorp
72
29
Axamo
27
73
Tranehalla
Granbäck
Strandängen
Kortebo
Björneberg
Månseryd
Tokeryd
Svinhaga
Rustorp
Klockarp
Hedenstorp
Ulvstorp
Hovslätt
Råslätt
Hällstorp
Lockebo
Strömsholm
Munksjön
Jönköpings flygplats
Dumme mosse
Naturvårdsområde
Sandseryds k:a
Axamo mosse
Axamosjön
Lomsjön
Äsen
Tunabo
Skifebo
Flaskebo
Kolaryd
Prinseryd
Lallerya
Klämmestorp
Samset
Hedenstorp
Ovrabo
Bärarp
Hökhult
Bäckalyckan
Hällstorp
Lisaberg
Hammarstorpet
Odenslund
Backen
Hällstorps dammen
Brittsugan
Stillerås
Hörnedal
Kvarn
Lillån
Hagaberg
Tabergsån
Sandseryds ån
Mek. ind.
Skola
Kyrkog.
Golfbana
Industri-
område
Fridhem
Ingelstorp
Hulukvarn
Dunkehallaån
Tostabo
N. Skogslund
Lomsjö
Svarteback
Trollabäcken
Vasadungen
Gloggon
Barnö
Fällorna
Steno
Haradskullen
Jaboån
Angabackarna
Sandravoln
Sandseryds ån
Moslätt
Hökabäcken
Tokarp Södergård
Ekon
Ängen
Kullen
Bergkulla
Ulvstorpasjön
Strömslund
Dungen
Annelund
Mon
Mogol
Hälansskog
Brostugugolen
Fridhem
Lagerhult
Dylycke
Källebacken
Kröken
Vattenlorp
Hulukvarn
Piltorp
Sandbäck
Nydala
Hallbystugan
Rödjorna
Solbacken
Lugnen
Furen
Katladammen
Friluftsgård
Kärrmeshult
Ringstad
Granen
Kärrstorp
Mobackem
Fredstorpa mosse
Fredstorp
Berg
Sågbäcken
Köhagen
Klenstugan
St. Toveryd
Svängen
Lallerydsb.
Ingelstorp
Högsätter
L. Drösphult
Tranebo
Tranebosjön
Drösphult
Drösphultagölen
Björnabäcken
Algutseryd
Algutserydssjön
Ryvala
Stibberyd
Bjekeberg
Målskog
Göransberg
Sjövikssjön
Driften
Älmo
Ravlin
Ålsten
Ålsten
Ålsten

JÄRSTORPS SOCKEN, områden

27. Axamo gård och Pileviken

Fastigheter: Axamo 1:1, Sandbäck 1:6, 1:7.

Beskrivning: Axamo gård är belägen vid Axamosjöns norra sida, omgiven av ett öppet, flackt odlingslandskap. En allé med bokträd leder fram till gården från väster.

Huvudbyggnaden från 1838 är uppförd i 1 ½ våning, gul locklistpanel, med vita omfattningar. Den flankeras av två flyglar, varav den ena är uppförd 1849, gul locklistpanel. Av ekonomibyggnaderna märks ett timrat sädesmagasin från 1800-talet, rödfärgat. Axamo gård renoverades år 1978.

Vid Pileviken ligger två tidigare torpställen under Axamo (Sandbäck 1:6 och 1:7), båda med bostadshus av enkelstugetyp i 1 ½ våning och med rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar. Söder härom ligger lämningar efter Axamo tegelbruk, som under 1800-talet tillverkade bl.a. taktegel.

Tidigare utredningar: Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för Nordvästra och Sydvästra bandet, Jönköpings läns museum 1978.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändring av byggnaderna med ursprunglig karaktär. Stor restriktivitet mot och anpassningskrav på eventeullt tillkommande bebyggelse. Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

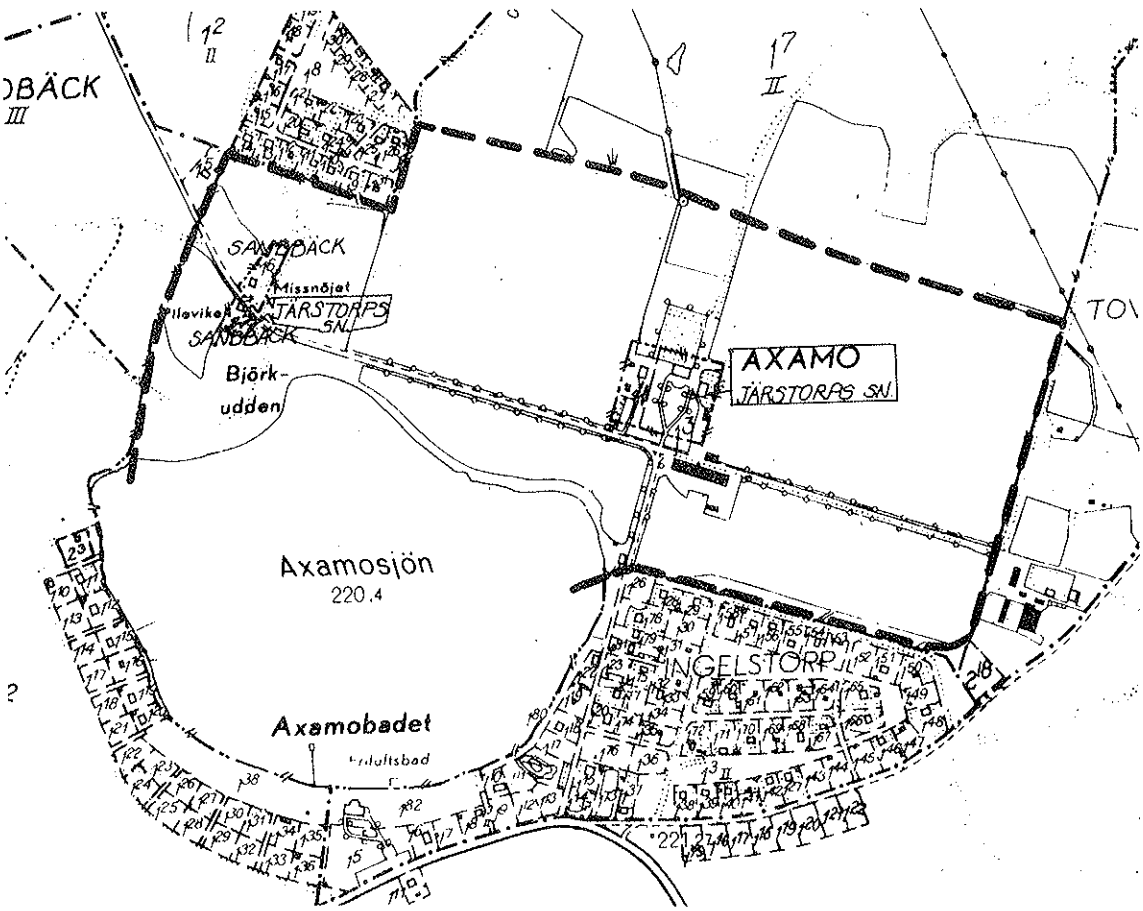

28. Järstorp - kyrkby och herrgårdslandskap

Fastigheter: Björneberg 1:1, Siggarp 1:1, 2:1, Järstorps kyrka, Järstorps prästgård, Järstorp 1:1, 2:1, Tolarp 1:1, Klockarp 1:1.

Beskrivning: Området utgöres av ett storslaget, mjukt kuperat odlingslandskap, beläget på höjdplatån väster om Vättern. Mellan de öppna åkerarealerna är partier av ädel lövskog och hagmark med enstaka större träd. Flera gårdar av herrgårdskaraktär ligger i området och centralt på en höjdrygg reser sig Järstorps kyrka.

De äldsta delarna i Järstorps kyrka är medeltida men nuvarande utformning präglas av en större om- och tillbyggnad från 1831. Tornet uppfördes 1864. Utvändigt är kyrkan vitputsad. Interiören är i huvudsak oförändrad sedan 1830-talet.
Vid kyrkan ligger den äldre kyrkskolan, som idag är församlingshem, ett vinkelbyggt hus i 1 våning, västra delen från 1829 och utgjorde den gamla sockenstugan, tillbyggt på 1870-talet och vinkeln tillkom 1907, gul locklistpanel. Kring kyrkan ligger också en mindre hembygdsgård, tidigare fattigstuga, samt ett par bostadshus.
Väster om vägen ligger prästgården, ursprungligen från 1780-talet, av timmer i 1 ½ våning, om- och tillbyggd på 1950-talet. Skolhus av trä från 1932 med välbevarad rödfärgad fasad. Väster om säteriet ligger en kolerakyrkogård från 1834 samt ett mindre gravfält från järnåldern.

Järstorps säteri har anor från 1600-talet. Huvudbyggnaden från 1878 har drag av italiensk renässansvilla med 1 våning och mezzanin, förhöjt mittparti samt flackt takfall, gråvit liggande fasspontpanel. De dubbla flygelparen härrör sig från ett äldre skede, troligen tidigt 1800-tal. Byggnaderna är klädda med grå locklistpanel, och delvis i behov av underhåll.

I områdets södra del ligger Klockarps gård, ursprungligen rå- och rörshemman under Järstorp. Manbyggnaden av timmer i 1 våning från 1858, förhöjt mittparti med pulpettak, gul locklistpanel med vita omfattningar.

En annan välbevarad gårdsenhet är Tolarp, belägen öster om kyrkbyn med jugendpräglad manbyggnad från 1906 och flygelpar från sent 1700-tal, byggnaderna målade i vitt.

Björnebergs säteri är en av länets bäst bevarade herrgårdsanläggningar från 1700-talet. Egendomen har bildats genom sammanslagning av Kättilstorps, Siggarps och Björnekulla gårdar. Corps de logiet uppfördes 1766 av krigsrådet Carl Soop, och är en timmerbyggnad i 2 våningar under brutet och valmat tak. Byggnadens långsidor är putsade och avfärgade i ljust rött medan kortsidorna är panelade med bred locklistpanel på ena gaveln (troligen ursprunglig) och en senare locklist på den andra. Interiört finns välbevarade inredningsdetaljer. I den symmetriska anläggningen ingår ett inre och yttre flygelpar samt trädgård. Berget bakom huvudbyggnaden har anordnats till en engelsk park med ett högt placerat lusthus och eremitkoja.

Utanför den centrala gården ligger ekonomigården, rödfärgade med timrade ladugårds- och andra ekonomibyggnader från omkring 1900 samt en magasinslänga av sten.

Tidigare utredningar: Riksobjekt i Fysisk riksplanering 1973. Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för nordvästra och sydvästra bandet, Jönköpings läns museum 1978. Naturinventering för Jönköpings kommun 1980. Prästgårdsinventering Växjö stift, Jönköpings län.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändring av byggnader med ursprunglig karaktär. Tillkommande bebyggelse bör endast medges - och då med krav på anpassning - om den tillgodoser befintligt jordbruks behov. Område av riksintresse. Björnebergs gård är skyddad som byggnadsminne sedan 1976-06-24. Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt. För Järstorps kyrka gäller kulturminneslagen 1988:950, kap 4.

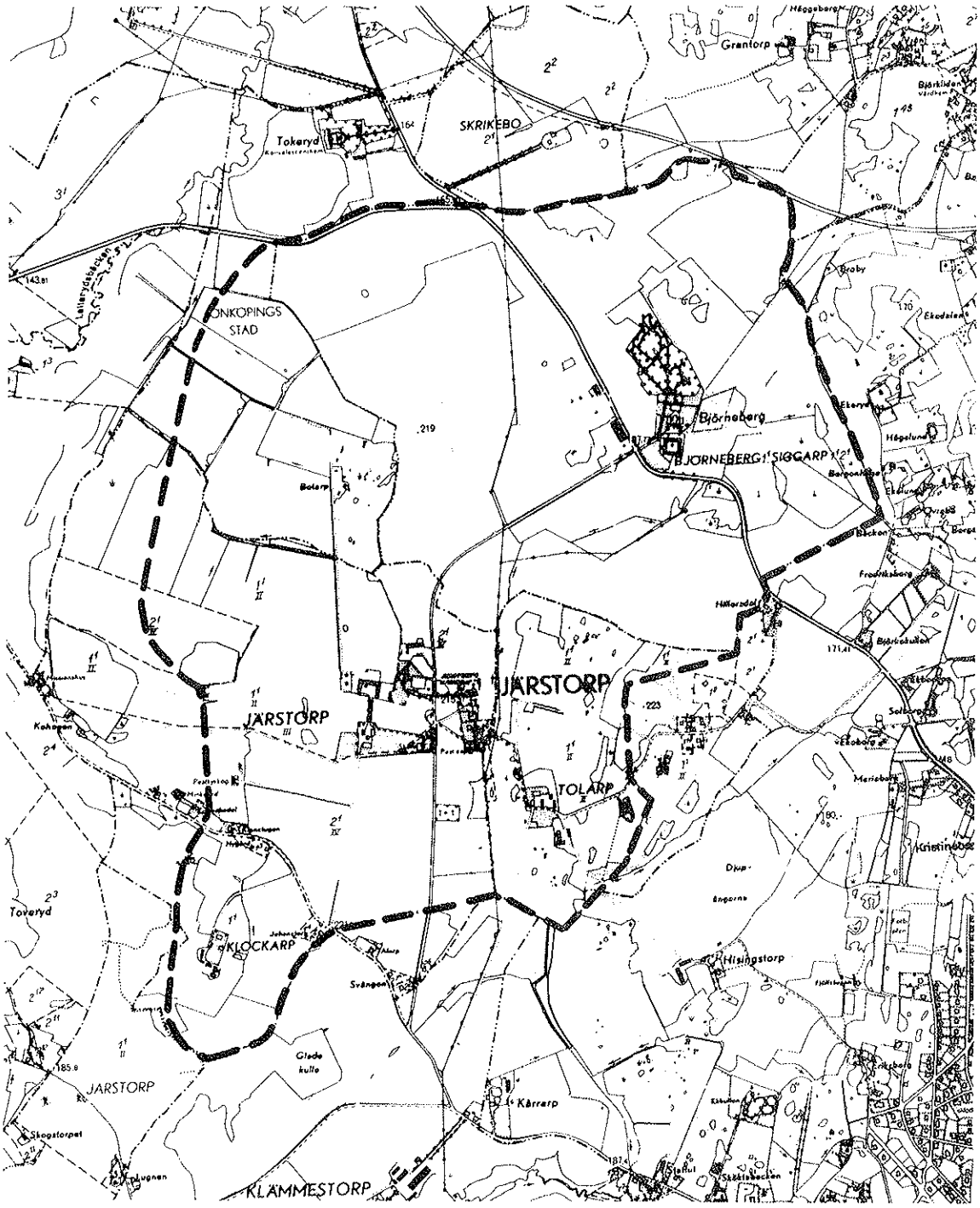

29. Klämmestorps hantverkarby

Fastigheter: Klämmestorp 1:6, 1:7, stg 613 A Sofia församling.

Beskrivning: Byn ligger vid Dunkehallaåns övre lopp och omges av odlingslandskap med åkrar och lövskog. I öster gränsar den till Dalviks bostadsområde.

Klämmestorps by har tjänat som hantverkarby under Klämmestorps gård. 1:6 har ett bostadshus av timmer i 2 våningar från första hälften av 1800-talet, typ enkelstuga, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, förstukvist, enkupigt rött tegel. Här har funnits skomakarverkstad. Till fastigheten hör ett antal uthusbyggnader av timmer från 1800-talet.

1:7 har bostadshus av timmer i 2 våningar från 1800-talets andra hälft, övervåningen påbyggd 1897, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, förstukvist som är glasad, tvåkupigt rött tegel; till fastigheten hör uthusbyggnader från samma tid, innehållit snickeri- och smidesverkstad.

Stg 613 A hör till Sofia församling men ingår som en del i Klämmestorps by, bostadshus av timmer i 1 våning, ljus locklistpanel.

Tidigare utredningar: Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för Jönköpings kommun, Jönköpings läns museum 1978.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändring av byggnader med ursprunglig karaktär. Stor restriktivitet mot och anpassningskrav på eventuellt tillkommande bebyggelse. Skyddsbestämmelser i detaljplan.

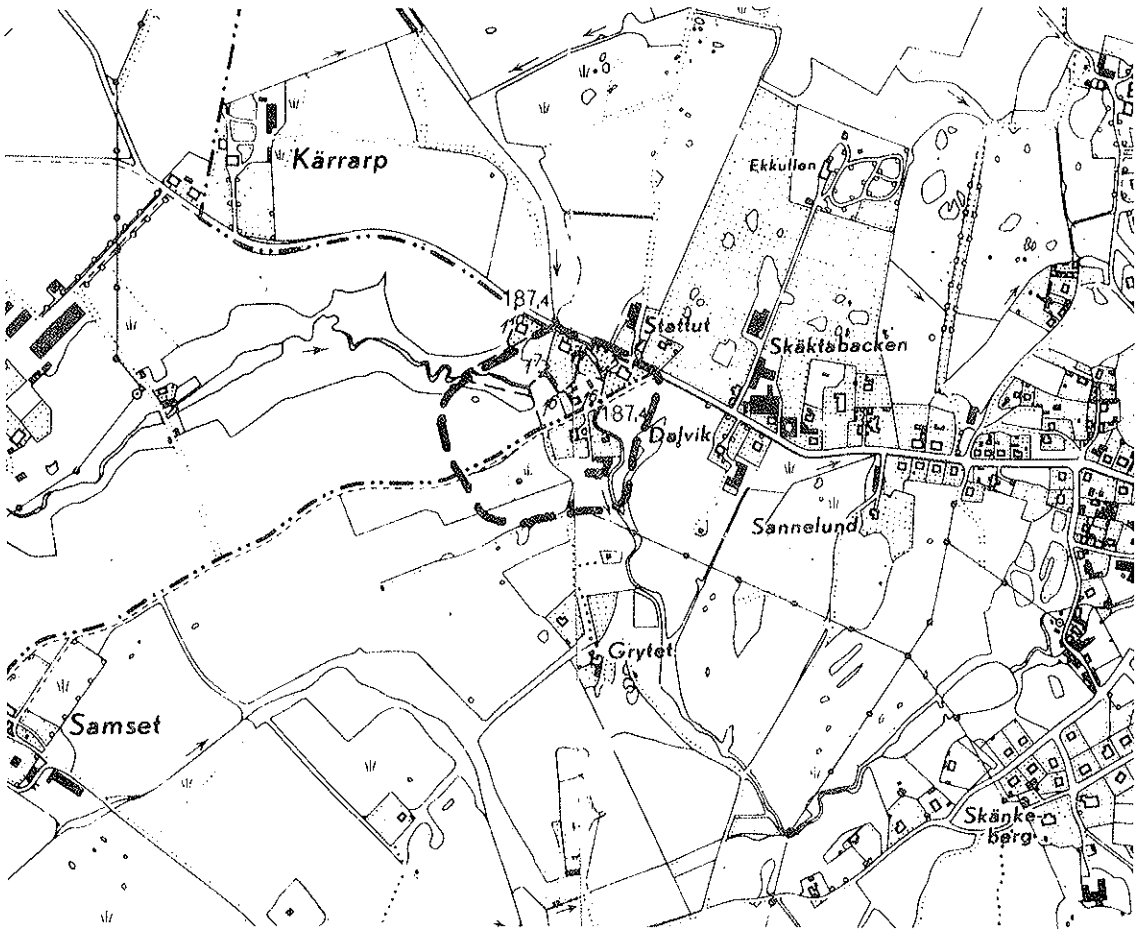

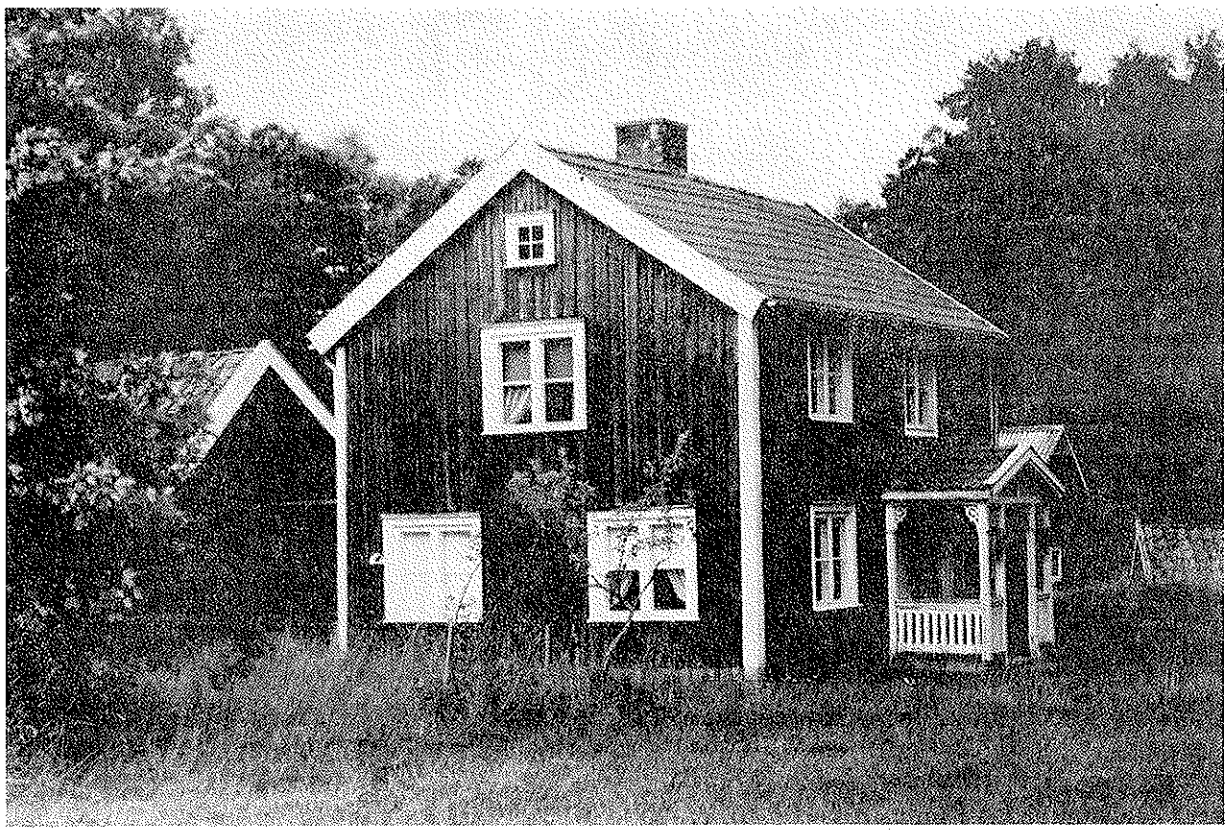

KLÄMMESTORP 1:6, JÄRSTORPS SOCKEN Foto: Bo E. Karlson

KLÄMMESTORPS KVARN, JÄRSTORPS SOCKEN

JÄRSTORPS GÅRD, JÄRSTORPS SOCKEN Foto: Bo E. Karlson

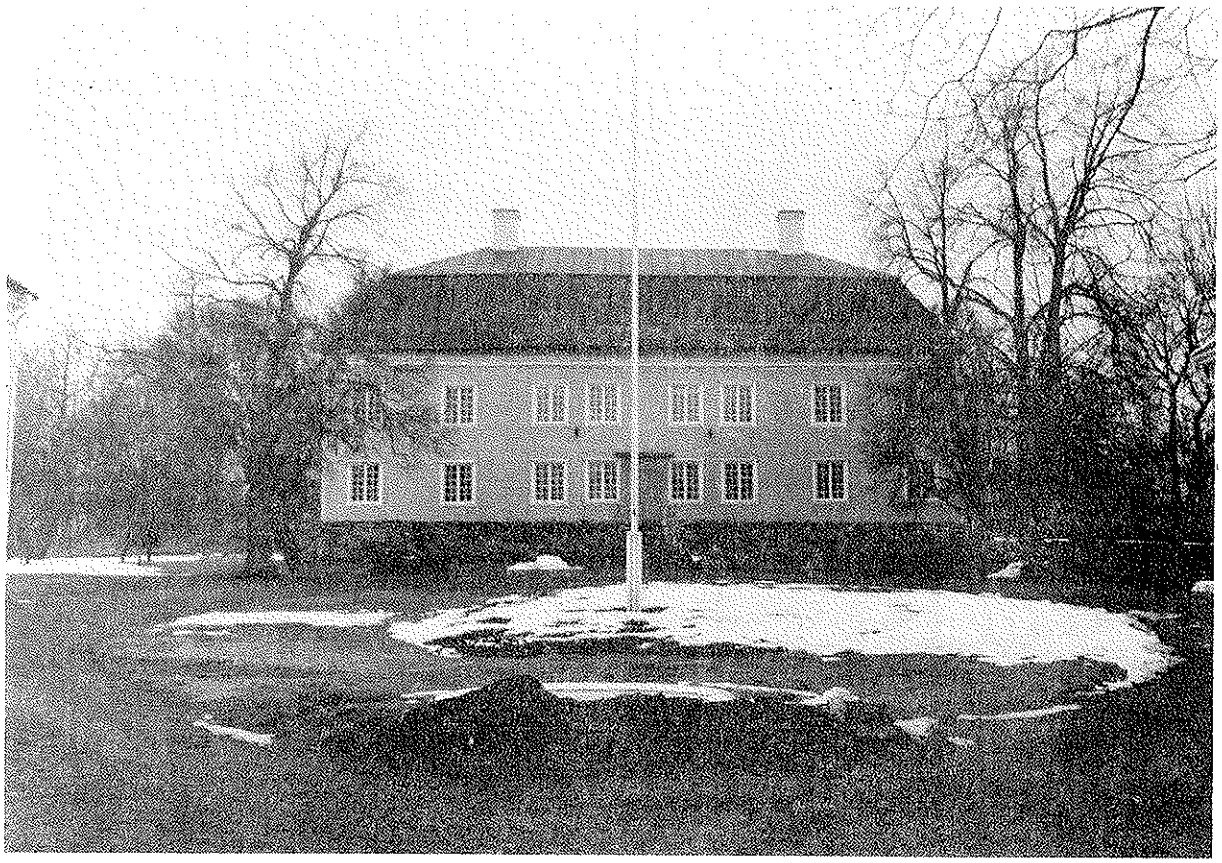

HUVUDBYGGNADEN PÅ BJÖRNEBERGS GÅRD, JÄRSTORPS SOCKEN

JÄRSTORPS SOCKEN, objekt

72. **Klämmestorps kvarn.** Kvarnanläggning med damm belägen vid Dunkehallaåns övre lopp. Kvarnbyggnad av timmer från 1800-talets mitt, delvis klädd med locklistpanel, delvis bart timmer, rödfärgad, grå korrugerad eternit på taket; invändigt finns kvarnmaskineriet bevarat. Mjölnarbostad av timmer i 1 våning från 1800-talets mitt, typ enkelstuga, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, enkupigt rött tegel.

73. **Kortebo missionsskola** (Kortebo 1:39), f.d. lantgård; missionsskola för Svenska Alliansmissionen sedan 1927; manbyggnaden på dåvarande Kortebo gård användes som skollokal fram till 1942; den gamla manbyggnaden uppfördes troligen på 1870-talet, av timmer i 1 våning, svagt gul locklistpanel, frontespiser, verandor i 2 våningar med lövsågeriarbeten; bostadshus av timmer i 1 ½ våning från 1800-talets slut; vidare finns ännu en större träbyggnad i 2 våningar från omkring 1920, svagt gul locklistpanel, brutet tak med avvalmade gavelspetsar, takkupor.

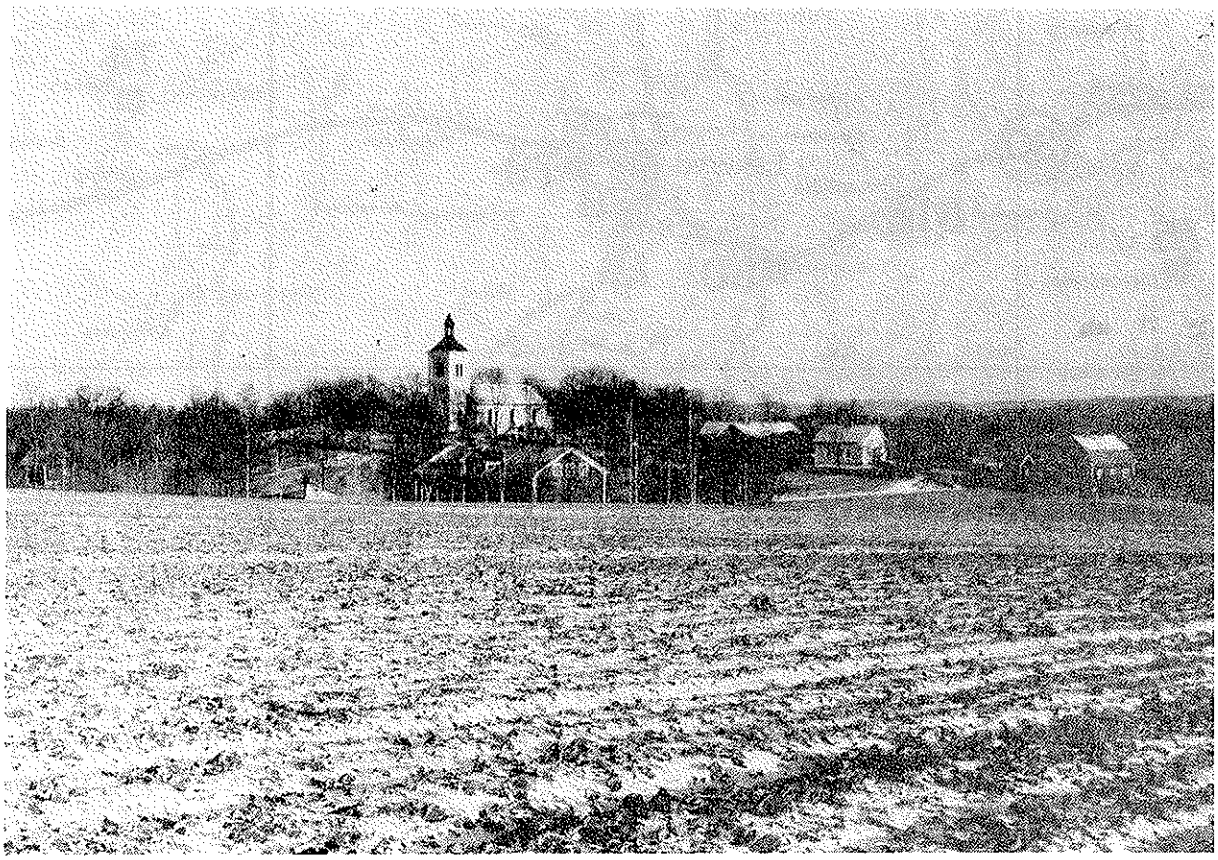

JÄRSTORS KYRKBY FRÅN SV., JÄRSTORPS SOCKEN Foto: Bo E. Karlson

LEKERYDS SOCKEN

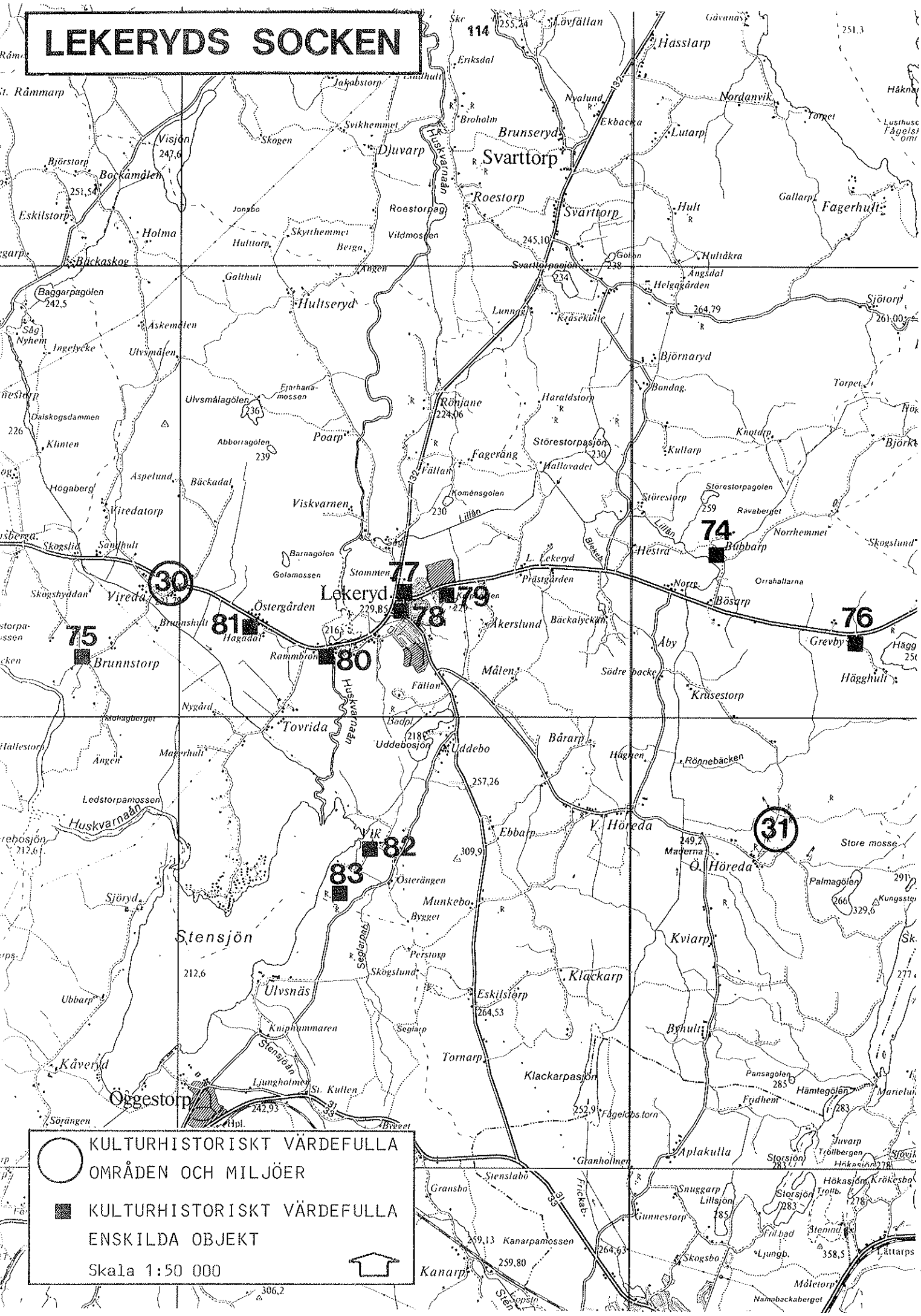
114
Hasslarp
Nordanvik
Brunseryd
Svarttorp
Djuvarp
Roestorp
Hultseryd
Lekeryd
Vireda
Brunnstorp
Tovrida
Stensjön
Ulvsnäs
Öggestorp
Kåveryd
Klackarp
Kviarp
Ö. Höreda
V. Höreda
Ebbarp
Munkebo
Uddebo
Uddebosjön
Huskvarnaån
Stensjöån
Sedlerpad
Fagerhult
Hult
Gallarp
Lutarp
Ekbacka
Nyalund
Broholm
Svikhemmet
Skogen
Visjön
Björstorp
Bockamålen
Eskilstorp
Holma
Backaskog
Baggarpagölen
Galthult
Askemålen
Ulvsmålen
Ulvsmålagölen
Ingelycke
Dalskogsdammen
Klinten
Abborragölen
Poarp
Aspelund
Bäckadal
Högaberg
Viredatorp
Viskvarnen
Barnagölen
Golamossen
Stommen
Östergården
Brunnshult
Hagadal
Rammbron
Fällan
Komensgölen
Lillån
Fagerång
Rönjane
Haraldstorp
Störestorpasjön
Hallavadet
Kullarp
Knotdrp
Störestorp
Störestorpagölen
Ravaberget
Bubbarp
Norrhemmet
Hestra
L. Lekeryd
Prästgården
Åkerslund
Bäckalycken
Bösarp
Orrahallarna
Grevby
Hägghult
Åby
Södre backe
Krusestorp
Målen
Bårarp
Hagnen
Rönnebäcken
Madserna
Palmagölen
Store mosse
Kungsstorp
Palmagölen
Nygård
Badpl.
Ledstorpamossen
Maderhult
Ängen
Sjöryd
Ubbarp
Knipkummaren
Segiarp
Tornarp
Klackarpasjön
Byhult
Pansagölen
Hämtegölen
Fridhem
Fågelbystorn
Aplakulla
Granholmen
Stenslabo
Gransbo
Snuggarp
Lillsjön
Gunnestorp
Storsjön
Trollbergen
Hökasjön
Krokesbo
Frilbad
Stemnd
Ljungb.
Skogsbo
Kanarp
Kanarpamossen
Lättarps
Måletorp
Nambackaberget
Ljungholmen
St. Kullen
Byvägen
Sörängen
Österängen
Vik
Frickab.
Lopsjön
Sten
Gävanäs
Lövfällan
Eriksdal
Jakobstorp
Lindhult
Torpet
Lusthuset
Fågelsta
Håkna
Rämmarp
Jonsbo
Skytthemmet
Hulttorp
Berga
Ängen
Roestorpag
Vildmossen
Golen
Hultåkra
Ängsdal
Helgagården
Lunnge
Kräsekulle
Sjötorp
Björnaryd
Bondag.
Torpet
Ejarhaamossen
Ulvsmålagölen
Poarp
Fällan
Komensgölen
Lillån
Bäckalycken
Blekan
Lillån
Rönnebäcken
Madserna
Palmagölen
Store mosse
Kungsstorp
Ödegården
Ödegården
Ödegården

LEKERYDS SOCKEN, områden

30. Vireda by

Fastigheter: Vireda 2:2, 3:3, 4:2

Beskrivning: Vireda by är belägen i ett öppet flackt odlingslandskap med åker- och betesmark. Gårdarna är belägna utmed en gammal vägsträckning.

I byn har funnits gästgiveri från 1680-talet och fram till åtminstone 1875. På fastigheten 2:2 finns en tvåvånings knuttimrad enkelstuga bevarad och denna byggnad var gästgiveri. Huset torde vara från omkring 1800, i dag klätt med vit locklistpanel med mörka knutar och omfattningar. Manbyggnaden på fastigheten utgöres av en timrad 1 1/2 vånings byggnad från 1875, gul locklistpanel, frontespis, tandsnitt vid takfoten, tegeltak; ladugård av timmer från 1800-talets slut, rödfärgad, portarna har trekantiga överstycken. Vireda 2:3 har timrat bostadshus i 1 1/2 våning från 1870-talet, gråvit locklistpanel, frontespis, veranda; som flygel till manbyggnaden ligger en 1 vånings parstuga av timmer, troligen samtida, gråvit locklistpanel; ladugård av timmer, rödfärgad.
Norr om vägen ligger 4:2 med manbyggnad av timmer i 1 1/2 våning från 1890-talet, gråvit locklistpanel; som flygel en timrad bod med rödfärgad locklistpanel; ladugård i timmer från 1880-talet, rödfärgad.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändring av byggnader med ursprunglig karaktär. Tillkommande bebyggelse bör endast medges - och då med krav på anpassning - om den tillgodoser befintligt jordbruks behov. Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

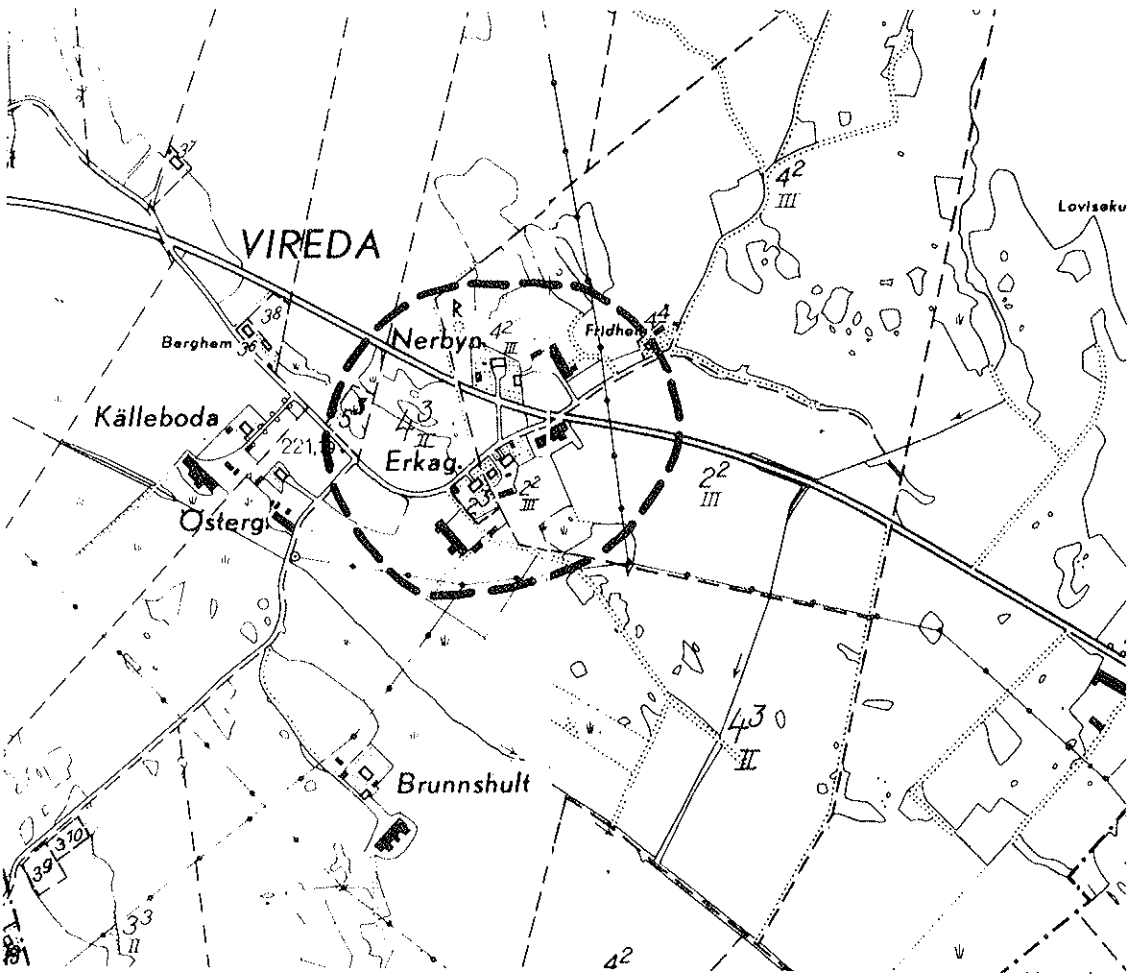

31. Östra Höreda

Fornlämningar: Raä nr 2, 38, 53-57, 60, 62-64, 66-68, 73

Beskrivning: Fornlämningsområdet är beläget i socknens sydöstra hörn, öster om Lillån. Närmast ån finns ett öppet odlingslandskap med åkermark. Öster härom i utkanten av odlingslandskapet är byn Östra Höreda belägen, på västsluttning av en höjdrygg i nord-sydlig riktning. På denna höjdrygg är ett stort antal fornlämningar belägna.

Fornlämningarna utgöres av 5 gravfält innehållande högar, runda stensättningar, kvadratiska stensättningar (1 gravfält), resta stenar. Dessutom finns i området ett stort antal enstaka fornlämningar såsom kvadratiska och runda stensättningar, ett kvadratiskt och ett runt röse, ett par domarringar samt en treudd.

Området är ett av kommunens mest intressanta fornlämningsområden.

Tidigare utredningar: Översiktlig fornlämningsanalys för Jönköpings län, RAÄ 1981:21; Fysisk Riksplanering 1973.

Säkerställande: Se inledning. Område av riksintresse.

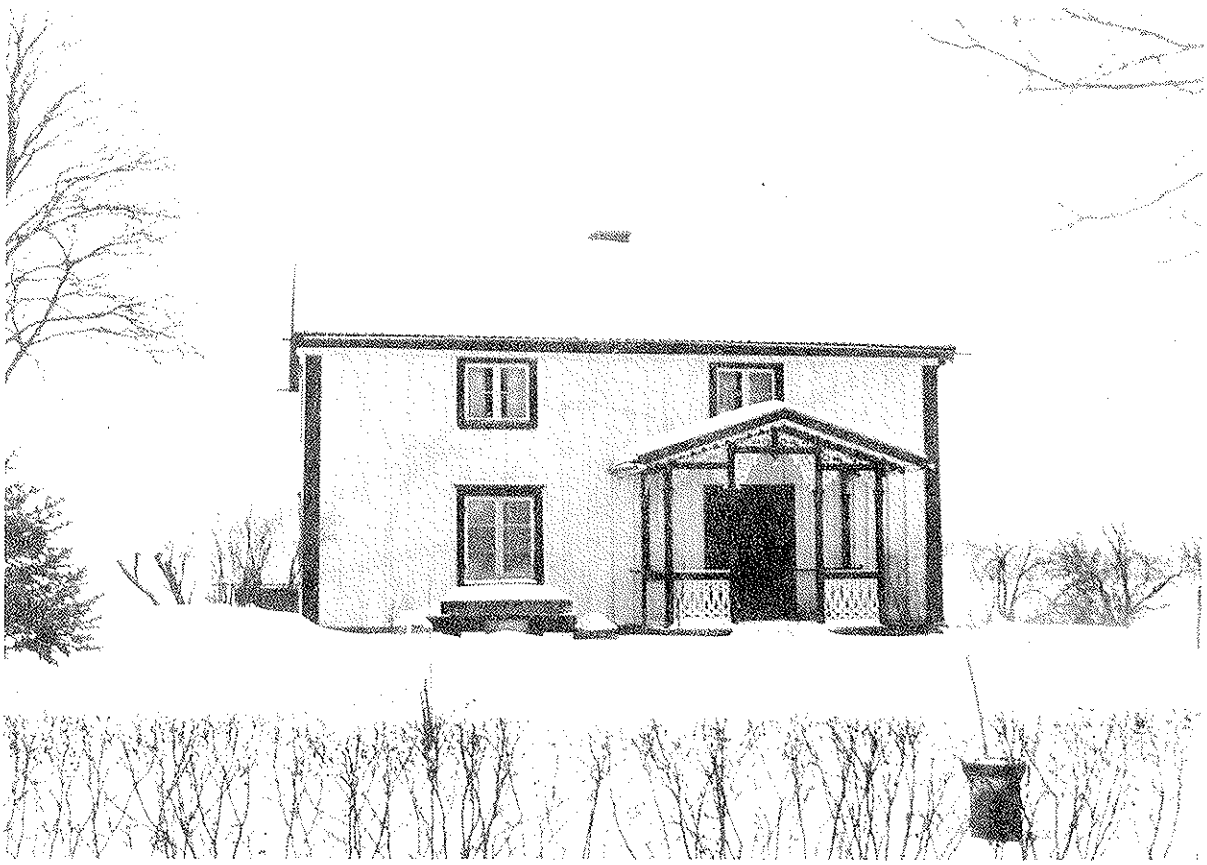

VIREDA F.D. GÄSTGIVERI, LEKERYDS SOCKEN

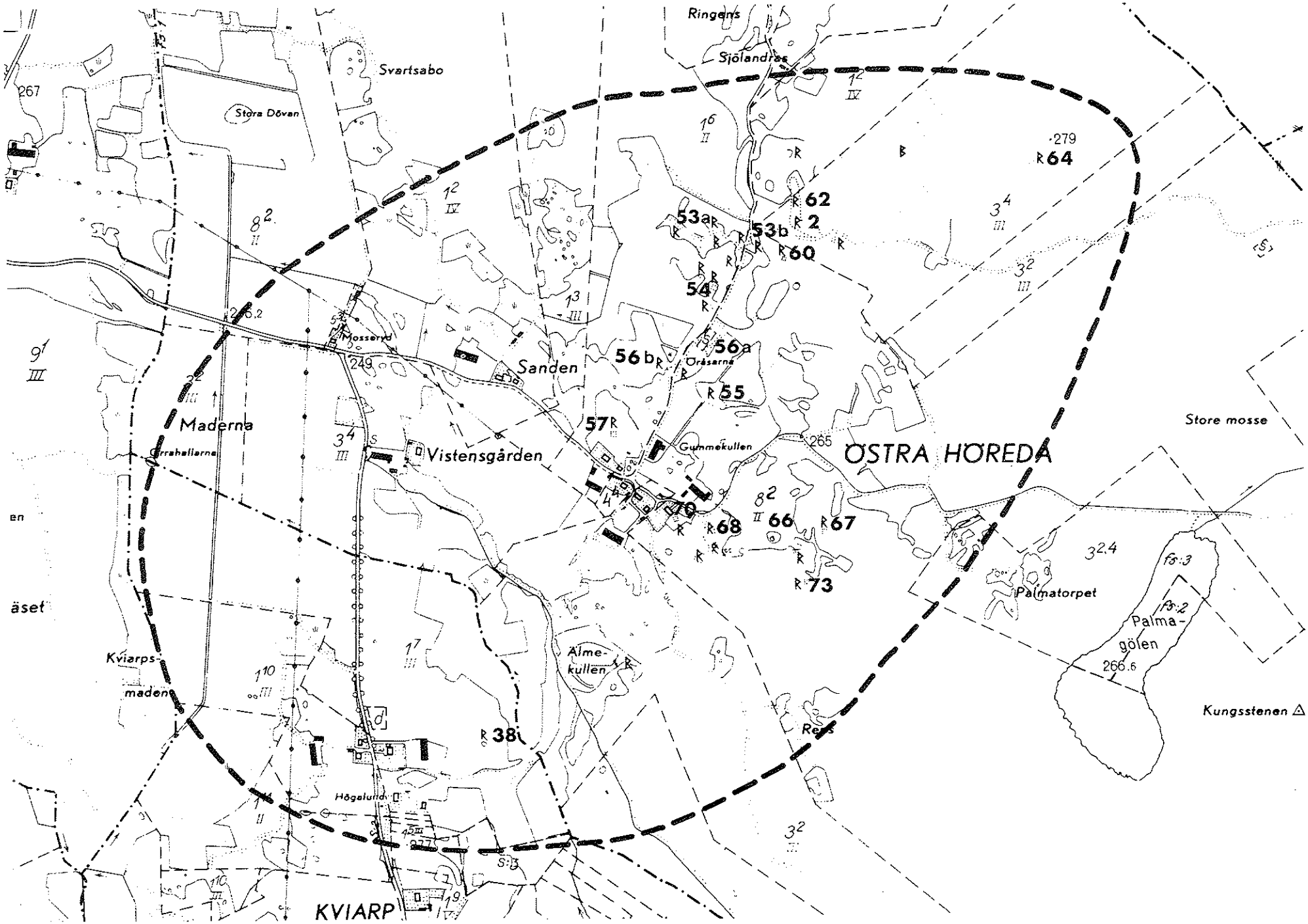
Ringens
Sjölandras
Svartsabo
Stora Dövan
267
279
64
62
2
53a
53b
60
54
56b
56a
Orråsarna
55
Mosseryd
249
Sanden
Maderna
Grrahallarna
57
Vistensgården
Gummekullen
265
ÖSTRA HÖREDA
Store mosse
70
68
66
67
73
Palmatorpet
Palma-
gölen
266.6
Kungsstenen
äset
Kviarps-
maden
Almekullen
38
Rens
Högalund
KVIARP

LEKERYDS SOCKEN, objekt

74. Bubbarp 1:2. Ensamliggande gård i kuperat odlingslandskap med öppna åkerfält, inslag av löv- och blandskog. Manbyggnaden utgöres av ett tvåvånings timrat hus från 1800-talets mitt, sexdelad plan, gul locklistpanel med vita knutar och omfattningar, klassicerande dörromfattning med triangulärt överstycke, frontoner, sadeltak med rött tvåkupigt tegel; som flyglar till manbyggnaden ligger en knuttimrad enkelstuga i 2 våningar och en timrad bod också i 2 våningar, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, rött enkupigt tegel, båda från 1800-talets mitt; ladugård från 1914 av liggande timmer och stående plank, rödfärgad.

75. Brunnstorp 3:18. Bostadshuset har tidigare utgjort manbyggnad på kronogården i Tovrida men flyttades till sin nuvarande plats 1933. Bostadshuset är en tvåvånings timrad parstuga från slutet av 1700-talet, rödfärgad locklistpanel med vita knutlådor och omfattningar, småspröjsade fönster, enkupigt taktegel.

76. Grevby 1:6. Av gårdens bebyggelse återstår idag endast mangårdsbyggnden. Byggherren var nämndemannen och rusthållaren Sven Hansson (1804-1860) och har uppförde huset omkring 1840. Tvåvånings timrad byggnad med sexdelad plan, 2 våningar, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, knutarna utformade som pilastrar, fronton, kraftig profilerad takfot, tvåkupigt rött tegel; byggnaden är idag under varsam renovering.

77. Lekeryds kyrka. Härstammar från 1100-talets senare hälft. Består av ett rektangulärt långhus, ett lägre smalare kor samt en halvrund absid. Absiden är utvändigt prydd med en rundbågefris i romansk stil, en ovanlig utsmyckning. På 1730-talet tillbyggdes kyrkan åt väster och 1769 fullbordades västtornet. Utvändigt är kyrkan spritputsad och vitkalkad, tegeltak på långhus, kor och sakristia; absidens tak är klätt med svart plåt. För kyrkan gäller kulturminneslagen 1988:950, kap. 4.

78. Lekeryd 3:29. F d skola och sockenstuga, idag bostad. Huset är uppfört av timmer i 1 1/2 våning på 1860-talet, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar samt takgesims, halvmåneformade fönster i övre våningen, frontespiser, rött enkupigt tegel.

79. Lekeryds hembygdsgård. Hembygdsföreningen bildades 1947 och 1949 inköptes tomten. 1950 flyttades det tidigare ryttmästarebostället från Kronogården i Östra Höreda till hembygdsgården. Huset är en parstuga i 2 våningar, av timmer, från 1800-talets förra hälft. Bodbyggnad från 1800-talets mitt av timmer; ladugård med tröskvandring från 1800-talets mitt; kyrkstall också från mitten av 1800-talet.

80. Rambro kvarn. (Lekeryd 2:18) Kvarnmiljö vid Huskvarnaån med kvarnbyggnad, bostadshus, ladugård och såg; kvarnbyggnad av timmer, äldsta delarna från 1830-talet, senare på- och tillbyggd, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar; bostadshus av timmer i 1 1/2 våning från 1800-talets mitt, typ enkelstuga, vit locklistpanel; bostadshus i 1 1/2 våning av timmer, vit locklistpanel, från 1800-talets slut; f d ladugård från 1800-talets slut, av liggtimmer och plank, rödfärgad; på andra sidan ån såg, idag i dåligt skick.

81. **Vireda 1:2.** Gårdsanläggning bestående av manbyggnad med flyglar på den norra sidan och ladugården på den södra sidan om landsvägen; manbyggnad av timmer i 2 fulla våningar, från 1870-80-talet, svagt gul locklistpanel med vita hörn och omfattningar, veranda i 2 våningar med fint lövsågeriarbete, gammalt trekupigt cementtegel, flygelbyggnader av timmer i 1 1/2 våning, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, båda husen uppförda ungefär samtidigt som manbyggnaden.

82. **Viks säteri, Vik 1:1.** Huvudbyggnaden är uppförd i tegel på 1860-talet, i 1 våning med soutterängvåning mot väster, vit puts med klassicerande detaljer såsom fönstergesimser, pilastrar, takgesims, senare tillkommen veranda i 2 våningar.

83. **Vik-Ulvsnäs.** Fornlämningsområde med nr 17-18, Lekeryds socken och 47-49, Öggestorps socken, se under Öggestorps socken.

BUBBARPS 1:2, LEKERYDS SOCKEN Foto: Bo E. Karlson

MULSERYDS SOCKEN

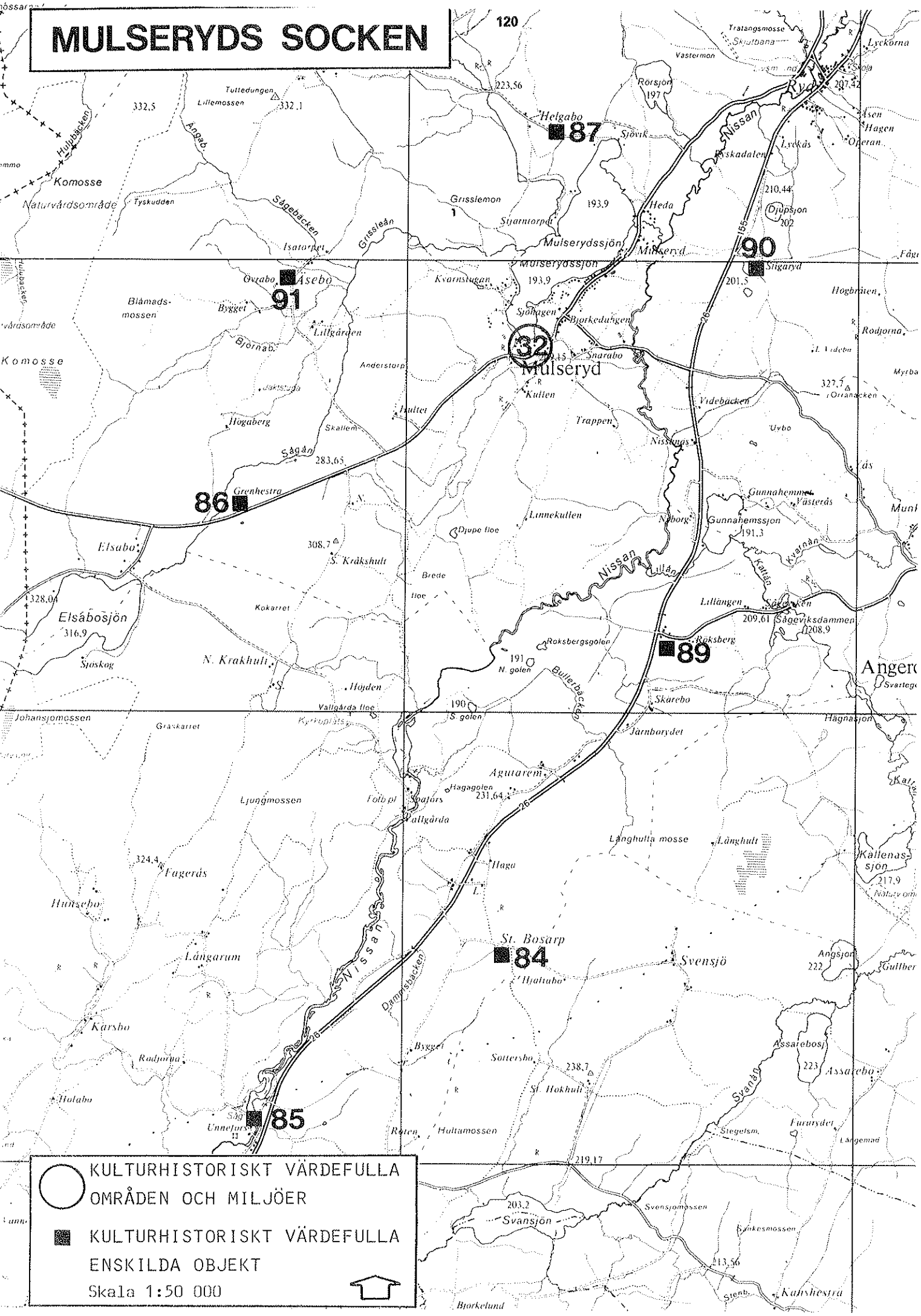

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA OMRÅDEN OCH MILJÖER

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA ENSKILDA OBJEKT

Skala 1:50 000

MULSERYDS SOCKEN

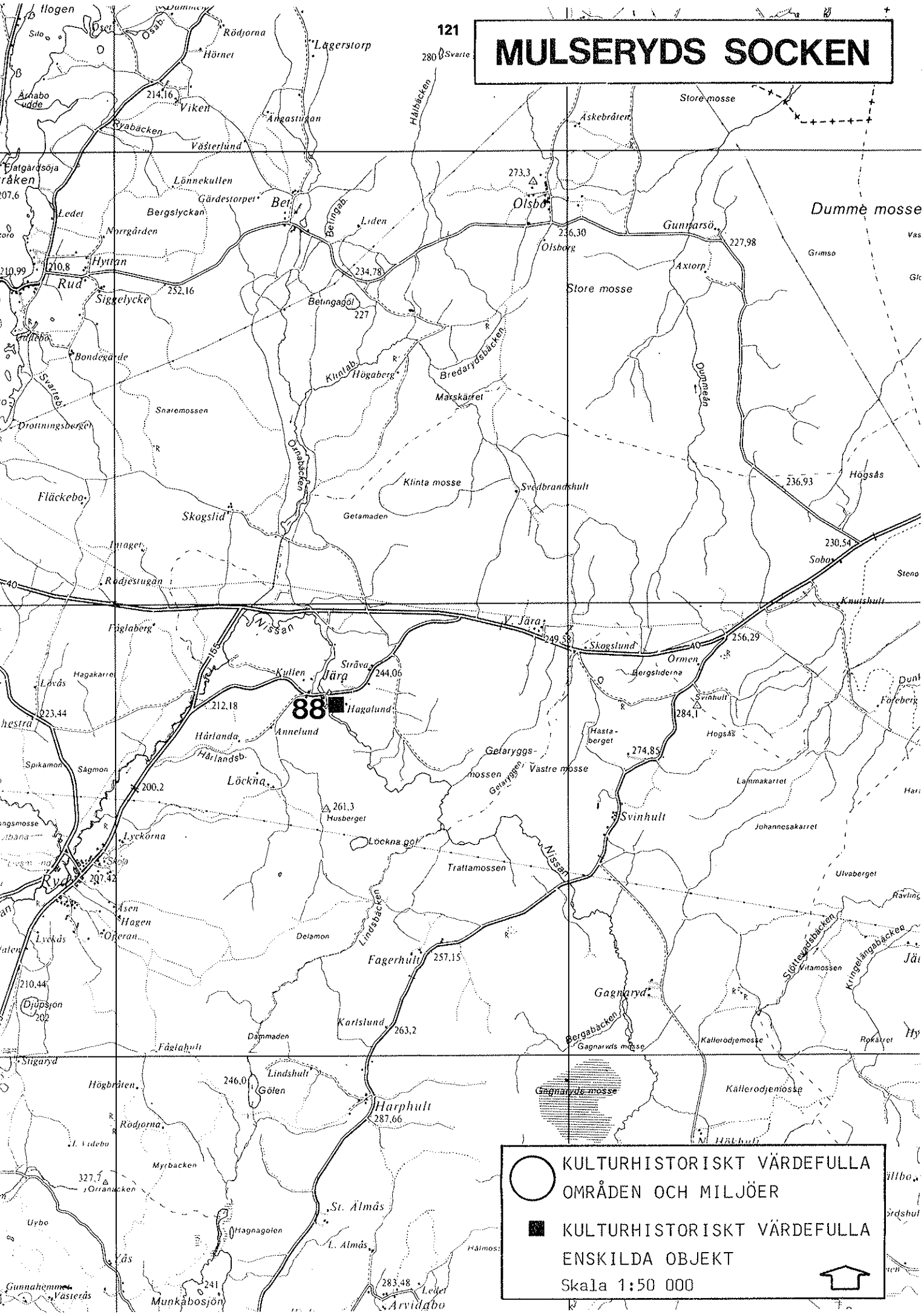

MULSERYDS SOCKEN, områden

32. Mulseryds kyrkby

Fastigheter: Mulseryds kyrka, f.d. skolan, Mulseryd 1:13, 1:14, 1:15.

Fornlämningar: Raä nr 68.

Beskrivning: Kyrkbyn är belägen på den norra sluttningen av en vid dalgång, norr om kyrkbyn ligger Mulserydssjön; söder om dalgången reser sig en ås i nästan östvästlig riktning och är beväxt med löv- och barrskog; hela dalgången utgöres av uppodlad mark.

Mulseryds kyrka är en timmerkyrka. Den omnämnes 1540 i Skara stifts jordbok, och i den nuvarande kyrkan kan finnas delar som härstammar från medeltiden 1660 revs den gamla kyrkan och uppbyggdes på nytt inom fjorton dagar. Sannolikt bibehölls den gamla stommen eftersom arbetet kunde göras på så kort tid. 1793 tillbyggdes kyrkan på så sätt att 1670 års klockstapel sammanbyggdes med kyrkan. Kyrkan är klädd med rödmålade spån och har tjärat spåntak.

Strax intill kyrkan ligger f.d. skolan, idag delvis församlingshem, en timmerbyggnad i 2 våningar från 1800-talets mitt, ljust gul locklistpanel, åt norr en tillbyggnad i 2 våningar.

Av övrig bebyggelse kan nämnas tre gårdar på rad öster om kyrkan och söder om landsvägen, Mulseryd 1:13, 1:14 och 1:15; manbyggnaderna är uppförda i timmer i 1 ½ - 2 våningar, från 1860-1890, ett par rödfärgade med vita knutar och omfattningar, ett med vitmålad locklistpanel med mörka knutar och omfattningar; ekonomibyggnader av trä och av varierande ålder, rödfärgade.

Fornlämning nr 68 utgöres av ett röse med 15 m i diameter.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändring av byggnader med ursprunglig karaktär. Stor restriktivitet mot och anpassningskrav på eventuellt tillkommande bebyggelse. För kyrkan gäller kulturminneslagen 1988:950, kap. 4. Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

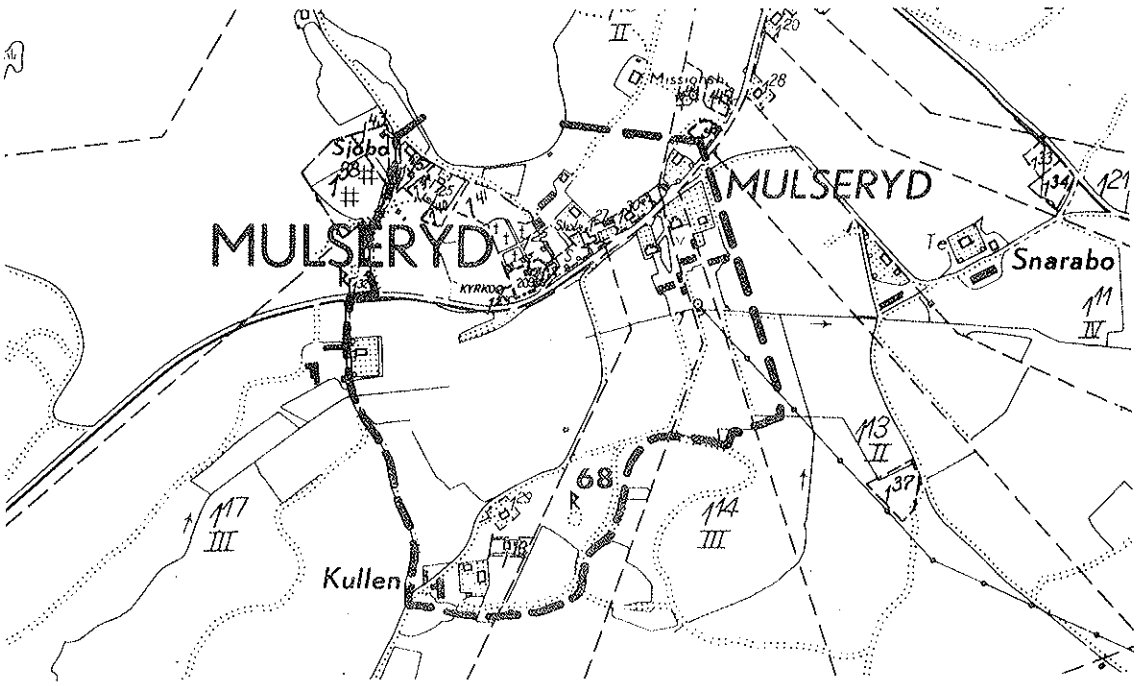

MULSERYDS KYRKA

GRENHESTRA 1:1, MISSIONSHUSET, MULSERYDS SOCKEN

STIGARED 1:1, FLYGEL, MULSERYDS SOCKEN

MULSERYDS SOCKEN, objekt

84. Bosarp Stora 1:7 (f.d. 1:1). F.d. länsmansboställe, manbyggnad av timmer i 1 våning med stomme från 1700-talets slut eller 1800-talets början, byggnaden förminskad och ombyggd med bibehållen stil 1943, svagt gul locklistpanel, knutlådor, vita knutar och omfattningar, sadeltak med avvalmade gavelspetsar och rött enkupigt tegel; magasinsbyggnad av timmer i 2 våningar, från 1700-talet, rödfärgad lockpanel, enkupigt rött tegel, byggnaden är i hembygdsföreningens ägo idag.

85. Bosarp 5:2, Unnefors. Kvarnmiljö med kvarn och mjölnarbostad; bostadshus av timmer från 1896 i 1 ½ våning, svagt grå liggande och kvaderrutad panel, grågröna profilerade omfattningar, lister, öppen veranda med lövsågeriarbete; kvarnbyggnad av timmer, rödfärgad locklistpanel med vita hörn och omfattningar; magasin av timmer i 2 våningar, rödfärgad; jordkällare; kvarnstall.

86. Grenhestra 1:1. Två timrade bostadshus från 1830-40-talet respektive 1800-talets slut, 2 våningar, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, sadeltak med tvåkupigt rött tegel; ladugård av regelverk från 1900-talets början, rödfärgad stående slät panel; missionshus från 1924, av trä rödfärgad locklistpanel med vita hörn och omfattningar, absid, tvåkupigt rött tegel; invändigt finns den ursprungliga bänkinredningen och balustraden bevarade.

87. Helgabo 1:3. Ensamliggande f.d. bondgård; bostadshus av timmer i 1 ½ våning, från 1800-talets början, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, knutlådor, sadeltak med röda tvåkupiga betongpannor; bodbyggnad av knuttimmer i 1 våning, rödfärgad locklistpanel.

88. Mulseryds hembygdsgård (Jära Södergård 2:7). F.d. gästgivaregård från 1840-talet, men platsen har anor som gästgiveri sedan 1600-talet, byggnaderna nyligen inköpta av hembygdsföreningen och håller på att iordningställas och renoveras till hembygdsgård; bostadshuset uppfört på 1840-talet av timmer i 2 våningar, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, sadeltak med rött tvåkupigt tegel; bodbyggnad från samma tid, av timmer, rödfärgad, brädtak, tjärat.

I hembygdsföreningens disposition finns vidare Jära vattensåg som är belägen strax öster om föregående vid åns östra strand, uppförd 1862 på platsen av Malkom Hamilton, sågen restaurerades 1966-67.

89. Röksberg 1:19. F.d. säteri. Huvudbyggnad av timmer i 2 våningar från 1800-talets mitt, gul locklistpanel med bruna omfattningar, våningsband, rött tvåkupigt tegel på sadeltak; flygelbyggnad från troligen 1700-talet, 1 ½ våning, rödfärgad locklistpanel, diagonalspröjsade fönster i övervåningen, sadeltak med rött tvåkupigt tegel.

MÅNSARPS SOCKEN, områden

33. Månsarps kyrkby

Fastigheter; Månsarps kyrka, kyrkogården, Månsarp 1:34, Månsarp 1:60, Månsarp 1:185, samt den gamla kyrkogården på samfälligheten V om 1:185.

Beskrivning: Öppet flackt odlingslandskap med åkrar och ängar. Byn domineras av Månsarps kyrka, nygotisk stenkyrkobyggnad från början av 1850-talet. Den består av ett enskeppigt långhus och ett högt västtorn med lanternin och en genombruten spira, vitputsad.

Intill kyrkan ligger ett bostadshus av trä från 1895, 1 ½ våning, gul liggande fasspontpanel. Mittemot kyrkan ligger en skolbyggnad av trä från 1896, 1 våning, gul liggande och stående fasspontpanel med vita hörn och omfattningar, förstukvist, frontespis.

Månsarp 1:185 har bostadshus av timmer i två våningar från 1800-talets mitt, sexdelad plan, vit locklistpanel, bodbyggnad av timmer i 1 våning och klädd med locklistpanel, rödfärgad.

Väster om Månsarp 1:185 är den gamla kyrkogården belägen där äldre kyrkobyggnader funnits, kyrkogården omges av en stenmur, gravstenar finns kvar.

Tidigare utredningar: Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för Nordvästra och Sydvästra bandet, Jönköpings läns museum 1978.

Säkerställanden: Stor restriktivitet mot förändring av byggnaderna. Stor restriktivitet mot och anpassningskrav på eventuellt tillkommande bebyggelse. För kyrkan gäller kulturminneslagen 1988:950, kap. 4. Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

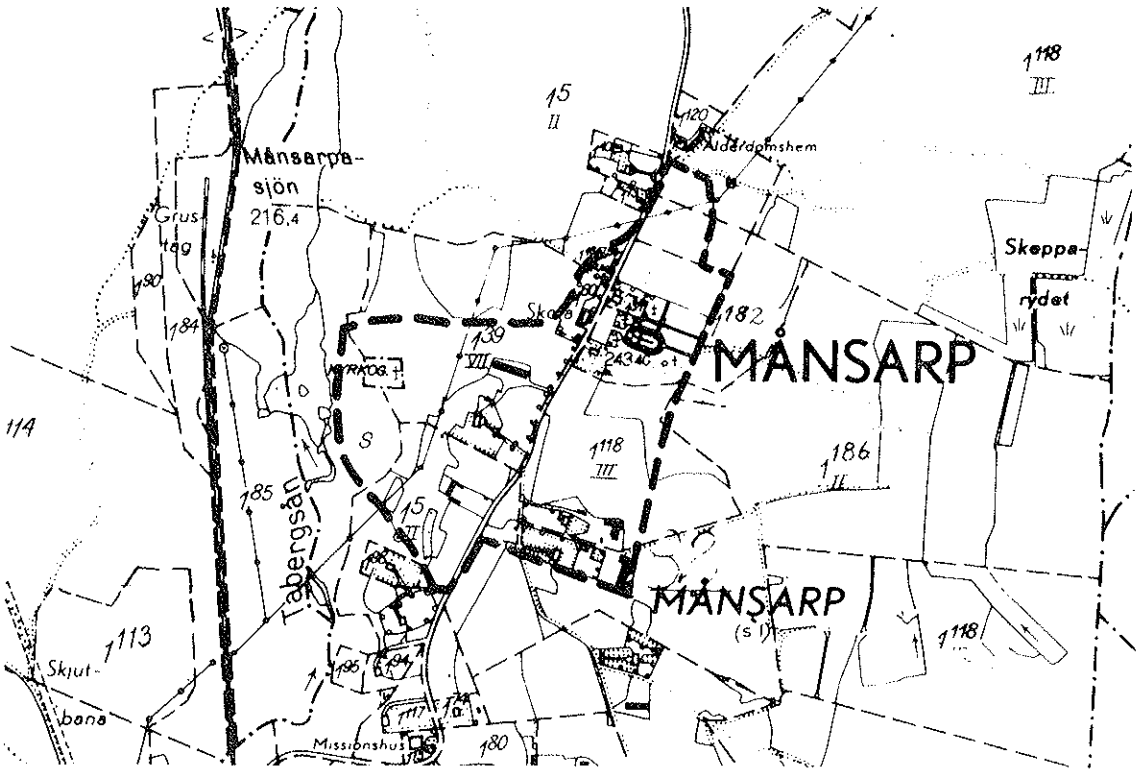

34. Månsarps södra masugnsplats med Renstorps masugn

Beskrivning: Området är beläget kring Tabergsån vid Vederydssjöns norra ände. Vid ån och kring sjöns nordspets finns ruiner och lämningar av anläggningar som hört till bergshanteringen. Månsarps södra masugn priviligerades 1618 och uppfördes 1619. Sista blåsningen ägde rum 1885 och åren 1917-18 revs masugnen. Av denna återstår masugnens nedre del, rester av dammanläggningar, slagghögar m m. Söder om denna låg Renstorps masugn som priviligerades 1618 och uppfördes 1672 på Södra Hammarens plats. 1830-38 flyttades den till Taberg. Den Södra Hammaren priviligerades och uppfördes 1618 men flyttades 1673 till Hörle. Av dessa anläggningar finns idag rester av grunder, dammanläggningar och slagghögar m m. Det föreslagna området utgör ett viktigt industrihistoriskt dokument för bergshanteringen inom Tabergs bergslag.

Tidigare utredningar: Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för Nordvästra och Sydvästra bandet, Jönköpings läns museum 1978.

Säkerställanden: Lämningarna efter bergshanteringen skyddas enligt kulturminneslagen 1988:950, kap. 2 (om fornminnen). Vårdplan föreslås upprättad för området.

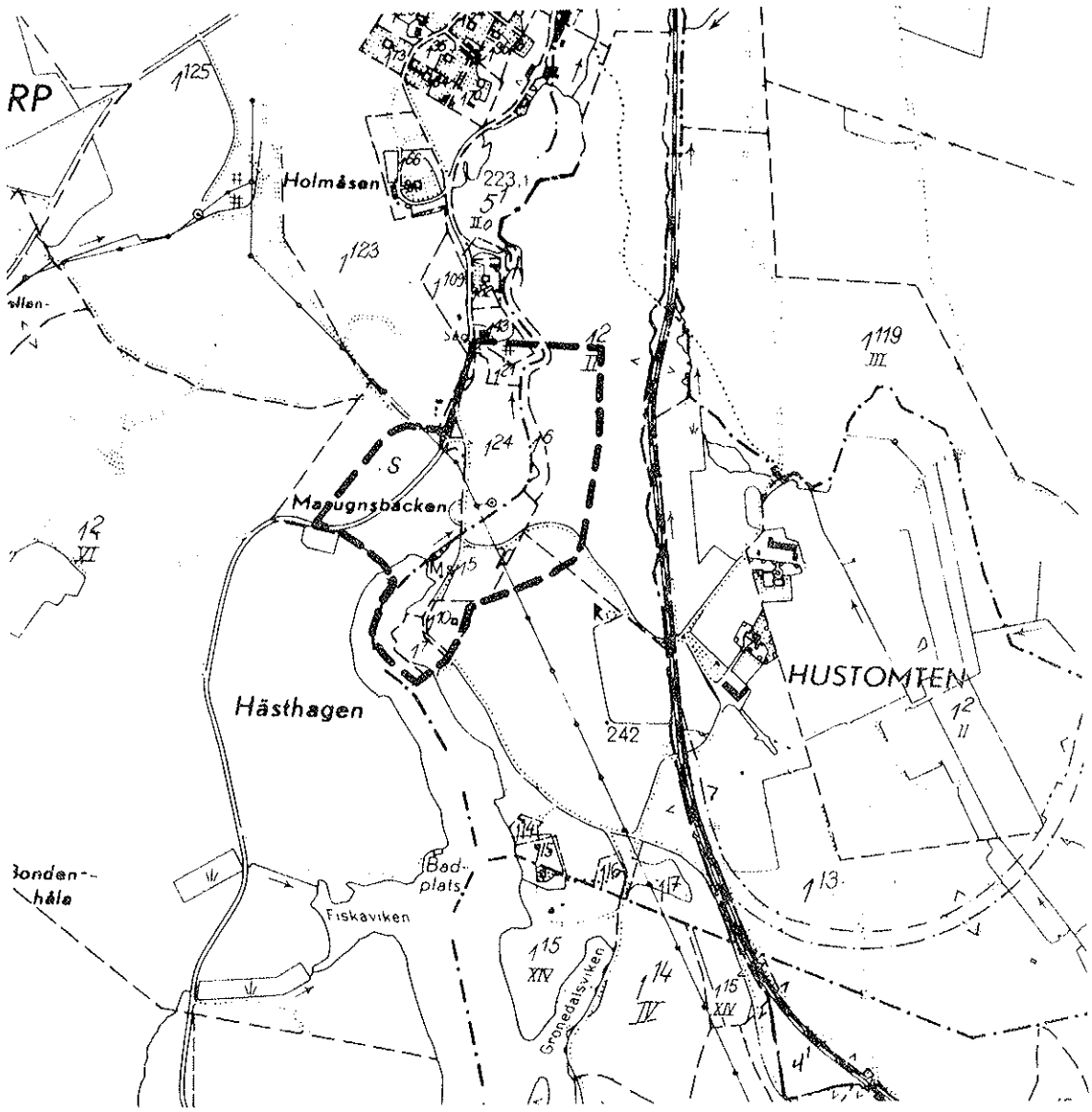

35. Boeryd

Fornlämningar: RAÄ nr 25, 27

Beskrivning: Fornlämningsområde bestående av två stengravfält från äldre järnålder. Båda gravfälten är belägna på flack mark i skogsmark. Det första gravfältet (nr 25) utgöres av 17 fornlämningar på en yta av 130 x 65 m: 1 rund stensättning med 8 m diameter och 0,5 m höjd, delvis övertorvad med i ytan talrika stenar, 0,1-0,2 m stora, i mitten en kistliknande byggnad, närmast oval, 1,6 x 0,9 m och 0,6 m djup, bestående av 4 stenblock, stensättningen omges av kantkedja.
Två treuddar som är 20 respektive 12 m i sida och 0,5 m höga, övertorvade med i ytan talrika stenar, båda treuddarna har vardera en större klumpsten i kantkedjan och har dessutom resta stenar i spetsarna. Domarringarna är 12 till antalet, 5 - 10 m i diameter och består av 5 - 9 resta stenar, 0,5 - 1,25 m höga. Dessutom finns 2 resta stenar, 0,9 respektive 0,7 m höga, möjligen kan dessa tilhöra rester av förstörda fornlämningar.
Gravfältet restaurerades 1933.

Det andra gravfältet (nr 27) består av 7 domarringar på ett område på 40 x 20 m, 5 - 9 m i diameter och består av 4 - 9 klumpstenar och liggande stenar. Flera stenar ligger i oordning och några saknas. Möjligen kan några formationer av stenar härröra från en annan fornlämningstyp än domarringar.

Säkerställanden: Se inledning.

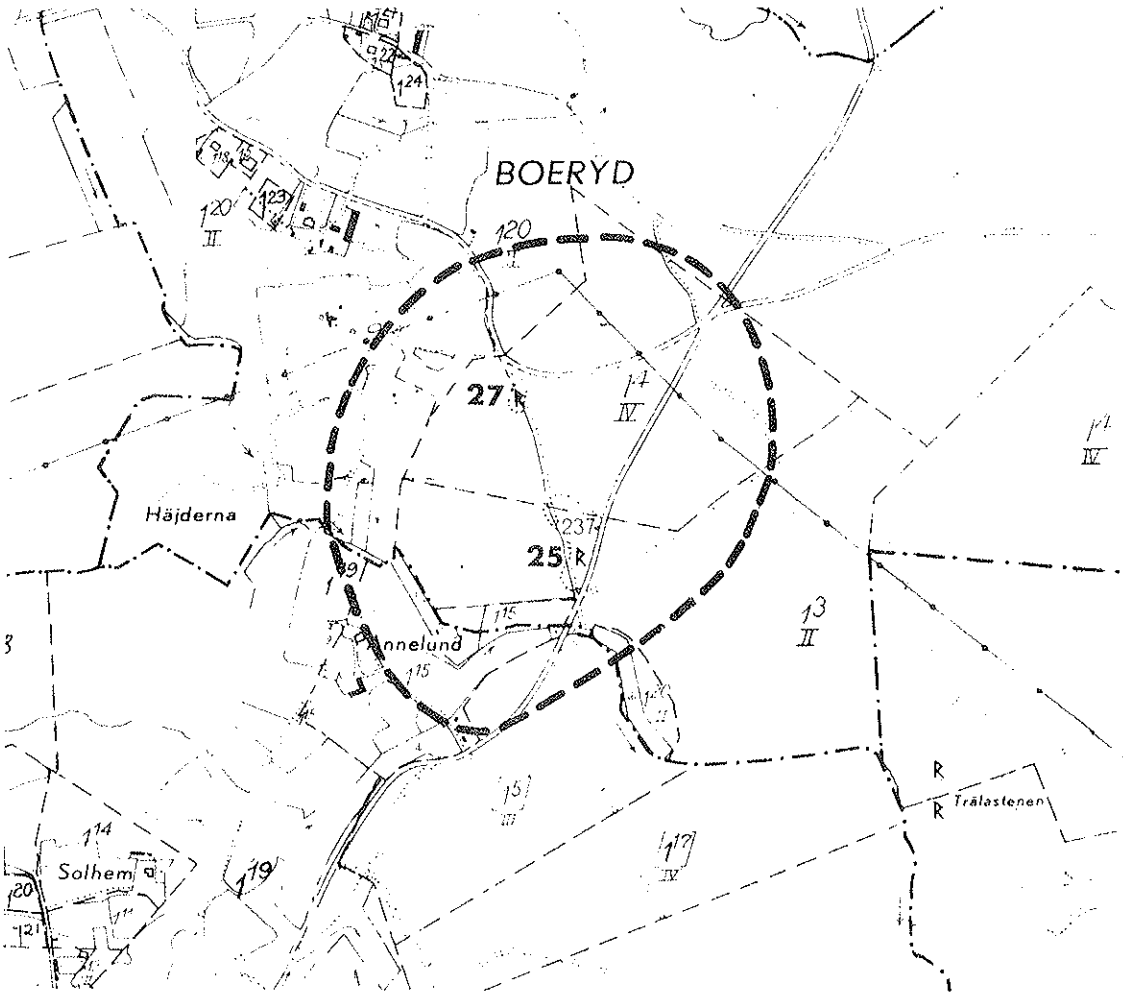

36. Röshult 1:1A, del av

Fornlämningar: Nr 52, 53, 54.

Beskrivning: Området ingår som en del i större område för Vaggeryds kommun. Fornlämning nr 52 utgöres av ett röse, 12 m i diameter och 0,8 m högt och har en mittgrop. Nr 53 är ett gravfält på 70 x 40 m yta innehållande 8 stycken fornlämningar varav 2 st är rösen, det ena ringformigt och är 35 m i diameter med en 5 - 7 m bred och 1,6 - 2 m hög stenvall, det andra är 9 m i diameter. Övriga 6 fornlämningar är domarringar 7,5 - 12 m i diameter. Nr 54 är en treudd med 22 m sida, delvis övermossad, och har i mitten en rest häll.

Säkerställande: Se inledning. Riksintresse.

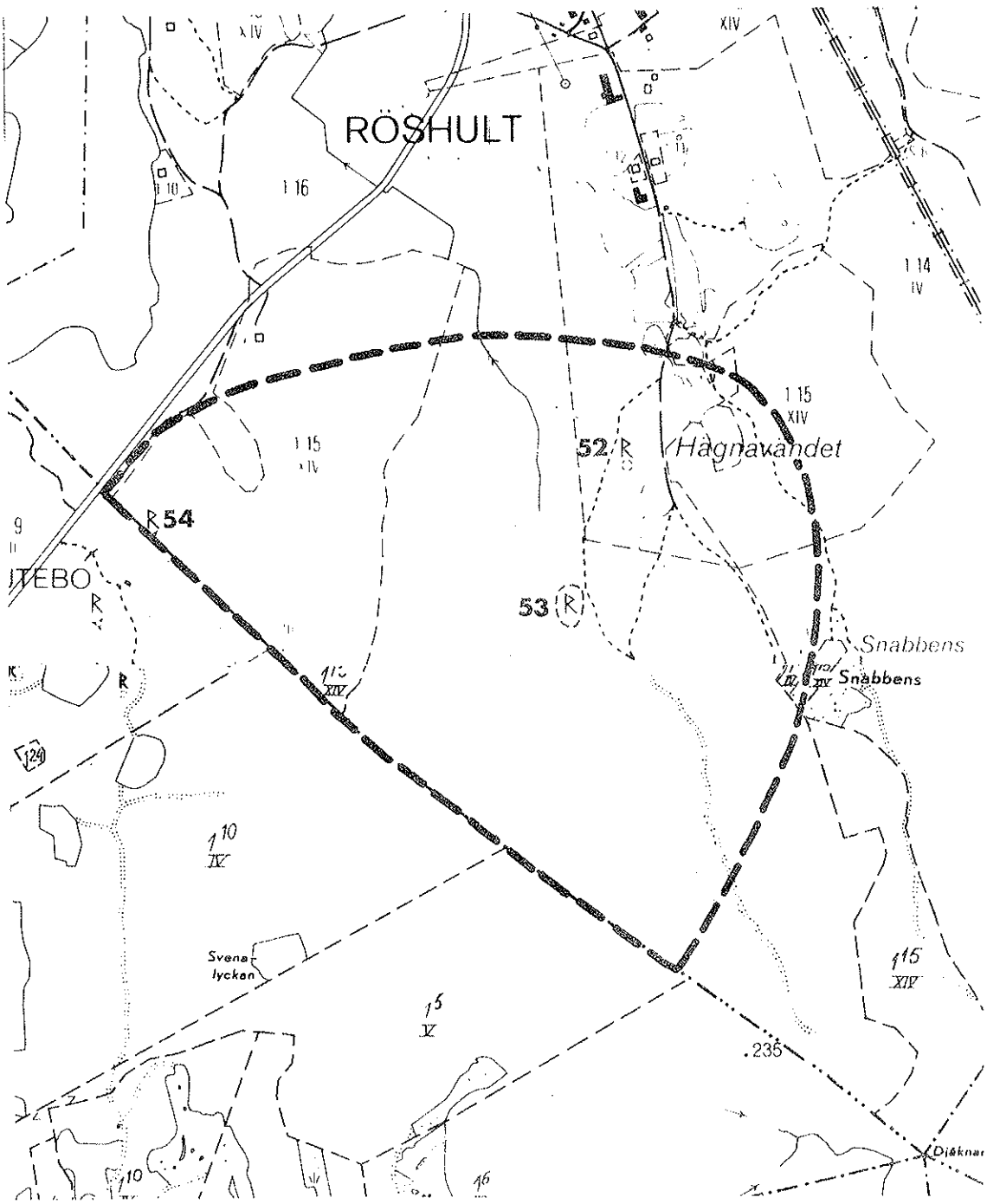

37 Tabergsområdet med Kåperyd

Fornlämningar: RAÄ nr 28, 31, 66 - 90.

Fastigheter: Taberg, Kåperyds by.

Beskrivning: Det föreslagna området begränsas i norr av Tabergs samhälle i öster av Tabergsån, i väster av vägen till Kåperyd och i söder av Kåperydsdammen.

Taberg eller "Berget" utgör den näst högsta punkten i kommunen med sina 343 m ö h. Isolerat höjer det sig omkring 140 m över den omgivande terrängen. Mot öster och söder stupar berget brant, delvis lodrätt medan det mot norr och väster är mera långsluttande.

Av mycket stor betydelse för Taberg blev brytningen av malm. Bergshantering torde ha förekommit mycket tidigt men säkra belägg inom området saknas före 1490. Brytning och bearbetning av malmen började organiseras på 1600-talets början som i mellan-Sverige. Masugnar, hammarsmedjor och valsverk uppfördes. Under 1700-talet utvidgades bergsmännens privilegier och ytterligare anläggningar tillkom. Tabergs bergsbruk fick stor betydelse för hela nordvästra Småland. Under 1800-talet fortsatte bergsbrukets utveckling. Mot slutet av 1800-talet uppstod en lågkonjunktur som nådde sitt bottenläge 1887. Anläggningar lades ned och byggnaderna fick förfalla eller revs. Den sista masugnen "Söre masugn" revs 1917. Strax efter andra världskriget återupptogs driften för att helt avslutas 1955.

I anslutning till berget fanns en rad anläggningar, bl a Månsarps norra masugn från 1618, nedlagd 1869, och Sandseryds masugn öster om ån vid Tabergs fot, från 1618, riven på 1890-talet. Vid Kåperydsdammens norra ände finns rester efter en masugn.

Inom gruvområdet på bergets västra och södra sidor finns förutom de stora kratrarna ett flertal områden med stollar, gruvhål (skärpningar) med malmupplag, kolbottnar, kojruiner, dagbrott samt tre husgrunder efter en bergsmansgård (strax N om nuvarande Ungdomsborgen).

Området söder om Taberg med Kåperyds by består av ett närmast byn öppet småkuperat betes- och odlingslandskap med omgivande barr- och blandskog. Kåperyds by består av 4 gårdar som ligger på rad. Av mangårdsbyggnaderna utgöres två av knuttimrade parstugor i två våningar från 1800-talets mitt, gul respektive röd locklistpanel med vita knutar och omfattningar, rött tvåkupigt respektive enkupigt tegel; den norra gården står öde idag, bostadshus av knuttimmer i två våningar från slutet av 1700-talet, typ enkelstuga, locklistpanel, har varit rödfärgad, knuttimrad bod, rödfärgad, hör till gården; bostadshuset på den södra gården utgöres av 1 ½ vånings hus av trä från 1876, vit locklistpanel med mörka omfattningar, förstukvist med lövsågeriarbete, frontespis; ekonomibyggnaderna är av varierande ålder, trä, rödfärgade.

Fornlämning nr 31, vid avfarten mot Kåperyd, utgöres en närmast oval stensättning, 10 x 3,5 m och 0,3 m hög, övermossad, i västra änden en rest sten, 0,45 m hög, samt i mitten en rest sten, 1 m hög.

Fornlämning nr 28, väster om Kåperyds by, utgöres av ett gravfält, 35 x 15 m, betår av 7 kvadratiska stensättningar som i huvudsak är belägna i en rad, 4 - 5 m i sida och består av 4 hörnstenar. Flertalet stensättningar har gemensamma hörnstenar. 3 domarringar varav 2 är 6 m i diameter och består av 7 respektive 5 klumpstenar, den tredje domarringen är 2 - 3 m i diameter och har 6 klumpstenar och 1 sten i mitten.

Nr 66-90 har direkt anknytning till bergshanteringen, gruvhål, stall, dagbrott och malmupplag.

Tidigare utredningar: Riksintresse i Fysisk riksplanering 1973; Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för Nordvästra och Sydvästra bandet, Jönköpings läns museum 1978. Specialinventering av själva berget Taberg, Raä, 1982.

Säkerställande: För Kåperyds by, stor restriktivitet mot förändring av byggnader med ursprunglig karaktär. Tillkommande bebyggelse bör endast medges - och då med anpassningskrav - om den tillgodoser befintligt jordbruks behov.

För Kåperyd gäller landskapsskyddsförordnande enligt naturvårdslagen. Område av riksintresse. Rester efter gruvdriften och bergshanteringen skyddas enligt kulturminneslagen 1988:950, kap. 2 (om fornminnen). Samma gäller de fasta fornlämningarna. Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

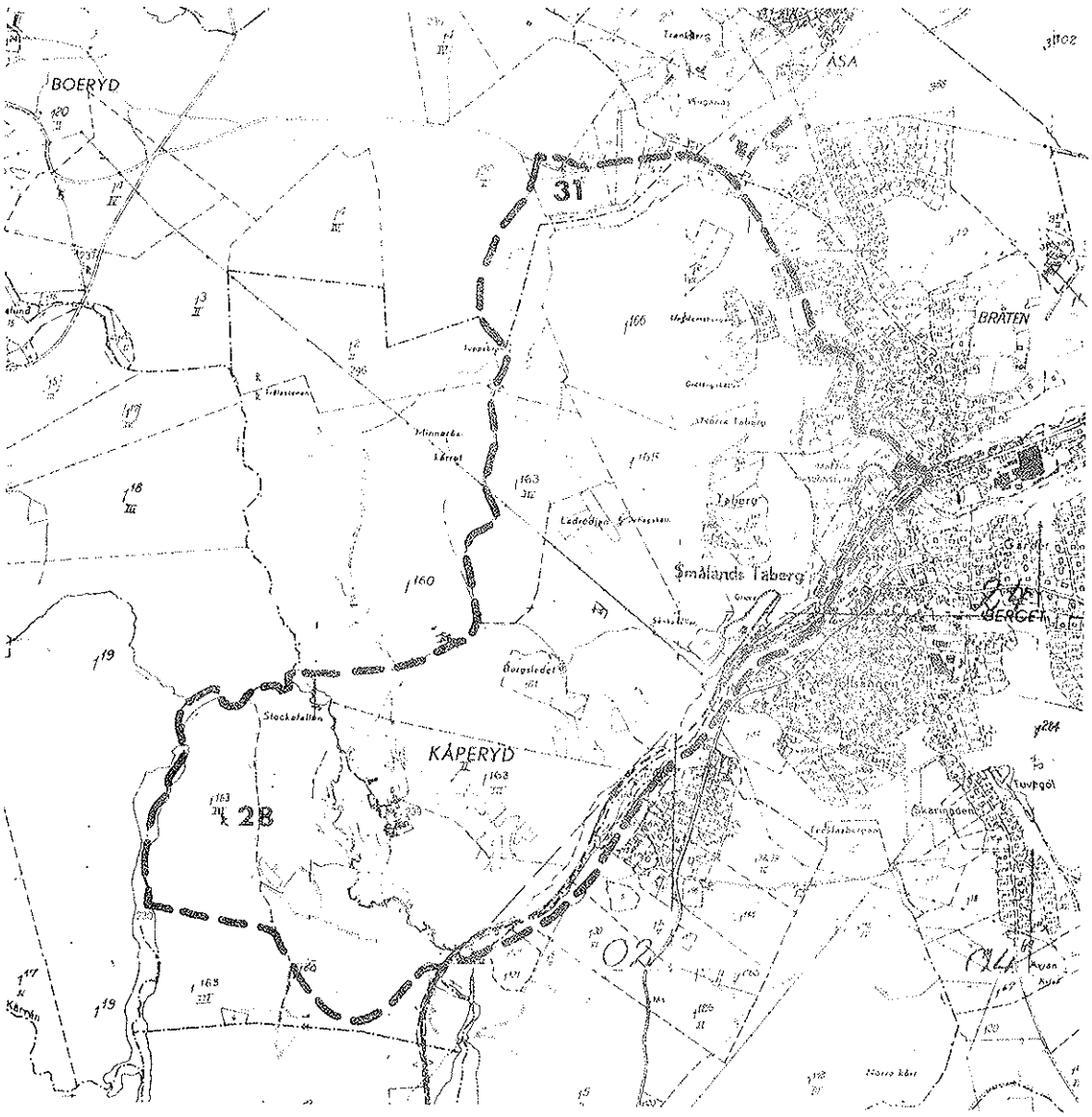

MÅNSARPS SOCKEN, objekt

TABERGS TÄTORT

92. **Bråten 1:1, Bråtens gård.** F d bergsmansgård, 2-vånings knuttimrad parstuga, rödfärgad locklistpanel med vita knutlådor och omfattningar, rött enkupigt tegel, troligen uppförd på 1840-talet; loftbod av knuttimmer i 2 våningar, rödfärgad locklistpanel på gavlar och baksida, enkupigt rött tegel, från 1700-talets mitt; ekonomibyggnader av trä, rödfärgade, från 1700-talets mitt; ekonomibyggnader av trä, rödfärgade, från tidigt 1900-tal.

93. **Berget 1:57.** Bostadshus av trä i 1 ½ våning från omkring 1900, assymetrisk villa, fjällpanel på frontespis och övre delen av väggarna, grå målad, övrigt blå fasspontpanel, tornbyggnad i ena hörnet, glasad veranda i 2 våningar mot gatan, lövsågeriarbete på vindskivor och takfot, tvåkupigt rött tegel.

94. **Berget 1:86, Bergsgården.** Belägen i centrala delen av Taberg, består av huvudbyggnad med två flygelbyggnader, en f d bergsmansgård som på 1840-talet fick sitt nuvarande utseende i samband med flyttningen till sin nuvarande plats, gården har också tjänstgjort som disponentbostad för Tabergs yllefabrik. Manbyggnaden är ursprungligen från 1800-talets förra hälft, av knuttimmer i 1 våning med förhöjt mittparti som har pulpettak, reveterad, vitgrå puts, tegeltak; flygelbyggnaderna är också uppförda i timmer i 1 våning, ursprungligen från 1700-talets slut, reveterade med vitgrå puts, tegeltak.

95. **Berget 8:1, f d Turisthotellet.** Beläget i centrala Taberg invid järnvägen, uppfört 1896, av trä i 1 ½ våning, gul liggande och stående fasspontpanel med vita hörn och omfattningar, frontespis, röda tvåkupiga betongpannor.

96. **Bråten 1:11.** I tätort, villaområde, villa i 1 ½ våning från omkring 1900, gulbrun liggande fasspontpanel, tjärpapp på taket, dekorativt våningsband, inbyggd glasad veranda.

97. **Bråten 1:53.** Sydgötiskt hus, flyttat från Lidhult i Sunnerbo härad, ursprungligen uppfört på 1700-talet, av timmer, svarttjärat, vita omfattningar.

98. **Kåperyd 1:15, Tabergsskolan.** Skolbyggnad av trä i 1 ½ våning från omkring 1950, stensockel, gul liggande fasspontpanel med vita hörn och omfattningar, rött tvåkupigt cementtegel. Intill finns en f d lärarbostad av trä från samma tid, gul liggande fasspontpanel med vita omfattningar, rödmålad falsad takplåt.

99. **Åsa 3:18, Tabergs hembygdsgård.** Anlades 1930 och har bl a följande byggnader: f d bergsmansgård från 1830-talet, flyttad 1935-36, parstuga i 2 våningar, knuttimrad, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar; som flyglar till Bergsmansgården ligger timrad bod- och drängstuga samt en enkelstuga i 2 våningar, rödfärgade; ladugård av rödfärgat liggtimmer från 1800-talets mitt; linbasta från 1800-talets mitt; benstamp från 1800-talets senare del.

100. Jordshult 1:2. Beläget i ett öppet, flackt odlingslandskap med åkermark. Mangårdsbyggnad av trä i 1 ½ våning från 1900-talets början, grå liggande och stående fasspontpanel, fyrluftsfönster med högt sittande tvärpost, inbyggd förstukvist, frontespis, rött tvåkupigt tegel; intill finns en timrad parstuga i 1 våning från 1800-talets andra hälft, rödfärgad locklistpanel med vita hörn och omfattningar, rött tvåkupigt tegel.

101. Röshult 1:1. Äldre mangårdsbyggnad av timmer i 2 våningar från 1800-talets mitt, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, förstukvist, rött taktegel.

102. Sjöhult 2:5. Beläget i ett svagt kuperat odlingslandskap med sluttning ned mot sjön Eckern. Mangårdsbyggnaden utgöres av 1 ½ vånings timrat bostadshus från omkring 1850, grå locklistpanel, övre halvvåningen har halvmåneformade fönster, vita omfattningar, förhöjt mittparti med pulpettak, tvåkupigt rött tegel; huset flankeras av två flygelbyggnader i 1 våning från ungefär samma tid, av timmer, grå locklistpanel, rött taktegel.

KÅPERYD 1:15, TABERGSSKOLAN, MÅNSARPS SOCKEN

JORDSHULT 1:2, MÅNSARPS SOCKEN

SJÖHULT 2:5, MÅNSARPS SOCKEN

Foto: Bo E. Karlson

NORRAHAMMARS SOCKEN

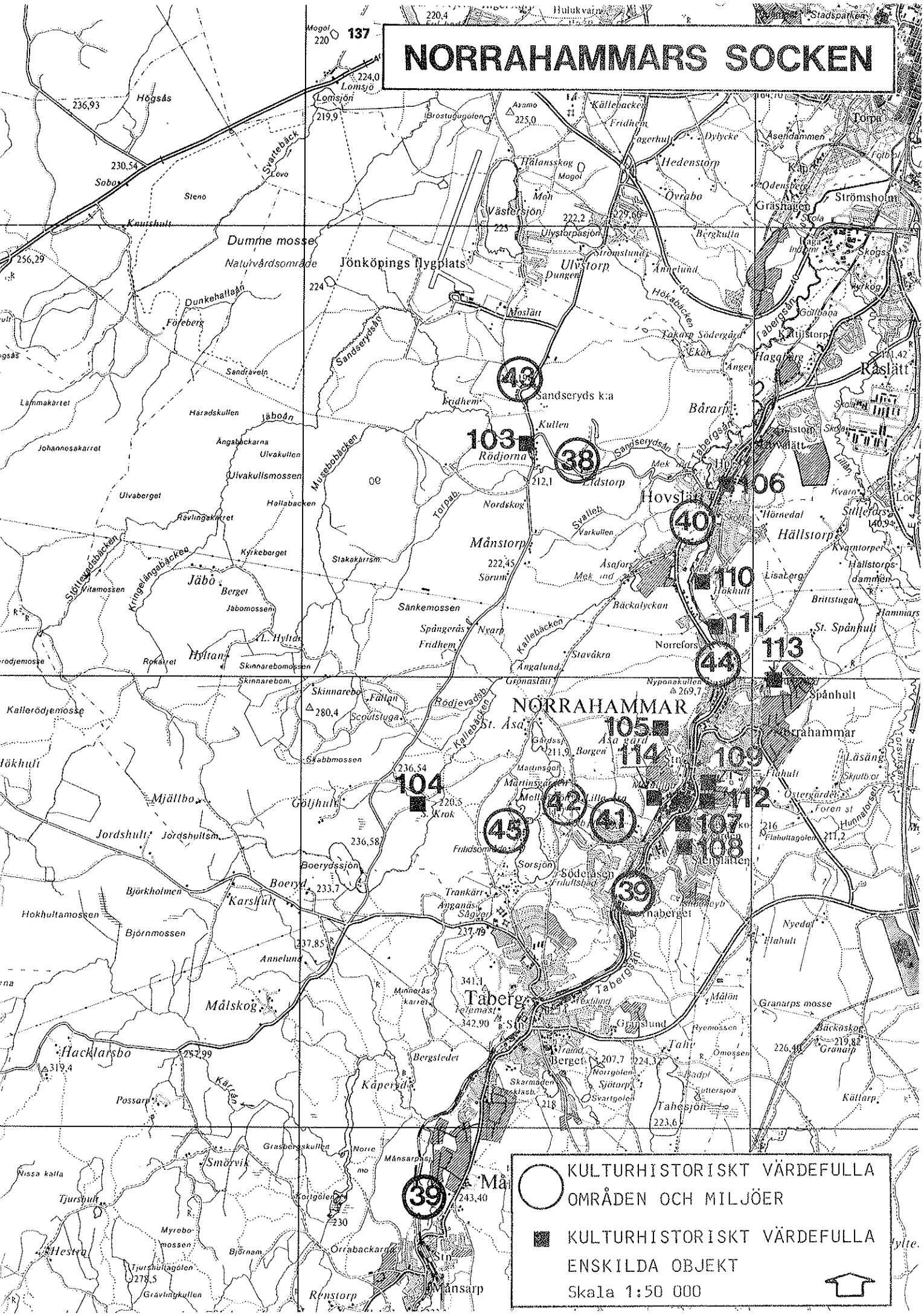

NORRAHAMMARS SOCKEN (inkl. f.d. Sandseryds sn) områden

38. Lidstorp

Fastigheter: Lidstorp 1:2, 1:3, 1:5.

Beskrivning: Lidstorps by ligger i ett öppet kuperat odlingslandskap med åker-och betesmark.

Bebyggelsen utgöres av 1 ½ - 2 vånings timrade manbyggnader av parstugetyp från 1800 - 1800-talets mitt, locklistpanel, två rödfärgade med vita knutar och omfattningar, ett med vitmålad panel; ekonomibyggnader är uppförda i liggtimmer från 1800-talets slut.

Tidigare utredningar: Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för Nordvästra och Sydvästra bandet, Jönköpings läns museum 1978.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändring av byggnader med ursprunglig karaktär. Stor restriktivitet mot och anpassningskrav på eventuellt tillkommande bebyggelse. Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

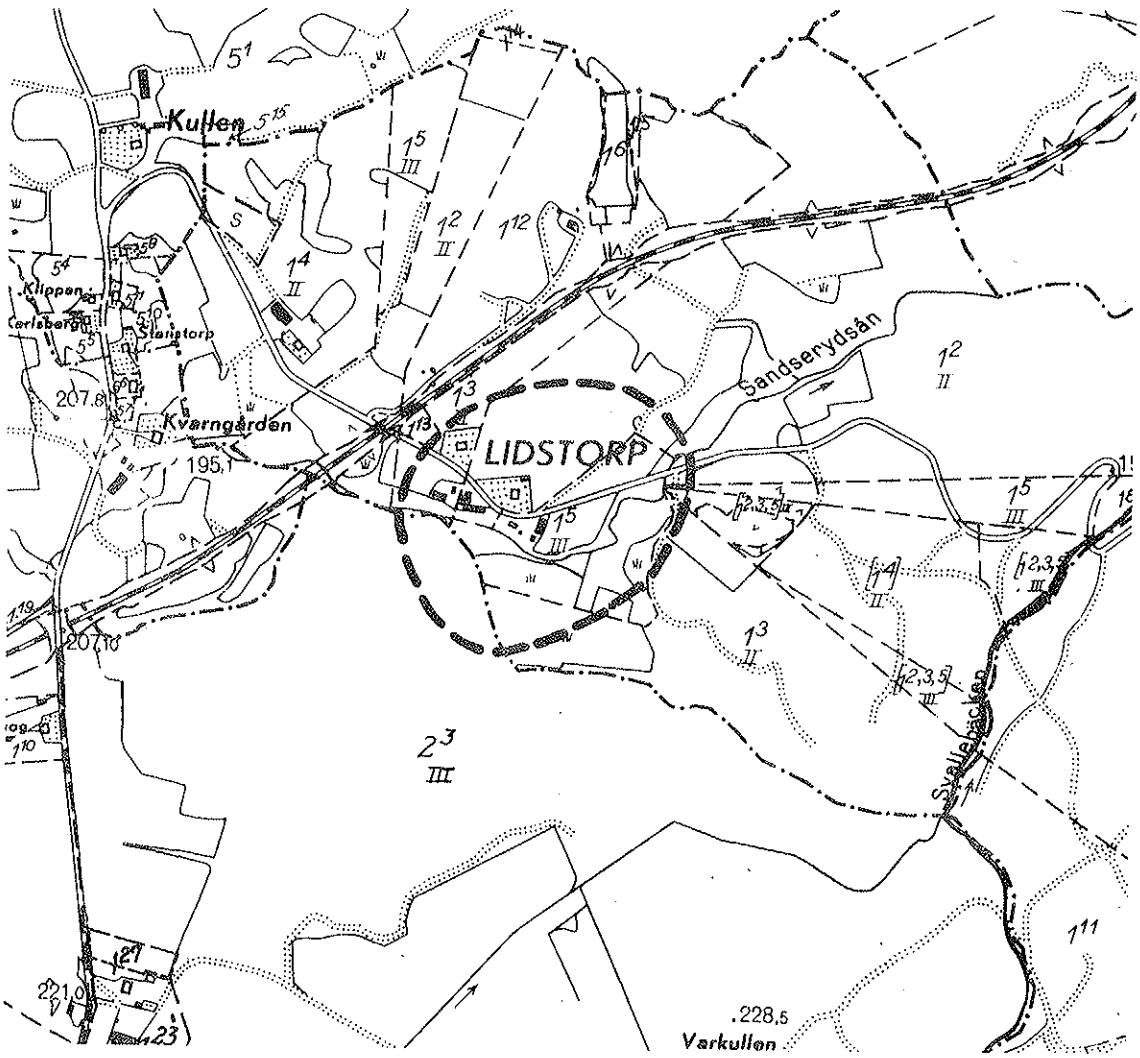

39. Tabergsdalen

Tabergsån leder sitt ursprung från Masugnsdammen, söder om Månsarps samhälle. Fallhöjden mellan Masugnsdammen och Munksjön är 140 meter.
Biflöden till Tabergsån är Kåperydsån, Kallbäcken, Sandserydsån och Lillån.
Redan under medeltiden var Tabergsån med biflöden utnyttjade för drift av masugnar, hammarsmedjor, kvarnar, benstampar m m.

Masugnsdammen-Vederydssjön

Regleringsdamm för vattenflödet i Tabergsån.

Månsarps södra masugn

C:a 100 meter nedströms från Masugnsdammen finns lämningar av damfäste och masugn efter Månsarps södra hyttelags masugn. 1618-1917.

Södra Hammaren var belägen på andra sidan av Tabergsån. Nedlagd 28 november 1672. Flyttad till Hörle 1673. På samma plats byggdes Renstorps södra masugn. Flyttad 1838-39 till Taberg. På platsen har även funnits sågverk.

Månsarps valskvarn

C:a 1 km nedströms från Masugnsdammen finns en kvardamm. Från 1300-talet finns handlingar om Renstorps kvarn på denna plats.
År 1938 revs den gamla kvarnen och ny uppfördes. Kvarnrörelsen upphörde 1962. Numera bostadshus. Kraftstation från första världskriget finns fortfarande kvar.

Huluhammar

Dammfäste med kanaler från tidigare hammare, (Hulu knipphammare) massafabrik, kraftstation och mekanisk verkstad. Kraftstationen nedlagd 1968. Byggnad med maskiner finns kvar. AB Huluhammars Bruk är i drift.

Kvarndammen

Nedströms Huluhammar ligger kvarndammen med dammfäste, kvarnbyggnad, kraftstationsbyggnad med avloppskanal. År 1924 byggdes en ny damm med trätub till kraftstation.

Sandseryds hyttelags masugnsdamm

Vid Tabergs fot byggdes på 1600-talet en damm för masugnsdrift som upphörde 1877. År 1893 lokaliserades Tabergs Maskinfabrik till platsen och en turbin för drift av verkstadsmaskiner installerades. Även en likströmsgenerator för belysning installerades.

Tabergs masugn - Herrugnen

Strax nedströms Sandseryds masugn låg Tabergs masugn, 1839-1888. Masugnen revs 1896. Tabergs Yllefbabrik uppförde här en vaddfabrik, "Schoddyn" som tog sin vattenkraft från masugnsfallet till en turbin med axelledningar och remtransmissioner samt till en generator för belysning i fabriken. Fabriksbyggnaden revs 1979. Avloppskanalen är igenfylld. Dammfästet finns kvar.

Månsarps norra hyttelags masugn

Strax nedanför vägbron över Tabergsån vid Bergets gård låg Månsarps norra hyttelags masugn som blåstes ned 1870. Spår av slagg, dammfäste och byggnader finns bevarade. Vattenkraften från dammen tillvaratogs 1904 av Tabergs Yllefabrik med turbin för maskindrift och elektrisk drift.

Lindhammar

År 1848 uppförde mästersmeden Johan Lindberg en manufaktursmedja nedströms ovan nämnda damm. Smedjan brukades några decennier. År 1892 köptes anläggningen av Tabergs Yllefabrik och 1893 anskaffades en turbin för fabriksdrift. 1914 ombyggdes verket till eldrift. År 1943 byggdes en större damm som även dämde in Norra Masugnsfallet. En 200 meter lång trätub byggdes från nya dammen till kraftstationen.

Mattesdammen

På 1870-talet byggde brukspatron J.W. Spånberg en 600 meter lång kanal från Lindhammaren till en damm strax söder om Tabergs Norre Hammaren. En massafabrik anlades där vattenverket Mattesgatan - Bergholmsvägen ligger idag. Driften vid massafabriken lades ned 1898. I anläggningen byggdes en kraftstation. Elkraften överfördes i en 1,5 km lång luftledning till Norrahammars Bruk. Kraftstationen flyttades 1912 - 13 till platsen för Tabergs Norre Hammaren.

Magnussonsdammen

Hålldamm för reglering av vattenflödet till Norrahammars Bruks kraftstationer nedströms Tabergsån.

Masmästaredammen

Samma funktion som ovanstående damm.

Tabergs Norre Hammaren

Anläggning från 1599. Smedjan revs 1912. Kraftigt dammfäste finns bevarat. Kraftstationen byggdes här 1912 i anslutning till järnboden. Vattenkraft togs i trätub från Mattesdammen. Järnbod och kraftstation revs 1984? Smedjan köptes 1870 av brukspatron Spånberg för plogtillverkning och manufaktursmide.

Grälebodammen

Från Tabergsån strax nedströms Tabergs Norre Hammare byggde J.W. Spånberg en 700 meter lång kanal till Grälebodammen som var belägen där Brodalsskolan nu finns. Vattenkraften drev ett träsliperi och massafabrik som byggdes 1882 där viadukten nu finns. Fallhöjden 13 meter. Verksamheten gav 1898 plats för en plogsmedja. 1898 - 1923. Kraftstation 1923 - 1953.

Norrahammars Bruk

År 1876 startade brukspatron J.W. Spånberg Norrahammars Bruk med gjuteri, smedja och mekaniska verkstäder. I samband med detta grävdes en 165 meter kanal till bruksdammen som låg strax söder om gjuteriet. Fallhöjden från dammen var 6 meter. Vattenkraften drog vattenhjul och turbin. Avloppskanalen var 300 meter. En kraftstation på bruksområdet var i bruk 1916 - 1945. Bruksdammen lades igen 1922 och kanalen 1961.

Massadammen - Brusahål

På Slättenområdet i Norrahammars norra del anlade J.W. Spånberg 1872 en träslipare och massafabrik som avvecklades 1906. Samma år byggdes en kraftstation med 300 meter trätub, svalltorn och 165 meter avloppskanal. Vid Slättenskolan låg Spånhults smedja och en kvarn.

Åsa Hulugårds hammare

Strax nedanför bostadsområdet Tallhöjden, väster om järnvägen, låg Åsa Hulugårds hammare för stångjärnssmide. Hammaren byggdes troligen 1709. Under åren 1860 - 1884 arrenderades smedjan av John Nilsson, Bössenisse, för tillverkning av jaktgevär och pistoler. Anläggningen drevs av 2 vattenhjul. År 1882 arrenderades anläggningen av brukspatron J.W. Spånberg varefter John Nilsson flyttade till Norrfos i Hovslätt.

Åsa Kvarn

Nedströms Åsa Hulugårds hammare låg Åsa Hulugårds qvarn som år 1858 arrenderades av Carl Johan Anderson. Lämningar efter kvarn, kvarnstuga och kanaler finns bevarade. Efter några år flyttade Anderson över sin verksamhet till en ny kvarn i Hulufors.

Hökhults kraftstation

Strax nedanför kvarnen anlades en kraftstation som den 11 maj 1896 togs i bruk av Munksjö AB. En kraftig damm byggdes som dämde över den äldre dammanläggningen. Vattenkraften togs genom en 200 meter kanal och 40 meter trätub. Avloppskanalen var 180 meter. Fallhöjden 15 meter. Endast fragment av avloppskanalen finns bevarat.

Hulu Qvarn

I mitten av 1800-talet byggde Carl Johan Anderson en ny kvarn strax nedströms Hökhults kraftstation. Verksamheten blev omfattande med daglig leverans av mjöl till Jönköping. År 1890 köptes kvarnen av brukspatron J.W. Spånberg. Av kvarnen finns endast grundstenarna samt rester av damfästet bevarat. Bostadshuset finns bevarat i stort sett oförändrat skick.

Hulufors Brittania Metallfabrik - Skeakvarna

År 1890 köpte ingeniör John Spånberg på Lilla Spånhult Hulu Qvarn för att starta rubricerade anläggning. Vid sidan av kvarnbyggnaden byggdes gjuteri, trådrageri, förnicklingsverkstad, mindre kraftverk och stickhyvel. Tillverkning av skedar, ljusstakar, bläckställ, cigarrfat m m av brittanniametall som var en legering av blandningen tenn, zink och koppar. Anställda var c:a 50 st. Verksamheten upphörde 1935.

Norrfors AB

År 1884 startade John Nilsson, Bössenisse, sin verksamhet som flyttades från Åsa Hulugårds hammare. Vattenkraft togs från en uppdämning vid Söderfors genom en sump till ett överfallshjul. Tillverkning från början jaktgevär och pistoler. Tidigare verksamhet på platsen har varit såg, benstamp, tillverkning av gångstolar, orglar och borstar. På platsen finns lämningar av en äldre stenbro som revs 1928.

Hofslets hammar

Vid nuvarande Holslätts hembygdsgård låg kronotorpet Hofslet och rubricerade hammare för stångjärn och hammarsmide. På platsen har även funnits såg, kvarn och mindre kraftstation. Vattenkraft togs från ån genom sump och tunnel. Siste kvarnägaren var Gilles Engström. Verksamheten upphörde 1953.

Säkerställande: Lämningarna efter de olika verksamheterna utmed Tabergsån registreras som fasta fornlämningar. Bevakning vid bygglov.

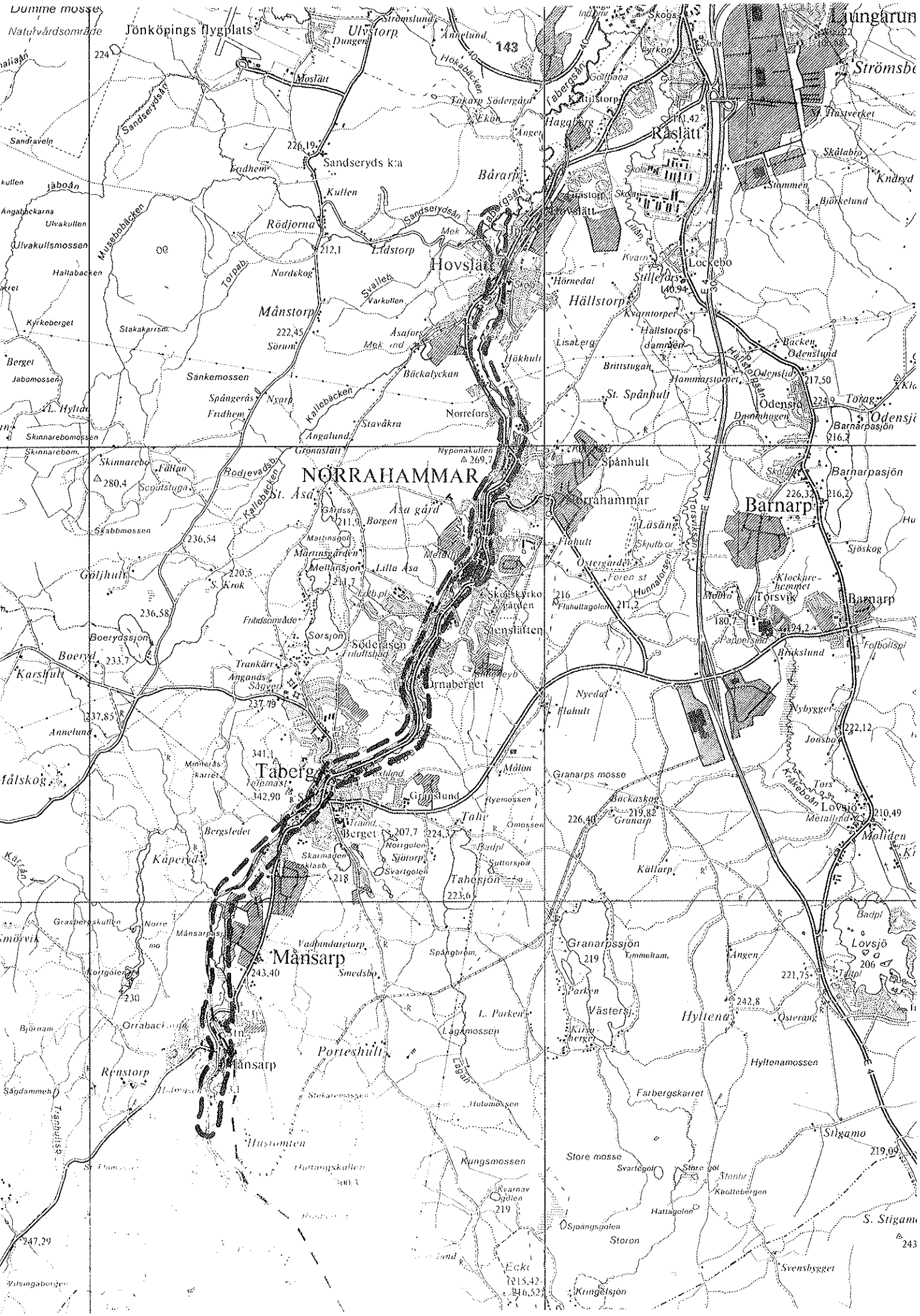
Dumme mosse
Naturvårdsområde
Jönköpings flygplats
Ulvstorp
Dungen
Strömslund
Ännelund
143
Höksbäcken
Mosslätt
Sandseryds kyrka
Sandseryds
Sandsveln
Jaboån
Ulvakullen
Ulvakullsmossen
Musebobäcken
Hallabacken
Kyrkeberget
Berget
Jabomossen
Rödjorna
Kullen
Lidstorp
Nordskog
Torpåb.
Svalleb.
Varkullen
Månstorp
Sörum
Stakakarrsm.
Sänkemossen
Spångerås
Frudhem
Nyarp
Kallebäcken
Ängalund
Stavåkra
Norrefors
Bäckalyckan
Hökhult
Asafors
Mek. ind.
Hovslätt
Tabergsån
Bårarp
Sandserydsån
Mek. ind.
Tokarp Södergård
Vkon
Ängen
Golfbana
Kattilstorp
Hagaberg
Räslätt
Skola
Kvarn
Lillån
Lockebo
Stillefors
Hörnedal
Hällstorp
Kvarntorpet
Hällstorps-dammen
Lisaberg
Brittstugan
Hammarstorpet
St. Spånhult
Odensjö
Dammhagen
Odenslund
Bäcken
Hällsjö-ån
Barnarpsjön
Skinnarebomossen
Skinnarebom.
Skinnarebo
Fällan
Scoutstugan
Rodjevadsb.
Kallebäcken
NORRAHAMMAR
St. Åsa
Åsa gård
Borgen
Mattinsgård
Mårtinsgården
Mellansjön
Lilla Åsa
Skabbmossen
Göljhult
S. Krok
Boerydssjön
Boeryd
Karshult
Trankärr
Ängnäs
Sågen
Annelund
Mårtenäs karret
Taberg
Telemast
Grönslund
Ryemossen
Tahe
Omossen
Bergsledet
Berget
Norrgolen
Sjötorp
Svartgolen
Badpl
Suttersjön
Tahesjön
Käperyd
Skarmaden
Grasbergskullen
Norre mo
Mårsarpsj.
Vadhundaretorp
Spångbrom.
Smedsbo
Mårsarp
Kortgolen
Orrabacken
Björnam
Porteshult
Renstorp
Sågdammen
Tanhultsb.
Husstomten
Hattangskullen
Kungsmossen
Ryarnav
Ogden
Ecke
Kringelsjön
Spånhult
Norrahammar
Läsäng
Flahult
Östergården
Hunnatorsen
Flahuttagolen
Skolkyrkogården
Stenslätten
Ornaberget
Nyedal
Hahult
Granarps mosse
Backaskog
Granarp
Källarp
Granarpssjön
Lommeltam.
Parken
L. Parken
Lagomossen
Lagan
Hulumossen
Stekaremossen
Kirseberget
Hyltena
Hyltenamossen
Fatbergskarret
Stigamo
Store mosse
Svartegol
Storegol
Knottebergen
Hattagolen
Sjoängsgolen
Storon
Svensbygget
Barnarp
Barnarpsjön
Torsvik
Klockare-hemmet
Papperssm.
Brukslund
Fotbollspl
Nybygget
Jonsbo
Lovsjö
Metallnd.
Moliden
Badpl
Lovsjö
Tors
Kåkeboån
Ängen
Österang
Sjöskog
Skjutbor
Hunna
Mölna
Mälon
Gränsbyb.
Ryd
Ängen
Ströms
Hagaberg
Kattilstorp
Golfbana
Skogs
Ljungarun
Hästverket
Skålabro
Knäryd
Stommen
Björkelund
Odensjö
Tåg
Odensjö
Barnarpsjön
Fällan
Skola
Kyrkogården
Ängen
Tokarp Södergård
Vkon
Sandseryds kyrka
Bårarp
Hovslätt
Räslätt
Lockebo
Hällstorp
Odensjö
Barnarp
Torsvik
Lovsjö
Mårsarp
Hyltena
Stigamo
S. Stigam
Svensbygget
Storon
Kungsmossen
Porteshult
Renstorp
Husstomten
Fatbergskarret
Hyltenamossen
Granarpssjön
Granarp
Backaskog
Granarps mosse
Mälon
Ornaberget
Stenslätten
Sörsjön
Söderåsen
Friluftsbad
Friluftsområde
Trankärr
Ängnäs
Sågen
Taberg
Telemast
Grönslund
Ryemossen
Tahe
Omossen
Berget
Norrgolen
Sjötorp
Svartgolen
Badpl
Suttersjön
Tahesjön
Käperyd
Skarmaden
Bergsledet
Mårtenäs karret
Mårsarp
Vadhundaretorp
Spångbrom.
Smedsbo
Kortgolen
Orrabacken
Björnam
Renstorp
Sågdammen
Tanhultsb.
Husstomten
Hattangskullen
Kungsmossen
Ryarnav
Ogden
Ecke
Kringelsjön
Spånhult
Norrahammar
Läsäng
Flahult
Östergården
Hunnatorsen
Flahuttagolen
Skolkyrkogården
Stenslätten
Ornaberget
Nyedal
Hahult
Granarps mosse
Backaskog
Granarp
Källarp
Granarpssjön
Lommeltam.
Parken
L. Parken
Lagomossen
Lagan
Hulumossen
Stekaremossen
Kirseberget
Hyltena
Hyltenamossen
Fatbergskarret
Stigamo
Store mosse
Svartegol
Storegol
Knottebergen
Hattagolen
Sjoängsgolen
Storon
Svensbygget
Kungsmossen
Ryarnav
Ogden
Ecke
Kringelsjön

Norrahammar

40. Villaområde i Hovslätt

Fastigheter: Hökhult 2:7, 2:8, 2:12, 2:15, 2:17, Hålan 1:12, Röret 1:20.

Beskrivning: Området är beläget i tätortsmiljö vid Tabergsån. Bebyggelsen utgöres av trähus från 1900-1910 och utgör en rest av den tidiga villabebyggelsen i Hovslätt. Bostadshusen har lite assymetrisk form, 1 - 1 ½ våning, ljusa färger på liggande fasspontpanel. Uthusen är av trä klädda med rödfärgad locklistpanel med vita omfattningar och hörn. Vid Kallbäcken ligger ett gammalt elverk för likström från 1918, uppfört i grått cementtegel, 1 våning, täckt med rött tvåkupigt tegel; invändigt vitputsade släta väggar, betongplattor på golvet i olika färger och mönster lagda som en fris utmed väggarna; vidare finns komplett maskineri bevarat. Dåvarande Ängsfors snickerifabrik byggde det och försåg fabriken och en del hus i samhället med ström. Driften upphörde 1968.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändring av byggnaderna. Skyddsbestämmelser i detaljplan.
Fråga väckt om byggnadsminnesförklaring av elverket.

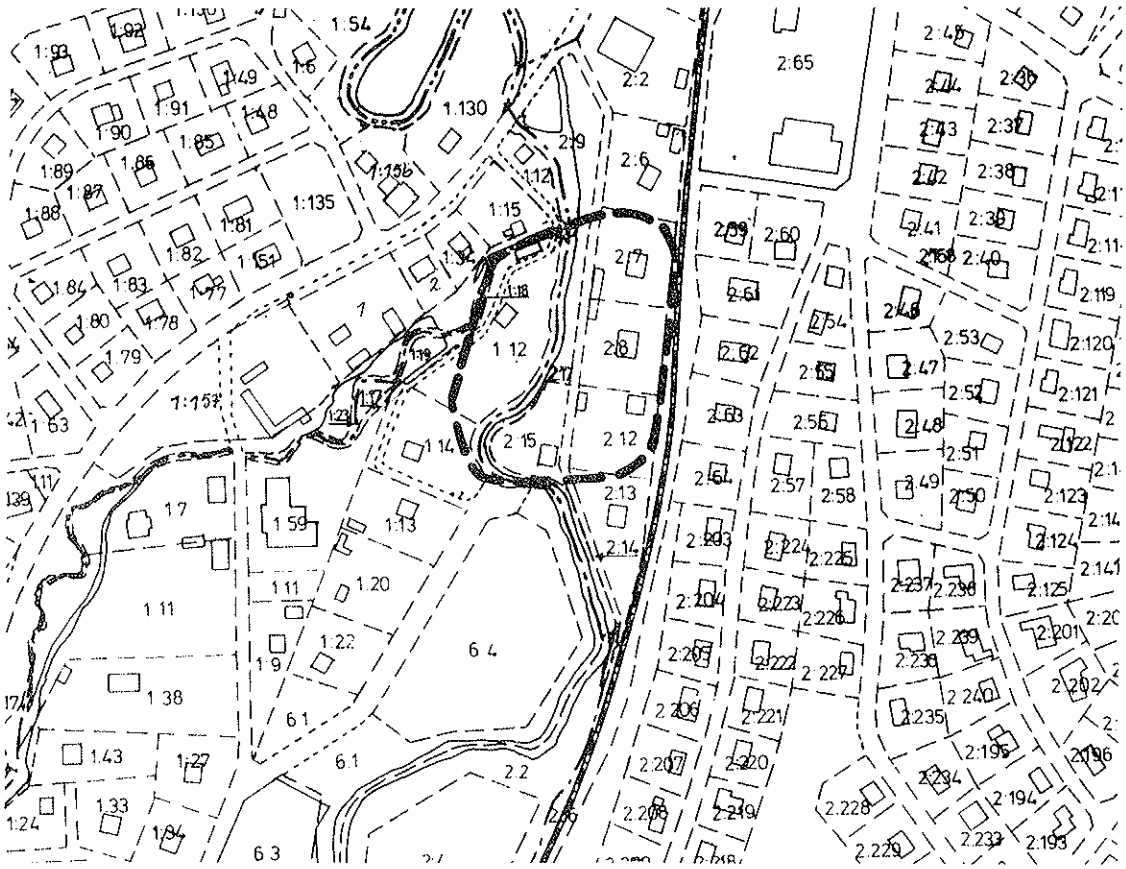

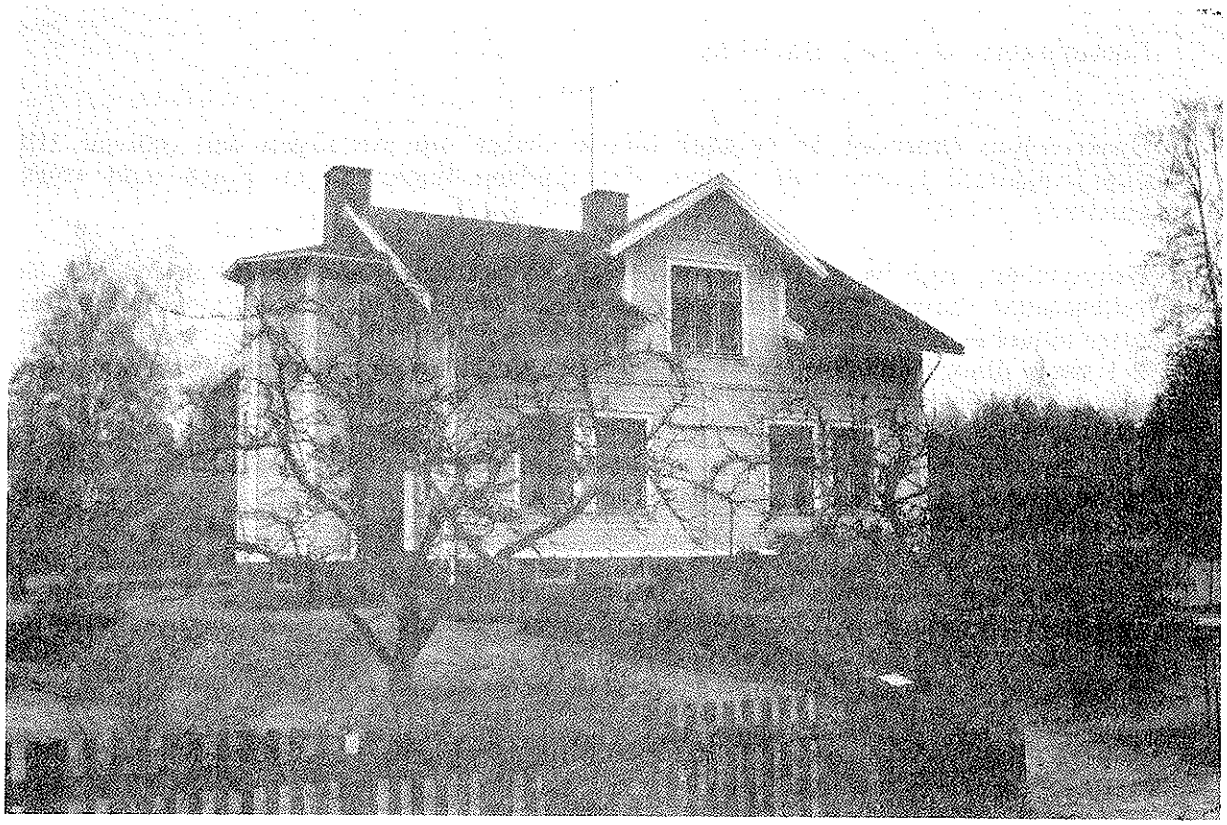

HOVSLÄTT, HÖKHULT 2:7, NORRAHAMMARS SOCKEN

41. Höggärdet

Fastigheter: Åsa Lilla 3:186.

Beskrivning: Området är beläget längst väster om järnvägen och gränsar till åkerbruksmark i norr och väster. Bebyggelsen ligger på en platå med stark sluttning i söder och kantas av björkbestånd.

Bebyggelsen utgöres av radhus placerade så att de tillsammans kringgärdar en rektangulär öppen plats. Varje radhuslänga utmed långsidorna innehåller 6 hus eller lägenheter i 2 plan, medan kortsidornas hus innehåller vardera 4 lägenheter, 2 i varje plan. Byggnaderna är klädda med locklistpanel, målade i rött och gult och grått. Taken är täkta med rött tvåkupigt tegel.

Den öppna platsen har gräsytor med kalkstens- och grusgångar, rabatter bevarade. En rektangulär springvattendamm har funnits mitt i området, dock igenfylld med grus idag.

Området uppfördes och iordningställdes av Norrahammars Bruk på 1940-talets första hälft för sina tjänstemän och arbetare. Ett utmärkt och välbevarat bostadsområde från funktionalismens tidevarv.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändring av byggnaderna. Tillkommande bebyggelse bör ej medges.

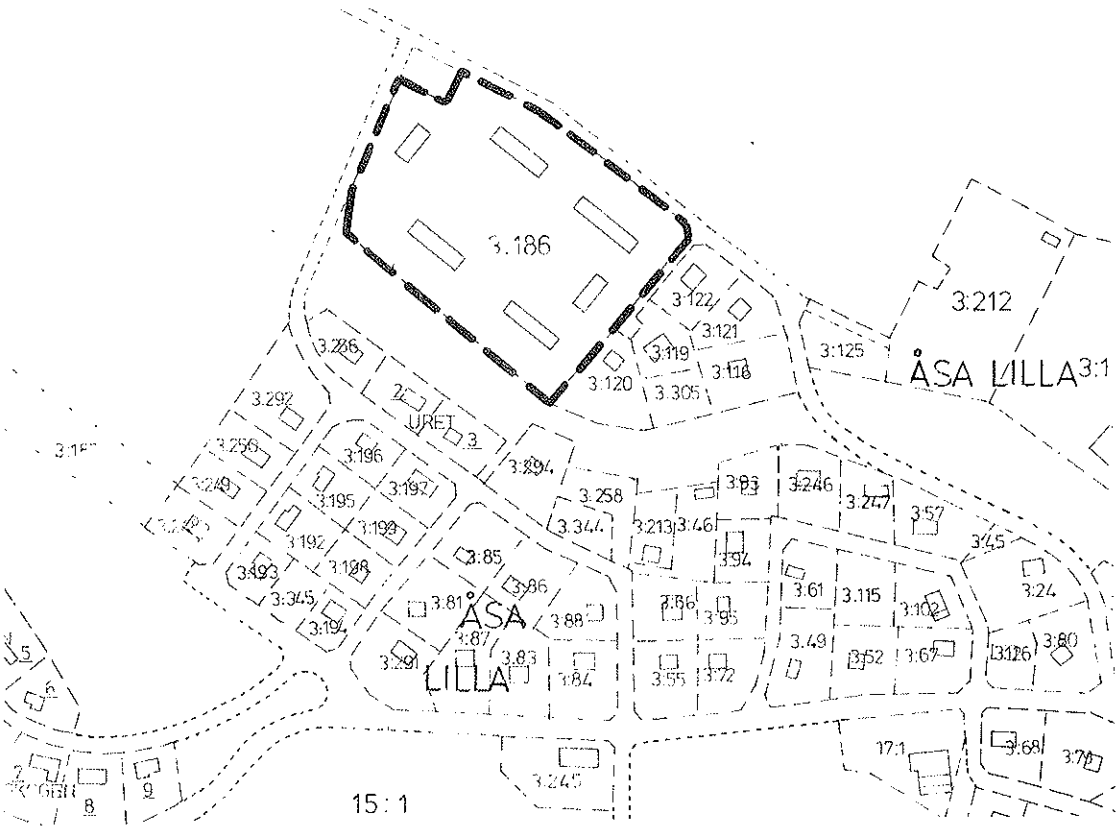

42. Lillåsa by

Fornlämningar: Raä nr 71.

Fastigheter: Åsa 3:264 (Martinsgården), Åsa 3:265, Åsa 15:1 (Masmästaregården).

Beskrivning: Området består av ett öppet kuperat odlingslandskap med åkerfält, betesmarker och lövskogsbestånd. I väster begränsas det av Markhusgölen.

Åsa 15:1 (Masmästaregården) tjänstgör idag som scoutstuga; en tvåvånings timmerbyggnad, rödfärgad locklistpanel med vita omfattningar; en timrad rödfärgad förrådsbyggnad hör till. Åsa 3:264, Martinsgården är idag föreningsgård; manbyggnad av timmer, stommen enkelstuga från 1700-talet, flyttad till sin nuvarande plats på 1830-talet och tillbyggd, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, sen förstukvist, sadeltak med rött enkupigt tegel; invändigt finns rumsindelningen bevarad och öppna spisar; bodbyggnad av timmer, rödfärgad locklistpanel, enkupigt rött taktegel; ladugård från 1867 av rödfärgat liggande timmer; förrådsbyggnad av trä med rödfärgad locklistpanel. Åsa 3:265 har delvis ombyggts i sen tid, går dock att återställa; enkelstuga i 2 våningar med röd locklistpanel och vita knutar och omfattningar.

Tidigare utredningar: Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för Nordvästra och sydvästra banden, Jönköpings läns museum 1978.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändringar av byggnaderna. Åsa 3:265 bör i en framtida renovering återställas. Stor restriktivitet mot tillkommande bebyggelse. Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

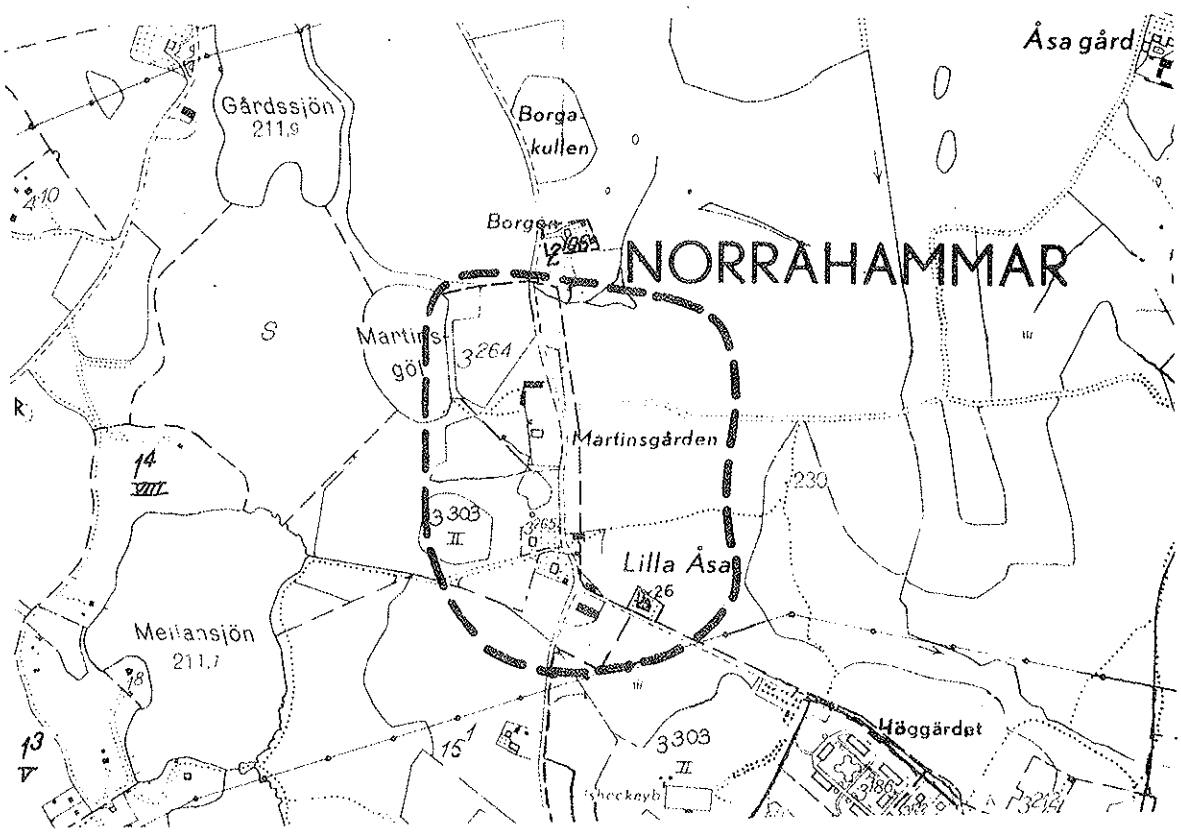

43. Sandseryds kyrkby

Fastigheter: Sandseryds kyrka, Sandseryds Stom 6:1 (prästgården), Sandseryd 1:2, 1:3, 2:11, 6:3, 6:7 (f.d. skola).

Fornlämning: Raä nr 21.

Beskrivning: Sandseryds kyrkby är belägen på uppodlad höjdsträckning väster om Tabergsådalen. Bykärnan omfattar en rad gårdar utmed den krökta vägsträckningen samt skolhus, prästgård och kyrka. I odlingsmark väster om byn är ett bronsåldersröse.

Kyrkobyggnaden är av sten och i sina äldsta delar medeltida men har byggts om under 1600- och 1700-talen. Den har idag vitputsad fasad och tegeltak. Den fristående klockstapeln är uppförd 1723.
Söder om kyrkogården ligger en magasinsbyggnad av timmer vilken tillhört den äldre prästgården som ursprungligen låg öster om kyrkan.
Nuvarande prästbostaden och församlingshem är uppförd 1927 och ligger norr om kyrkan. Det är en träbyggnad i två våningar med stilmässiga förebilder i 1800-talet. Byggnaden har vitmålad locklistpanel och sadeltak med tegel. Intill kyrkan ligger Sandseryds skolhus, en träbyggnad från 1915 med gul locklistpanel och vita omfattningar, samt en äldre byggnad för skola och lärarbostad, uppförd omkring 1870, klädd med gul locklistpanel med vita omfattningar och tegeltak.
Gårdarna har en radbyliknande gruppering utmed vägens ena sida. Manbyggnaderna är från 1800-talets slut och 1900-talets början. På ett par fastigheter har helt nya bostadshus uppförts. Den ursprungliga karaktären finns bevarad på huvudbyggnaderna till fastigheterna Sandseryd 1:2 och 1:3.

Nr 21 är ett röse, 14-15 m i diameter och 1 m högt.

Tidigare utredningar: Fysisk riksplanering 1973. Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för Nordvästra och Sydvästra bandet, Jönköpings läns museum 1978.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändring av byggnader med ursprunglig karakrär. Stor restriktivitet mot och anpassningskrav på eventuellt tillkommande bebyggelse. Byns radbykaraktär bör bibehållas. För kyrkan gäller kulturminneslagen 1988:950, kap. 4. Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

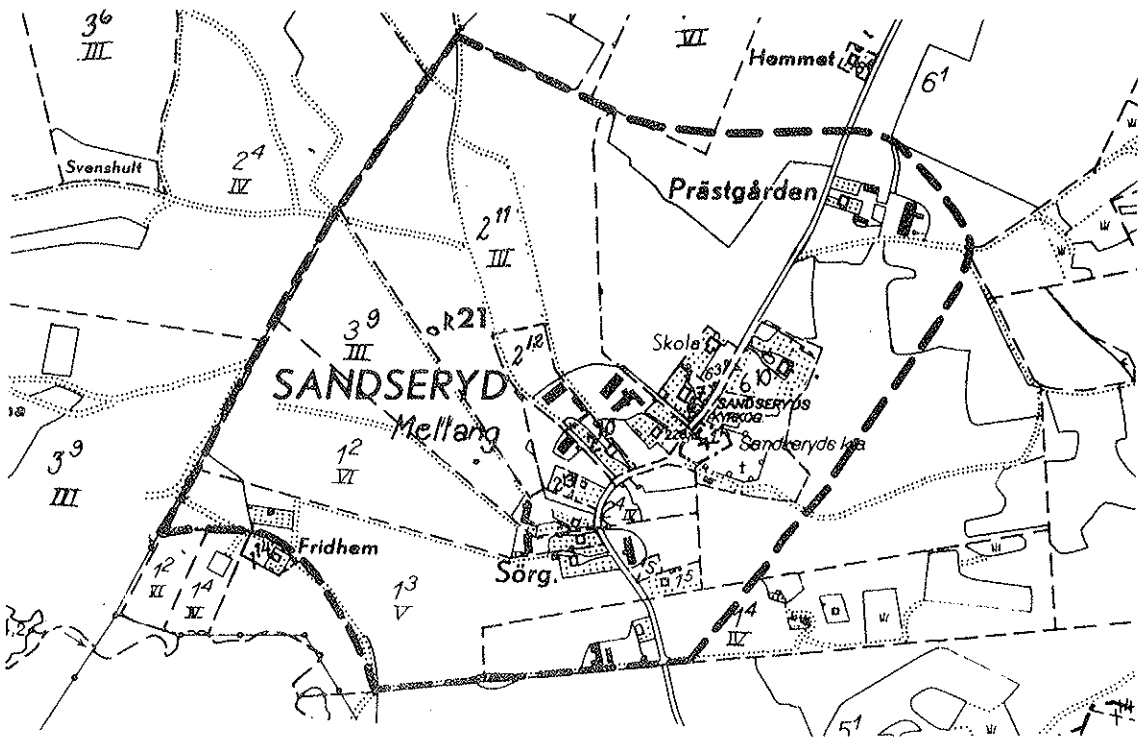

SANDSERYDS KYRKBY, ÖVERSIKT Foto: Bo E. Karlsson

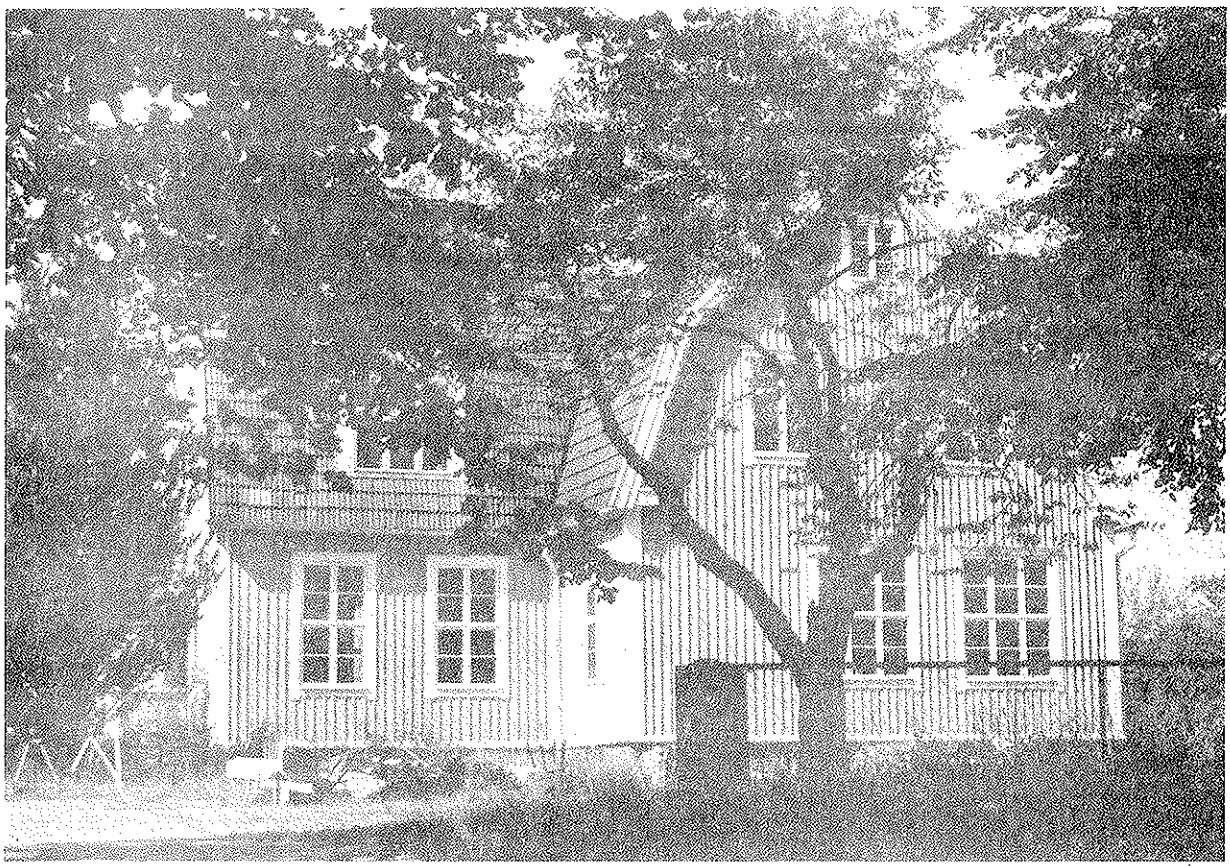

SANDSERYDS BY, F.D. SKOLA Foto: Bo E. Karlsson

44. Tallhöjden

Fastigheter: Hökhult 1:43, 1:46, 1:47.

Beskrivning: Området är beläget på en höjdplatå som omges av tallar och lövträd. Bebyggelsen utgöres av punkthus i 3 - 4 våningar från 1950-talet. Fasaderna är klädda med rött tegel, vita omfattningar, flacka valmade tak med tvåkupiga röda betongpannor. Några gavlar är försedda med burspråk. Ett intressant och tidstypiskt bostadsområde med punkthusbebyggelse.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändring av byggnaderna. Tillkommande bebyggelse bör ej medges.

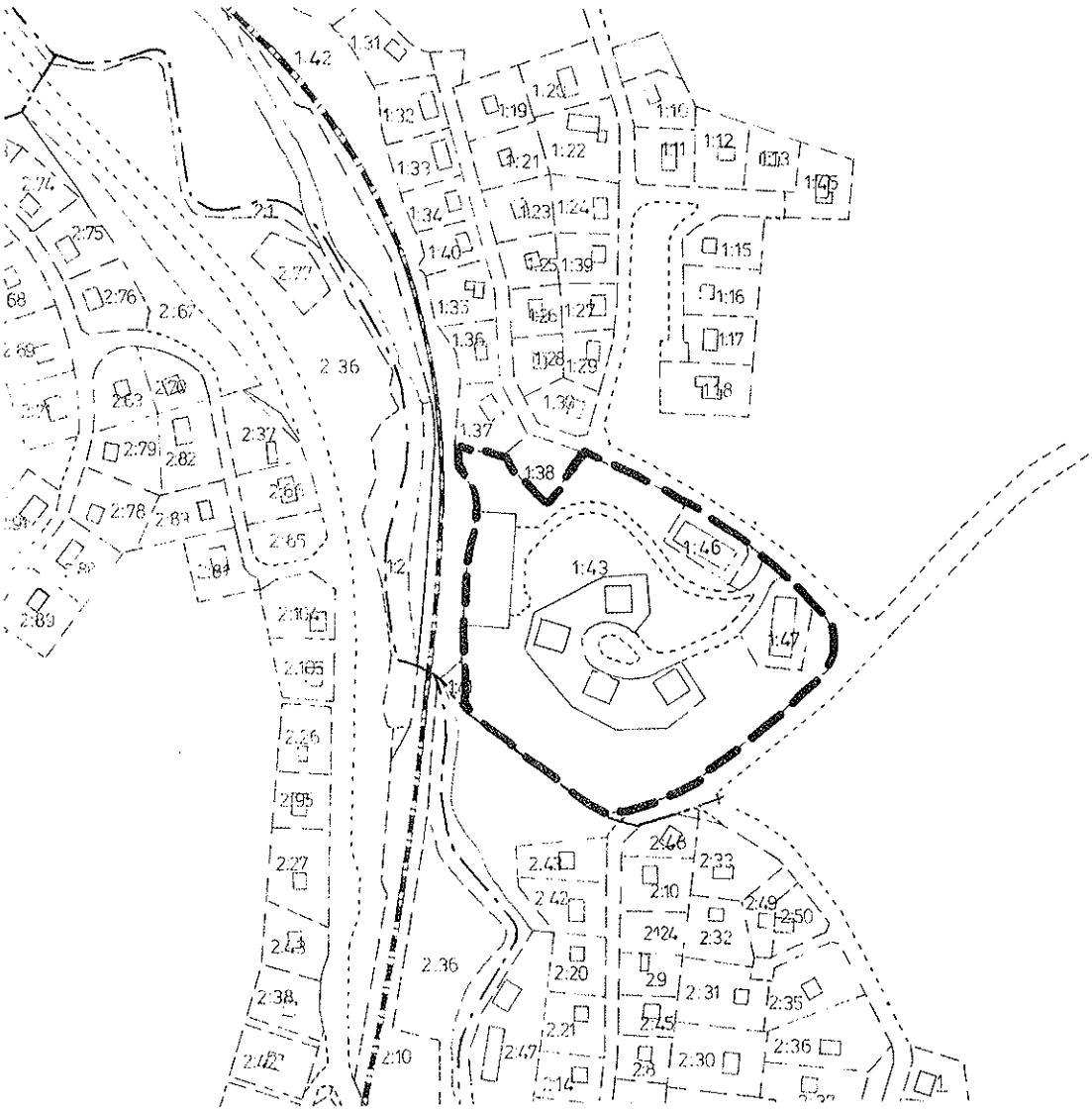

45. Åsa-mon

Beskrivning: Det föreslagna området begränsas i norr av åkermarkerna till Åsa, i väster av Källebäcken, i söder sockengränsen till Månsarps socken och i öster av Mellansjön och Sörsjön.

Inom detta område har hittats en mycket stor mängd kolgropar, kolmilor och smältplatser med ugnar, slagghögar som härrör sig från primitiv järnframställning under vikingatid och tidig medeltid. Kolgroparna är av varierande storlek, 4-6 m i diameter och 1 - 1,5 m djupa, och omgivna av en svag upphöjning.

Geografiskt dominerar slaggfynden i öster och söder. Tre smältplatser ligger nedanför Mogärdet, en nedanför Hjärtetorp och två på Mellanmon, en på vardera sidan av vägen. Ett stort antal smältplatser har hittats i områdets sydöstra del. I den västra delen av området har hittills ej registrerats några slaggfynd trots förekomst av kolgropar.

Typen av ugnar som hittills framgrävts eller undersökts utgöres av s.k. mulltimmertyp, d.v.s. en stenvägg som omgetts av isolerande jord och som hållits på plats av en träkonstruktion. Inuti var ugnarna klinade med lera. Diametern bör ha varit 30-35 cm och höjden ca 1 m. Från ugnsbottnen tappades slaggen ut.

Inventering och undersökningar kommer att fortsätta inom området.

Tidigare utredningar: Tabergs bergslags hembygdsförening 1976-1984.

Säkerställande: Området föreslås registrerat som fast fornlämning. Område av riksintresse.

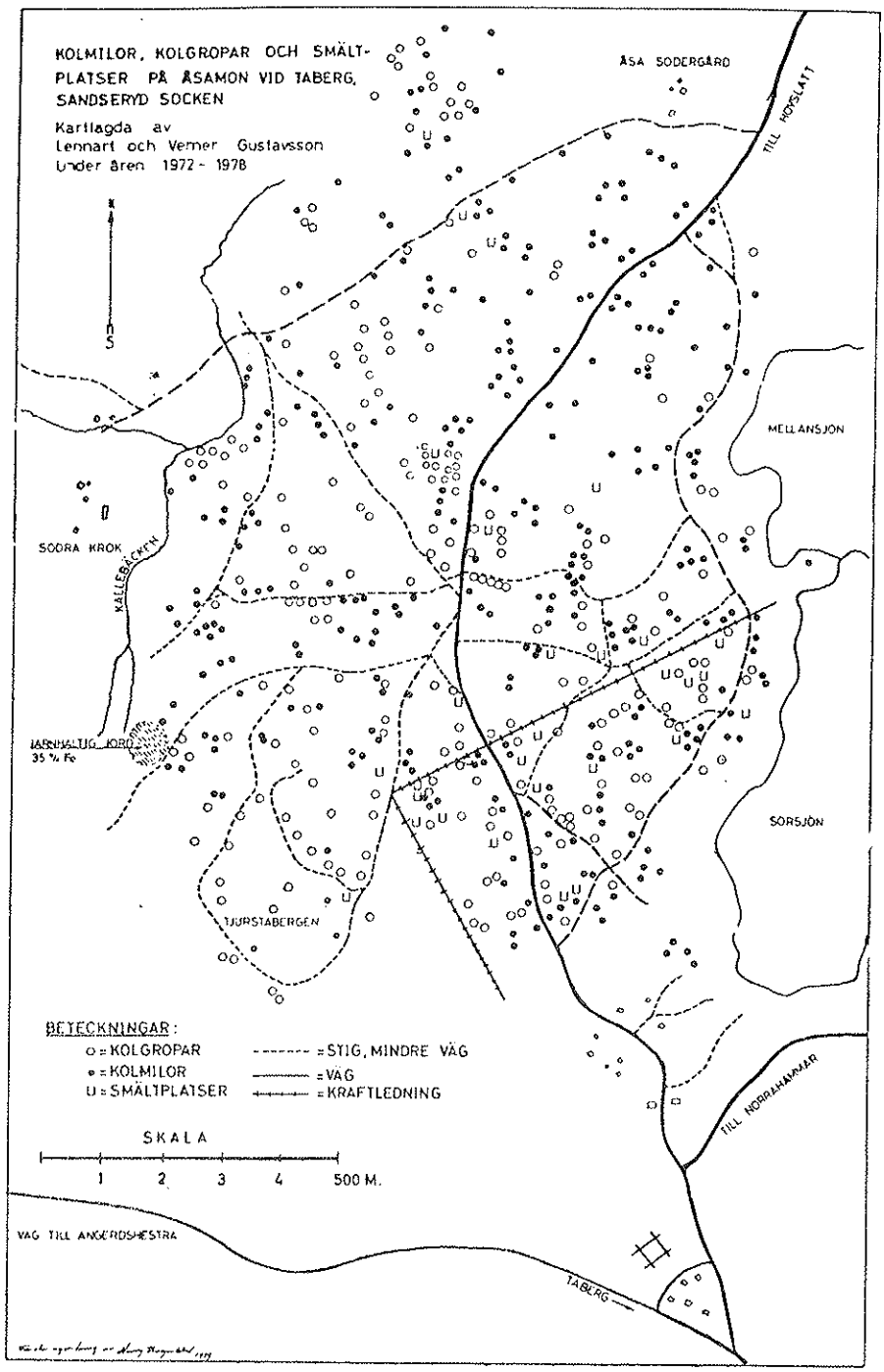
KOLMILOR, KOLGROPAR OCH SMÄLTPLATSER PÅ ÅSAMON VID TABERG, SANDSERYD SOCKEN
Kartlagda av
Lennart och Verner Gustavsson
under åren 1972 - 1978
ÅSA SÖDERGÅRD
TILL HÖGSLÄTT
MELLANSJÖN
SÖDRA KROK
KÄLLEBÄCKEN
JÄRNHALTIG JORD
35 % Fe
SÖRSJÖN
TJURSTABERGEN
TILL NORRAHAMMAR
BETECKNINGAR:
o = KOLGROPAR
• = KOLMILOR
U = SMÄLTPLATSER
= STIG, MINDRE VÄG
= VÄG
= KRAFTLEDNING
SKALA
1 2 3 4 500 M.
VÄG TILL ANGERDSHESTRA
TABERG

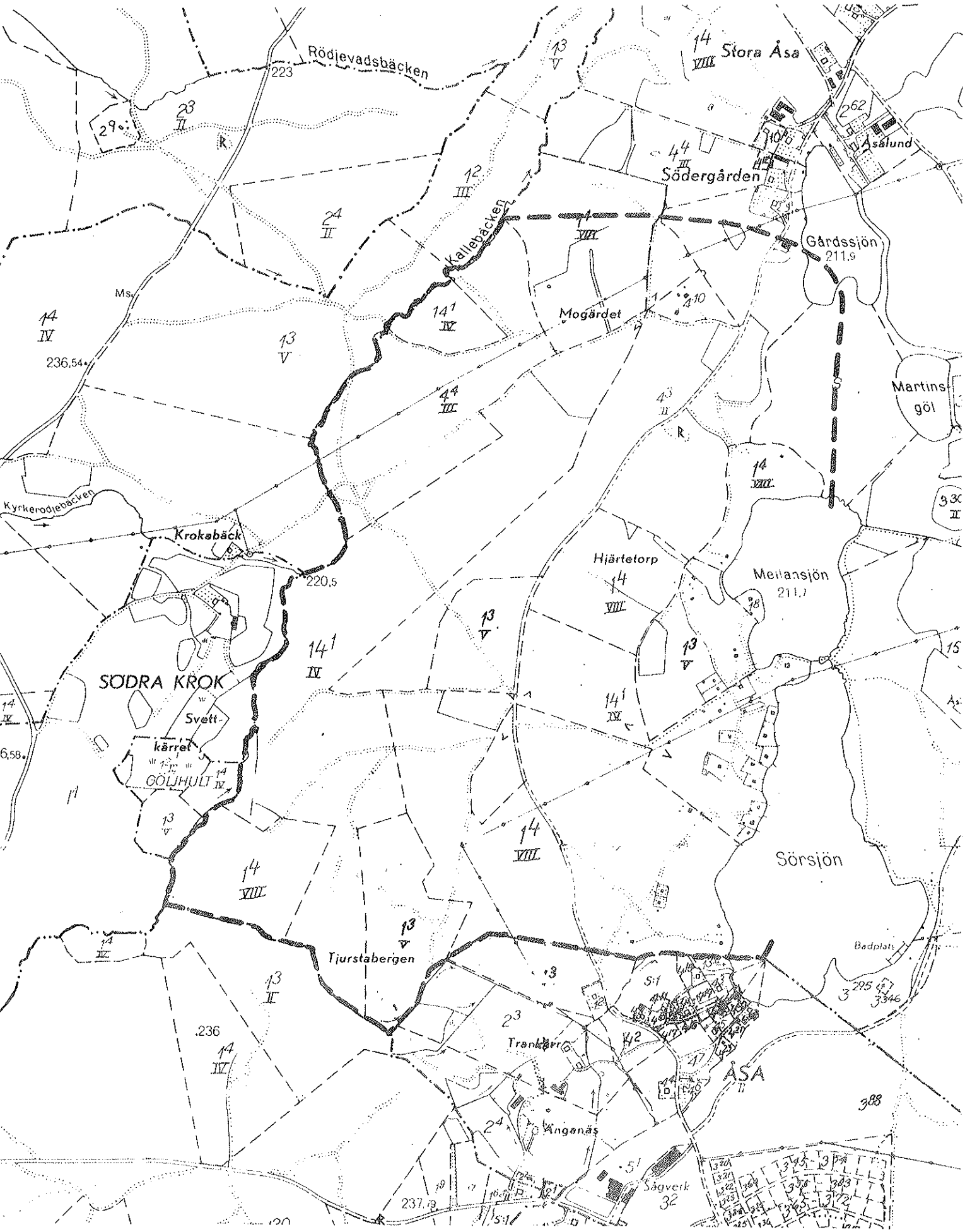
Rödjevadsbäcken
223
Stora Åsa
Åsslund
Södergården
Kallebäcken
Gårdssjön
211,9
Mogärdet
Martins göl
Kyrkerodjebäcken
Krokabäck
220,5
Hjärtetorp
Mellansjön
211,7
SÖDRA KRÖK
Svett-
kärret
GÖLJHULT
Sörsjön
Badplats
Tjurstabergen
Trankärr
ÅSA
Ängsnäs
Sågverk
236,54
236
237,9

NORRAHAMMARS SOCKEN (inkl. f.d. Sandseryds sn) objekt

103. Sandseryd 5:6, Tabor. Frikyrkobyggnad av trä i en våning från 1908, svagt gul locklistpanel med vita omfattningar och hörn, förstukvist, sadeltak med rött tvåkupigt tegel; invändigt finns den ursprungliga bänkinredningen och predikostolsuppställningen bevarad.

104. Södra Krok 1:1. Ensamliggande f.d. bondgård, omges av åkermark närmast gården därefter vidtar barrskog. Två vånings timrad parstuga vitgrå locklistpanel, konsolförsedda fönsteröverstycken, sadeltak med rött tvåkupigt tegel.

105. Åsa 2:1. Magasinsbyggnad i 2 våningar, av liggande timmer, rödfärgad med vita omfattningar och hörn, uppfört på 1800-talets andra hälft.

NORRAHAMMARS TÄTORT

106. Almelund. Assymetrisk villa med torn från tidigt 1900-tal, gråbeige fasspontpanel med vita hörn och profilerade omfattningar, rött plåttak.

107. Flahult 2:70, Folkets hus. Beläget i en sluttning mot Norrahammarsdalen. Det omges av villabebyggelse och Norrahammars industriområde. Byggnaden är uppförd av tegel i 2 våningar, svagt gulbrun puts, uppförd 1926 och är ritad av Oscar Öberg, Jönköping. Interiören består av samlingssalar i tre plan med tillhörande utrymmen. I bottenvåningens B-sal finns en stor freskomålning utförd av konstnären Torsten Billmark 1949 och skildrar brukslivet i Tabergsådalen.

108. Flahult 2:335, Norrahammars missionskyrka. Byggnaden är uppförd av trä 1908, och har en korskyrkoliknande form med ett litet torn över korsarmarnas skärningspunkt, liggande vit fasspontpanel, rött tegeltak.
Byggnaden är en kulturhistoriskt intressant frikyrkobyggnad från tidigt 1900-tal med en välbevarad exteriör, och den kan vara tänkbar för en eventuell byggnadsminnesförklaring.

109. Flahult 2:365, Reuterskiöldska villan. Villabyggnad i 2 våningar med tornbyggnader på båda gavlarna, uppförd i trä på 1890-talet, gul liggande och stående fasspontpanel med bruna vågräta band hörn och vattbräda, öppen veranda i 2 våningar med lövsågeriarbete, svartmålad plåt på taket.

110. Hälan 1:38. Villabyggnad av trä i 1 ½ våning från omkring 1910, ritning till huset troligen efter arkitekten Ragnar Östbergs typhus, rödfärgad locklistpanel med vita omfattningar och hörn, rött tvåkupigt tegel, burspråk på ena gaveln.

111. Hålan 2:1, Hulufors. F.d. disponentbostad, uppförd av timmer i 1 ½ våning på 1890-talet, gul locklistpanel med vita omfattningar och hörn, öppen veranda med lövsågeriarbete, frontespis, rött taktegel; bostadshus av trä från samma tid och med likartat utseende ligger strax norr om det första.

112. Norrahammars kyrka (Flahult 2:198). Kyrkobyggnaden är belägen i de centrala delarna av Norrahammars tätort. Kyrkan är en enskeppig träbyggnad uppförd 1929-30 efter ritningar av arkitekt Göran Pauli, fasaderna klädda med svagt gul locklistpanel, hög takresning med tjärade takspån; interiört har kyrkan ej förändrats sedan byggnadstiden, altartavla målad av Georg Pauli. Intill kyrkan står klockstapeln av trä, rödfärgad locklistpanel, tjärade takspån, samtida med kyrkobyggnaden. För kyrkan gäller kulturminneslagen 1988:950, kap. 4.

113. Spånhult Lilla 2:53. Belägen i kuperat område med blandskog, betesmarker och söder om villaområde. Huvudbyggnaden uppfördes 1855, av timmer i 2 våningar, tillbyggd med pocher 1902, liggande fasspontpanel och stående panel, gul med vita omfattningar och hörn, klassicerande detaljer på fasaderna, frontespis, sadeltak med avvalmade gavelspetsar; i den omgivande trädgården ligger en träbyggnad, uppförd 1877 och tidigare använd som brukshandelsbod, locklistpanel, småspröjsade fönster.

114. Utskottet 1, Brukshotellet. F.d. bruksdisponentbostad, belägen på en terrass i den kraftiga sluttningen ned mot Tabergsån; tegelbyggnad i 2 våningar, uppförd 1928-29, vitputsad, rusticerade hörnkedjor, konsolförsedd takfot, valmat tak med svart skiffer; byggnaden omges av en parkanläggning och norr om parken ligger tre uthus- och garagebyggnader.

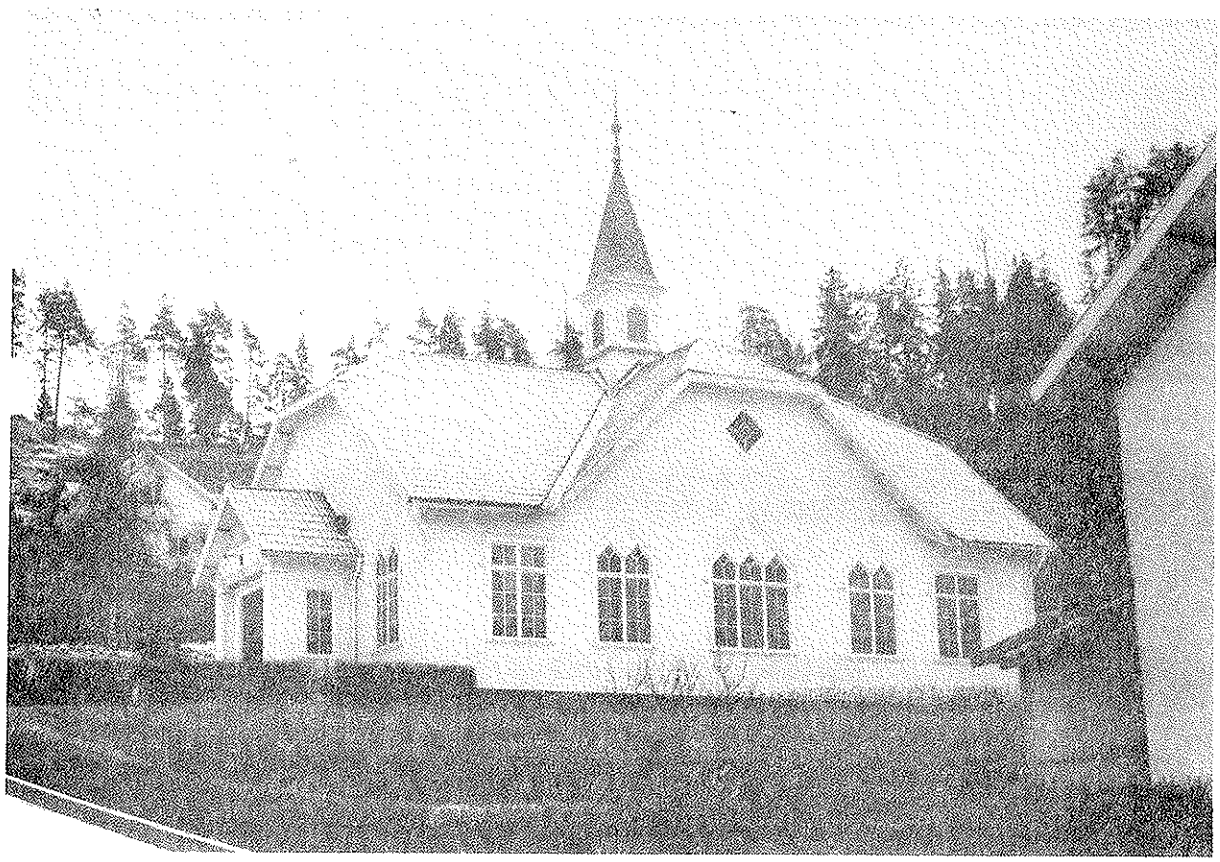

NORRAHAMMARS MISSIONSHUS, NORRAHAMMARS SOCKEN

Foto: Bo E. Karlson

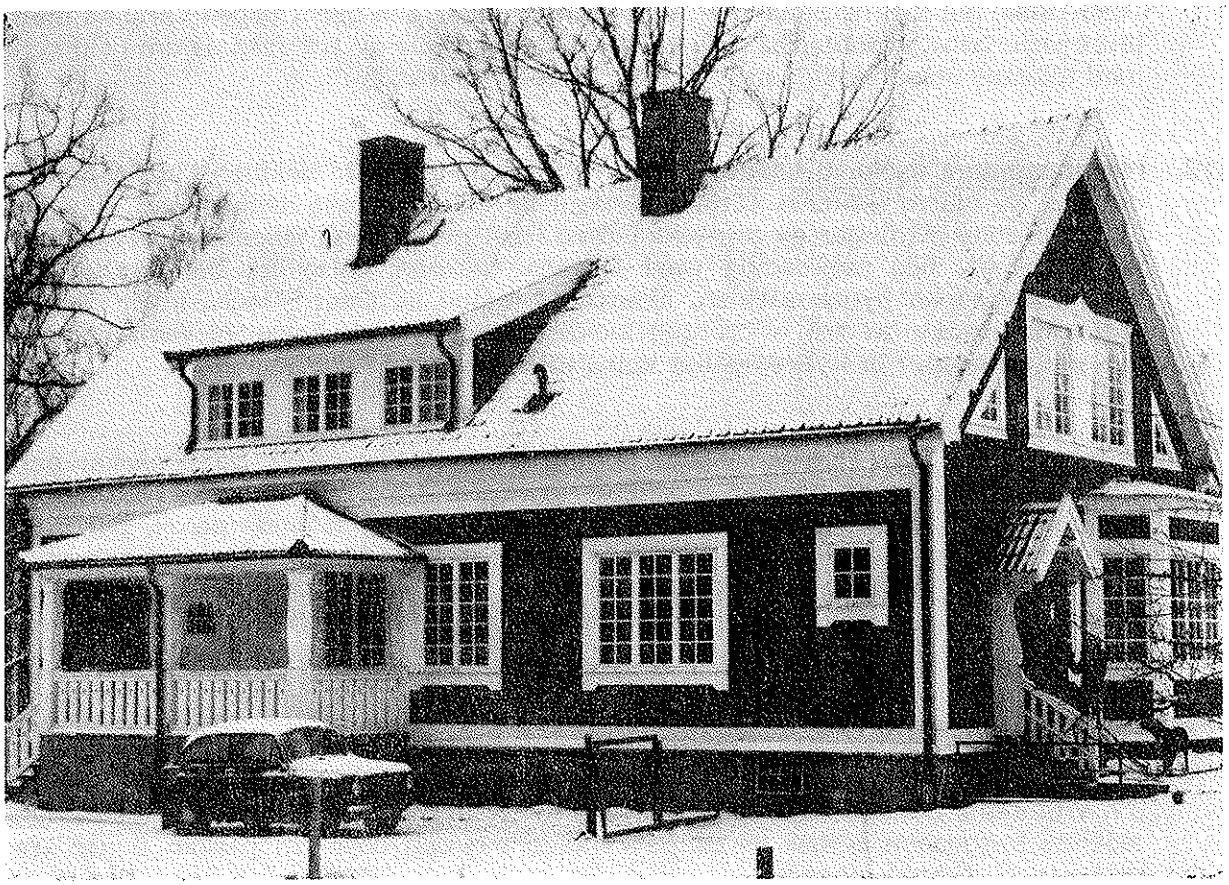

HÅLAN 1:38, NORRAHAMMARS SOCKEN Foto: Bo E. Karlson

N. UNNARYDS SOCKEN

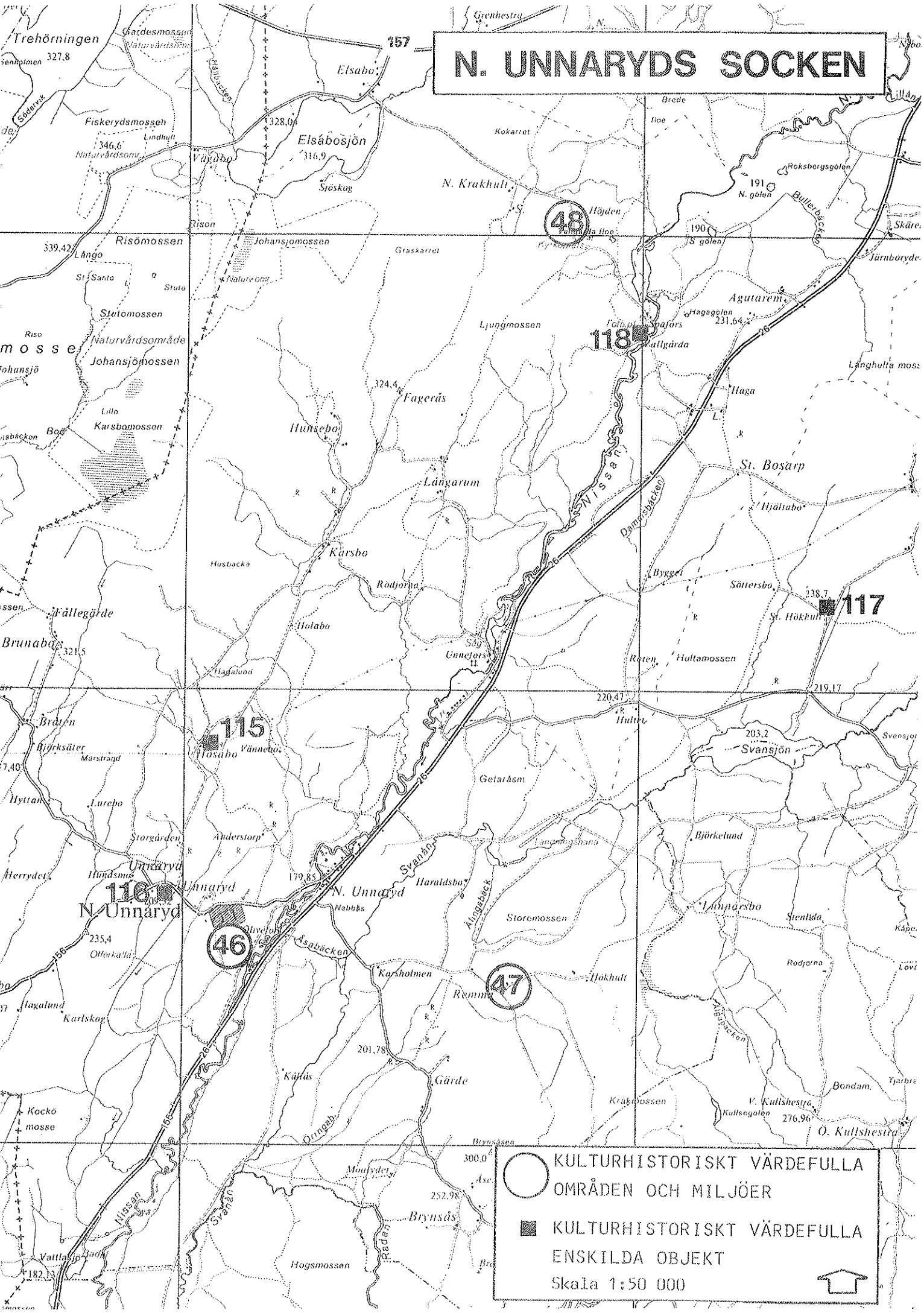
KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA OMRÅDEN OCH MILJÖER
KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA ENSKILDA OBJEKT
Skala 1:50 000
48
47
46
118
117
115
116
Trehörningen
Fiskerydsmossen
Elsabo
Elsabosjön
Vägabo
N. Krakhult
Risomossen
Johansjomossen
Stutomossen
Naturvärdsområde
Johansjömossen
Karsbomossen
Fagerås
Hunsebo
Ljungmossen
Agutarem
Hagagården
Haga
St. Bosarp
Hjältabo
Långarum
Karsbo
Rödjorna
Fällegårde
Brunabäck
Holabo
Unnefors
Hultamossen
Hult
Svansjön
Getaråsm
Hosabo
Vänneb
Bröten
Björksäter
Marstrand
Hyttan
Lurebo
Storgården
Anderstorp
Unnaryd
Herrydet
Hundsmo
N. Unnaryd
Nabbås
Haraldsbo
Storemossen
Lunnarsbo
Björkelund
Karsholmen
Hökhult
Rymmen
Karlskog
Hagalund
Kåfås
Gärde
Kräkmossen
V. Kullshestra
O. Kullshestra
Bondam
Kockö mosse
Mosfydet
Brynsås
Hogsmossen
Vattlasjö
Nissan
Svanån
Radan
Åsabäcken
Älingsbäck
Dammsbäcken
Bullerbäcken
Roksbergsgölen
N. gölen
S. gölen
Hagagölen
Kullsegölen
Sötterbo
St. Hökhult
Bygget
Röten
Järnboryd
Skäre
Langhulta moss
Lillån
Svensjö
Kåpe
Lövi
Tjarbra
Grenhestra
Brede
Kokarret
Graskarret
Höjden
Risö
Lango
Stuto
Riso
Lillo
Bod
Hjälabäcken
Hagalund
Hanbäcken
Gardesmossen
Naturvärdsområde
Sodervik
Lindhult
Stöskog
Kyrkogården
Ryd
Rodjorna
Ryd
Ryd
Ryd

NORRA UNNARYDS SOCKEN, områden

46. Norra Unnaryd

Fornlämningar: RAä nr 85.

Fastighet: Norra Unnaryd 1:10.

Beskrivning: Fornlämning nr 85 utgöres av fornåkrar belägna på krön och sydsluttning av moränhöjd intill och in bland sentida villabebyggelse, i öster och söder barrskog och i väster öppen åkermark.

Den fosila åkermarken, 640 x 100-290 m (NÖ-SV) består av 40 åkerytor, till största delen begränsade av terasser. Dessa är sammanlagt ca 5 200 m långa och ca 0,3 - 0,8 m höga, ställvis övergående i vallar ca 1 m breda och 0,2 - 0,4 m höga. Åkerytorna är 50 - 250 m långa och 10 - 40 m breda, vanligtvis 10 - 20 m breda. Även om terasserna i viss mån terränganpassats, så redovisar de en klart utlagd parcellstruktur. Åkerytorna i områdets sydvästra del är bäst bevarade med enstaka jordfasta stenar och ett 75 - 100-tal odlingsrösen.

I områdets nordöstra del har de äldre parcellindelade åkrarnas begränsningar till största delen brutits upp för att möjliggöra större brukningsytor. Områdets nordostligaste del har skadats av pågående exploatering, varvid ett flertal vallar/terasser genombrutits av nyanlagd väg.

Fornåkrarna utgör ett av länets största och bäst bevarade exempel på fossil åkermark.

Säkerställande: Se inledning. Område av riksintresse.

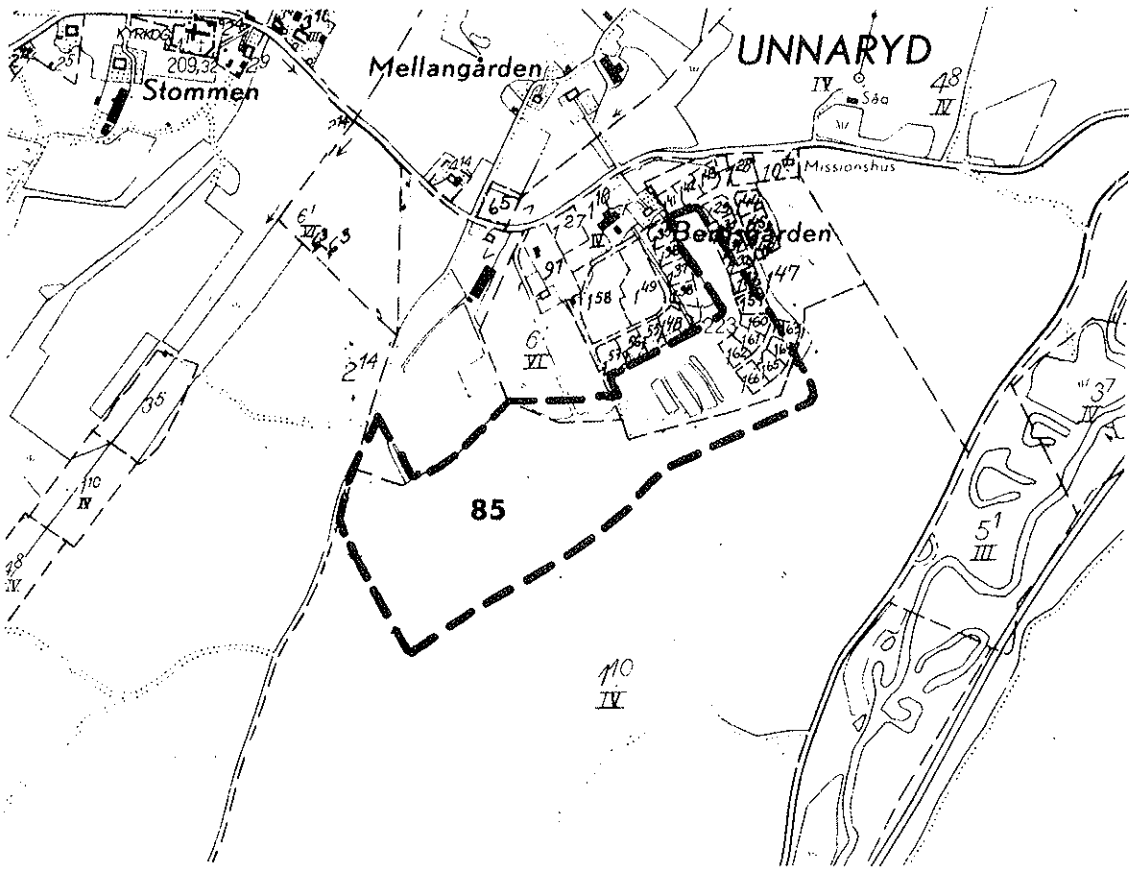

47. Remma by

Fastigheter: Norra Unnaryd 11:1

Består i dag av tre manbyggnader kring ett fyrkantigt tun, ursprungligen fanns ett fjärde hus men detta revs 1924. Ekonomibyggnaderna låg sydost om mangårdarna. Av de bevarade husen är framkammarstugan i väster den äldsta från 1760-talet. Omkring 1770 uppfördes det östra huset, som har en framkammare men som i södra delen har två rum, dels en nattstuga och dels ett skafferi. Loftboden byggdes 1763. Den knuttimrade tvåvånings enkelstugan tillkom på 1850-talets mitt. Samtliga hus är uppförda i timmer, klädda med lockpanel respektive locklistpanel, de låga envåningslängorna har dock nyligen erhållit ny panel och målats silvergrå. Enkelstugan har rödfärgad locklistpanel med vita omfattningar, rött enkupigt tegel. De övriga husen är täckta med torv.

Remma by intar en särställning genom sin torgfyrkant och sina ålderdomliga framkammarstugor. Statligt byggnadsminne sedan 1935.

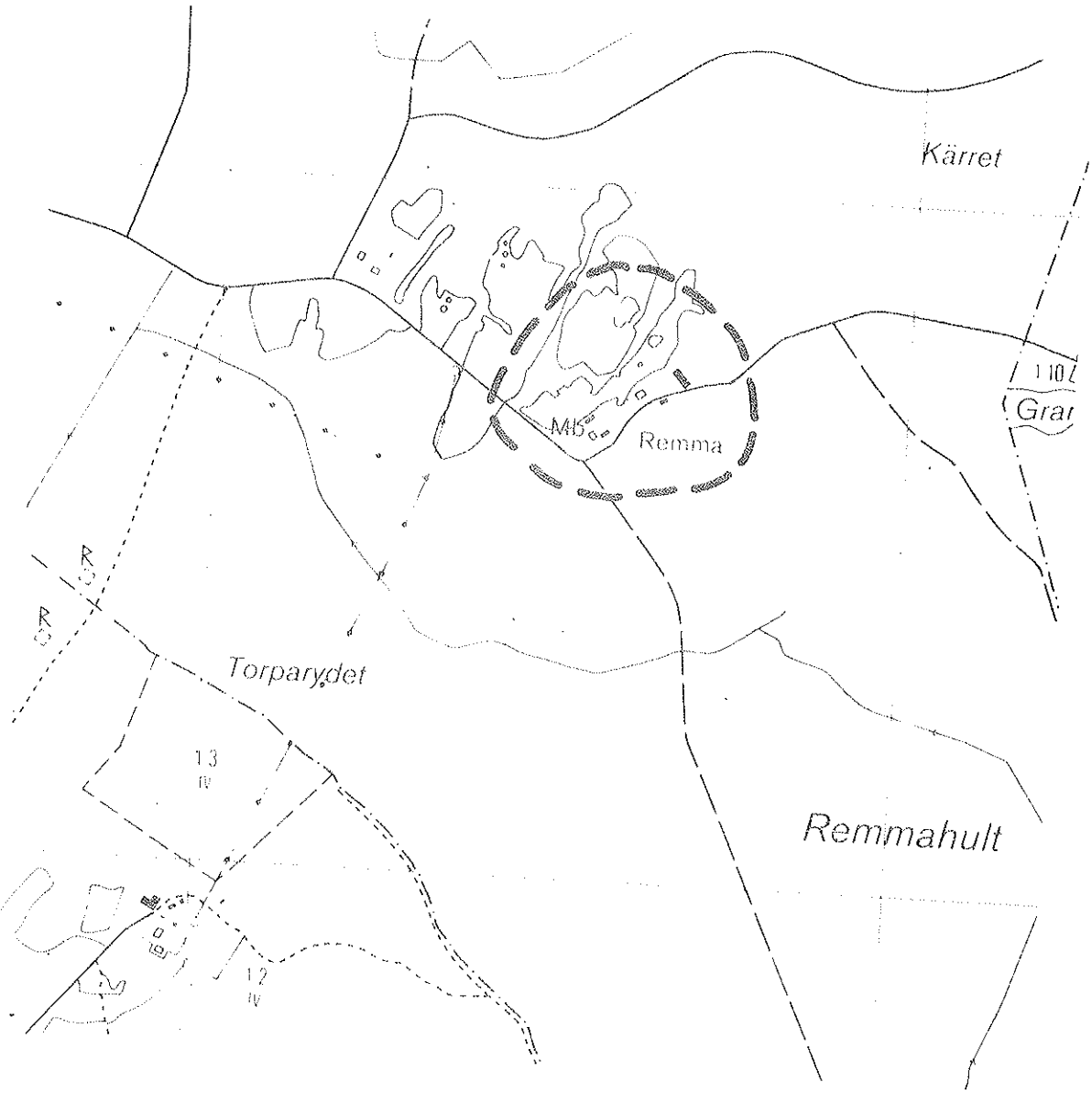

48. Wallgårda

Fornlämningar: Raä nr 32, 61, 70, 111.

Beskrivning: Området innehåller en ödekyrkogård (nr 32), husgrund (nr 61) och fossila åkermarker (nr 70, 111). Ödekyrkogården består av en stenhägnad 55 x 60 m, hägnaderna är 2 - 4 m breda och 0,4 - 1 m höga. Två ingångar finns och i hägnadernas mitt är ett träkors placerat. Strax intill finns en stenhäll vilande på två stenfundament och ett stenkors. Nr 61 är en husgrund, 5x11 m med delvis synlig stenfot, trappa och stenhusröse. Skylt finns med texten NYBORG 1870-1939. Fornlämning nr 70 som ligger intill ödekyrkogården innehåller fossil åkermark bestående av ca 20 åkerytor, 20 - 60 m långa och 5 - 30 m breda, ytorna är terränganpassade och till största delen avgränsade av terrasser. Vidare finns bebyggelselämningar som består av ca 4 husgrunder varav en med spisröse och 1 källargrund. Lämningarna torde utgöra platsen för Vallgårda by. Ytterligare fossil åkermark finns registrerat i området (nr 111) och består av ca 15 åkerytor.

Säkerställande: Se inledning. Riksintresse.

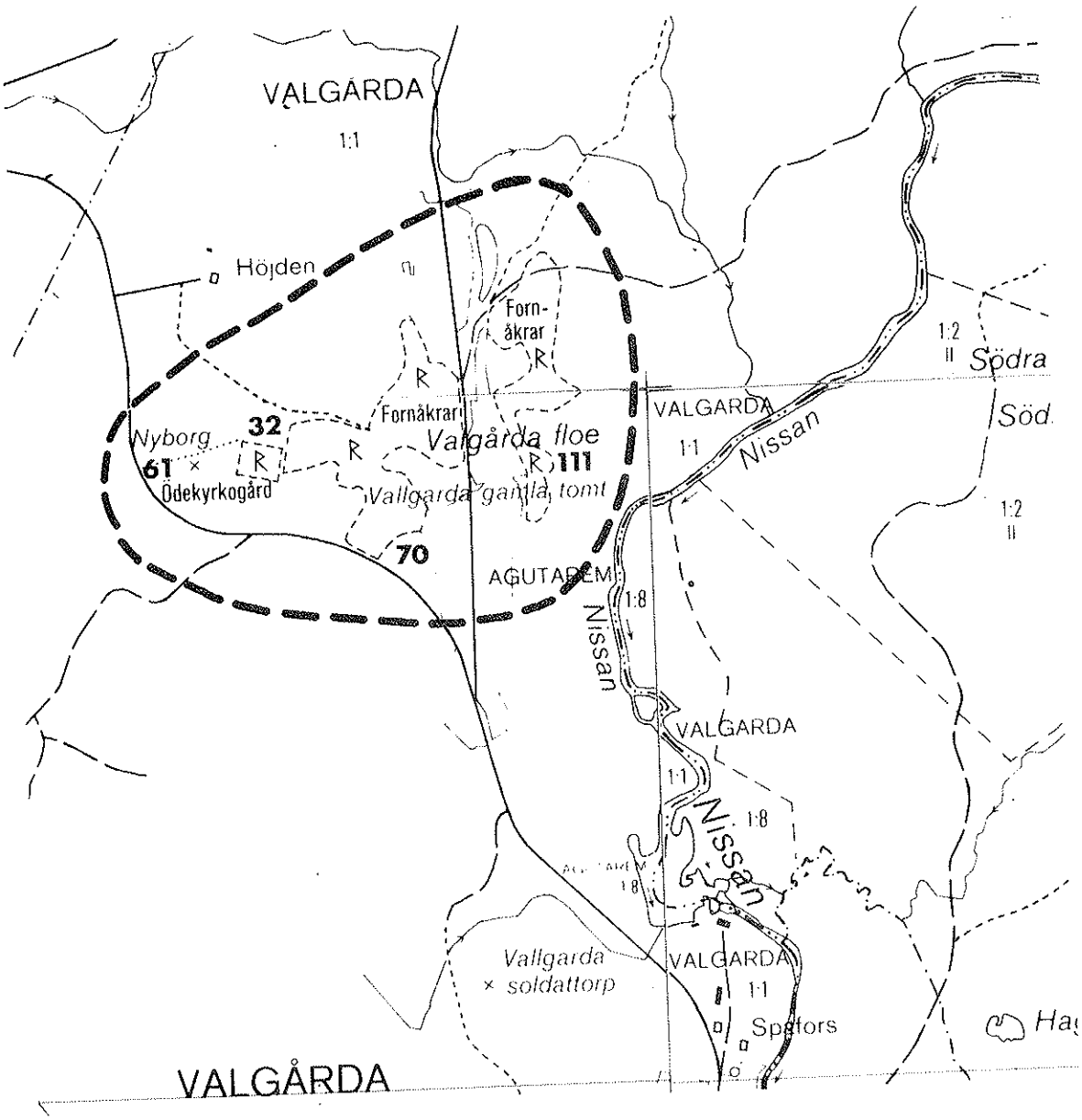

NORRA UNNARYDS SOCKEN, objekt

115. Hösabo 1:5. Bostadshus av timmer från 1875 i 1 ½ våning, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, förstukvist, på ena gaveln femkantig förstuga, sadeltak med rött tvåkupigt tegel; mitt över vägen ligger en timrad byggnad i 1 ½ våning från 1800-talets början, har innehållit förråd, bod och affär, rödfärgad locklistpanel med vita omfattningar, halvmåneformade fönster i övervåningen, norra delen senare tillbyggd; strax söder om föregående ligger ett envånings timrat bostadshus, flyttat tilll nuvarande plats omkring 1890 och tjänat som undantagsstuga, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, enkupigt rött tegel.

116. Norra Unnaryds kyrka. Kyrkan omnämns första gången 1346. Den nuvarande träkyrkan uppfördes på samma plats som den gamla 1714. På slutet av 1700-talet utvidgades koret. Klockstapeln uppfördes 1733. Byggnaden är uppförd i timmer, klädd med vit locklistpanel och har takytorna klädda med tjärade spån. Koret har en trekantig form. Klockstapeln är av timmer och klädd med vit locklistpanel, tornhuven är täckt med tjärade spån. För kyrkan gäller kulturminneslagen 1988:950, kap. 4.

117. Stora Hökhult 2:1. Manbyggnad av timmer i 1 ½ våning från ursprungligen 1800-talets början och påbyggd troligen på 1800-talets andra hälft; byggnaden har sexdelad plan i bottenvåningen och med ett par rum på övervåningens gavlar; gul locklistpanel, på baksidan av bred typ, med vita omfattningar, frontespis, sadeltak med avvalmade gavelspetsar, rött betongtegel i dag; invändigt finns ett flertal kakelugnar bevarade; huset står obebott idag.

118. Wallgårda hembygdsgård. Byggnadsbeståndet består av ett f d soldattorp från troligen 1600-talets slut, ryggåsstuga och enkelstuga; bodbyggnad av timmer från 1800-talets början samt en svalgångsbod från 1700-talet; samtliga byggnader är flyttade till sin nuvarande plats.

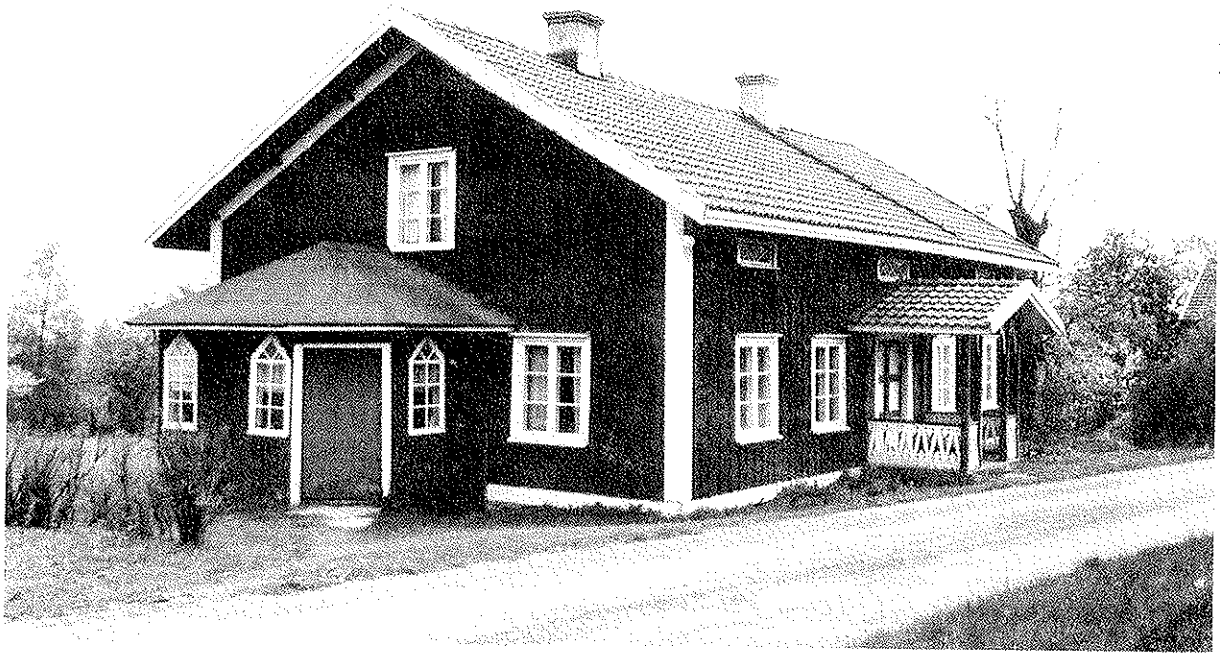

HÖSABO 1:5, N. UNNARYDS SOCKEN

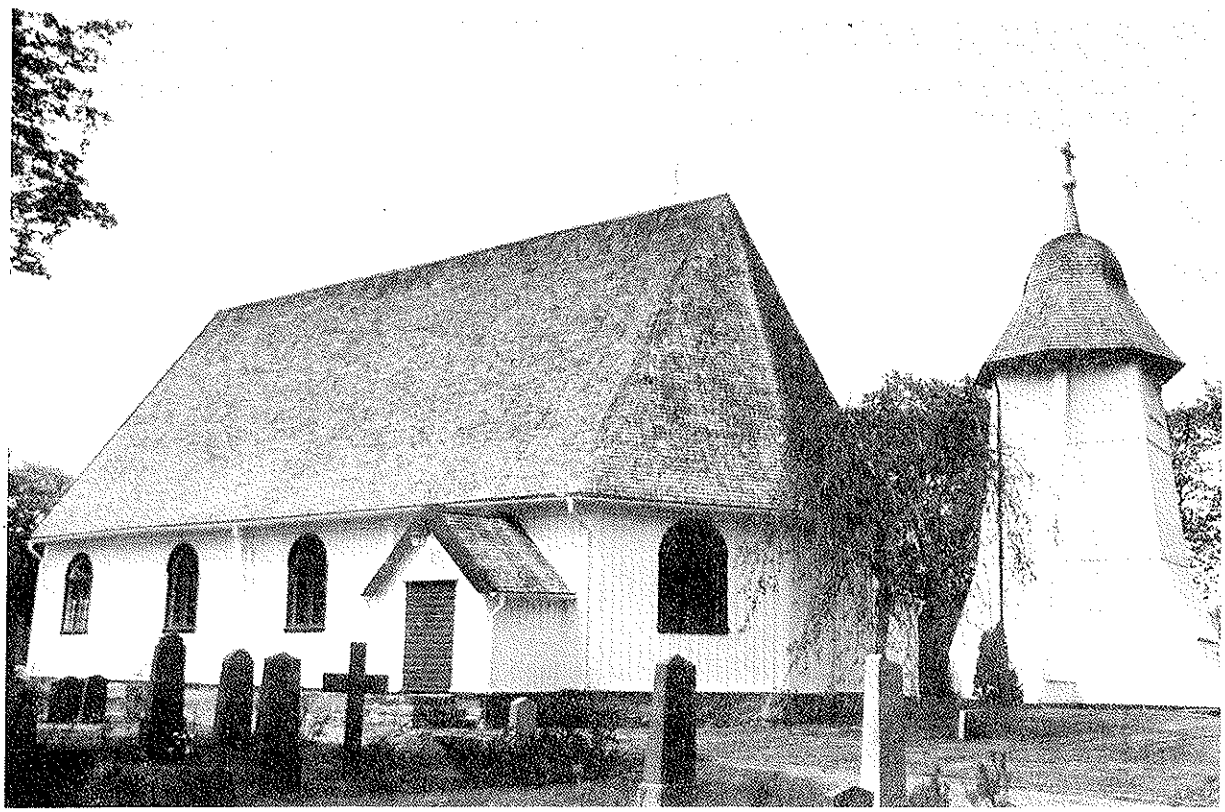

N. UNNARYDS KYRKA

ST. HÖKHULT 2:1, N. UNNARYDS SOCKEN

WALLGÅRDA HEMBYGDSGÅRD, N. UNNARYDS SOCKEN

ROGBERGA SOCKEN

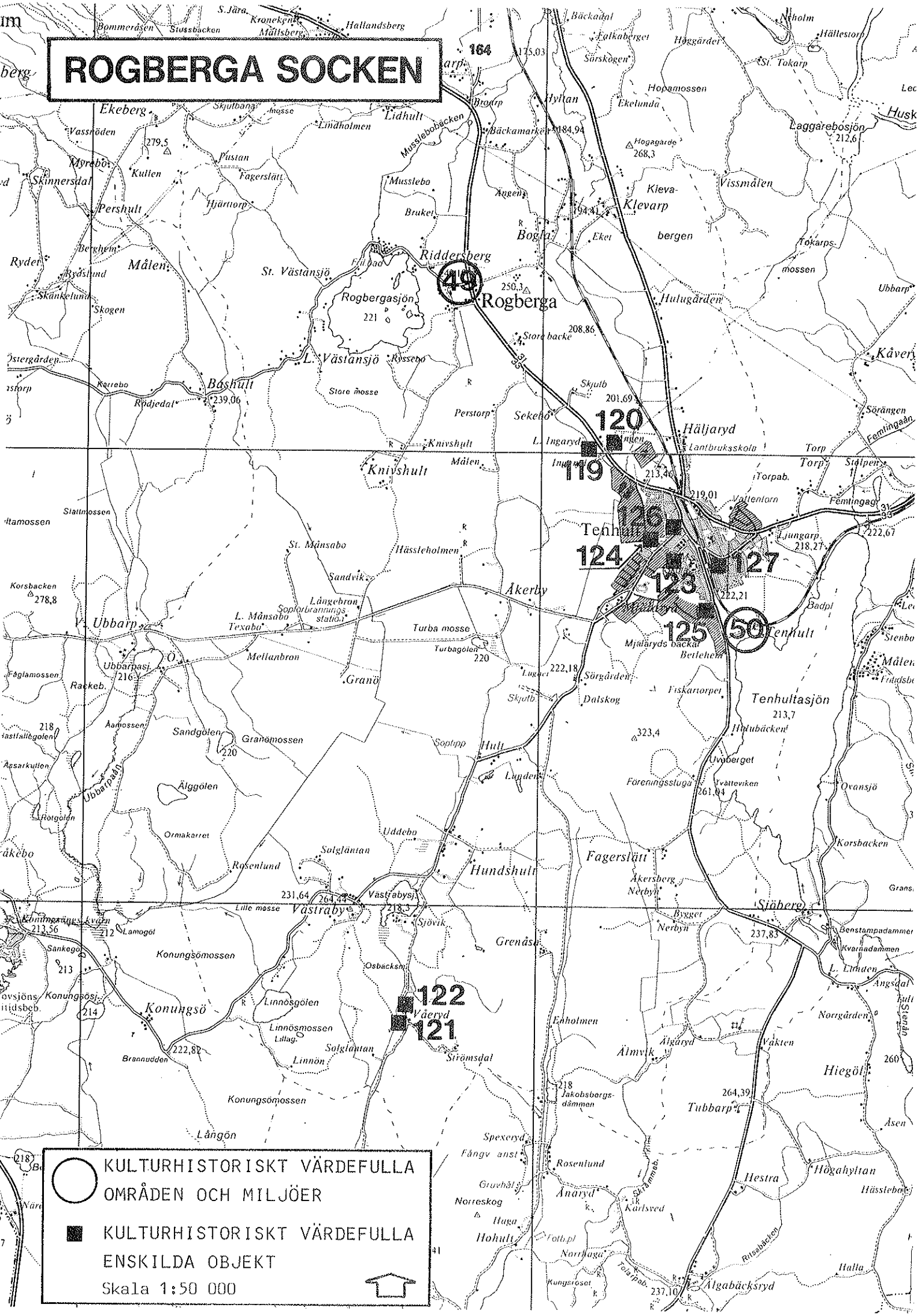
Rogberga
Riddersberg
Rogbergasjön
St. Västansjö
L. Västansjö
Bashult
Knivshult
Häljaryd
Tenhult
Tenhultasjön
Åkerby
Hundshult
Fagerslätt
Sjöberg
Grenås
Konungsö
Konungsömossen
Tubbarp
Hiegöl
Hestra
Högahyltan
Anaryd
Hohult
Norreskog
Spexeryd
Rosenlund
Almvik
Ålgaryd
Ålgabäcksryd
Ekeberg
Lidhult
Hyllan
Klevarp
Kleva-
bergen
Laggarebosjön
Vissmålen
Hulugården
Bogla
Musslebobäcken
Musslebo
Bäckamarken
Ekelunda
Hopamossen
Höggården
Skjutbana
Lindholmen
Pustan
Fagerstätt
Hjärttorp
Kullen
Myrebo
Skinnersdal
Pershult
Berghem
Ryder
Byåslund
Skänkelunda
Skogen
Målen
Bruket
Ängen
Eket
Tokarps-
mossen
Ubbarp
Kåveri
Sörängen
Femtingaån
Torp
Torpab.
Vattentorn
Ljungarp
Badpl
Mjälaryds backar
Betlehem
Sörgården
Dalskog
Fiskartorpet
Hulubäcken
Uvoberget
Föreningsstuga
Tvätteviken
Ovansjö
Korsbacken
Stenbo
Fotbdsb
Sjöviken
Benstampadammen
Kvarnadammen
L. Linden
Angsdal
Norrgården
Vakten
Enholmen
Strömsdal
Jakobsbergs-
dämmen
Hestra
Hässleboh
Hässleholmen
Sandvik
St. Månsabo
Slattmossen
Korsbacken
Ubbarp
L. Månsabo
Texabo
Sopforbrannings-
station
Turba mosse
Turbagölen
Mellanbron
Granö
Ubbarpsj.
Fåglamossen
Racketb.
Aamossen
Sandgölen
Granömossen
Älggölen
Ormakarret
Rotgölen
Ubbarpån
Solgläntan
Rosenlund
Uddebo
Soptipp
Hult
Lunden
Lusen
Skjutb
Lille mosse
Västraby
Västrabysj.
Lamogöl
Sankegö
Osbacksn.
Linnösgölen
Linnösmossen
Lillag.
Linnön
Brannudden
Löngön
Norrgårdsn.
Norrbyn
Bygget
Akersberg
Nerbyn
Ålgaryd
Fångv. anst
Gruvhålsj.
Huga
Fotb.pl
Norrhaga
Kungsroset
Tolaån
Ritsabäcken
Strömmab.
Karlsved
Halla
Femtingagl
Lantbruksskola
Torpab.
Stolpen
Hällestorp
St. Tokarp
Husk
Lec
Holm
Hogagarde
Bäckadal
Falkaberget
Särskogen
Broarp
Hogarp
Stora backe
Stora mosse
Rossebo
Perstorp
Sekebo
Rödjedal
Karrebo
Östergården
Skjutb
Ingen
L. Ingaryd
Inga
Ingen
Ingen
Ingen

ROGBERGA SOCKEN, områden

49. Rogberga kyrkby

Fornlämningar: Raä nr 20

Fastigheter: Rogberga kyrka, Rogberga 2:1 (prästgården), Rogberga 2:4, Riddersbergs gård.

Beskrivning: Byn är belägen på en höjdplatå i nord-sydlig riktning, öppna åkermarker omger kyrkbyn.

Kyrkobyggnaden är uppförd 1865-1868 av sten, typ Tegnerkyrka med högt torn i väster och rund absid i öster, vitputsad och med koppartak, strax söder om ligger f.d. skolan, idag församlingsgård, uppförd 1885, av timmer, en våning, gulbrun locklistpanel; strax öster om församlingshemmet ligger f.d. lärarbostaden; väster om landsvägen är prästgården belägen, träbyggnad från 1917; på prästgårdens mark ligger en magasinsbyggnad, timrad, rödfärgad med vita omfattningar och hörn, enkupigt tegeltak.

På platsen framför kyrkan står en runsten, fornlämning nr 20, av granit, 2,2 m hög, stenen har varit inmurad i vapenhusets grund men framtogs och flyttades till sin nuvarande plats 1948. Mot kyrkans östgavel står några gravstenar från 1600-talet.

Riddersbergs gård. Herrgårdsanläggning med huvudbyggnad och två flyglar belägen vid Rogbergasjöns nordöstra strand. Huvudbyggnaden är uppförd 1861 efter det att den gamla brann, av timmer i 1 ½ våning, gul locklistpanel med vita omfattningar och hörn, frontespis, rött tvåkupigt tegel; flygelbyggnaderna är ursprungligen uppförda på 1700-talet, den södra flygeln tillbyggdes på bredden i samband med att huset iordningställdes som bostad efter huvudbyggnadens brand 1838, denna byggnad återställdes på 1900-talets början, till sin ursprungliga bredd, båda flyglarna klädda med gul locklistpanel, vita omfattningar och hörn, rött tegeltak; öster om herrgården ligger en ekonomibyggnad från 1932 med ansenliga dimensioner, rödfärgad stående slät panel med vita omfattningar och hörn, säteriliknande takform med korrugerad plåt.

Säkerställande: Restriktivitet mot förändringar av byggnader med ursprunglig karaktär. Restriktivitet mot och anpassningskrav på eventuellt tillkommande bebyggelse. För kyrkan gäller kulturminneslagen 1988:950, kap. 4. Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

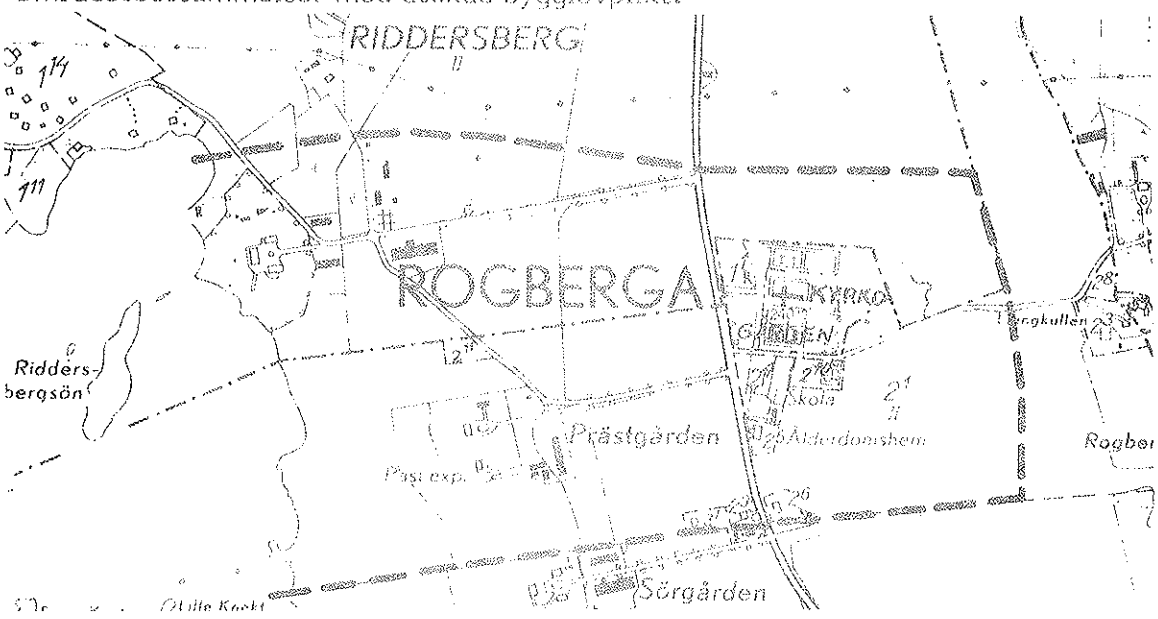

50. Tenhults herrgård

Fastigheter: Tenhult 24:1, 24:47.

Beskrivning: Herrgården är belägen vid norra delen av Tenhultasjön, strax söder om nuvarande Tenhults tätort.

Egendomen bildades 1846 genom sammanslagning av Västergården och en del av Östergården. Västergården ägdes 1543 av Göran Turesson Tre Rosor och har sedan tillhört släkterna Oxenstierna, Bielke, Fleetwood och von Wernstedt. Östergården ägdes 1543 av Mån Pedersson Bagge och tillhörde därefter medlemmar av släkterna Ribbing, Poppelman, Ehrenpreuss, von Seth, Adlerbrandt och Klingspor. De båda gårdarna förenades av överstelöjtnant C.L. Wernstedt. Egendomen inköptes 1849 av jägmästare A.H. Sandblad som lät uppföra en ny manbyggnad på 1850-talet. 1903 såldes gården till direktören Ernst L. Hartman som under åren lät ånyo uppföra en ny manbyggnad 1903-04 i eftertessinsk barockstil, ritad av Atterström.

Byggnaden har kvadratisk grundplan, två våningar med vindsvåning, av trä, gul locklistpanel med vita omfattningar och hörn, konsolförsedd takgesims, säteritak med tegel, veranda åt sjösidan; flygelbyggnad av timmer i 1 ½ våning, tillbyggd och påbyggd 1903, gul locklistpanel med vita hörn och omfattningar, tegeltak, enligt tradition har flygelbyggnaden vid herrgården varit bostad för bondeledaren Michel i Tenhult; på en udde i sjön finns en rund paviljong; i trädgården ej långt från huvudbyggnaden en lekstuga av trä uppförd i två etapper, 1903 och 1907, gul liggande panel med vita hörn och omfattningar; manbyggnaden omges av en större parkanläggning.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändring av byggnaderna. Tillkommande bebyggelse bör endast medges - och då med krav på anpassning - om den tillgodoser befintligt jordbruks behov. Huvudbyggnaden är av byggnadsminnesklass. Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

TENHULT
24:47
ROGBERGA BANDEL 1:1
TENHULT
24:47
24:48
24:1
8:1
HAGA
22:13
24:49
Tenhultssjön
BACKEN
1:38
BACKEN
1:34
TOMTA
1:46
TOMTA
1:38
Backens
Östra
vägen
Villavägen
Gårdes-
vägen
Tenhultsvägen

ROGBERGA SOCKEN, objekt

119. Ingaryd 1:1. Bostadshus av timmer i 1 ½ våning från 1800-talets mitt, svagt gulbeige locklistpanel, halvmåneformade fönster i övervåningen, glasad veranda, frontespis, rött enkupigt tegel; strax väster om föregående ligger en äldre manbyggnad av timmer, typ parstuga, 2 våningar, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, rött enkupigt tegel, börjar att förfalla; timrat förrådshus, och en större murad stenkällare. På gården har tidigare varit gästgiveri. Vidare fanns här mellan åren 1723 och 1890 Tveta härads tingsplats med tingshus; fånghus. Här fördes förhandlingarna och avkunnades domen i det s.k. Attarpsmålet.

120. Rogberga hembygdsgård. Belägen på ett hagmarksområde intill den stora landsvägen mellan Jönköping-Tenhult. Gården har bostadshus av timmer i 2 våningar från 1800-talets mitt, flyttat 1964 från centrala delen av Tenhult; svalgångsbord i knuttimmer troligen från 1700-talets mitt; ladugård från 1800-talets senare del samt en bodbyggnad även den från 1800-talets slut.

121. Våeryd 1:10. Ekonomibyggnader såsom två ladugårdar av timmer, rödfärgade, delvis bart timmer, delvis klädda med stående slät panel, vita omfattningar och hörn, delar av dem från omkring 1800; två jordkällare sammanbyggda, med gavlarna mot vägen; förrådsbyggnad av timmer, stående slät panel, rödfärgad.

122. Våeryd 1:18. Bostadshus av timmer i 1 ½ våning från ursprungligen 1700-talets slut, typ parstuga, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, rött tvåkupigt tegel, fönsterluckorna har nyligen tillkommit; i denna byggnad samlades man under åren 1841-43 till väckelsemöten där de s.k. "roparna" uppträdde, en första början till den frireligiösa rörelsen i kommunen.

RIDDERSBERGS GÅRD, ROGBERGA SOCKEN

LADUGÅRD TILLHÖRANDE RIDDERSBERG, ROGBERGA SOCKEN

TENHULTS TÄTORT

123. Mjälaryd 2:35, Mjälarydsvägen 15. Bostadshus av timmer i 1 våning, från 1800-talets slut eller tidigt 1900-tal, rödfärgad locklistpanel med vita hörn och omfattningar, pardörr med överljusfönster, sadeltak med rött tvåkupigt tegel.

124. Mjälaryd 3:141, Mjälarydsvägen 18. Assymetrisk villa i trä från omkring 1900, tornbyggnad i sydväst, 1 ½ våning, grå liggande och stående fasspontpanel, öppen veranda, tornbyggnad klädd med grråmålad plåt medan huset i övrigt har mörka takpannor.

125. Tenhult 8:1, Villa Grankullen. Bostadshus av trä från 1904 i 1 ½ våning, rödfärgad liggande och stående fasspontpanel med vita hörn, omfattningar och dekorativa band, frontespiser åt alla fyra sidorna med dekorativa detaljer i gavelspetsarna, rött tvåkupigt tegel; dock har tillkommit en påbyggnad åt söder i sen tid, men den ursprungliga byggnaden är dock fortfarande intakt.

126. Tenhult 1:50, Centrumvägen 15. Bostadshus av trä i 1 ½ våning från 1800-talets slut, grå liggande och stående fasspontpanel med grågröna omfattningar, frontespis, sadeltak med rött tvåkupigt tegel; huset omges av en större trädgård.

127. Tomta 1:44, Tomtavägen 7. Bostadshus av trä i 1 ½ våning från omkring 1900, gul stående och liggande fasspontpanel med vita hörn och omfattningar, glasad veranda i 2 våningar med lövsågeriarbete, taket dock klätt med mörka takpannor.

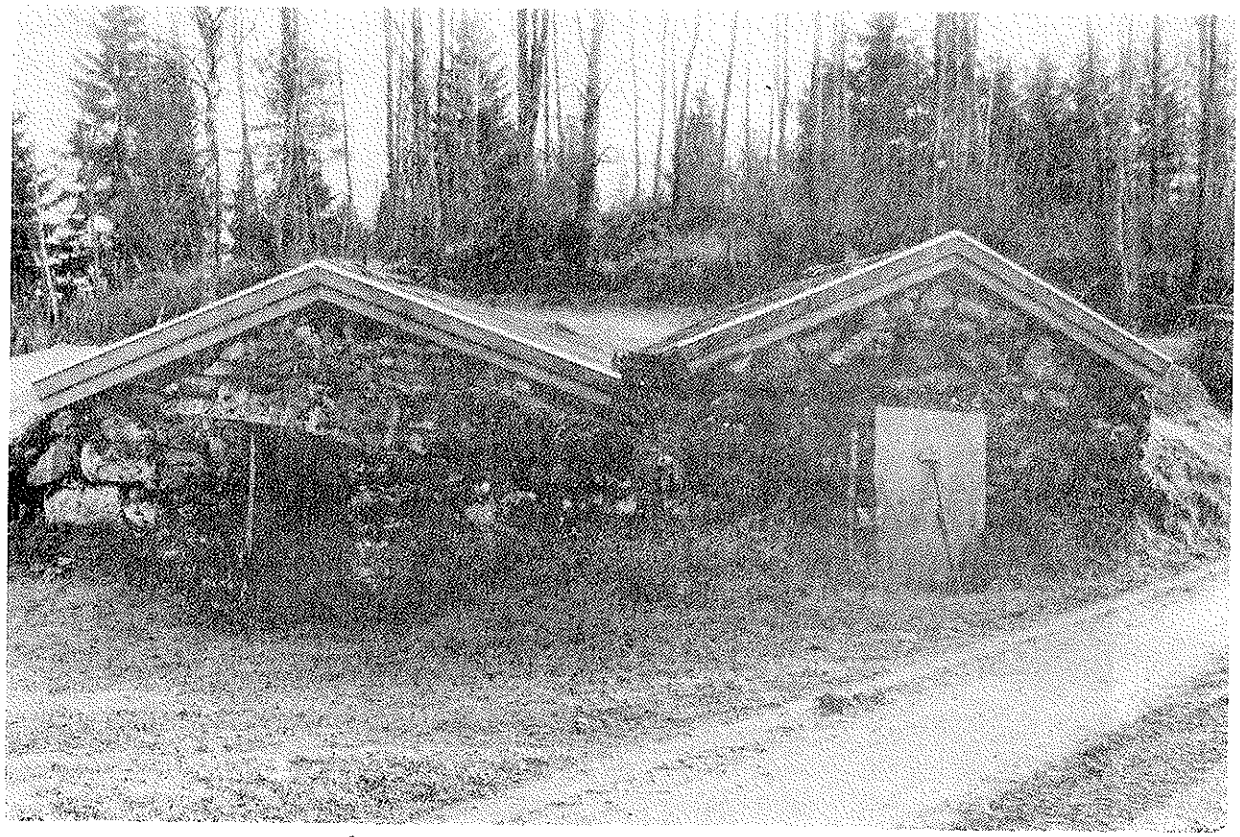

JORDKÄLLARE I VÅERYDS BY, ROGBERGA SOCKEN

RUNSTEN VID ROGBERGS KYRKA, ROGBERGA SOCKEN

SKÄRSTAD SOCKEN

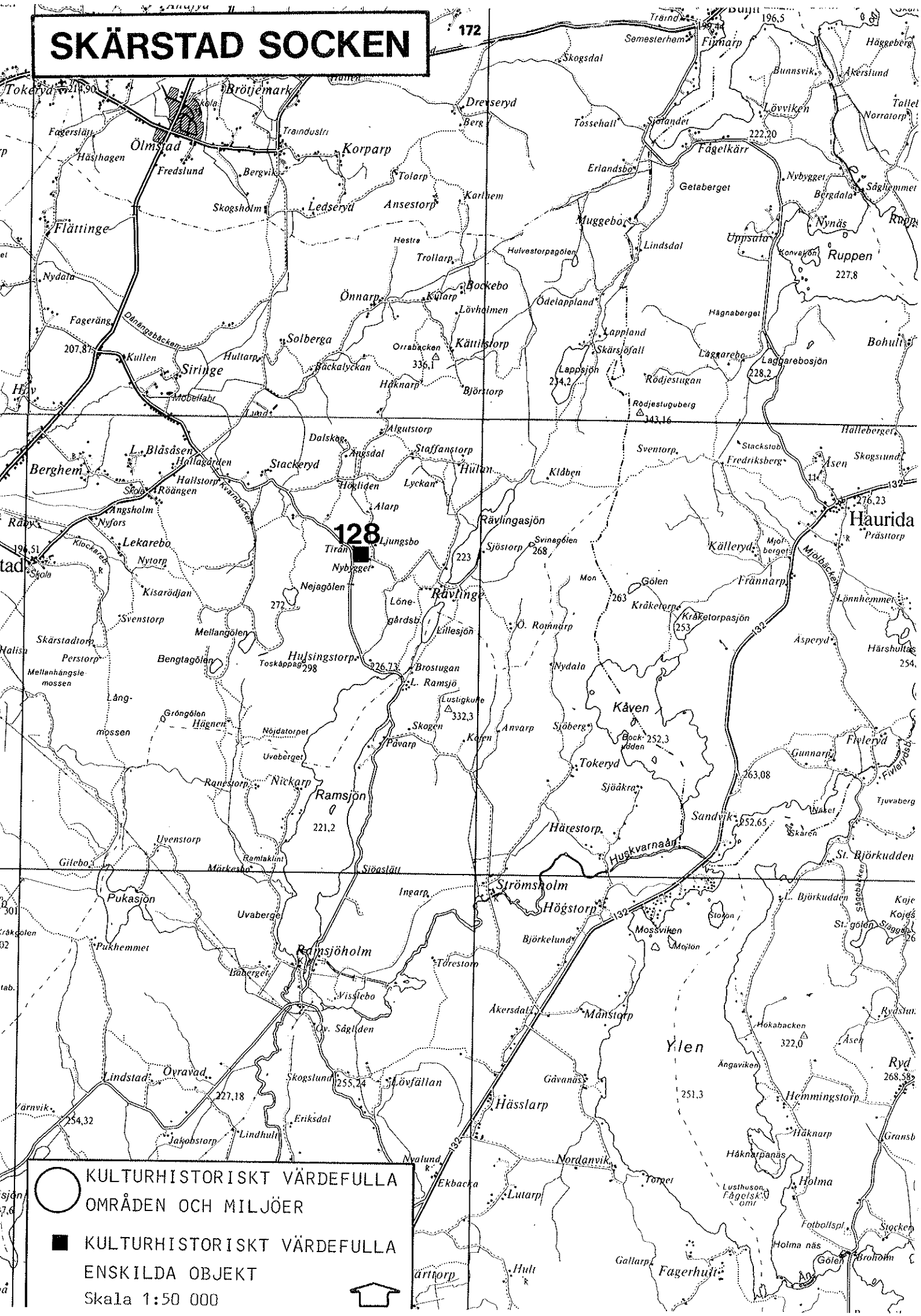
172
Tokeryd
Brötjemark
Ölmstad
Korparp
Fredslund
Bergvik
Traindustri
Fagerslätt
Hästhagen
Flättinge
Nydala
Fageräng
Odnängsbäcken
Kullen
Siringe
Möbellabr
Hov
Skogsholm
Ledseryd
Ansestorp
Tolarp
Karlhem
Drevseryd
Berg
Tossehall
Skogsdal
Semesterhem
Firnarp
Bunnsvik
Häggeberg
Åkerslund
Löfviken
Tallet
Norratorp
Fågelkärr
Erlandsbo
Getaberget
Nybygget
Bergdala
Sågbemmet
Nynäs
Ruppen
227,8
Uppsala
Konvaljon
Lindsdal
Muggebo
Hestra
Trollarp
Hulvestorpagölen
Bockebo
Önnarp
Kularp
Lövholmen
Ödelappland
Hägnaberget
Lappland
Skärsjöfall
Lappsjön
234,2
Rödjestugan
Rödjestugaberg
343,16
Lagarebo
Lagarebosjön
228,2
Bohult
Solberga
Hultarp
Backalyckan
Orrabacken
336,1
Kättlestorp
Håknarp
Björstorp
Algutstorp
Dalskog
Ängsdal
Staffanstorp
Hulan
Klåben
Sventorp
Stackstob
Fredriksberg
Hälleberget
Skogsund
Åsen
Berghem
L. Blåsåsen
Hallagården
Stackeryd
Hallstorp
Kvarnbacken
Röängen
Skola
Höckliden
Lyckan
Alarp
Ängsholm
Nyfors
Räby
Lekarebo
Klockareb
Nytorp
Kisarödjan
Svenstorp
Skärstadtorp
Perstorp
Mellanhängslemossen
Mellangölen
Benglagölen
Hulsingstorp
Toskäppag
298
Löne-gårdsb.
Lillesjön
Rävlingasjön
Rävlinge
Tirån
Ljungsbo
Nybygget
Nejagölen
223
Sjöstorp
Svinegölen
268
272
226,73
Brostugan
L. Ramsjö
Lustigkulle
332,3
Skogen
Anvarp
Kolen
Sjöberg
Pavarp
Uveberget
Nickarp
Ramsjön
221,2
Ranestorp
Uvenstorp
Gilebo
Mörkesbo
Ramlaklint
Sjöaslätt
Pukasjön
Uvaberget
Pukhemmet
Ramsjöholm
Isaberget
Visslebo
Ov. Sågliden
Lindstad
Övravad
Skogslund
255,24
Lövfällan
227,18
Eriksdal
Lindhult
Jakobstorp
Nyalund
Ekbacka
Lutarp
Hult
Gallarp
Fagerhult
Mon
Gölen
Kråketorp
Kråketorpasjön
253
263
Källeryd
Mjölberget
Mjölbäcken
Haurida
Prästtorp
276,23
Frännarp
Lönnhemmet
Äsperyd
Härshultas
Kåven
Bockvidden
252,3
Tokeryd
Sjöäkra
Sandvik
252,65
Härestorp
Huskvarnaån
Strömsholm
Högstorp
Ingarp
Björkelund
Mossviken
Mejlon
Storån
L. Björkudden
St. Björkudden
Sågebäcken
Kojeå
Kojeå
Fivelyd
Fivelydsb.
Gunnarp
Tjuvaberg
Wäset
Skärn
263,08
Ånnaviken
Ylen
251,3
Hokabacken
322,0
Ryd
268,58
Hemmingstorp
Mänstorp
Åkersdal
Gävanäs
Hässlarp
Torestorp
Nordanvik
Torpet
Lusthuset
Fågelskär omr
Holma
Holma näs
Fotbollsp.
Stocken
Broholm
Gölen
Håknarpanäs
Håknarp
Gransb.
Ryd
Äsen
Ånnaviken
Ånn
Hult
Ärnhorp
Värnvik
254,32
Fagerslätt
Hästhagen
Fredslund
Bergvik
Skogsholm
Ledseryd
Ansestorp
Karlhem
Tolarp
Hestra
Trollarp
Hulvestorpagölen
Bockebo
Kularp
Lövholmen
Ödelappland
Hägnaberget
Lappland
Skärsjöfall
Lappsjön
Rödjestugan
Rödjestugaberg
Lagarebo
Lagarebosjön
Bohult
Solberga
Hultarp
Backalyckan
Orrabacken

SKÄRSTAD SOCKEN

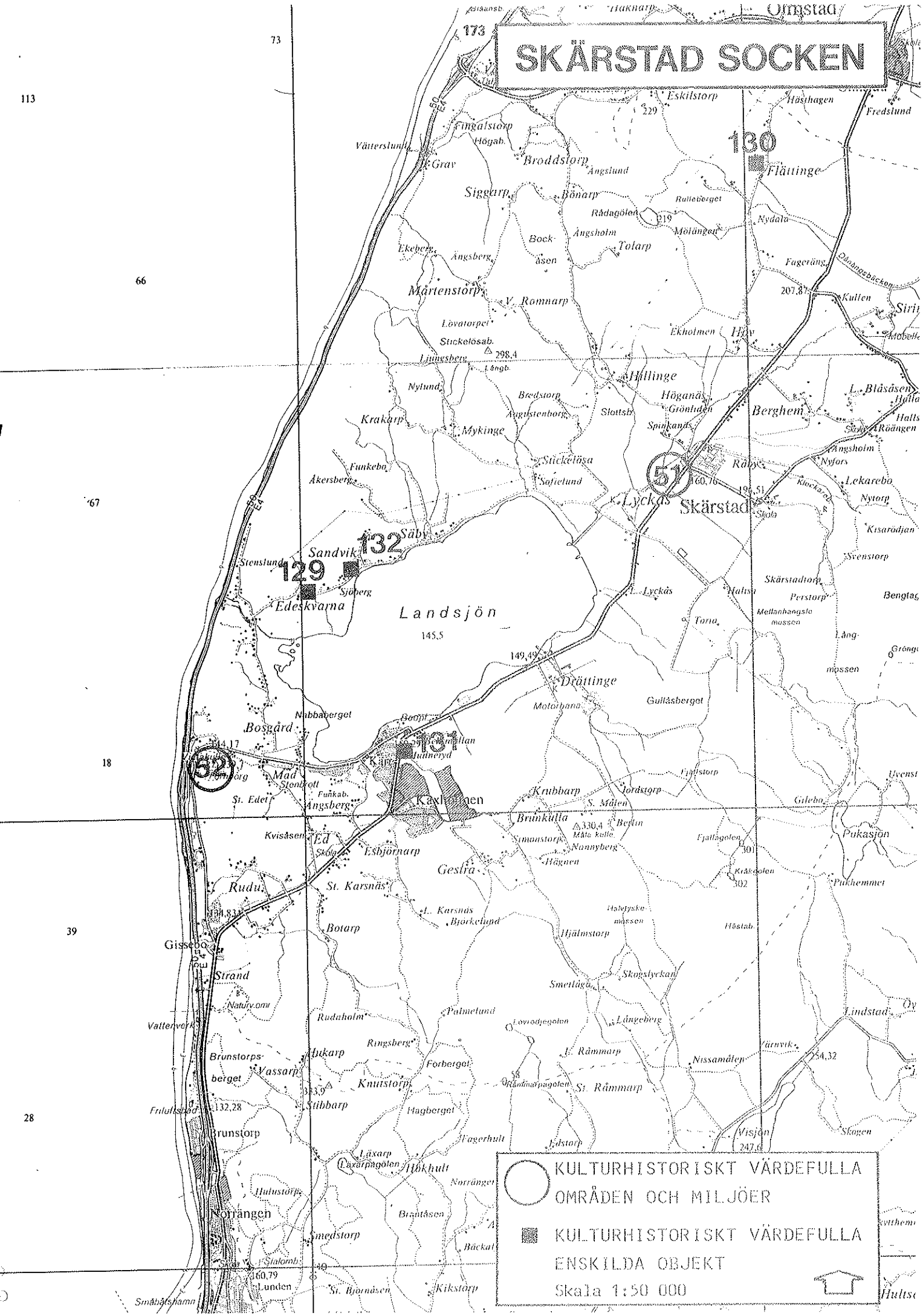
KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA OMRÅDEN OCH MILJÖER
KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA ENSKILDA OBJEKT
Skala 1:50 000
130
Flättinge
132
Säby
129
Sandvik
Edeskvarna
Landsjön
145,5
149,49
Drättinge
101
Kävlinge
51
Skärstad
52
Ed
Rudu
Gissebo
Strand
Norrängen
Lunden
Lycksås
Berghem
Hillinge
Höganäs
Eskilstorp
Fingalstorp
Broddstorp
Siggarp
Bönarp
Rådagölen
Molängen
Nydala
Tolarp
Ekeberg
Ängsberg
Bockåsen
Fagerängen
Kullen
Mårtenstorp
V. Romnarp
Lövatorpet
Stickelösab.
Ljungsberg
Ekholmen
Nylund
Bredstorp
Augustenborg
Slottsb.
Grönliden
Spinkanäs
Krakarp
Mykinge
Stickelösa
Sofielund
Funkebo
Åkersberg
Röängen
Angsholm
Nyfors
Lekarebo
Nystorp
Kisarödjan
Svenstorp
Skärstadtorp
Perstorp
Mellanhangsle mossen
Torna
Gullåsberget
Motorbana
Nabbaberget
Bosgård
Mad
Stenbrott
Funkab.
Angsberg
St. Edet
Kvisåsen
Skola
Esbjörnarp
Krubbarp
Jordstorp
S. Malen
Brunkulla
Simonstorp
Nonnyberg
Hägnen
Geslra
St. Karsnäs
L. Karsnäs
Björkelund
Botarp
Hjälmstorp
Halvtyske mossen
Hästab.
Skogslyckan
Smeltäga
Palmelund
Rudaholm
Ringsberg
Hukarp
Vassarp
Brunstorps-berget
Knutstorp
Forberget
Stibbarp
Hagberget
Brunstorp
Läxarp
Läxarpagölen
Hökhult
Hultstorp
Brantåsen
Smedstorp
Kikstorp
St. Björnåsen
Lövsdjegölen
Längeberg
E. Rämmarp
St. Rämmarp
Nissamålen
Visjön
Skogen
Lindstad
Fredslund
Hästhagen
Vätterslunda
Grav
Högab.
Ängslund
Rulleberget
Ängsholm
Bockåsen
Mobelle
Halls
Hults
Bengtas
Gröngö
Uvenst
Gilebo
Pukasjön
Pukhemmet
Fjällagölen
Kräkgölen
Berlin
Nannyberg
Ängsholm
Lång-mossen
Vattenverk
Naturv.omr
Småbåtshamn
Stenslunda
Sjöberg
Hallsta
Torp
Gröna
Ö
Ö
Ö

SKÄRSTAD SOCKEN, områden

51. Skärstaddalen

Fornlämningar: Raä nr 2, 3, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 39, 40, 69.

Fastigheter: Drättinge gård, Lyckås gård, Skärstad kyrkby (kyrkan, prästgården, Skärstad 1:2 Adelswärdska skolan), Stackeryd 1:16 (f.d. 1:1), Säby gård, Råby 1:2.

Beskrivning: Området begränsas av de i NO-SV riktning gående höjdsträckningarna på ömse sidor om Skärstaddalen, i N av höjderna norr om Siringe och i S av Landsjön och Kaxholmen. Skärstaddalen består till största delen av öppen odlingsmark och utgör ett av kommunens mest värdefulla åkermarksområden.

Ett par områden med större koncentrationer av fornlämningar finns på höjderna nordost om Siringe (Raä nr 7-9) och norr om Hultarp (Raä nr 11-14) samt väster och söder om Hillinge (Raä nr 2-3, 39-40 och 69). Det förstnämnda området utgöres av två gravfält från järnåldern med tillsammans ca 50 anläggningar av typ runda och kvadratiska stensättningar, samt 2 enstaka kvadratiska stensättningar. Det andra området innehåller också gravfält från samma tid, 3 gravfält med tillsammans ca 45 runda stensättningar och 1 kvadratisk sådan. Nr 11 har 4 enstaka runda stensättningar. Den sydligaste fornlämningskoncentrationen vid Hillinge innehåller 2 gravfält med tillsammans 30 anläggningar av typ domarring, runda och kvadratiska stensättningar samt resta stenar.

Drättinge gård har anor från 1300-talet. På 1780-talet införlivades gården med Lyckås och löd under Lyckås fram till 1923 då den frånsåldes. Nuvarande huvudbyggnaden uppfördes 1926, en reveterad träbyggnad i två våningar, vit puts, säteritak med tvåkupigt rött tegel. Strax öster om ligger en äldre huvudbyggnad av timmer i två våningar från 1700-talet, rödfärgad locklistpanel med vita knutlådor och omfattningar, valmat mansardtak med rött enkupigt tegel. Flankerande föregående byggnad ligger f d arbetarbostad av timmer i två våningar från 1800-talets mitt, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar samt förrådsbyggnad av timmer i två våningar från samma tid, rödfärgad med vita knutar och omfattningar; båda byggnaderna har nyligen erhållit tvåkupigt brunt betongtegel. Ladugården, som är av ansenlig storlek, är uppförd 1920.

Lyckås gård är känt sedan medeltiden och hette då Hallösa och var belägen på sluttningen sydost om nuvarande ekonomigården. På 1500-talet kom gården i Brahe-ättens ägo och förblev så till 1700-talets mitt. Den Braheska gårdsanläggningen låg där den nuvarande finns, en befäst gårdsanläggning med vallar och vattengravar. På 1690-talet reparerades gården och ny huvudbyggnad uppfördes. Det var troligen denna byggnad som kvarstod fram till 1822 då den brann. Nuvarande huvudbyggnaden är uppförd 1863 och är ritad av arkitekten Johan Fredrik Åbom, en tvåvånings tegelbyggnad med valmat tak, vitputsad med rikt artikulerad fasadutsmyckning. Interiört finns väl bevarade inredningar och målade tak från byggnadstiden. På ömse sidor om allén något sydost om huvudbyggnaden finns dubbla par flyglar från 1700-talet, varav de sydligaste är bostäder, av timmer i två våningar, gul locklistpanel med gröna fönsterbågar och sadeltak med rött enkupigt tegel; det andra paret flyglar har varit vagnstall och droskstall, av timmer i 1 våningar, gul locklistpanel och sadeltak med rött

tvåkupigt tegel. Sydost om huvudbyggnaden finns ett f.d. mälteri- och magasinsbyggnad av timmer i två våningar från 1700-talet, rödfärgad locklistpanel med vita fönsterbågar och svarttjärade portar. Söder om gården vid den gamla järnvägssträckningen ligger f.d. stationsmagasinet och f.d. Lyckås stationshus, från tidigt 1900-tal respektive 1894; magasinsbyggnaden är uppförd med stolpkonstruktion och klädd med slät rödfärgad panel; stationshuset är av trä med stående och liggande fasspontpanel, gulmålat.

Skärstad kyrka är en stenkyrkobyggnad med västtorn, uppförd 1817-19 i nyklassicistisk stil, vit spritputs. Prästgården är uppförd i trä 1926 och klädd med gul locklistpanel, brutet tak med avvalmade gavelspetsar; i vägkröken ligger ett timrat bostadshus ursprungligen från 1800-talets förra hälft, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar; Skärstad 1:2 f.d. skola, den s.k. Adelswärdska skolan, tillkommen på initiativ av dåvarande ägaren till Lyckås gård 1839, 1865 utbyggdes den och på 1920-talet fick byggnaden sitt nuvarande utseende i samband med ombyggnad till lärarbostäder.

Råby 1:2, f.d. gästgiveri, belagt sedan 1500-talet enligt uppgifter i jordeböcker, och fram till åtminstone 1800-talets slut. Bostadshus av timmer i två våningar, gul locklistpanel med vita knutar och omfattningar, nuvarande utseende torde härröra sig från 1800-talets mitt, stommen kan dock vara äldre; ytterligare två bostadshus varav det ena är en enkelstuga i två våningar, svagt gul locklistpanel.

Stackeryds gård består av en större manbyggnad från tidigt 1800-tal, 1 våning, timmer, gråvit locklistpanel, glasad veranda, brutet tak med rött tvåkupigt tegel; byggnaden flankeras av två byggnader varav den ena är bostadshus av timmer i 1 våning från 1800-talets andra hälft, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, sadeltak med rött tvåkupigt tegel; den andra byggnaden vagnstall och bod av timmer, rödfärgad locklistpanel.

Säby gård är belägen vid Landsjöns norra strand. Nuvarande huvudbyggnaden är uppförd 1862, av timmer i två våningar med tillbyggda pocher, reveterad, gulbeige färg, dekorativa fönsteröverstycken i övre våningen, fronton med locklistpanel, falsat grönt plåttak, tandsnitt vid takfoten. Äldre manbyggnad av timmer i två våningar från 1700-talets slut, gul locklistpanel med vita omfattningar, sadeltak med avvalmade gavelspetsar och tvåkupigt rött tegel. Till gården finns ytterligare byggnader av timmer, rödfärgade, varierande ålder.

Det föreslagna området utgöres av ett kulturlandskap med dalgångar och slättlandskap med stora visuella värden. Inom detta och speciellt i dess södra hälft ligger ett flertal kulturhistorskt mycket värdefulla objekt såsom järnåldersgravfält, kyrkby, herrgårdar och gårdar samt järnåldersgravfält i norra delen av området.

Tidigare utredningar: Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för östra Vätterstrandsområdet i Jönköpings kommun, Jönköpings läns museum 1978.

Säkerställanden: För del av området gäller landskapsskyddsförordnande enligt naturvårdslagen. Lyckås byggnadsminne 1988. För fornlämningarna och kyrkan gäller kulturminneslagen 1988:950, kap. 2 resp. kap. 4.

Stor restriktivitet mot förändring av byggnader med ursprunglig karaktär. Tillkommande bebyggelse bör endast medges - och då med krav på anpassning - om den tillgodoser befintligt jordbruks behov. Område av riksintresse. Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

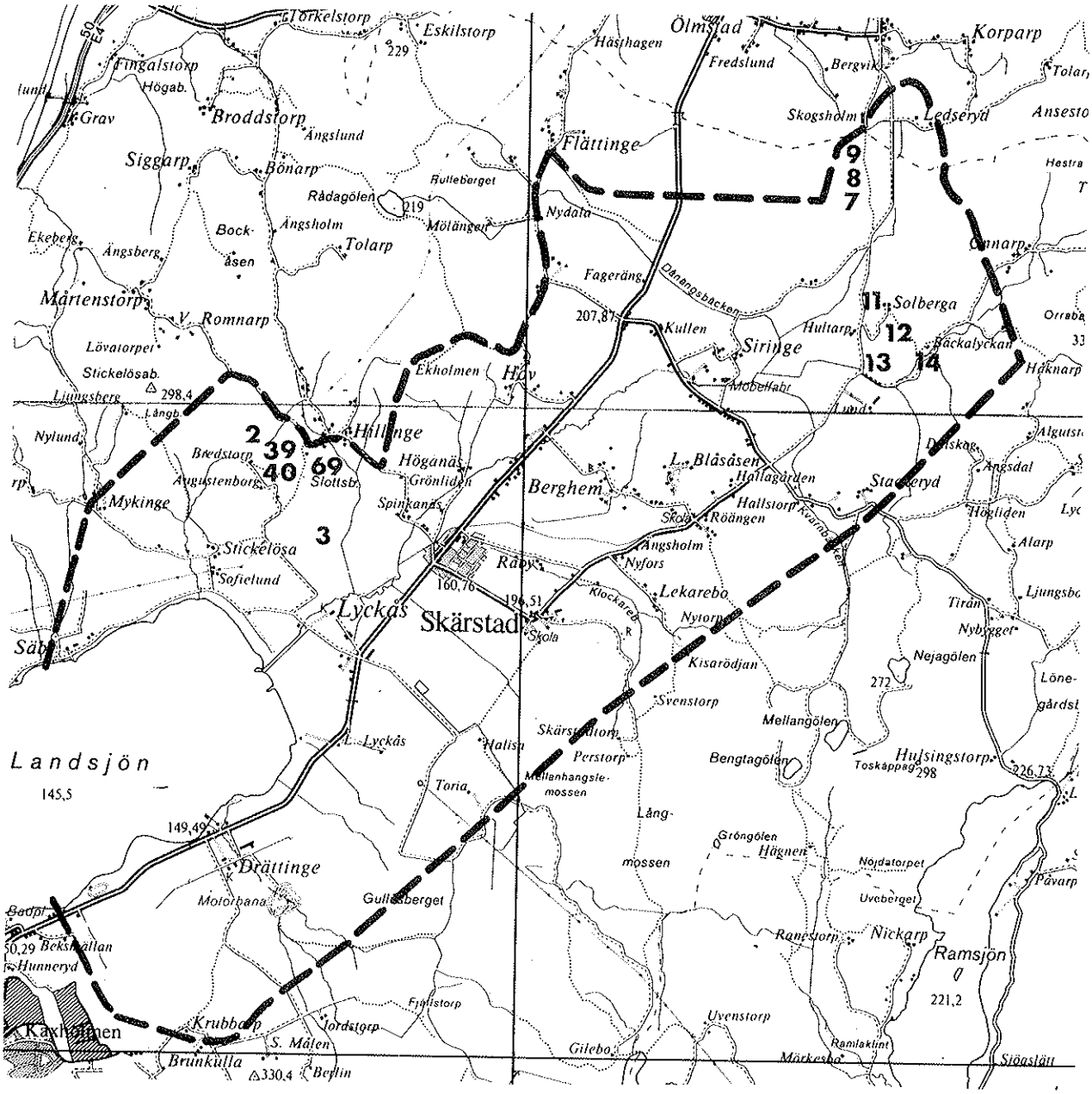

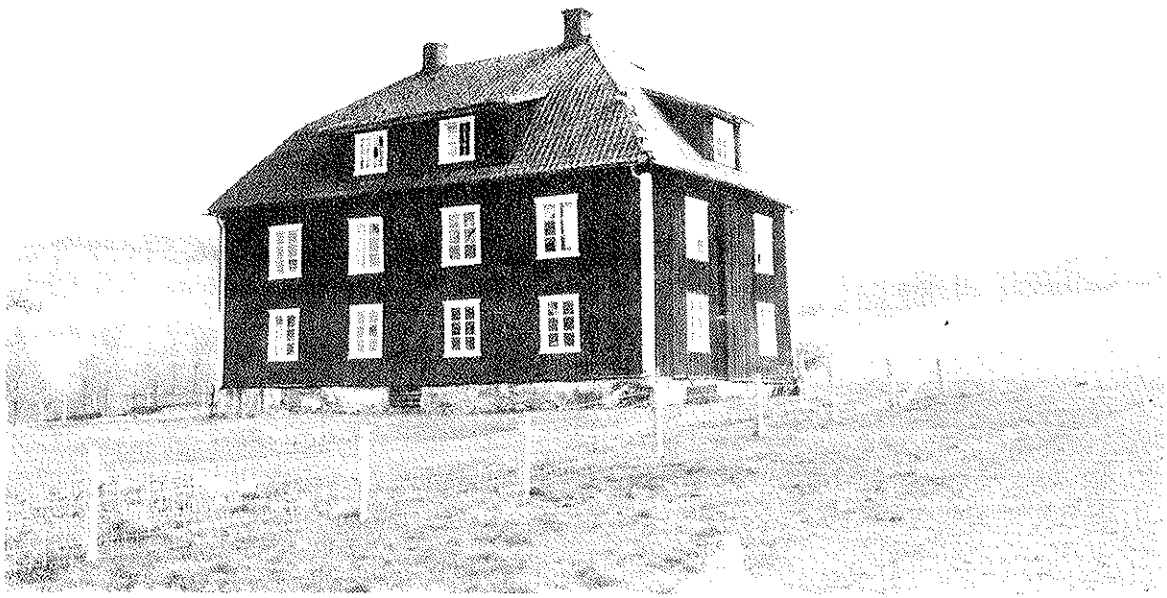

DRÄTTINGE GÅRD, SKÄRSTAD SOCKEN

52. Vistakulle

Fornlämningar: Raä nr 20 och 33.

Beskrivning: Vista kulle utgör en av de bästa utsiktspunkterna i södra Vätterbygden. På krönet finns offerkälla, samt inskriptioner av Per Brahe d.y. och Oscar II. Vista kulles topp utgör en fornborg från järnåldern. Det har varit en flyktborg som utnyttjats i orostider. Rester av vallarna finns på olika platser runt krönet.

Borgområdet upptar en yta av ca 350 x 330 m. Stenvallarna förekommer på avsatser i öster, söder och väster, som alla ansluter till branter och stup. I öster, där en brant sluttning ersätter stupen, löper två vallar parallellt - 10-20 m från varandra.

Tidigare utredningar: Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för östra Vätterstrandsområdet i Jönköpings kommun, Jönköpings läns museum 1978.

Säkerställande: Se inledning.

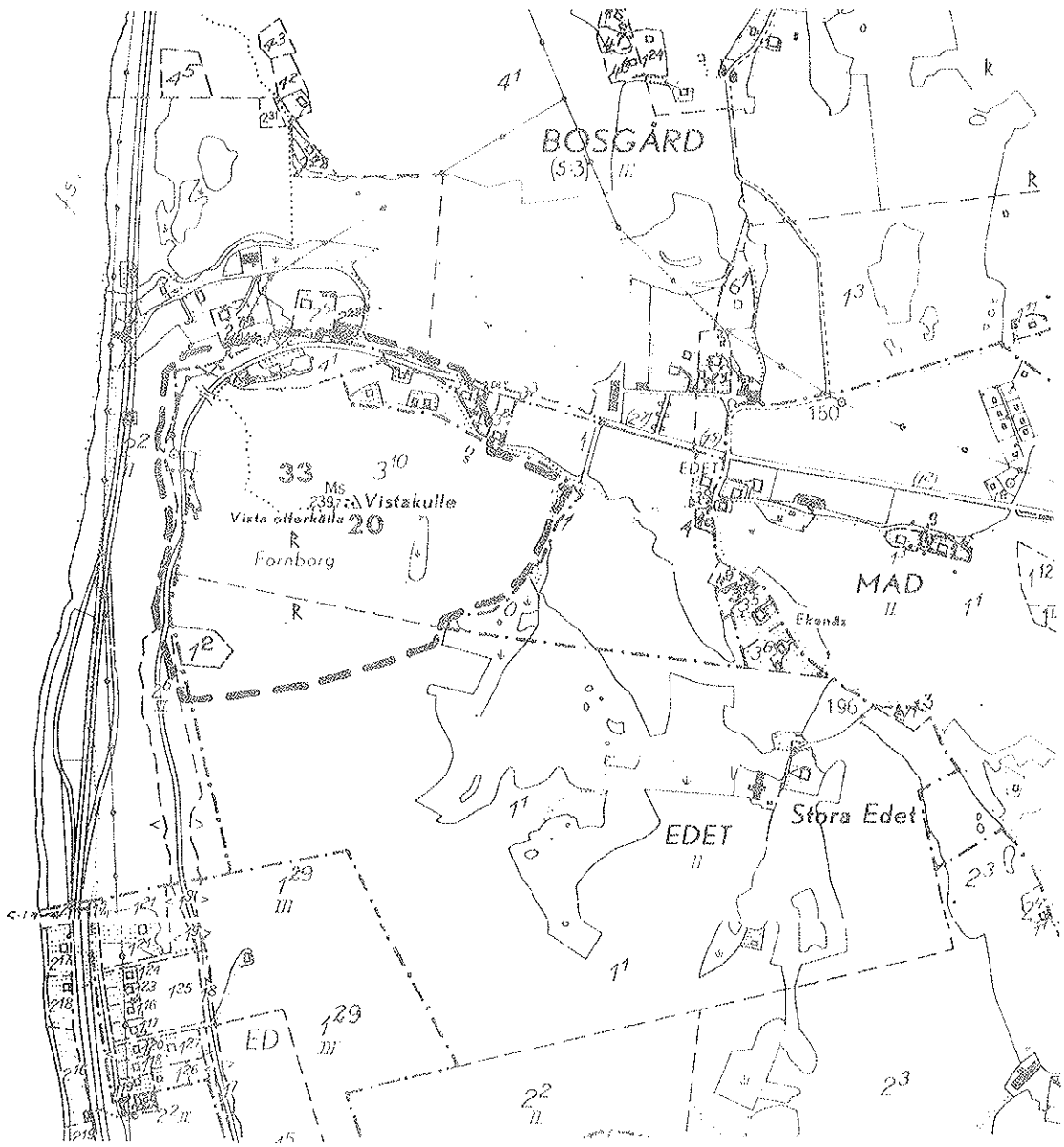

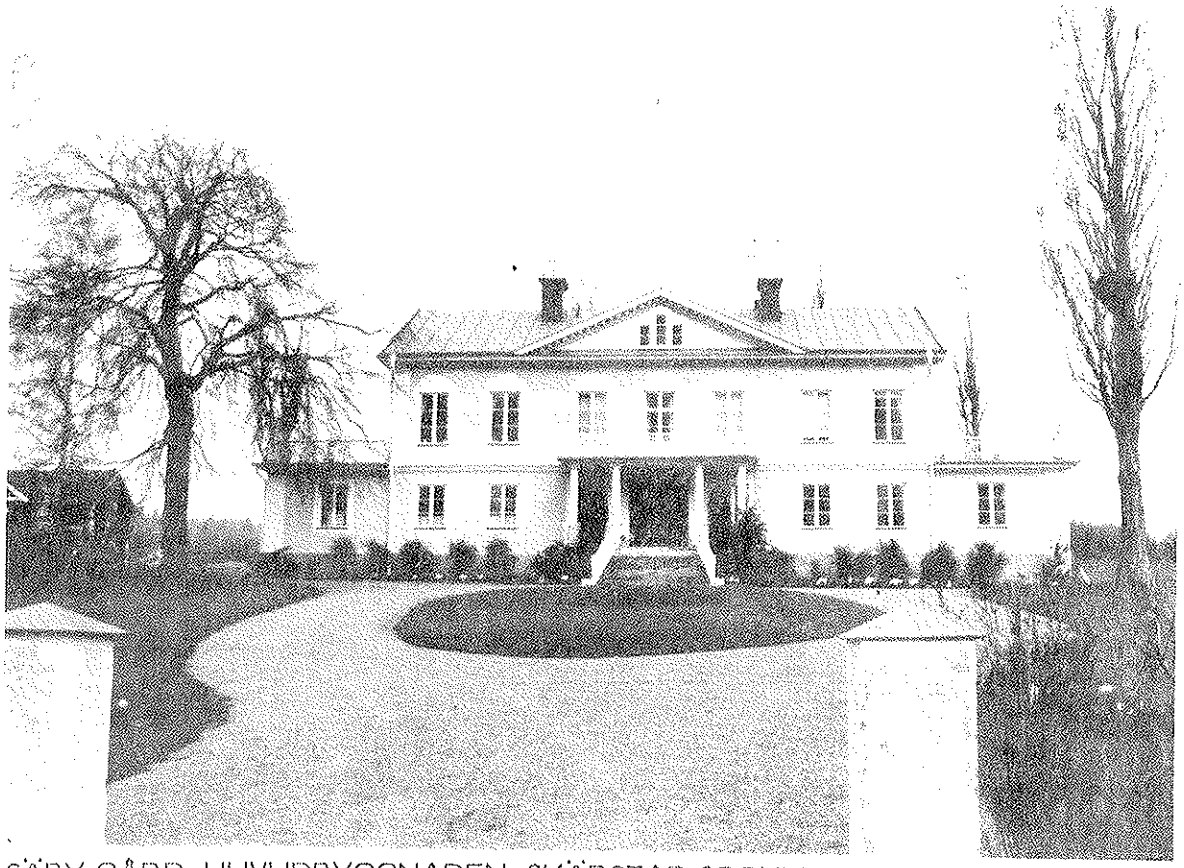

SÄBY GÅRD, HUVUDBYGGNADEN, SKÄRSTAD SOCKEN

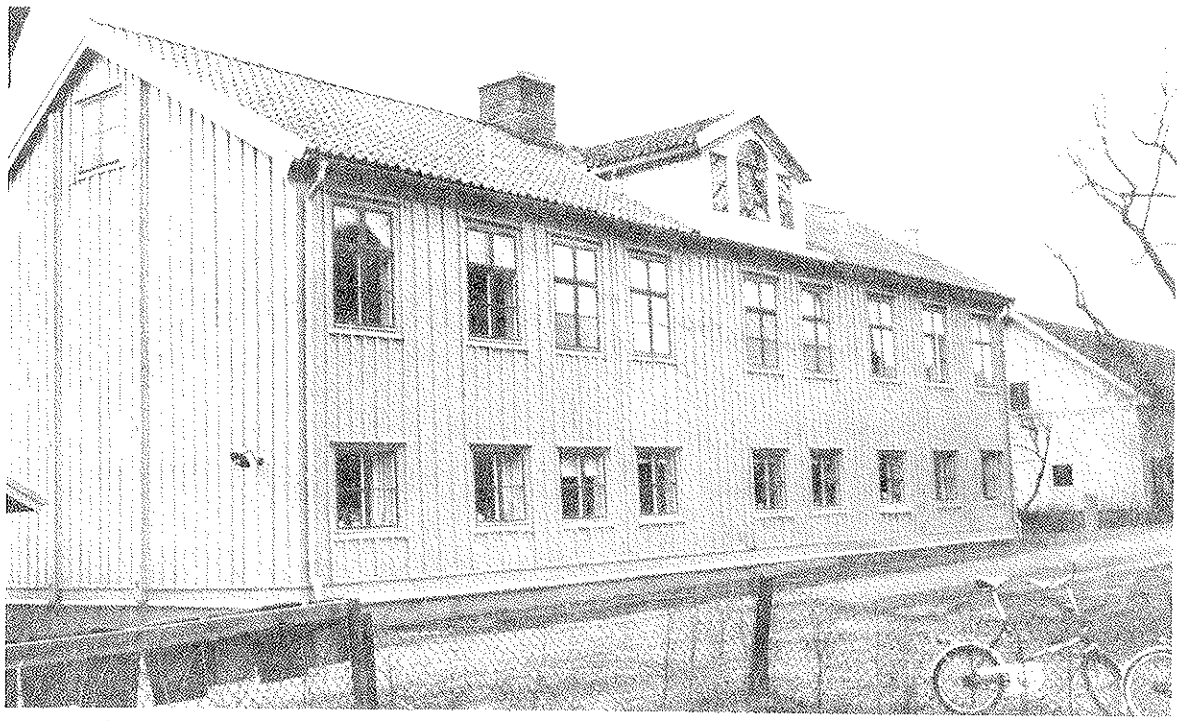

LYCKÅS GÅRD, FLYGELBYGGNADEN, SKÄRSTAD SOCKEN

SVARTTORPS SOCKEN

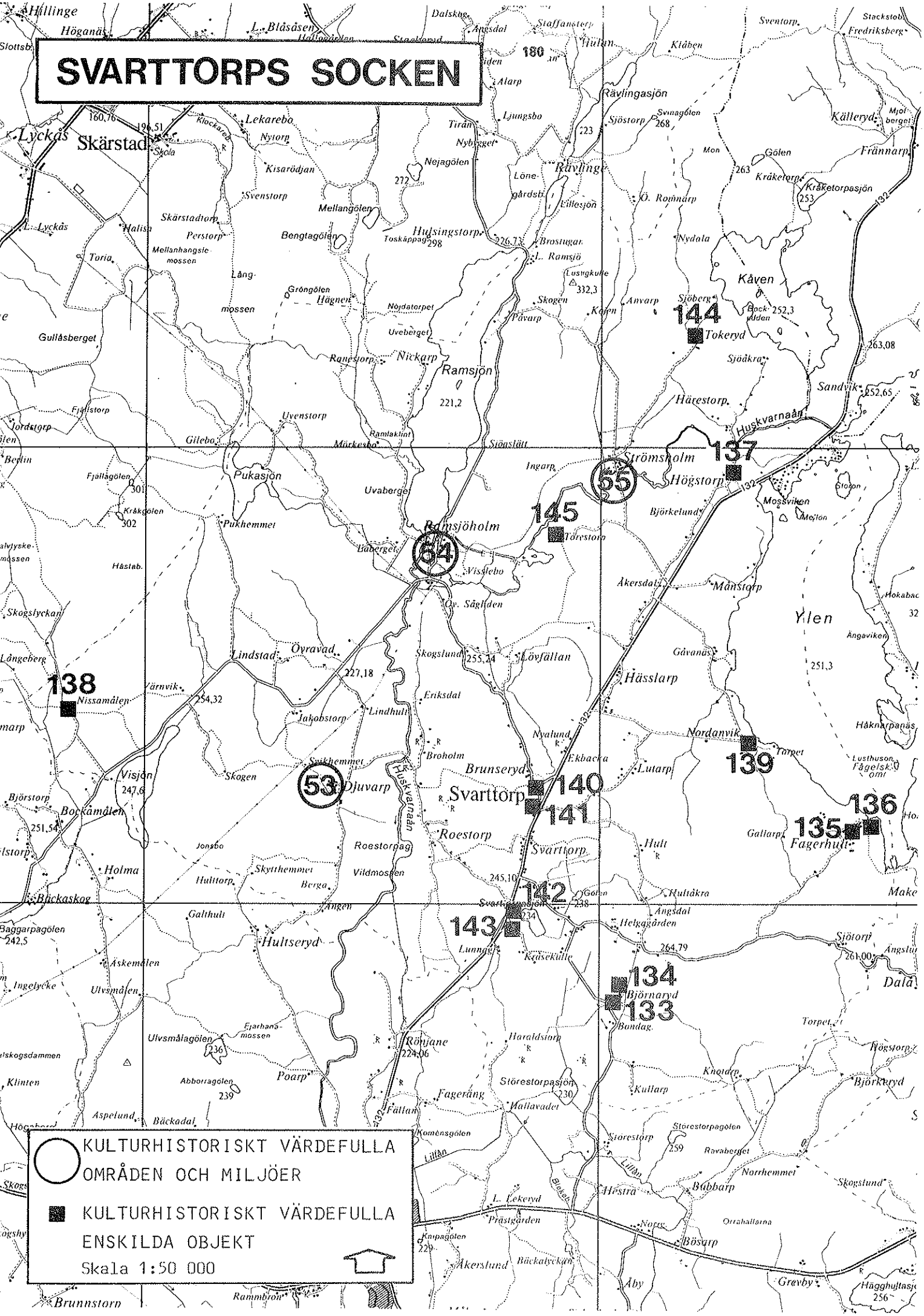

SVARTORPS SOCKEN, områden

53. Djuvarp-Roestorp

Fornlämningar: RAÄ nr 32-36, 39, 41, 42, 44-47, 69, 71, 73, 87.

Fastigheter: Djuvarp 1:2, Roestorp 4:9 (f.d. 4:2 C) 5:4

Beskrivning: Området utgöres av ett öppet odlingslandskap med åker- och betesmark, i norr dock starkt kuperat. Mitt igenom området rinner Huskvarna-ån i nord-sydlig riktning.

Området är rikt på fornlämningar främst på den östra sidan om ån. Fornlämningarna 34-36 och nr 46 innehåller 4 st gravfält med tillsammans ett 80-tal anläggningar såsom högar, runda stensättningar och resta stenar. Nr 41 och 42 är två mindre gravfält i områdets syd-östra del och innehåller tillsammans 15 st runda stensättningar. Nr 44 och 45 har 4 respektive 2 kvadratiska stensättningar. I områdets nord-västra hörn ligger "Lustigkulle", nr 69, ett gravfält bestående av 15 st anläggningar såsom runda, kvadratiska stensättningar, domarringar och resta stenar. Tidsmässigt härrör sig gravfälten från äldre och yngre järnåldern.

På höjdsträckningen öster om Roestorps by finns ett stråk med ett mycket stort antal odlings- och röjningsrösen.

Djuvarp 1:2, beläget på västra sidan om Huskvarnaån, i ett öppet odlingslandskap; huvudbyggnad av timmer i 1 ½ våning från 1888, vit liggande och stående fasspontpanel, grå profilerade omfattningar och våningsband, stor öppen veranda i 2 våningar med rikt lövsågeriarbete, sadeltak med rött tvåkupigt tegel; flankerande huvudbyggnaden 2 flygelbyggnader av timmer i 1 våning, båda från 1700-talet, den södra bebodd medan den norra står tom och är i behov av upprustning, vit locklistpanel med ålderdomlig profil, knutarna utformade som pilastrar med kapitäl och bas, grå färg på dessa och på de profilerade omfattningarna, valmat flackt tak med rött tvåkupigt tegel; av övriga byggnader kan nämnas två timrade spannmålsmagasin med kvadratisk grundplan, båda från 1700-talet, 2 våningar, rödfärgad locklistpanel (sent påsatt) tälttak med rött enkupigt tegel, båda byggnaderna registrerade i riksantikvarieämbetets fornlämningsregister (nr 70, Svarttorps sn) som märkliga byggnader.

Roestorp 4:9 med bostadshus av timmer i 2 våningar från 1800-talets mitt, typ parstuga, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, rött tvåkupigt tegel; ladugård av rödfärgat liggande timmer, från samma tid.

På fastigheten Roestorp 5:4 finns en knuttimrad bod och en parstuga från 1800-talet, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, rött eternittegel.

Tidigare utredningar: Område av riksintresse i Fysisk riksplanering 1973. Naturinventering i Jönköpings kommun 1980.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändring av byggnader med ursprunglig karaktär. Stor restriktivitet mot och anpassningskrav på eventuellt tillkommande bebyggelse. För fornlämningarna gäller kulturminneslagen 1988:950, kap. 2 (om fornminnen). Djuvarps gård är av byggnadsminnesklass. Område av riksintresse. Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

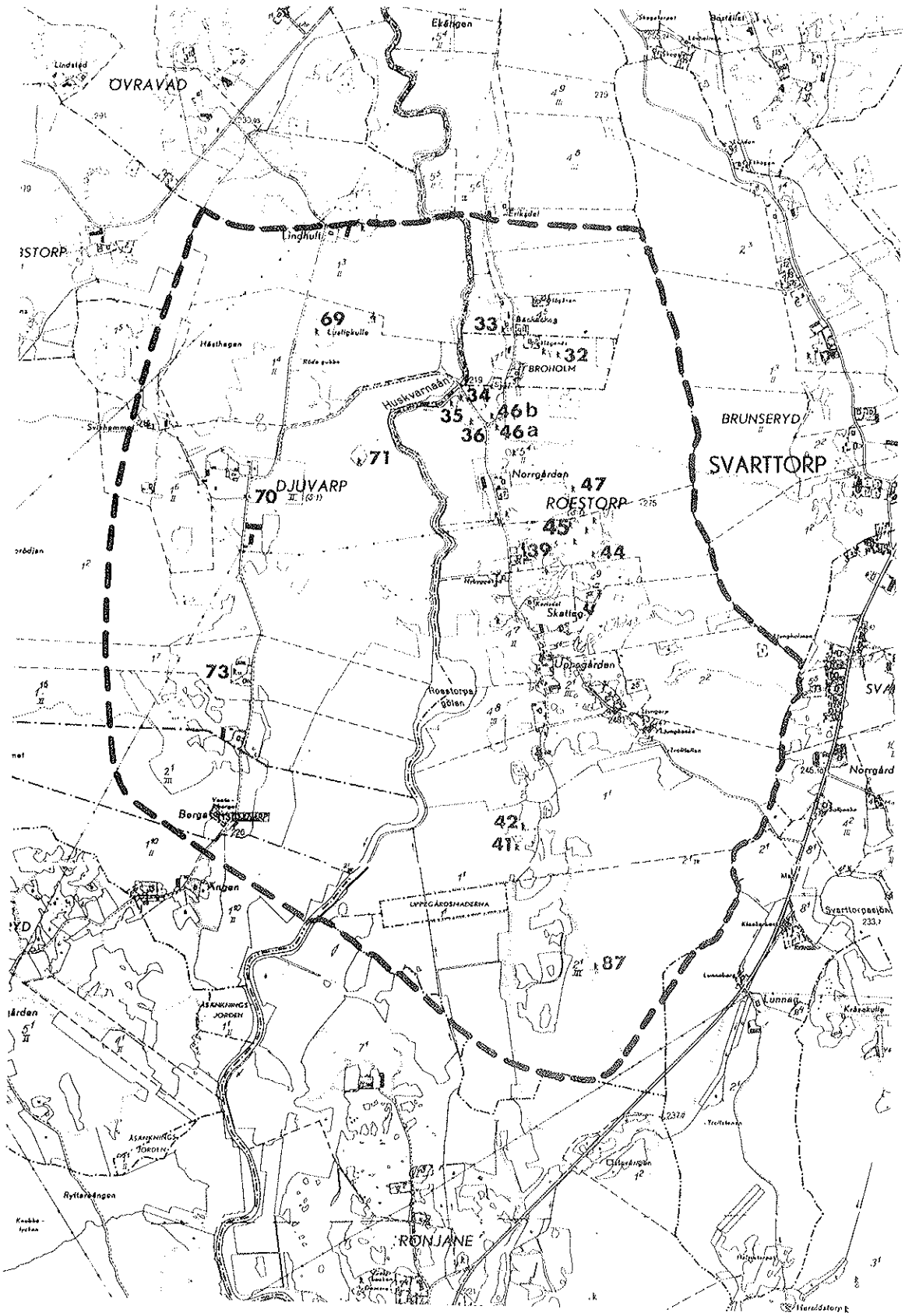

DJUVARP 1:2, FLYGEL, SVARTTORPS SOCKEN

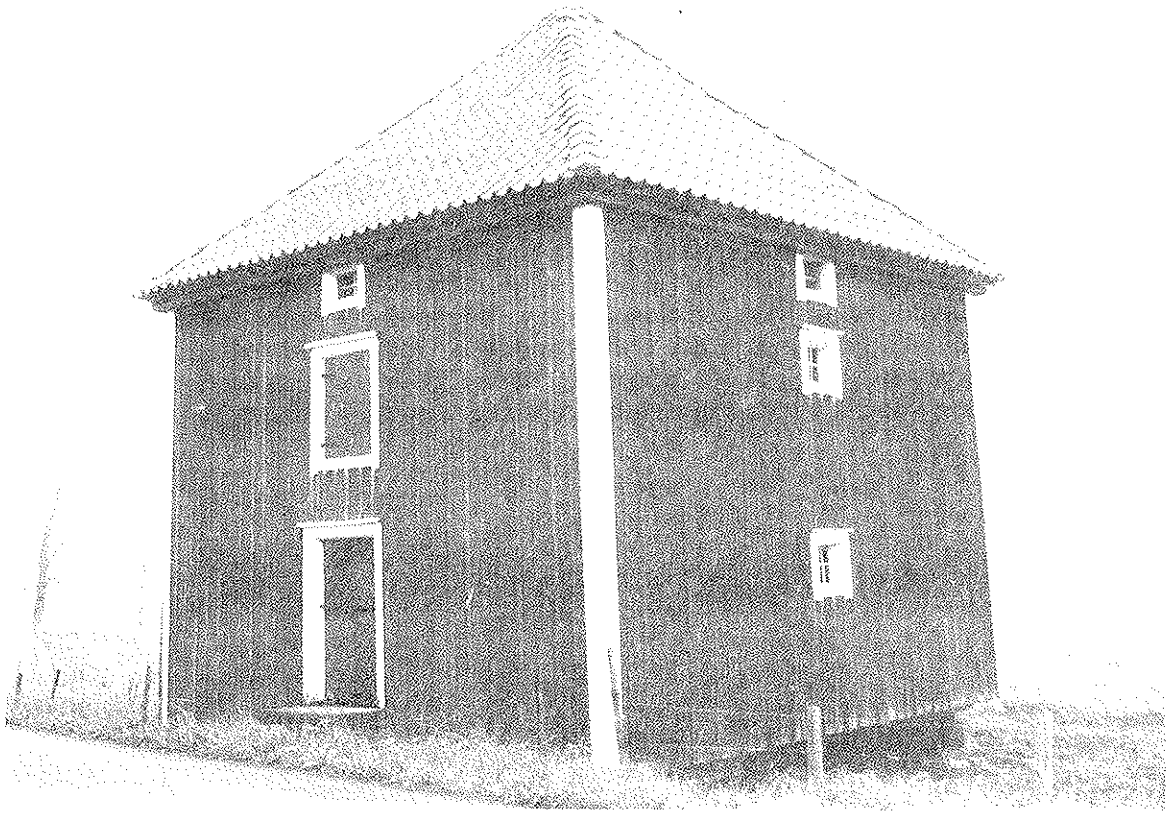

DJUVARP 1:2, EN AV MAGASINSBYGGNADERNA, SVARTTORPS SOCKEN

54. Ramsjöholm

Fastigheter: 4:12, 4:16; Kraftvillan 1:1

Beskrivning: Gården är belägen vid Huskvarnaåns inlopp från Ramsjön, närmast gården flackt öppet odlingslandskap, därefter kraftiga höjder mot öster, väster och sydost.

Ramsjöholm har anor från 1300-talet, enligt gamla urkunder skulle godset ha donerats till Vadstena kloster år 1379. På 1530-talet indrogs det till Kronan och utgjorde därefter förläning till olika militärpersoner. En storhetsperiod börjar 1624 då godset donerades till riksmarsken Lars Kagg. Bland senare innehavare av godset kan nämnas hovrättspresidenten Gudmund Adlerbeth från 1750-talet samt dennes sonson Gudmund Göran Adlerbeth som tillträdde godset 1778. Denne man var ledamot i Svenska Akademien och Gustav III:s handsekreterare. Godset upphörde att vara fideikomiss 1844.

Huvudbyggnaden uppfördes på 1790-talet av timmer i 2 våningar, svagt gul spritputs med slätputsade vita omfattningar och våningsband, på vardera gavel senare tillkomna pocher i 1 våning, fronton, sadeltak med svart falsad plåt, klocktorn. Söder om huvudbyggnaden leder en allé ut till landsvägen, här är ekonomibyggnader av olika slag och datum belägna; ladugård i rödfärgat liggtimmer med vita omfattningar från 1900, vagnstall från ungefär samma tid, av trä, klätt med liggande rödfärgad fasspontpanel med vita omfattningar, gula portar med bruna lister, rött tvåkupigt tegel; större kvarnbyggnad av timmer i 2 våningar, rödfärgad locklistpanel med vita omfattningar, grå korrugerad plåt. Väster om huvudbyggnaden på andra sidan ån finns två timrade magasin från 1700-talet, rödfärgade, tjärade takstickor. Nordväst om huvudbyggnaden ligger en kraftstation uppförd 1908, fasaderna i beige puts med tegeldekorationer, samt ett bostadshus av trä från samma period, svagt gul locklistpanel, tornbyggnad på baksidan, lövsågeriarbeten på gavlar, rött tvåkupigt tegel. Söder om gårdsanläggningen ligger ett par f.d. arbetarbostäder av timmer, rödfärgad locklistpanel, typ parstugor, från 1800-talets slut.

Säkerställande: Huvudbyggnaden är medtagen i Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister som kulturhistoriskt märklig byggnad. För del av området gäller landskapskyddsförordnande enligt naturvårdslagen.

Stor restriktivitet mot förändring av byggnader med ursprunglig karaktär. Tillkommande bebyggelse bör endast medges- och då med krav på anpassning- om den tillgodoser befintligt jordbruks behov. För huvudbyggnaden och de två magasinen kan en byggnadsminnesförklaring vara tänkbar.

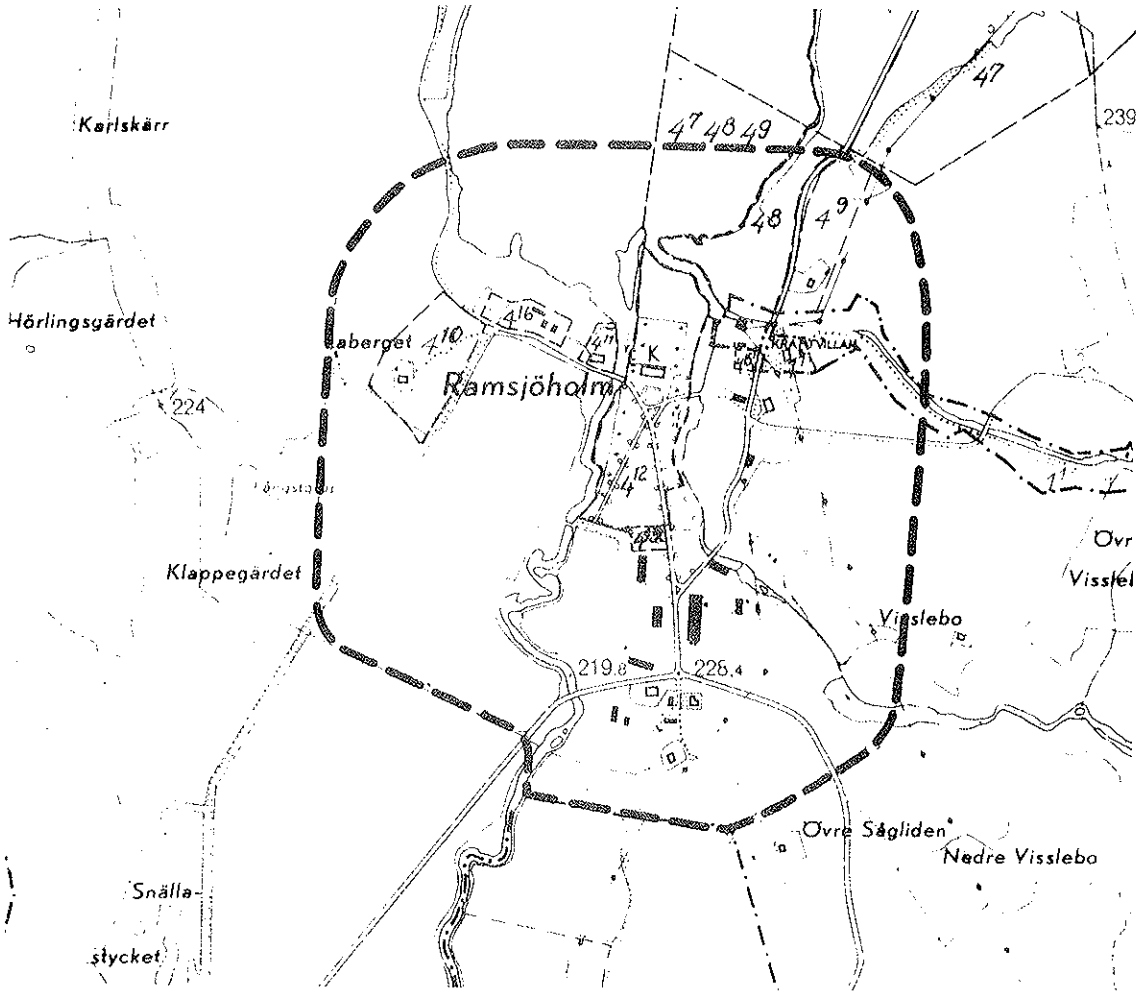

RAMSJÖHOLM, TIMRADE MAGASINSBYGGNADER, SVARTTORPS SOCKEN

55. Strömsholm

Fastigheter: Strömsholm 1:1.

Beskrivning: Gården är belägen i ett öppet mjukt kuperat odlingslandskap med åker- och betesmark, i söder rinner Huskvarnaån med ett flertal rester efter kvarnanläggningar.

Om gårdens äldre historia är ej mycket känt. På 1600-talet blev det dock säteri och på slutet av 1600-talet ägdes gården av Lennart Ribbing. På 1700-talets ägdes Strömsholm av släkten Adlerbeth som innehade Ramsjöholms fideikomiss.

Strömsholm utgör en karolinsk herrgårdsanläggning från 1740-talet. Huvudbyggnaden är uppförd av timmer i 1 våning, gul locklistpanel med vita knutar och omfattningar, veranda med lövsägeriarbete, säteritak med rött enkupigt tegel, frontespis; 2 flygelbyggnader som är identiskt lika flankerar huvudbyggnaden, av timmer i 1 våning, gul locklistpanel med vita knutar och omfattningar, säteritak med rött enkupigt tegel; vid ån ligger ett f.d. bränneri och bryggeri från 1800-talets mitt, av timmer i 2 våningar, rödfärgad locklistpanel med vita hörn och omfattningar, grå korrugerad plåt.

Mitt emot huvudbyggnaden på andra sidan vägen finns en uppmurad rundel, kallmurad, i rundelns ytterkant finns stora lövträd; rundeln med sina träd har ingått i en större trädgårdsanläggning kring herrgården.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändring av byggnaderna. Tillkommande bebyggelse bör endast medges - och då med krav på anpassning - om den tillgodoser befintligt jordbruks behov. För huvudbyggnad och flyglar kan en byggnadsminnesförklaring vara tänkbar.

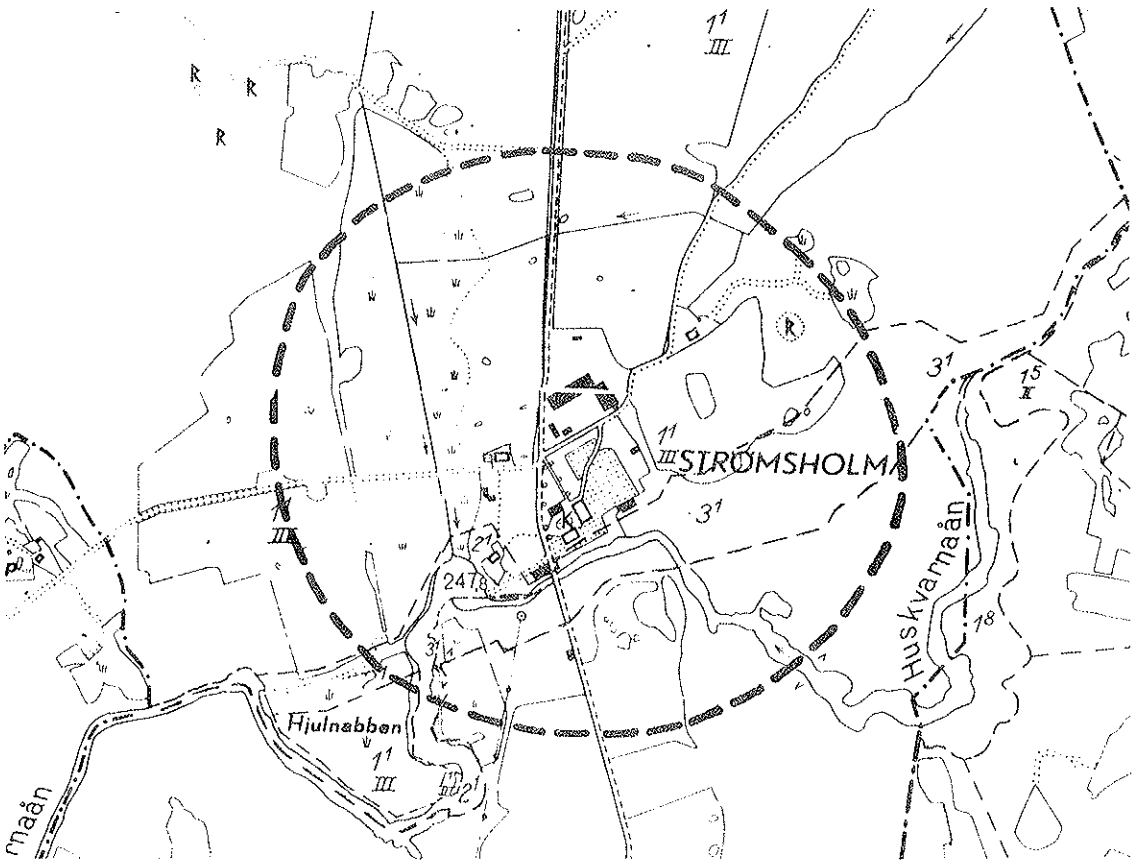

SVARTTORPS SOCKEN, objekt

133. Björnaryd 2:1. Låg tidigare som flygel till prästgårdens huvudbyggnad. F.d. tiondemagasin, från 1830-40-talet, av timmer i 2 våningar, rödfärgad locklistpanel, svarta luckor och portar, sadeltak med avvalmade gavelspetsar, enkupigt rött tegel.

134. Björnaryd 2:3. (avst. från 2:1), f.d. prästgård. Bostadshus av timmer i 1 våning från 1820-talet, gul locklistpanel med vita omfattningar, veranda med lövsågeriarbete, frontespis, brutet tak med rött tvåkupigt tegel; ytterligare ett bostadshus av timmer från 1800-talets andra hälft, ny rödfärgad locklistpanel, rött tvåkupigt tegel; avträde av timmer, rödfärgat, tälttak med tjärade takstickor. Öster och norr om f.d. prästgården en mäktig allé av almar, askar och lönnar (Raä reg. nr 104).

135. Fagerhult 2:6. Knuttimrad enkelstuga i 1 våning från tidigt 1800-tal, rödfärgad locklistpanel med vita omfattningar, åstak med rött enkupigt tegel.

136. Fagerhult 4:1. Äldre bostadshus av timmer i 2 våningar från 1840-talet, typ parstuga, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, veranda med lövsågeriarbete, åstak med rött tvåkupigt tegel; knuttimrad bod från samma tid, 1 våning, rödfärgad, rött enkupigt tegel.

137. Högstorp 1:3. F.d. gästgivaregård med anor från 1600-talet; på en karta över Jönköpings län från 1688 med landsvägar och gästgivaregårdar finns Högstorps gästgiveri markerat; nuvarande byggnad är uppförd omkring 1800-talets mitt, av timmer i 2 våningar, rödfärgad locklistpanel med vita knutlådor och omfattningar, klassicerande detaljer såsom dörromfattning med kolonner och triangulärt överstycke med tandsnitt, takfot dekorerad med tandsnitt, rött tvåkupigt tegel. Gästgiveri- och skjutshållsverksamheten upphörde någon gång på 1900-talets första årtionde.

138. Nissamålen 1:1. Ensamliggande gård med öppen betesmark närmast gården, blandskog. Manbyggnad av timmer i 1 ½ våning från 1860-talet, vit locklistpanel med profilerade omfattningar, halvmåneformade fönster i övre våningen, röda fönsterbågar, veranda med lövsågeriarbete, frontespis, tvåkupigt rött tegel; bostadshus i timmer i 1 våning, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, pardörr med överljusfönster och klassicerande detaljer på dörromfattningen, tvåkupigt rött tegel. Ladugård av rödfärgat liggande timmer från 1800-talets slut.

139. Nordanvik 1:1. Gårdsanläggning med huvudbyggnad och två små flyglar i ett öppet odlingslandskap med åker- och betesmark vid sjön Ylen. Huvudbyggnaden är uppförd på 1850-talet, av timmer i 1 ½ våning, locklistpanel med profilerade omfattningar, bred frontespis, rött enkupigt tegel; flygelbyggnaderna är båda av typ parstugor i 2 våningar, den södra dock tillbyggd något på den östra gaveln, timmer, locklistpanel, rött enkupigt tegel; den nuvarande färgsättningen är ur kulturhistorisk synpunkt felaktig och bör ändras.

140. Svarttorps kyrka. Stenkyrkobyggnad från 1868-70, brett långhus med halvrunt kor, högt västtorn med lanternin, ytterväggar är vitkalkade. För kyrkan gäller kulturminneslagen 1988:950, kap. 4.

141. Svarttorps f.d. skola och sockenstuga (1:9). Byggnaden låg ursprungligen vid den gamla kyrkan och uppfördes där 1852-53 men flyttades till sin nuvarande plats 1870 då den nya kyrkan togs i bruk. Huset är uppfört av timmer i 2 våningar, rödfärgad locklistpanel med vita profilerade omfattningar och knutlådor som pilastrar med kapitäl, pardörr, dörromfattning med kolonner och triangulärt överstycke, tvåkupigt rött tegel.

142. Svarttorps gamla kyrkogård (1:9). Troligen uppfördes Svarttorps äldsta kyrka på 1100-talet i romansk stil med långhus, kor och absid. Något senare byggdes torn vid västgaveln. På 1400- eller 1500-talet tillbyggdes kyrkan åt öster varvid koret och absiden försvann och kyrkan fick rektangulär form. På 1700-talets början breddades byggnaden och i det gamla tornet inrättades ett gravkor för Adlerbethska familjerna från Ramsjöholm. På 1830-talet diskuterades en ombyggnad, men man beslöt att bygga en ny kyrkobyggnad i stället. 1868-69 revs den gamla kyrkan. Kvar idag finns kyrkogården och en mindre byggnad som innehåller det Adlerbethska gravkoret.

143. Svarttorps hembygdsgård (2:2). Belägen omedelbart väster om den gamla kyrkogården. Enkelstuga i 1 ½ våning från 1800-talets förra hälft, flyttad från Lekeryds socken, rödfärgad locklistpanel med vita omfattningar; ladugård av rödfärgad liggande timmer, från samma tid.

144. Tokeryd 1:2. Ensamliggande större bondgård i ett öppet odlingslandskap. Manbyggnad av timmer i 1 ½ våning från 1880-talet, gul locklispanel med vita omfattningar, veranda med lövsågeriarbete, halvmåneformade fönster i övre våningen, frontespis, tvåkupigt rött tegel; bostadshus av timmer från 1700-talet, 1 våning, typ parstuga, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, enkupigt rött tegel; som flygel till manbyggnaden en timrad parstuga från 1800-talets andra hälft, 1 ½ våning, rödfärgad locklistpanel med vita omfattningar och knutar, rött tvåkupigt tegel; bostadshus av trä från 1909, gul liggande fasspontpanel, rött tvåkupigt tegel.

145. Torestorp 1:1. Bostadshus av timmer i 1 våning från 1800-talets början, rödfärgad locklistpanel med vita knutlådor och omfattningar, troligen sexdelad plan, sadeltak med rött tvåkupigt tegel.

VISINGSÖ

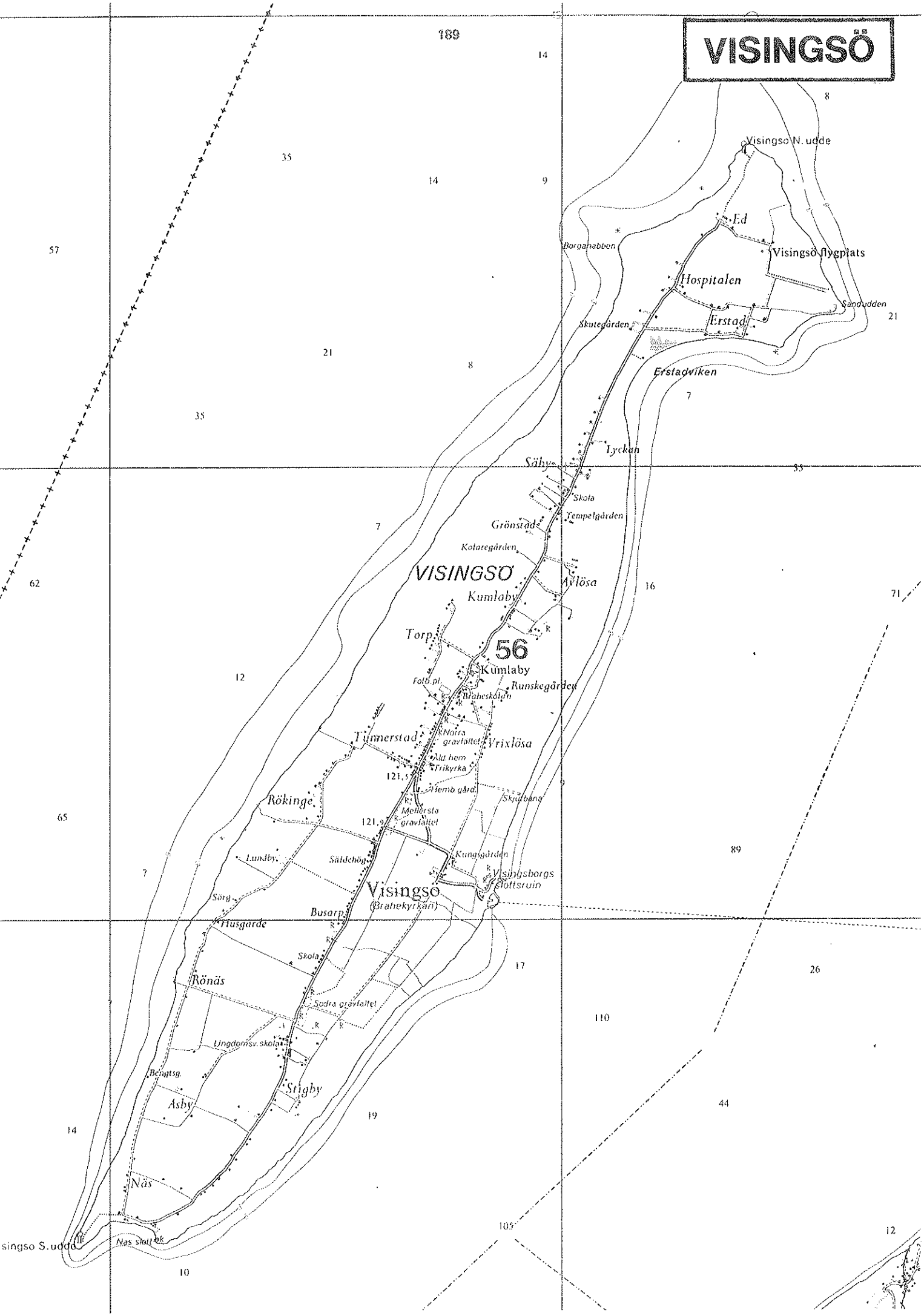
189
Visingso N. udde
Ed
Visingsö flygplats
Borganabben
Hospitalen
Sandudden
Skutegården
Erstad
Erstadviken
Lyckan
Sähye
Skola
Tempelgården
Grönstad
Kolategården
VISINGSÖ
Avlösa
Kumlaby
Torp
56
Kumlaby
Runskegården
Foto.pl.
Braheskolan
Tunnerstad
Norra gravfältet
Vrixlösa
Ald. hem
Frikyrka
121,5
Hemb. gård
Skjutbana
Rökinge
Mellersta gravfältet
121,9
Kungsgården
Lundby
Säldehög
Visingsborgs slottsruin
Visingsö
(Brahekyrkan)
Sörg
Busarp
Husgärde
Skola
Rönäs
Södra gravfältet
Ungdomsv. skola
Bengtsg.
Stigby
Åsby
Näs
Näs slott
singso S. udde

VISINGSÖ SOCKEN, områden

56 Visingsö

Beskrivning: Visingsö är av riksintresse för naturvården och kulturminnesvården. I sig själv är Visingsö ett naturdokument som vittnar om de förhållanden som för årmiljoner tillbaka rådde i denna del av landet. Sålunda uppbyggdes ön i sin helhet av sedimentära bergarter. Den s.k. Visingsöformationen består i princip av sandstenar och skiffrar. Formationen finns i landet endast förträdd i anslutning till Vätterbäckenet. Genom förekomsten av den lättvittrade bergarten har en god lokal jordmån utbildats och en för länet rik flora uppkommit.

Visingsö är en gammal kulturbygd med större koncentration av kulturminnesmärken än de flesta andra platser i landet. Ön tycks ha varit oavbrutet befolkad åtminstone sedan den yngre stenåldern av den stora mängden fornlämningar och fornfynd att döma. Under den tidiga medeltiden spelade ön en mycket betydande roll i landets historia genom sitt läge mellan Västergötland och Östergötland där de sverkerska och erikska kungaätterna rivaliserade om kungamakten. I nyare tid fick ön som centrum i den mäktiga Braheättens grevskap en säkerställning i landet och utgjorde särskilt under Per Brahe d y ett viktigt kulturcentrum. Grevskapet förlänades 1562 till Per Brahe d ä och förblev i ättens ägo till reduktionen. Under Per Brahe d y fungerade det nästan som ett litet furstendöme med residens på Visingsborg och nationalhelgedom i Brahekyrkan.

Numera intresserar Visingsö främst genom sina många kulturminnesmärken. Hit hör förutom fornlämningar, konstföremål och byggnader även det väl bevarade kulturlandskapet, unikt genom sin omfattning. Visingsö är ett av de kulturområden i landet som ansetts mest angeläget att bibehålla och har därför klassats som område av riksintresse i den fysiska riksplaneringen.

Visingsö är rikt på fornlämningar av skilda slag. Flertalet av dem är belägna på krönet av den höjdrygg, som löper i nord-sydlig riktning längs öns mittaxel. Mest markanta är de tre järnåldersgravfälten, **Norra, Mellersta och Södra gravfälten** med sina många gravhögar och resta stenar. Insprängda i bebyggelsen men koncentrerade till ett sammanhängande område på höjdryggen ligger mellan de Södra och Mellersta gravfälten ett antal gravhögar samt rester av domarringar. En fornlämning av mera ovanligt slag är **Rysskyrkogården** där ryska krigsfångar, som hållits fångna på ön under 1700-talets förra hälft, ligger begravda.

Längst i söder ligger ruinerna efter den tidigmedeltida kungaborgen **Näs** från 1100-talets mitt, som av dåtiden ansågs som landets starkaste fäste. Denna är en s.k. ringmursborg, en borgtyp som är mycket sällsynt i vårt land. Genom sin ålderdomliga konstruktion är borgen unik i Sverige. Större delen av borgen har genom underminering av vattnet rasat ned i Vättern varför endast den nordligaste delen återstår.

Visingsborgs slotts historia är intimt förknippat med det svenska rikets. Slottet är byggt i flera etapper runt en fyrkantig borggård. Den äldsta delen uppfördes under 1500-talet och den yngsta vid mitten av 1600-talet. På Visingsborg residerade Per Brahe d.ä. och senare Per Brahe d.y. vilken företog åtskilliga utvidgningar och förbättringar på borgen. Han anlade också en **hamn** nedanför denna. År 1718 brann slottet. Av slottet är numera bara ruinerna efter den södra längan samt vallarna och vallgravarna synliga.

Brahekyrkan uppförd 1635 av Magnus Brahe. Denna ersatte en medeltida kyrka, av vilken endast återstår tornet. Inspirerad av de tyska furstendömenas residenskyrkor inredde Per Brahe sin kyrka till en grav- och minneskyrka, där han samlade en stor del av sina krigsbyten. Johan Werner utförde rika valvmålningar, och för övrigt pryds kyrkan med en mängd konstföremål. Nära Brahekyrkan ligger **Ryssladugårdarna**, uppförda i korsvirke. Enligt sägnen skall dessa vara uppförda av ryska krigsfångar omkring 1730. Byggnaderna är märkliga främst genom korsvirkestekniken, som annars är sällsynt så långt norrut.

Kumlaby kyrka härrör från 1100-talet och utgör ett förnämt exempel på den svenska landsbygdens normala kyrkotyp under äldre medeltid. Under 1600-talet avtrubbades tornspiran för att ge plats åt en altan, avsedd för Per Brahes astronomiska observationer. Kyrkan övergavs som gudstjänstlokal på 1600-talet men kom att hysa Braheskolan under en tid.

Till miljön kring Kumlaby kyrka hör **Kumlaby 6:3**, gårdsanläggning med 1 ½ vånings manbyggnad i knuttimmer, rödfärgad locklistpanel med vita knutlådor och omfattningar, samt två envåningsflyglar i timmer. **Hembygdsgården** utgör den gamla prästgården, uppförd på slutet av 1600-talet, timmer, en våning, rödfärgad locklistpanel med vita knutlådor och omfattningar. Strax söder om föregående ligger **nuvarande prästgården**, en tvåvånings timrad byggnad, sexdelad plan, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar. Byggnaden flankeras av två magasinsbyggnader med kvadratisk grundplan, timmer, rödfärgade. På Braheskolans område ligger **ett stenhus** från 1500-talet, spritputsat, använt som tingshus för Vista härad, idag aula för Braheskolan.

Kumlaby 1:1, 4:1 och 5:1 utgöres av gårdsanläggningar med timrade manbyggnader i en våning, typ parstugor, rödfärgade locklistpaneler, från 1700-talet; manbyggnaderna flankeras av flygelbyggnader i timmer, rödfärgade paneler; på 4:1 en ålderdomlig bodbyggnad i timmer.

Ed 10:1, bostadshus av timmer i en våning från 1700-talets slut eller 1800-talets början, sadeltak med avvalmade gavelspetsar, rött enkupigt tegel, gul locklistpanel, knutlådor, nya fönster av standardformat har nyligen insatts (bör vid en framtida restaurering återfå ursprungligt utseende).

Sockenmagasinet (Tunnerstad 26:1), knuttimrad byggnad i två våningar, rödfärgad, täckt med enkupigt rött tegel, från 1770-talet.

Missionskyrkan (Tunnerstad Jakobsgård 5:30) från 1911, gulbeige fasspontpanel med vita omfattningar, hörn, vindskivor, korsformad byggnad med sadeltak och avvalmade gavelspetsar och enkupigt rött tegel.

Två **båthus** från 1800-talets första hälft vid **Rökinge**, halmtäckta, stående slät ofärgad panel. Strax öster om ligger **Rökinge 3:2** med enkelstuga i två våningar från 1800-talet, knuttimrad, rödfärgad locklistpanel med vita omfattningar; envånings timrat uthus med rödfärgad locklistpanel.

Rönäs by består av fyra gårdar från 1800-talets mitt i en gles rad utmed vägen, manbyggnaderna utgöres av timrade tvillingstugor i 1 ½ våning, rödfärgad locklistpanel med vita omfattningar och knutar, sadeltak med enkupigt och tvåkupigt tegel, bostadshusen är belägna öster om vägen medan ekonomibyggnaderna är belägna väster om densamma och parvis vinkelställda mot vägen, rödfärgade.

Ekonomigårdarna på **Erstad 2:3, Asby 4:4 och Näs 1:2** består av timrade byggnader, ofärgade, halmtäckta, de enda bevarade av sitt slag på ön, i behov av upprustning.

Näs 4:3, tvåvånings timrat bostadshus från 1870-talet, typ sexdelad plan, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar; flygelbyggnad av typ enkelstugor i två våningar, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar; båda husen försedda med inbyggda glasade verandor. **Näs 1:12** har en envånings timrad parstuga, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar; flygel av timmer med uthus och bostadsdel; ladugård av timmer stående slät ofärgad panel, halmtak.

Stigby 2:3 bostadshus av timmer i två våningar från 1800-talets första hälft, parstuga, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, taktegel.

Strax söder om det södra gravfältet ligger en mullbärsodling från 1800-talets början. Denna odling anlades som ett försöksfält för silkesodling men skörden blev ej särskilt stor. Odlingen upphörde 1864, men området vårdas fortfarande.

Tidigare utredningar: Översiktligt kulturhistorisk utredning och förslag till kulturvårdsplan för Visingsö 1976. Fysisk riksplanering 1973. Naturinventering 1980.

Säkerställande: Hela Visingsö har klassats som riksintresse och därför bör ett generellt skydd läggas på hela ön. För delar av området gäller landskapsskyddsförordnande enligt naturvårdslagen.

Ryssladorna är statliga byggnadsminnen sedan 1935. Stenbyggnaden på Braheskolan blev byggnadsminne 1966 och sockenmagasinet 1981. Kyrkorna skyddas genom kulturminneslagen 1988:950, kap. 4. Stor restriktivitet mot förändring av byggnader med ursprunglig karaktär. Tillkommande bebyggelse bör endast tillkomma - och då med anpassningskrav -efter noggrann prövning. För Näs, Visingsborg, Vrixlösa och Rönäs by föreslås områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt. För objekt utanför dessa områden områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

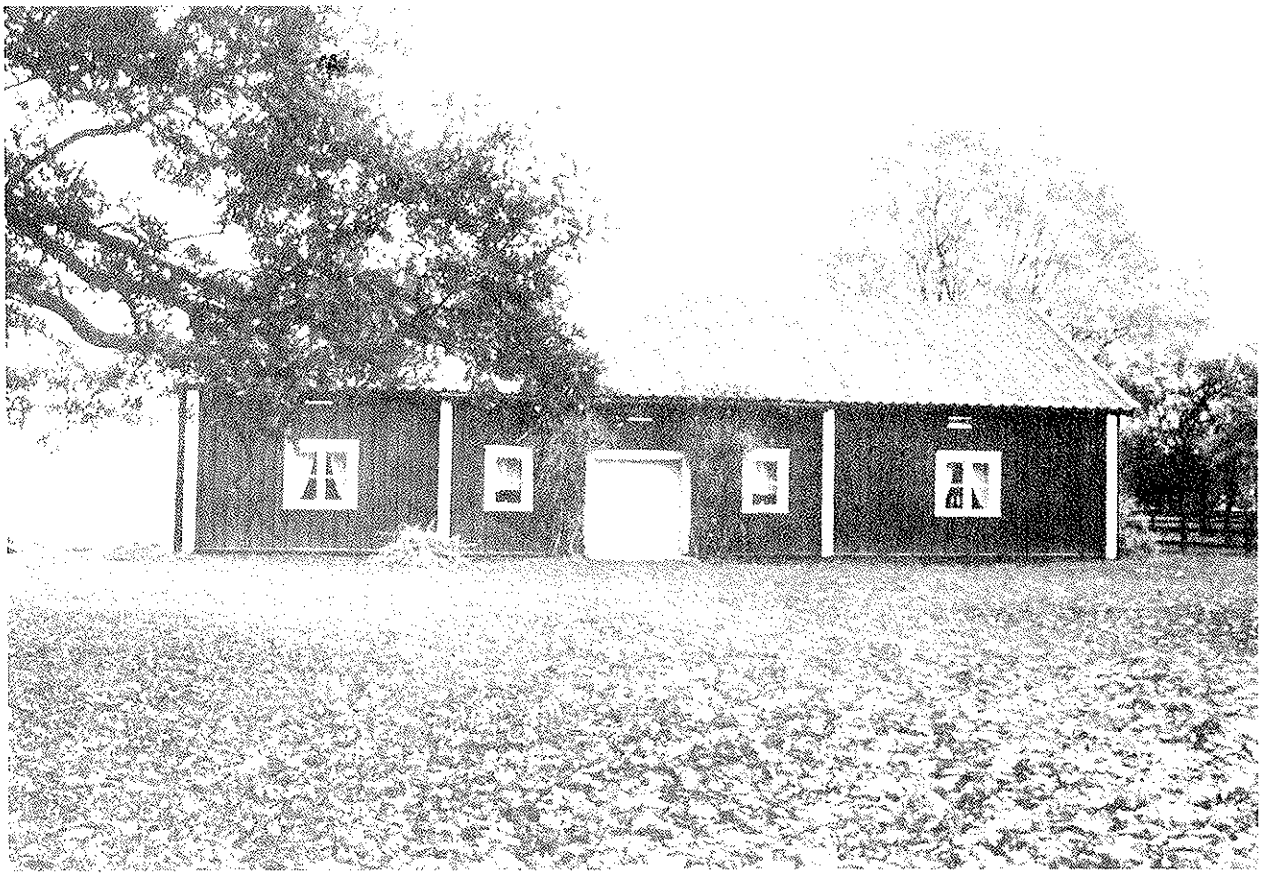

HEMBYGDSGÅRDEN, F.D. PRÄSTGÅRDEN, VISINGSÖ SOCKEN

BÅTHUS VID RÖKINGE, VISINGSÖ SOCKEN

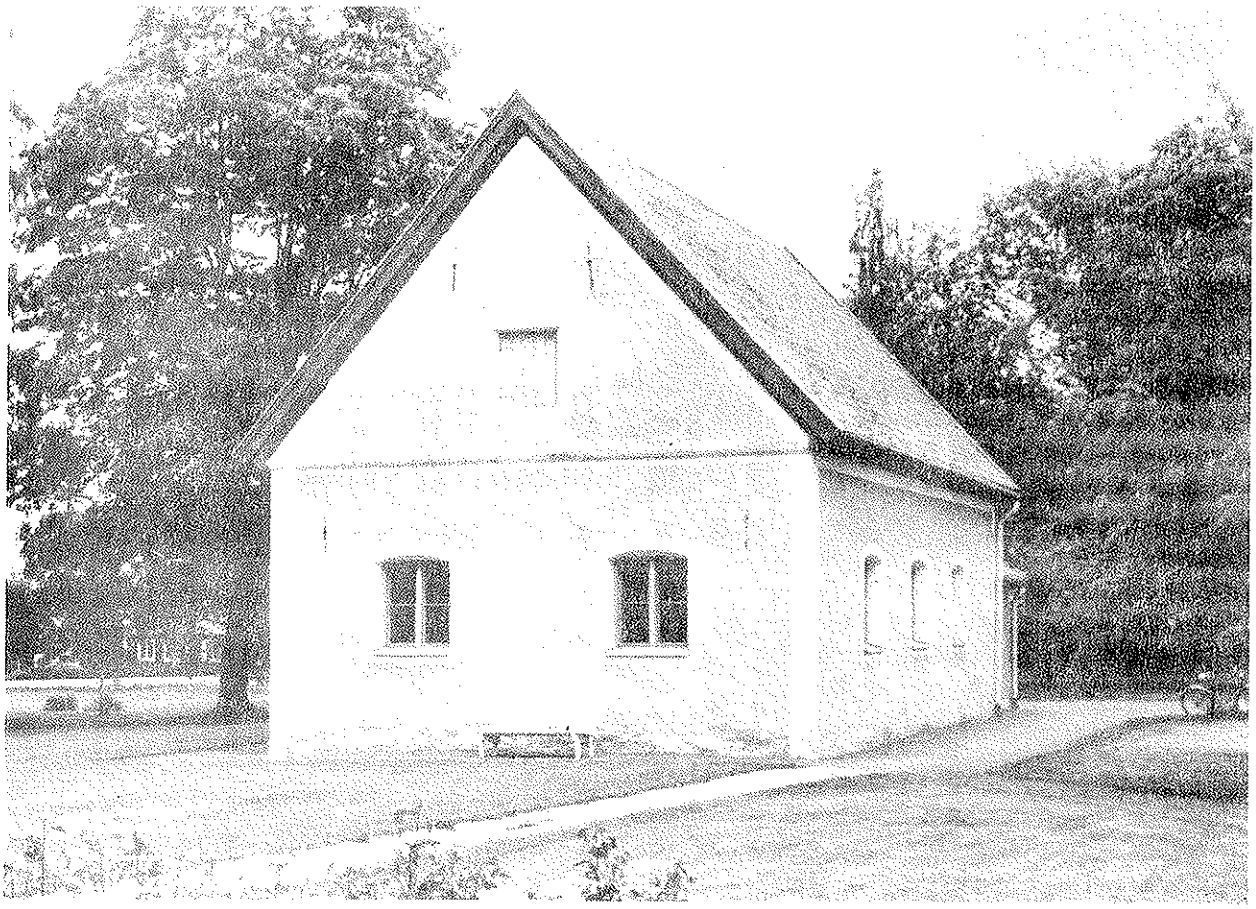

BRAHESKOLAN, VISINGSÖ SOCKEN

Foto: Bo E. Karlson

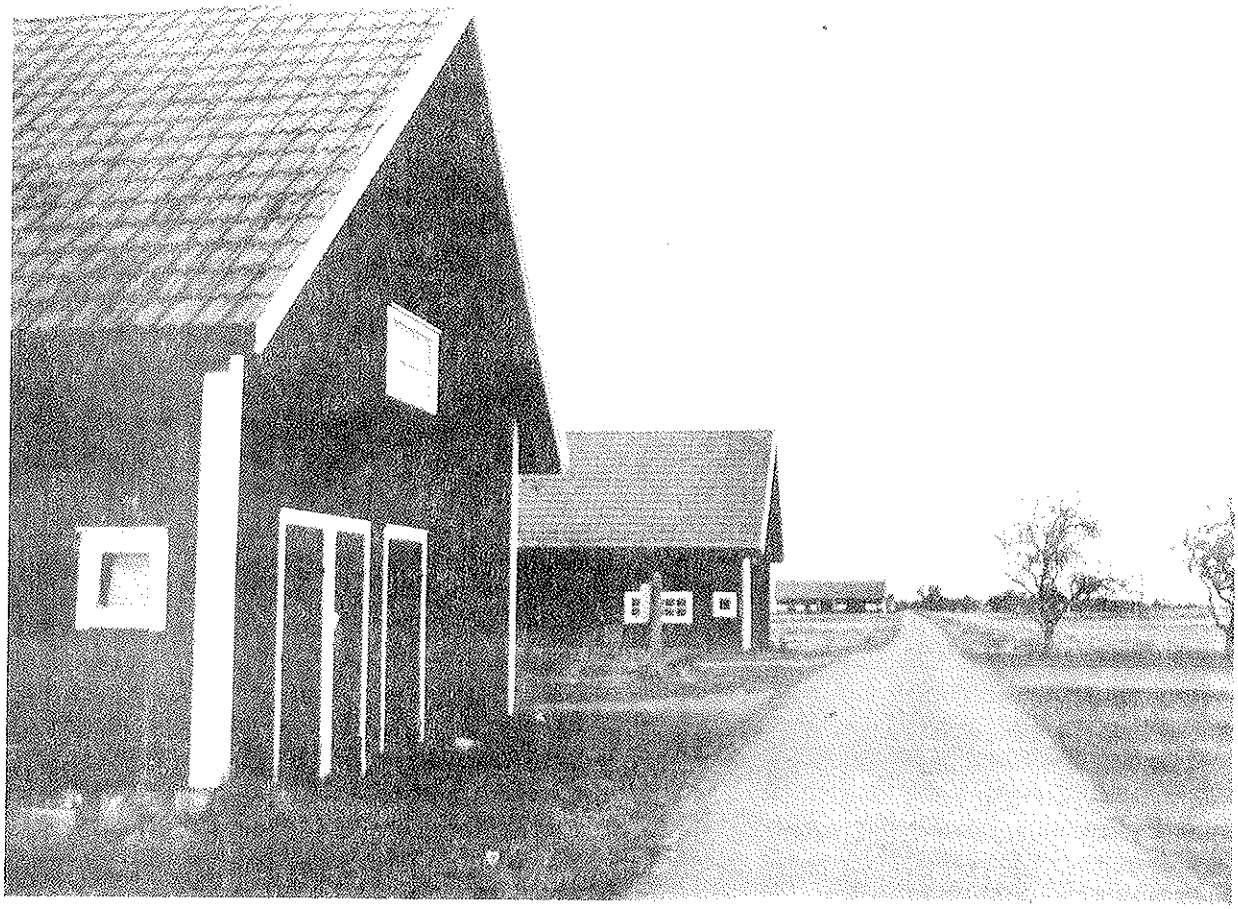

RÖNÄS BY FRÅN SÖDER, VISINGSÖ SOCKEN

ERSTAD 10:1, VISINGSÖ SOCKEN Foto: Bo E. Karlson

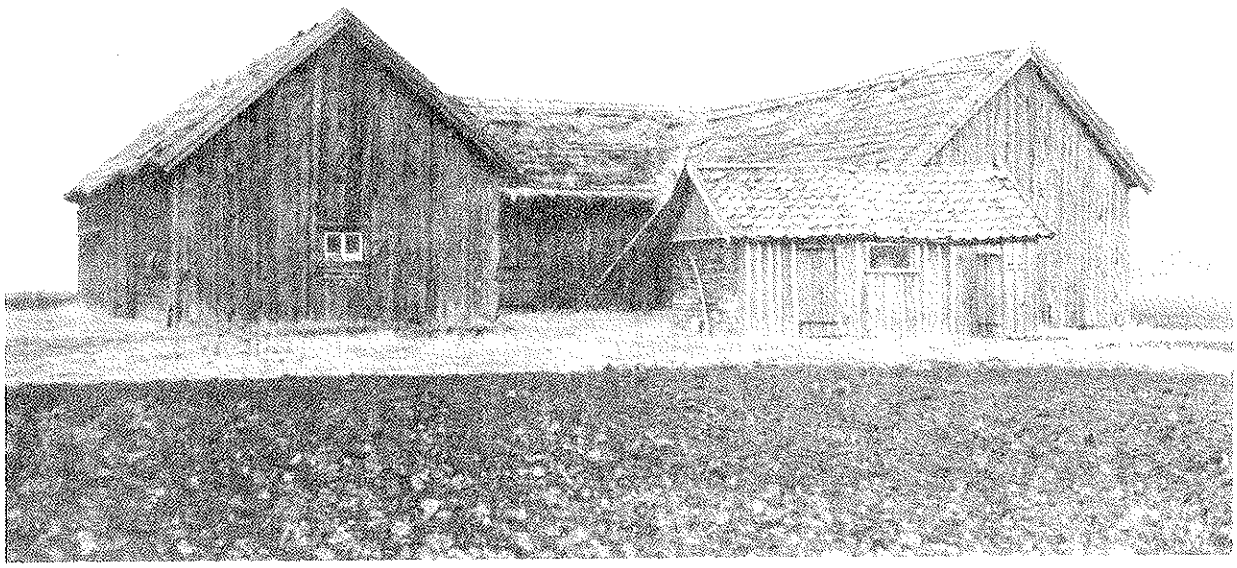

EKONOMIBYGGNADER PÅ ERSTAD 2:3, VISINGSÖ SOCKEN Foto: Bo E. Karlson

ÖDESTUGU SOCKEN

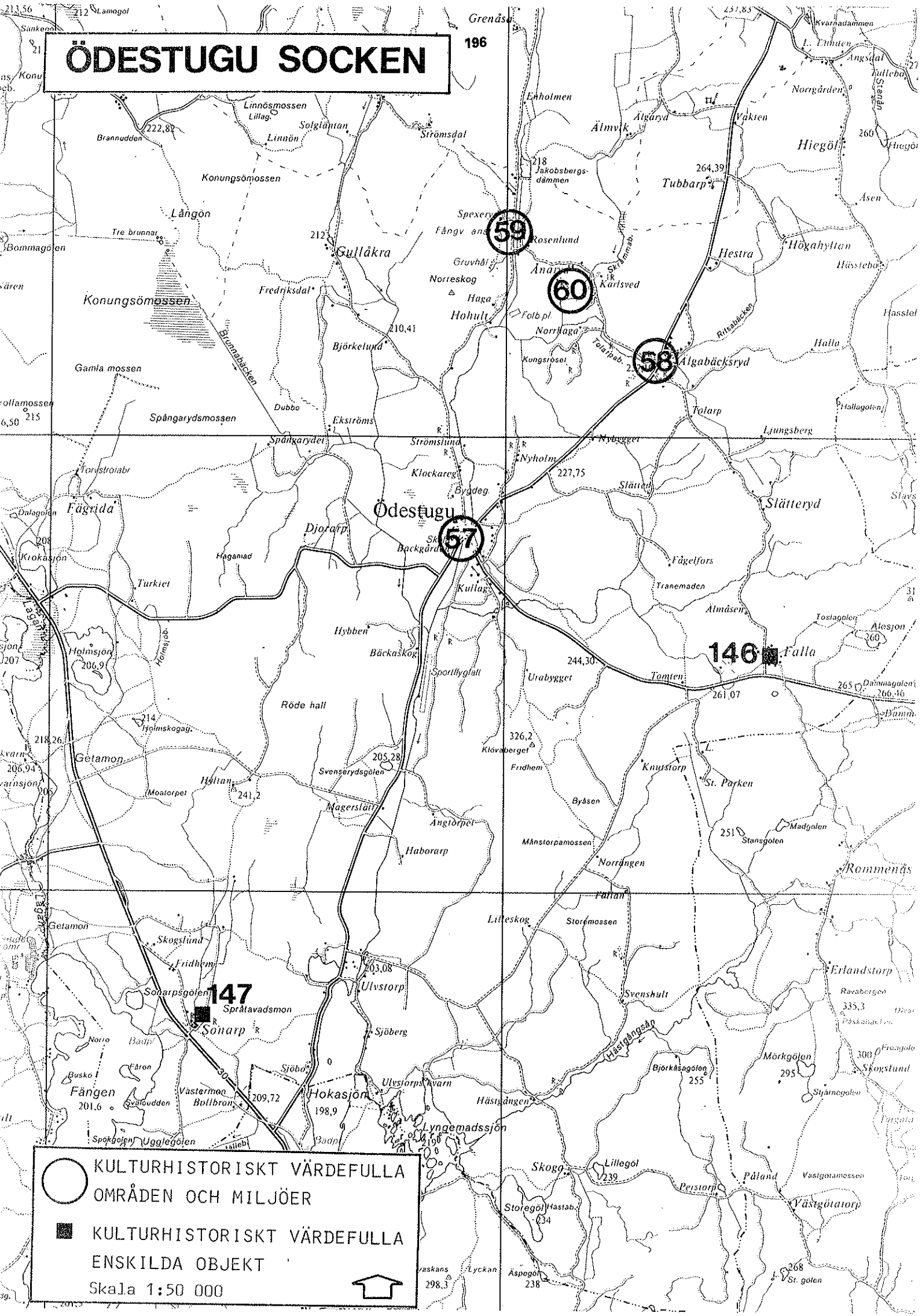

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA OMRÅDEN OCH MILJÖER

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA ENSKILDA OBJEKT

Skala 1:50 000

ÖDESTUGU SOCKEN, områden

57. Ödestugu - kyrkby och hembygdsgård

Fastigheter: Ödestugu kyrka, f.d. skola, sockenstugan (1:1), Prästgården (2:6), Ödestugu 2:14, 2:1, hembygdsgården (3:3).

Beskrivning: Ödestugu kyrkby ligger väl samlad nedanför sin kyrka. Kyrkan är troligen uppförd någon gång på slutet av 1200-talet i grästen med rakslutet kor. På 1750-talet förlängdes den i väster och samtidigt flyttades huvudingången från södra långsidan till västgaveln. 1870 tillkom nuvarande vapenhuset. Invändigt har kyrkan försetts med målningar vid två tillfällen, de äldsta från omkring 1600 och senare från omkring 1750. Vid samma tid dekorerades även taket av Olof Rosenblad, målningarna dock förstörda i samband med att taket planhyvlades på 1870-talet. Kyrkan är vitkalkad utvändigt och har tjärat spåntak. Klockstapeln torde ha tillkommit på 1700-talets mitt.

F.d. skola, idag församlingshem, uppförd 1986, av timmer i 1 våning, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar. Nedanför kyrkan ligger sockenstugan, uppförd 1851 som skolbyggnad, av timmer i två våningar, rödfärgad locklistpanel med vita knutlådor och omfattningar, klassicistisk dörromfattning, rött enkupigt tegel. Mittemot sockenstugan ligger f.d. fattigstugan, uppförd under första delen av 1800-talet, parstuga i 1 ½ våning, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, halvmåneformade fönster i övre våningen. På andra sidan ån ett timrat bostadshus från 1870, med affär i bottenvåningens ena gavel, gulvit locklistpanel, veranda med lövsågeriarbete, rött tvåkupigt tegel.

Prästgården är uppförd 1889 av timmer i 1 ½ våning, liggande och stående fasspontpanel, gul med vita omfattningar och hörn, veranda med lövsågeriarbete, frontespis, rött tvåkupigt tegel.

Hembygdsgården är belägen sydost om kyrkbyn och består av en enkelstuga med boddel, troligen från 1700-talets mitt, f.d. militärboställe, och flyttad 1938. Vidare finns en knuttimrad utskottsbod från 1700-talet och ett tvåvåningars magasin också från 1700-talet.

Tidigare utredningar: Fysisk riksplanering 1973.

Säkerställande: Det är av största vikt att det öppna kulturlandskapet norr och söder om kyrkbyn fortsättningsvis bibehålles. Stor restriktivitet mot förändring av byggnader med ursprunglig karaktär. Stor restriktivitet mot och anpassningskrav på eventuellt tillkommande bebyggelse. För kyrkan gäller kulturminneslagen 1988:950, kap.4. Kyrkbyn av riksintresse. Områdesbetämmelser med utökad bygglovplikt.

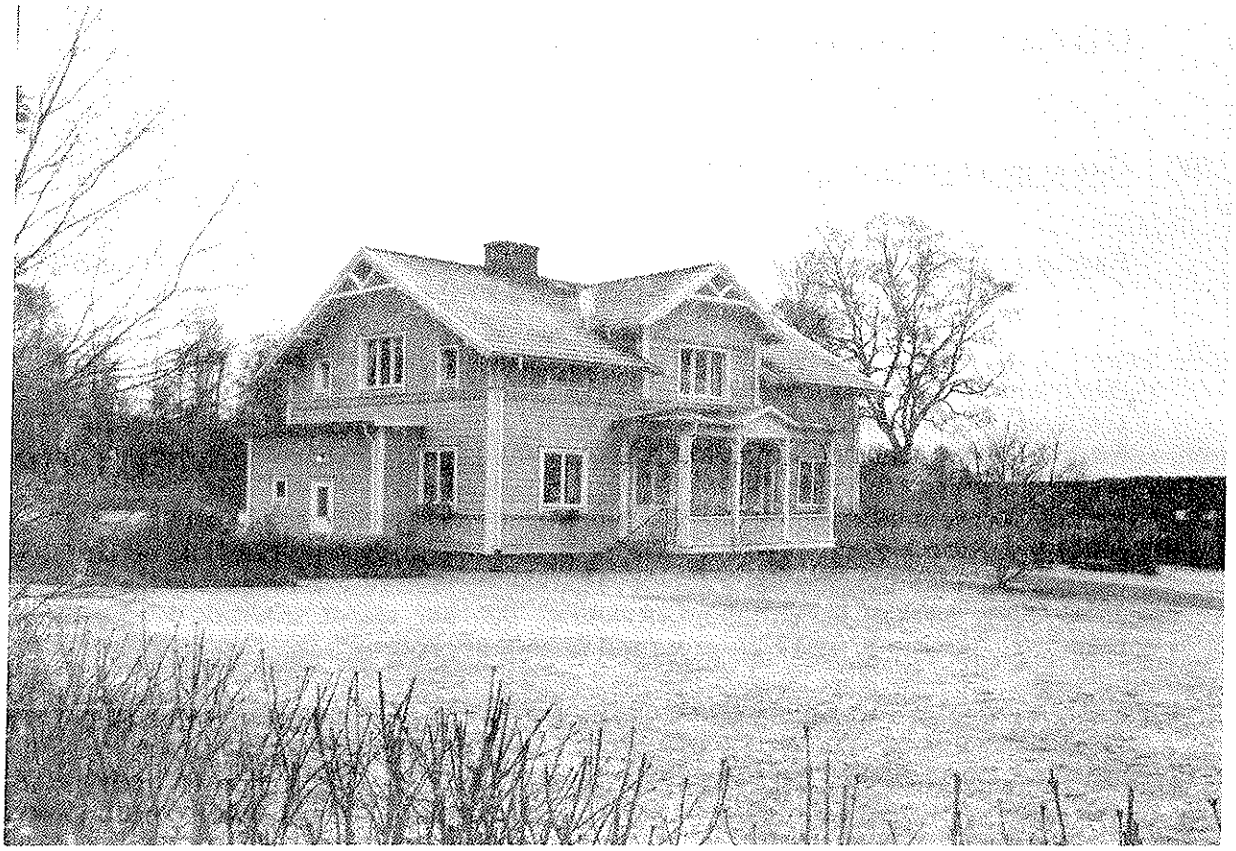

ÖDESTUGU PRÄSTGÅRD, ÖDESTUGU SOCKEN

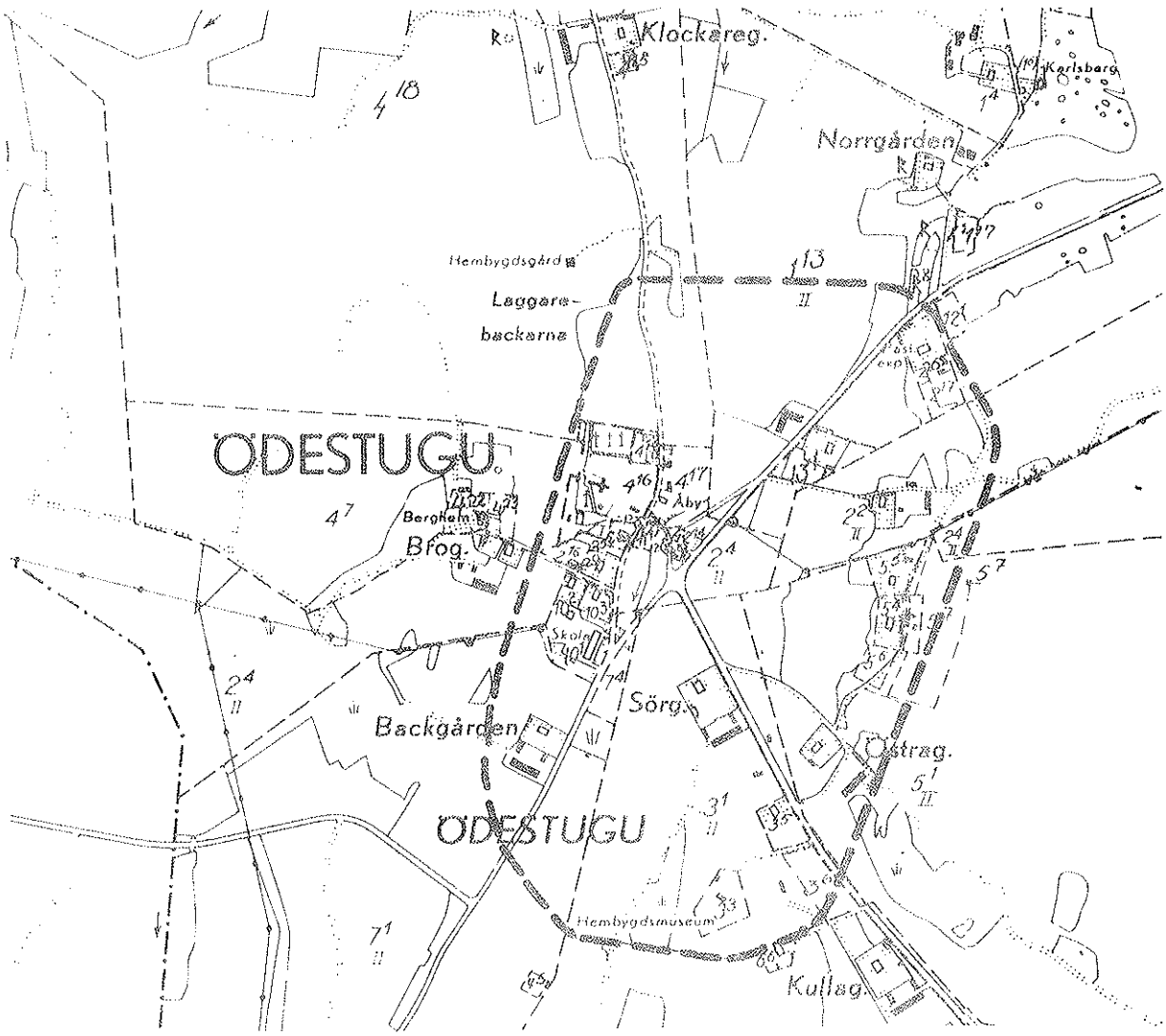

58 Norrhaga-Älgabäcksryd

Fornlämningar: Raä nr 1-9, 18, 26, 31.

Beskrivning: Fornlämningsområde med sju runda rösen varav den största (nr 9) "Kungsröset" har en diameter på 25 m och är 3,5 m högt, de övriga är mellan 7 och 15 m i diameter. Vidare finns sex kvadratiska stensättningar, 7,5 och 12 m i sida, kantkedja och klumpformade hörnstenar, runda stensättningar, ett gravfält med två rösen och fem runda stensättningar.

Tidigare utredningar: Fysisk riksplanering 1973. Översiktlig fornlämningsanalys för Jönköpings län, Raä 1981:21.

Säkerställande: Se inledning.

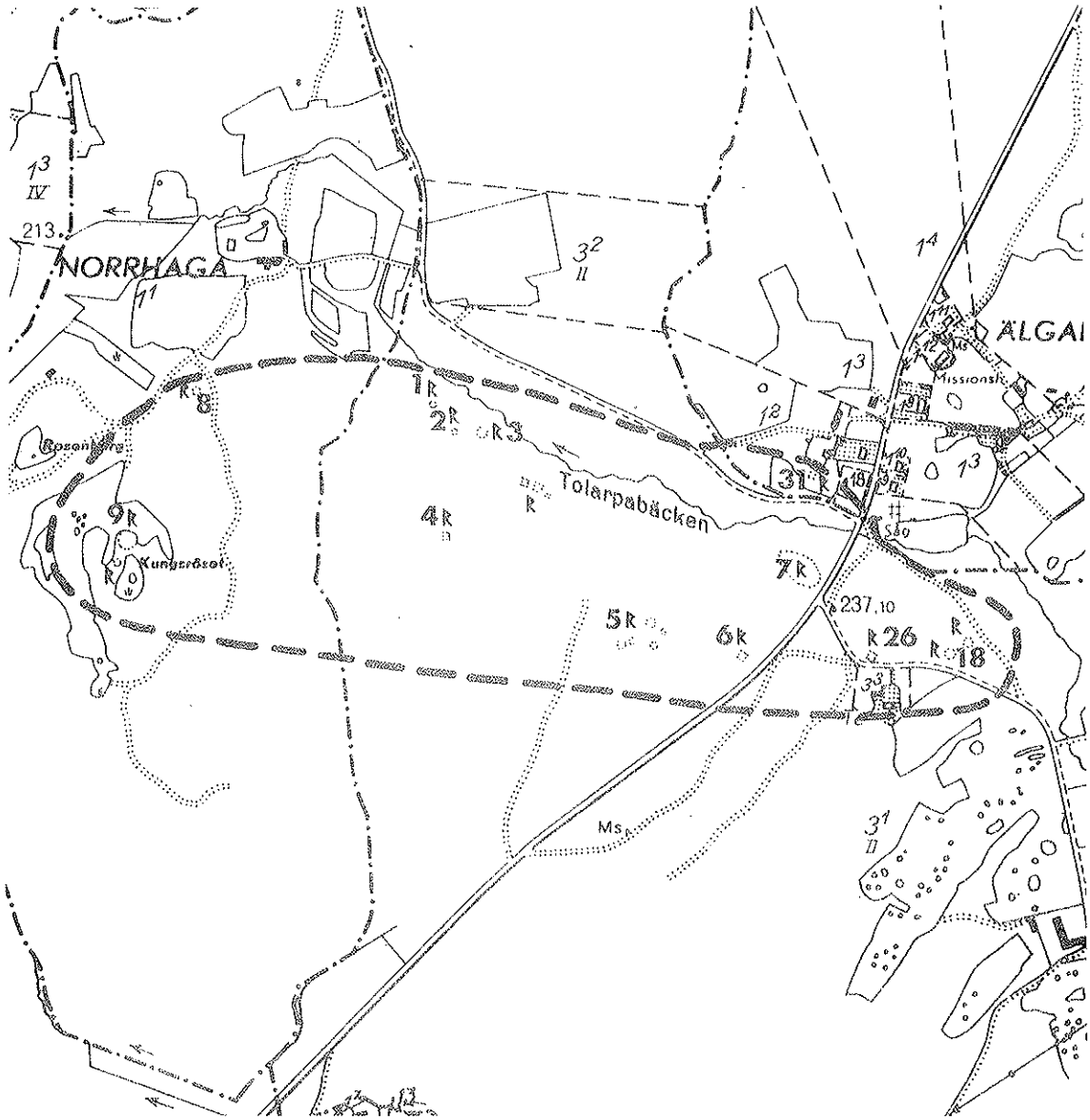

59. Spexeryds gruvområde

Fastigheter: Hohult 2:4, del av Hohult 2:1, Spexeryd 1:5, 1:6, del av 1:7.

Beskrivning: Gruvområdet är beläget i socknens nordligaste del, nära gränsen till Rogberga socken. I områdets östra kant löper en väg i nord-sydlig riktning och är f.d. banvallen till den smalspåriga järnväg som gick mellan Spexeryds gruvområde till Tenhults station. Från vägen stiger berget kraftigt åt väster. Här ligger ett stort antal gruvor med synliga gruvhål, rester efter olika sorters byggnader såsom anrikningsverk, bostadshus m.fl. I områdets norra del finns Jakobsbergsschaktet med ytterligare ett par gruvhål och med f.d. arbetarbostad från 1907 bevarad. För övrigt finns ej någon bebyggelse bevarad från gruvdriften. Många schakt är idag vattenfyllda.

Fyndigheterna av mangan inmutades 1826 av en engelsman, Elder, och 1829 kunde den första malmlasten avgå från Jönköping till Glasgow. 1905 inköptes hela gruvområdet av Vargöns gruvaktiebolag och i vars ägo området fortfarande är. 1906 anlades en 8 km lång smalspårig järnväg till Tenhults järnvägsstation. Järnvägen nedlades 1930. Mellan åren 1907 och 1922 var den rikaste perioden, centralschaktet öppnades och modernare metoder började tillämpas med lodräta schakt och vågräta gångar under jorden, ett modernt anrikningsverk anlades, där malmen sållades enligt sjunkmetoden samt moderna hissanorningar och spel installerades. Bristen på manganmalm var stor i landet under första världskriget och brytningen forcerades. Efter kriget avtog efterfrågan snabbt och gruvdriften upphörde så småningom, endast vissa underhållsarbeten och försöksarbeten utfördes varvid centralschaktet sänktes till 250 m och utgör Spexeryds djupaste gruvhål. 1930 nedlades driften helt och schakten vattenfylldes. Under andra världskriget 1942 återupptogs brytningen och fortsatte fram till 1946. På 1950-talet gjordes vissa undersökningsarbeten men idag är gruvorna åter vattenfyllda och driften helt nedlagd.

Tidigare utredningar: Naturinventering i Jönköpings kommun, 1980.

Säkerställande: Gruvområdet är att betrakta som fast fornlämning och föreslås registrerat som sådan. Vidare föreslås att vårdplan upprättas för området och informationsmaterial framtages.

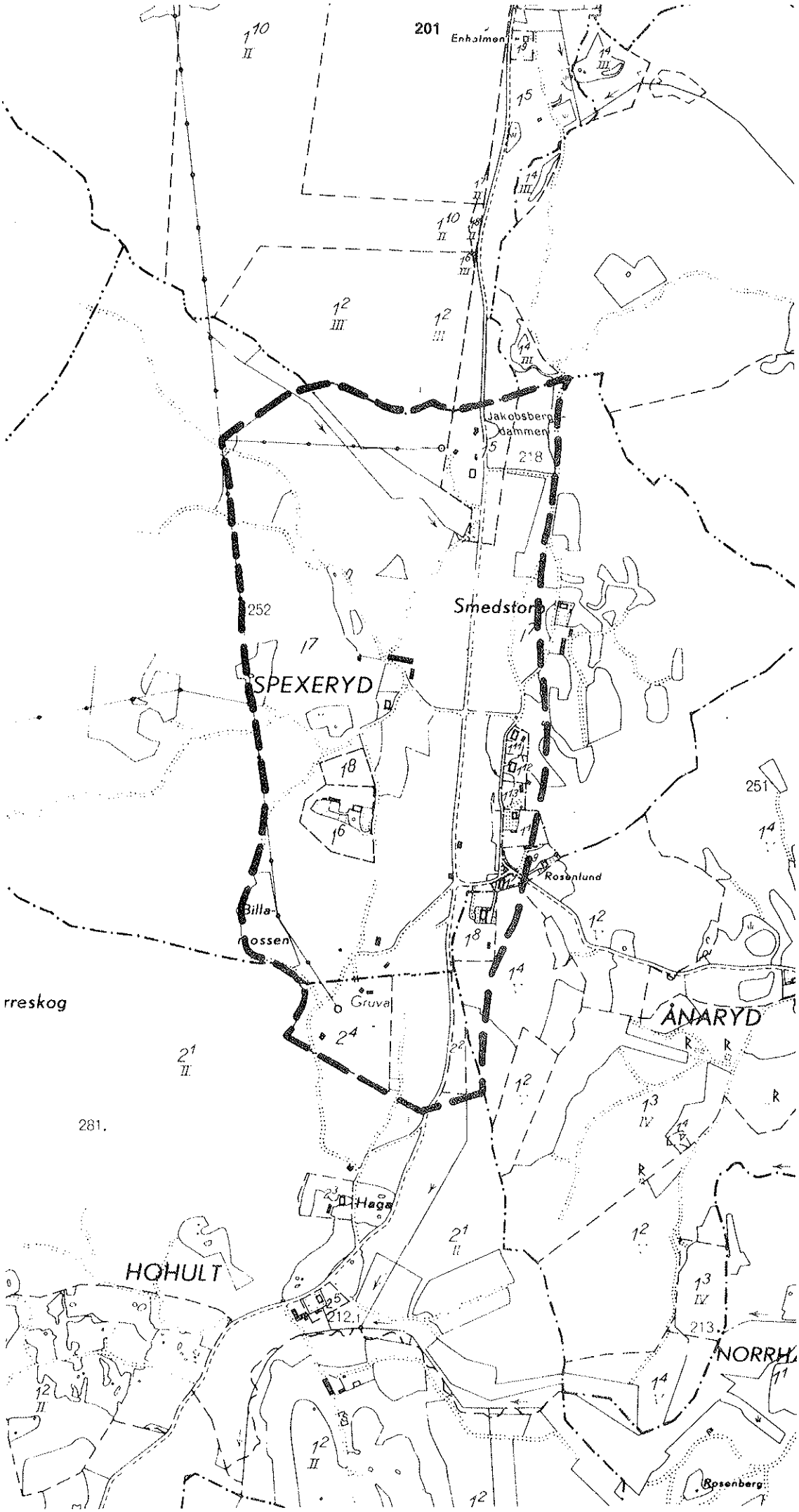
201
Enholmen
Jakobsberg-
dammen
218
252
Smedstorp
SPEXERYD
251
Rosenlund
Billa-
mossen
Gruva
ÅNARYD
rreskog
281.
Haga
HOHULT
212.1
213.
NORRH
Rosenberg

60. Ånaryd

Fornlämningar: Raä nr 12-14. 17, 19.

Beskrivning: Fornlämningskoncentration söder om Ånaryd, bestående av tre rösen, 6-15 m i diameter och 0,7-1,7 m höga; tre runda stensättningar 4-5 m i diameter, ett par har tydlig kantkedja; två kvadratiska stensättningar med 10-11 m sida och med klumpformade hörnstenar.

Tidigare utredningar: Fysisk riksplanering, 1973. Översiktlig fornlämningsanalys för Jönköpings län, Raä 1981:21.

Säkerställande: Se inledning.

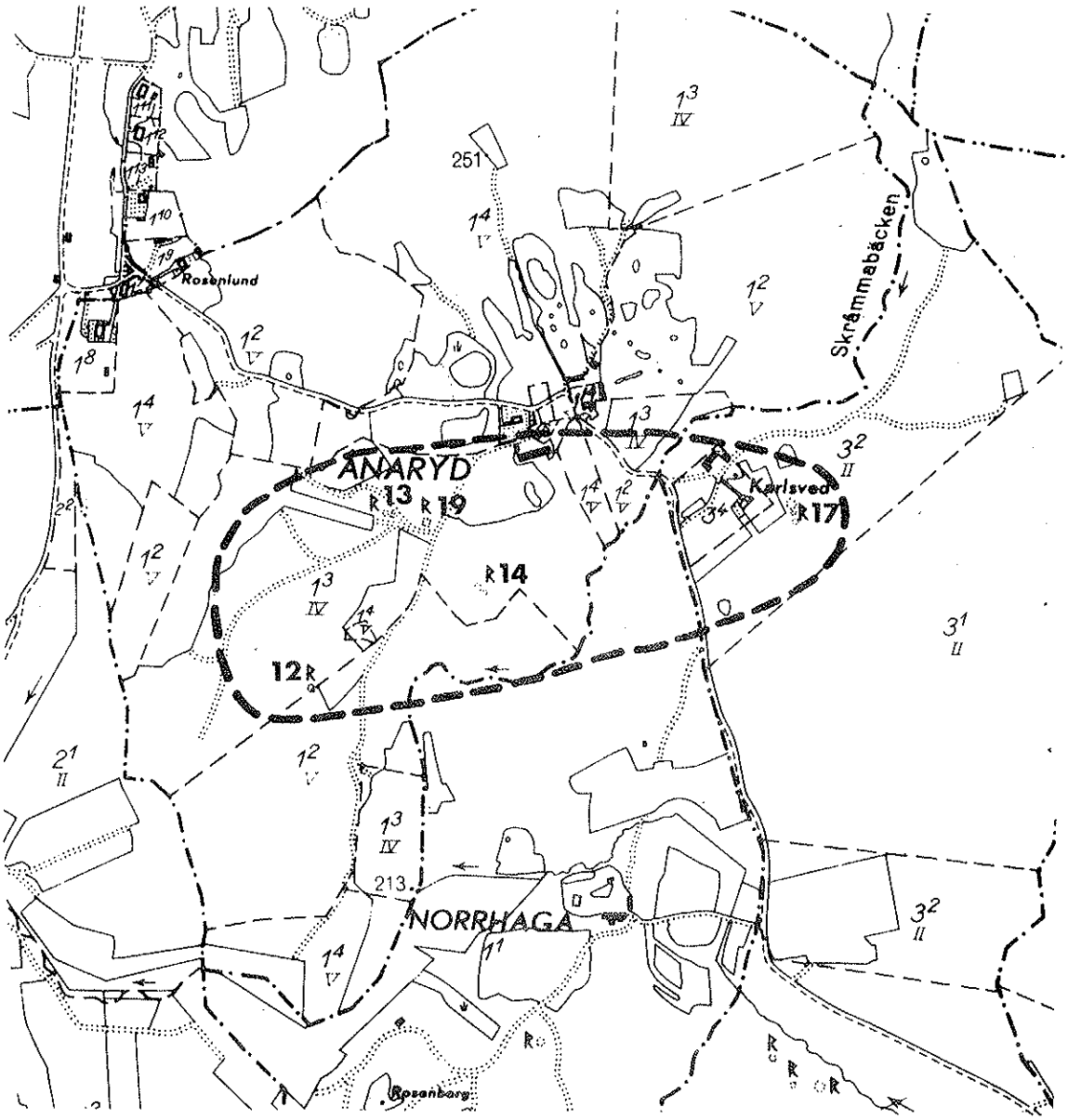

ÖDESTUGU socken, objekt

146. Falla Västergård 2:12 (f.d. 2:4). F.d. manbyggnad, idag sommarbostad, av timmer i två våningar från 1800-talets mitt, typ parstuga, rödfärgad locklistpanel med vita fönsterbågar och knutar, svarta omfattningar (bör målas vita), förstukvist, sadeltak med rött tegel.

147. Sonarp 1:23. Ensamliggande mindre gård vid skogsbryn, manbyggnad av timmer i 1 ½ våning från 1840-talet, enkelstuga med kammare, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, halvmåneformade fönster i övervåningen, rött enkupigt tegel; strax norr om manbyggnaden ligger ekonomidelen bestående av ladugård i liggtimmer och stolpkonstruktion samt större förrådsbyggnad också i stolpkonstruktion, rödfärgade, båda från 1920-talet.

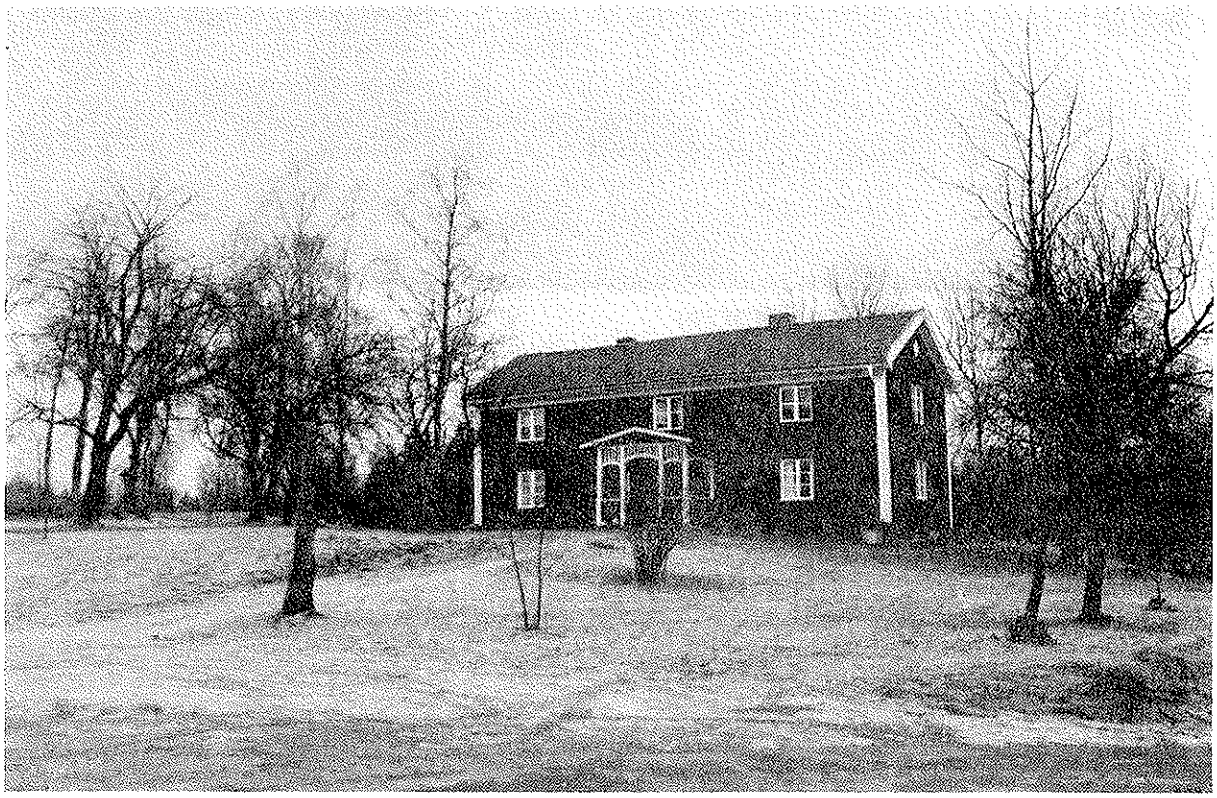

FALLA VÄSTERGÅRD 2:12, ÖDESTUGU SOCKEN

SONARP 1:23, ÖDESTUGU SOCKEN

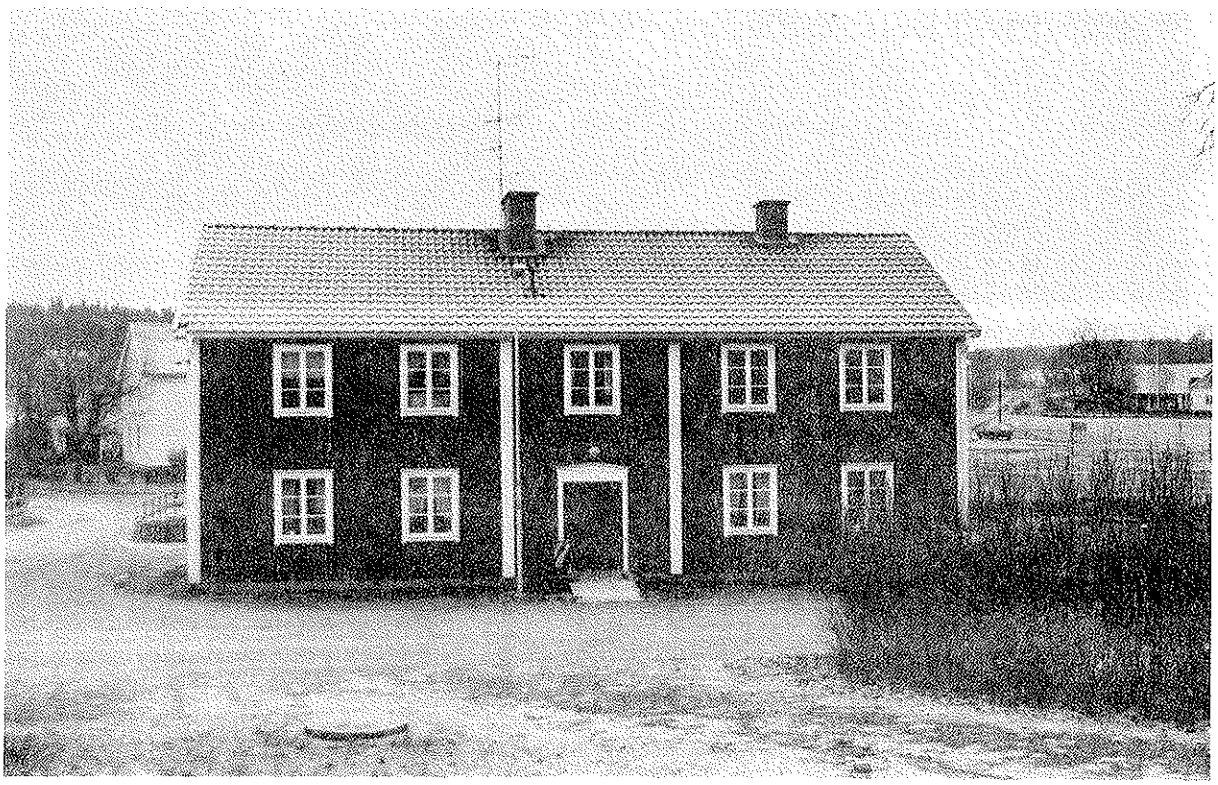

F.D. SOCKENSTUGAN, ÖDESTUGU SOCKEN

F.D. SKOLAN VID KYRKAN, ÖDESTUGU SOCKEN

ÖGGESTORPS SOCKEN

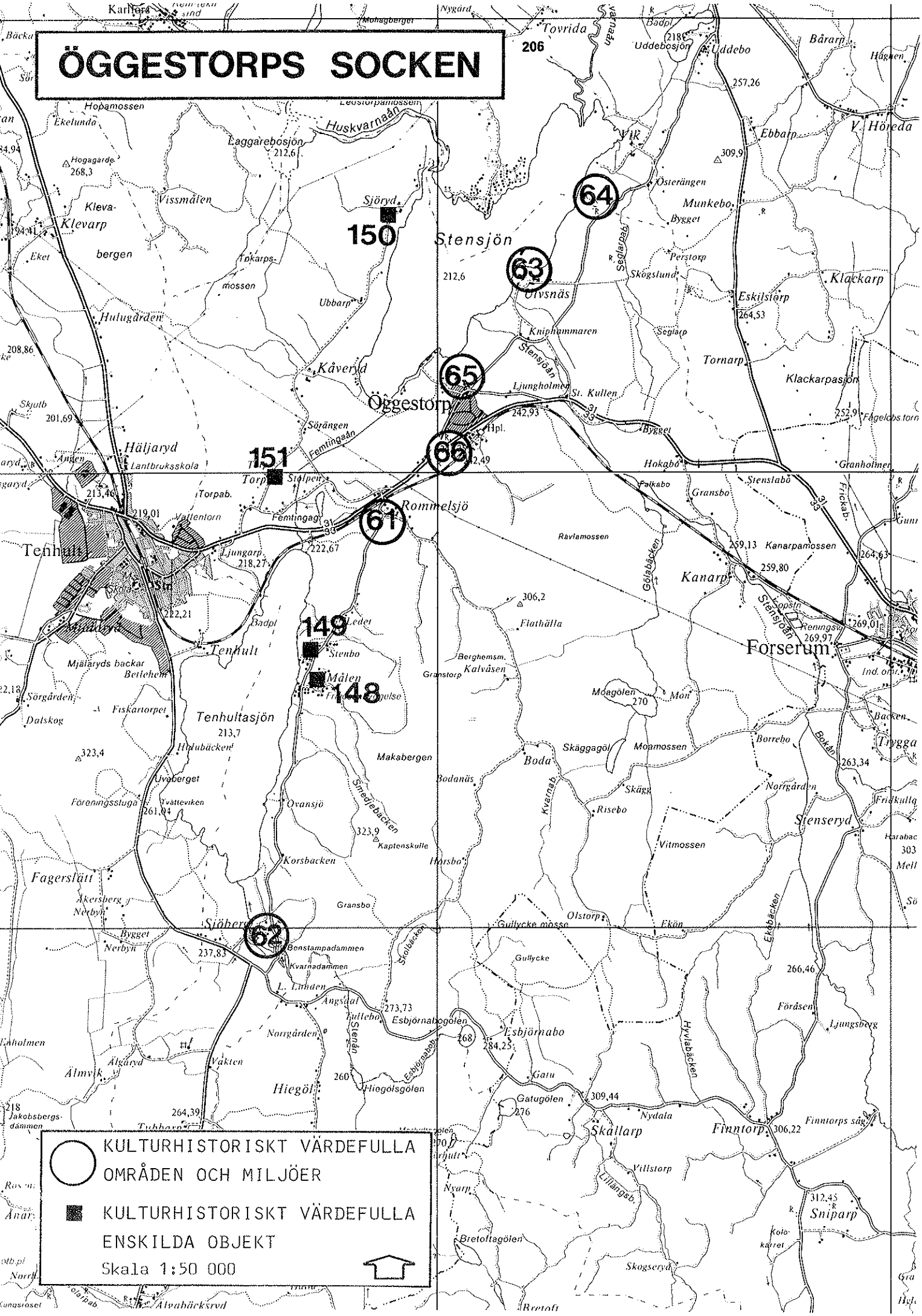
206
Karlfors
Nygård
Tovrida
Badpl
Uddebosjön
Uddebo
Bårarp
Hagnen
Hopamossen
Ekelunda
Huskvarnaån
Laggarebosjön
212,6
Hogagärde
268,3
Kleva-
Klevarp
bergen
Vissmålen
Sjöryd
150
Stensjön
64
63
Olvsnäs
Tokarps-
mossen
Ubbarp
Hulugården
Kåveryd
65
Öggestorp
Ljungholmen
St. Kullen
Sörängen
Femtingaån
Häljaryd
Lantbruksskola
151
Torp
Stolpen
66
Torpab.
Vattentorn
Femtingag.
61
Rommelsjö
Tenhult
Ljungarp
218,27
222,67
222,21
Badpl
149
Ledet
Stenbo
Tenhult
Mjälaryds backar
Betlehem
Målen
148
Sörgården
Fiskartorpet
Dalskog
Tenhultasjön
213,7
Hidubäcken
323,4
Uvaberget
Föreningsstuga
Tvätteviken
261,04
Ovansjö
Makabergen
Smedjebacken
323,9
Kaptenskulle
Korsbacken
Fagerslätt
Akersberg
Nerbyn
Bygget
Sjöberg
62
237,83
Benstampadammen
Kvarnadammen
L. Linden
Angsdal
Tullebo
273,73
Esbjörnatsgölen
Norrgården
Esbjörnabo
268
284,25
Stenån
Esbjörnabäck
Älmvik
Älgaryd
Vakten
260
Hiegöl
Hiegölsgölen
264,39
Jakobsbergs-
dämmen
Tubbarp
Gatugölen
276
309,44
Gatu
Nydala
Skällarp
Finntorp
306,22
Finntorps sågv.
Villstorp
Lillangsb.
Nyarp
Bretoftagölen
Skogseryd
Bretoft
Sniparp
312,45
Kolo-
karret
Ravlamossen
Gölabäcken
Kanarpamossen
259,13
259,80
Kanarp
Stensjöån
Flathälla
306,2
Berghemsm.
Kalvåsen
Gransorp
Moagölen
270
Mon
Skäggagöl
Moamossen
Boda
Bodanäs
Kvarnab.
Risebo
Vitmossen
Borrebo
Bokån
Norrgården
Stenseryd
Olstorp
Ekön
Gullycke mosse
Gullycke
Ekbäcken
266,46
Föråsen
Ljungsberg
Hyvlabäcken
Gransbo
Skolbäcken
Hjälmsjö
Hjälmsjöbäcken
Ovansjö
Ljungarp
Ledet
Stenbo
Fiskartorpet
Hidubäcken
Uvaberget
Tvätteviken
Korsbacken
Kaptenskulle
Horsbo
Gransbo
Gullycke
Olstorp
Ekön
Ekbäcken
Föråsen
Ljungsberg
Hyvlabäcken
Finntorp
Finntorps sågv.
Sniparp
Kolo-
karret
Skogseryd
Bretoft
Bretoftagölen
Villstorp
Lillangsb.
Nyarp
Nydala
Gatugölen
Gatu
Esbjörnabo
Esbjörnatsgölen
Hiegölsgölen
Hiegöl
Älmvik
Vakten
Älgaryd
Jakobsbergs-
dämmen
Tubbarp
Tenhult
Mjälaryds backar
Betlehem
Sörgården
Dalskog
Fiskartorpet
Tenhultasjön
Hidubäcken
Uvaberget
Föreningsstuga
Tvätteviken
Ovansjö
Makabergen
Smedjebacken
Kaptenskulle
Korsbacken
Horsbo
Fagerslätt
Akersberg
Nerbyn
Bygget
Sjöberg
Benstampadammen
Kvarnadammen
L. Linden
Angsdal
Tullebo
Norrgården
Stenån
Esbjörnabäck

ÖGGESTORPS SOCKEN, områden

61. Rommelsjö by

Fastigheter: Rommelsjö 1:5, 1.16, 6:1, 2:1, 4:1

Beskrivning: Byn är belägen i ett öppet, svagt kuperat odlingslandskap med åker- och betesmark, stenmurar. I sydväst finns några fornlämningar.

Rommelsjö bevarar fortfarande karaktären av en oskiftad radby med bostadshusen och ekonomibyggnader på rad utmed landsvägen. Bostadshusen är belägna en bit in på tomterna medan ekonomibyggnader ligger vid vägen, ursprungligen torde dessa ha legat alla med långsidan utmed byvägen såsom de gör på fastigheten Rommelsjö 2:1.

Bostadshusen är av trä i 1 - 1 1/2 våning, locklistpanel i ljusa färger som grått, vitt, gult, verandor med lövsågeriarbeten, frontespiser, sadeltak med rött tvåkupigt tegel, åldern varierar från 1907 till 1927; Rommelsjö 2:1 är äldre, från 1880-talet, f d professboställe, timmer i 1 våning, rödfärgad locklistpanel.

Ekonomibyggnaderna är uppförda i stolpkonstruktion utom 2:1 som har liggtimmer, rödfärgade, ålder 1904-1939, 2:1 dock från 1880-talet.

Till varje gård hör dessutom ett antal förrådsbyggnader och bodar av timmer, rödfärgade.

På Rommelsjö 4:1 vid skogsbrynet i sydost ligger en parstuga i 1 våning, timmer, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, rött taktegel.

Tidigare utredningar: Länsintresse i FRP; Översiktlig fornlämningsanalys för Jönköpings län, Raä 1981

Säkerställande: Radbykaraktären bör fortsättningsvis bibehållas. Stor restriktivitet mot förändring av byggnader med ursprunglig karaktär. Stor restriktivitet mot och anpassningskrav på eventuellt tillkommande bebyggelse. Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

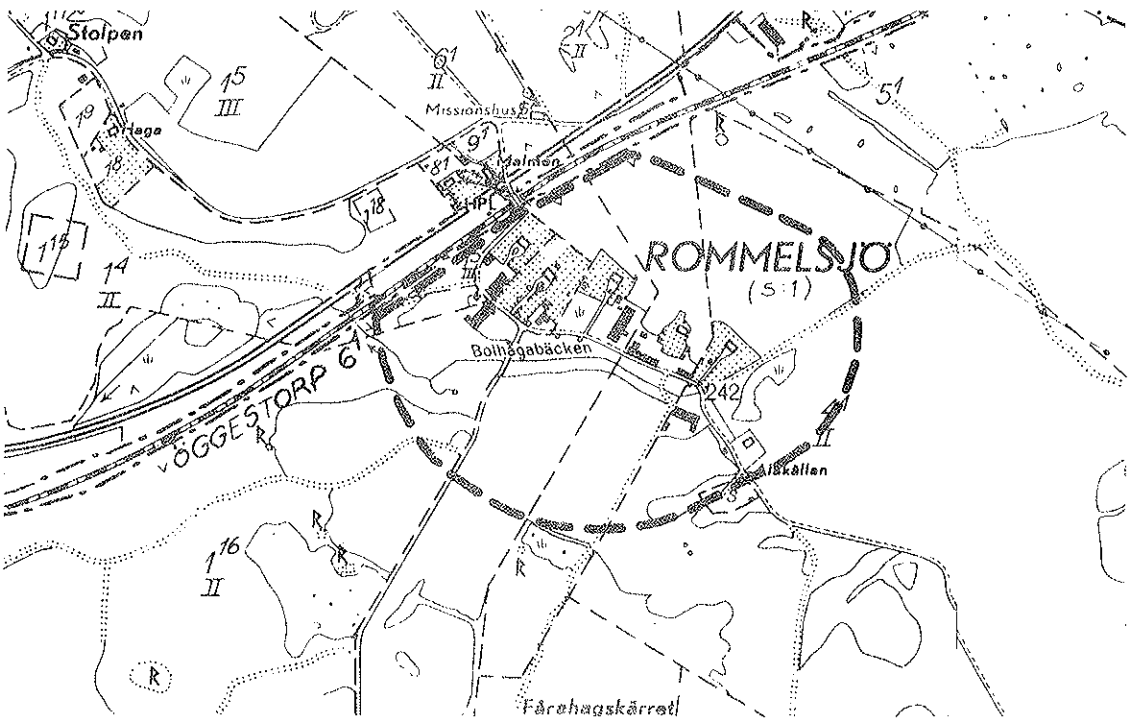

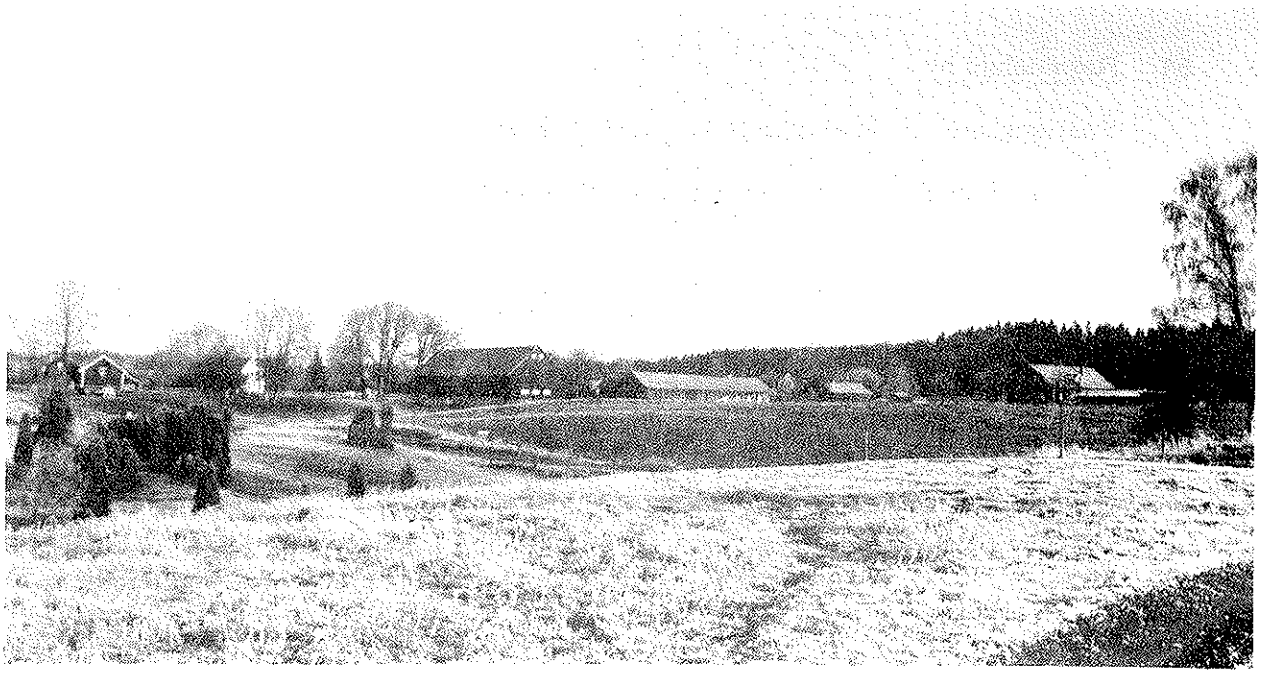

ROMMELSJÖ BY, VY FRÅN SV, ÖGGESTORPS SOCKEN

KVARN VID SJÖBERGS SÄTERI, ÖGGESTORPS SOCKEN

62. Sjöbergs säteri

Fastigheter: Sjöberg 1:3, 1:8

Fornlämningar: Raä nr 42.

Beskrivning: Sjöberg är beläget i socknens sydligaste del, söder om Tenhultasjön. Gården är belägen i en dalgång med öppen mark mot norr, i öster stiger terrängen brant upp till Sjöbergs kvarn, i väster något svagare stigning upp mot skogsområdena öster om Fagerslätt.

Uppe på höjderna i öster ligger Sjöbergs kvarn. Kvarnbyggnad av timmer i 2 våningar plus sockelvåning, delvis klädd med locklistpanel, rödfärgad, från omkring 1900. Ovanför kvarnen finns två dammar, Benstampadammen och Kvarnadammen, av namnen framgår att här funnits en benstamp och ytterligare en kvarn.

Sjöbergs gård tillhörde under 1500-talet Göksholm i Närke och dess innehavare var Erik Månsson Natt och Dag. På 1600-talets mitt ägdes gården av Christoffer Ribbing som lät bruka egendomen under Ulvsnäs. 1662 upprättades Sjöbergs säteri. Samhörigheten med Ulvsnäs fortsatte och gården kan sägas ha varit en utgård till Ulvsnäs.
Byggnaderna på Sjöbergs gård är grupperade kring en rektangulär gårdsplan med nuvarande huvudbyggnaden i norr. Denna är uppförd på 1880-talet, av timmer i 1 våning, vit locklistpanel, pocher, frontespis, rött taktegel; i vinkel mot föregående en äldre byggnad, troligen flygelbyggnad till en äldre huvudbyggnad, av timmer i 1 1/2 våning, från omkring 1700, rödfärgad locklistpanel med vita omfattningar och knutlådor, pardörr, sadeltak med rött tvåkupigt tegel; förrådsbyggnad av timmer med källare, rödfärgad med vita knutar och omfattningar; bostadshus av trä från omkring 1900, 1 1/2 våning, liggande och stående fasspontpanel med vita omfattningar och hörn. Något öster om gården ett bostadshus av trä med rödfärgad locklistpanel.

Nr 42 är ett röse samt fosil åkermark.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändring av byggnader med ursprunglig karaktär. Tillkommande bebyggelse bör endast medges - och då med krav på anpassning - om den tillgodoser befintligt jordbruks behov. För det äldre bostadshuset kan en byggnadsminnesförklaring vara tänkbar. För fornlämningen gäller kulturminneslagen 1988:950, kap. 2 (om fornminnen). Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

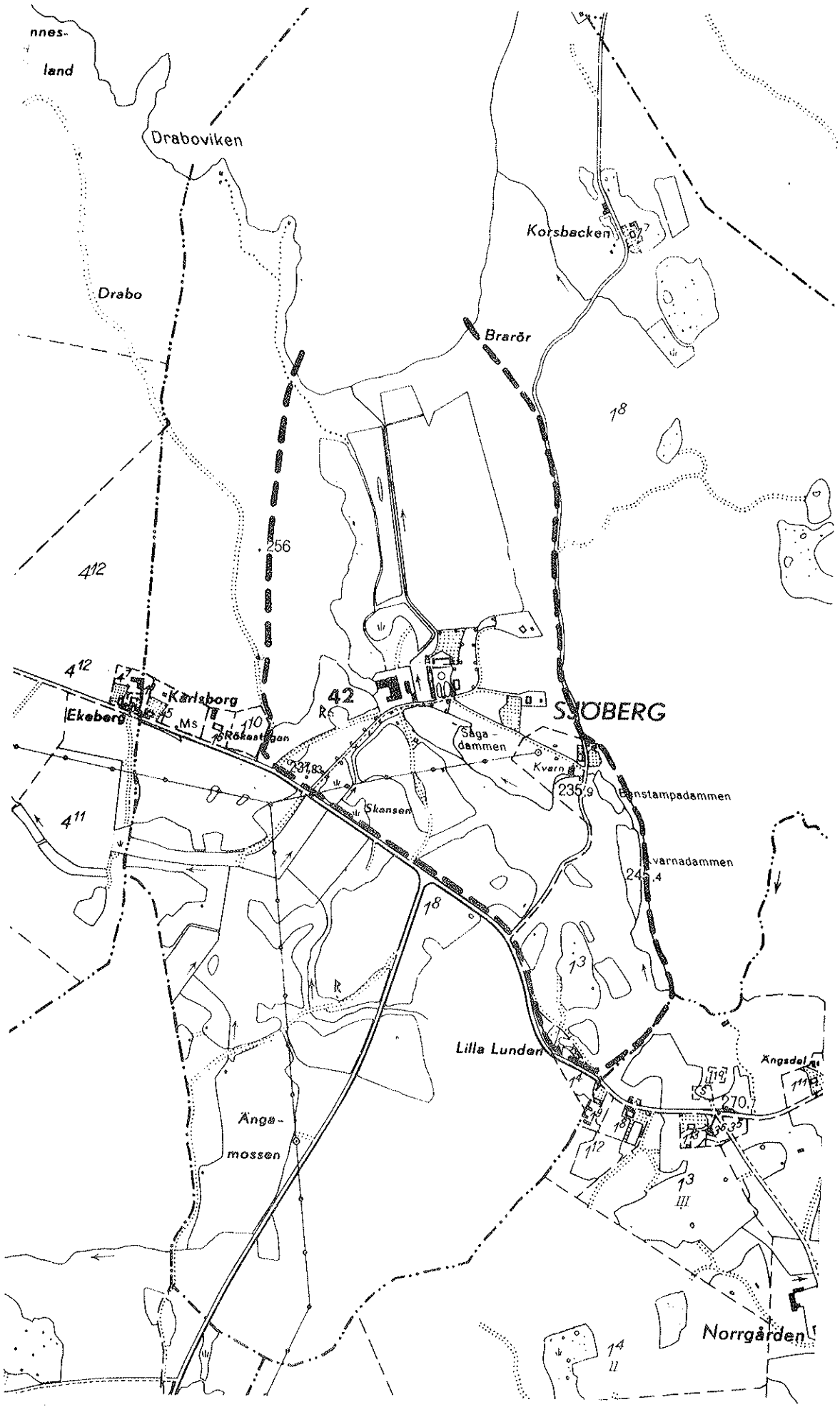
nnes-
land
Draboviken
Drabo
Korsbacken
Brarör
18
256
412
412
Karlsborg
Ekeberg
42
SJÖBERG
Sågadammen
Kvarn
235,9
Skansen
411
varnadammen
18
13
Lilla Lunden
Ängsdal
270,7
Ängamossen
13
Norrgården
14

63. Ulvsnäs

Fastigheter: Ulvsnäs 1:1

Fornlämningar: Raä nr 42.

Beskrivning: Ulvsnäs är beläget på en udde vid Stensjöns östra strand i norra delen av socknen. Öster och söder om utbreder sig ett öppet odlingslandskap med åker- och betesmarker. I söder rinner Stensjöån i nästan öst-västlig riktning. 1761 anlades en kniphammare vid ån där smedjan idag ligger. Kniphammaren var i drift ända fram till 1923. Enligt uppgift skall i den nu igenrasade smedjan finnas en stock från kniphammaren.

Längre österut vid ån finns en kvarn med mjölnarbostad. Kvarnbyggnaden är uppförd av timmer i 2 våningar med sockelvåning, övre våningen klädd med locklistpanel, rödfärgad, vita knutar och omfattningar, pardörr, trekantiga dörr- och fönsteröverstycken, sticktak. F d mjölnarbostaden är en enkelstuga i 1 1/2 våning av timmer, knutlådor, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, åstak, rött enkupigt tegel, tillbyggd utmed norra långsidan; byggnaderna torde vara uppförda på 1800-talets mitt. I ån finns ett flertal murrester kvar efter dammanläggningar m m.

Ulvsnäs omnämns första gången på 1200-talet och ägdes under medeltiden av Vadstena kloster. 1574 förlänade Johan III godset till ståthållare Peder Svensson Ribbing. Godset har sedan dess ägts av den Ribbingska släkten och som fortfarande är ägare av gården. Huvudbyggnad och flygelbyggnad står sedan lång tid tillbaka obebodda och håller på att förfalla.

Nuvarande huvudbyggnad är uppförd 1861 sedan den gamla från 1700-talet eldhärjats. Byggnaden är av timmer i 2 våningar, vitputsad, våningsgesims, fönstergesimser, fronton, sadeltak med tegel och korrugerad plåt. Flygelbyggnaden är uppförd på 1700-talets början, av timmer i 2 våningar, grå locklistpanel, sadeltak med avvalmade gavelspetsar, rött enkupigt tegel. Arrendatorbostaden är nerbrunnen december 1987.

Allé leder fram till gården, märkliga och ålderdomliga grindstolpar finns vid uppfarten som också den kantas av stenstolpar. Byggnaderna omges av en större park. Ekonomibyggnaderna är belägna öster om huvudbyggnaden och är uppförda 1904, rödfärgade.

Vid uppfarten till gården ligger en något ombyggd enkelstuga av timmer i 1 våning, stommen kan vara 1700-tal, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, åstak.

Säkerställande: Huvudbyggnaden och flygelbyggnaden är idag i dåligt skick, detsamma gäller kvarnen. Dessa byggnader bör med det snaraste rustas. Vid en kommande upprustning bör stor restriktivitet iakttagas mot förändring av byggnader med ursprunglig karaktär. Tillkommande bebyggelse bör endast medges - och då med krav på anpassning - om den tillgodoser befintligt jordbruks behov. För fornlämningen gäller kulturminneslagen 1988:950, kap. 2 (om fornminnen).Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

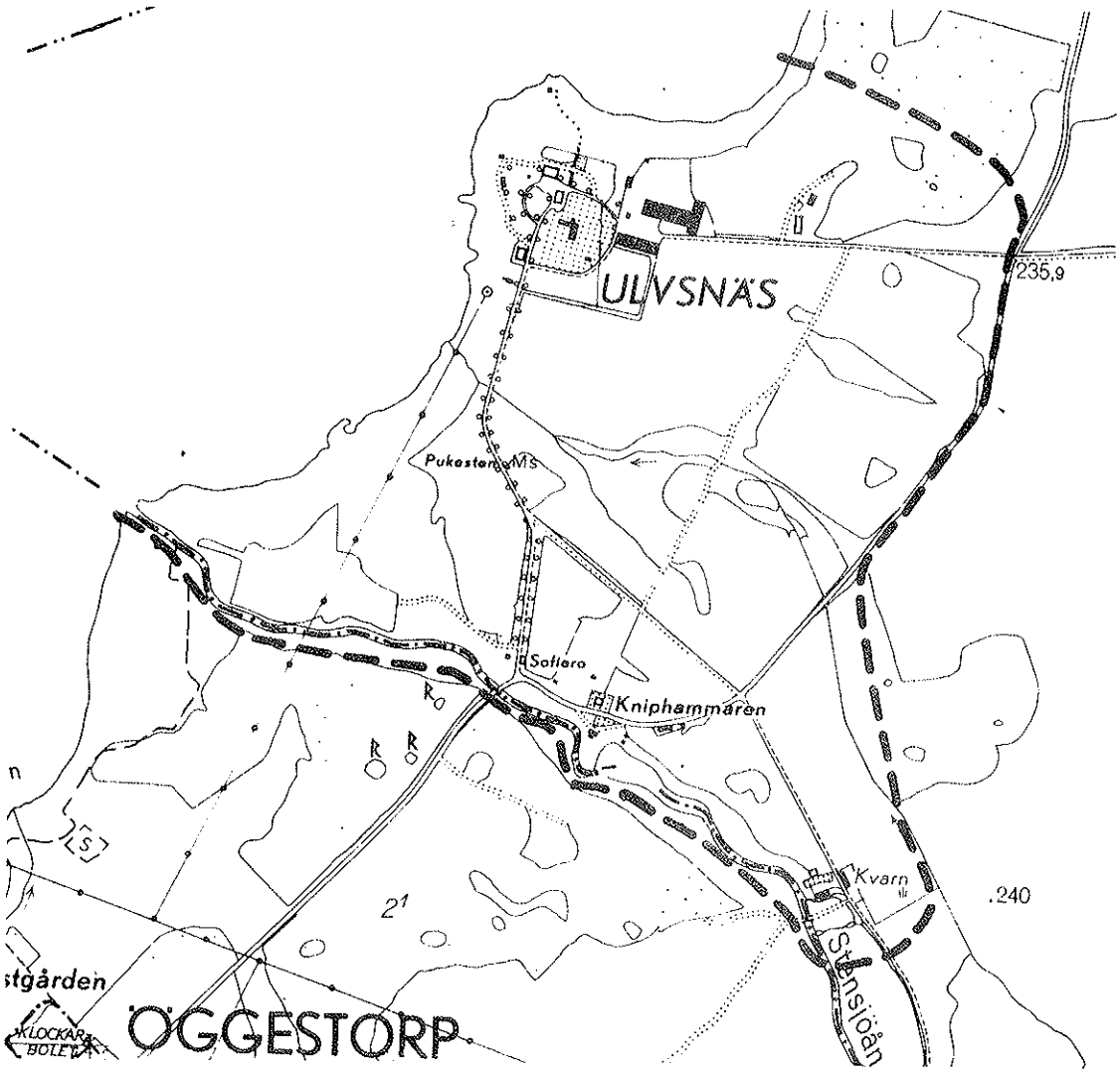

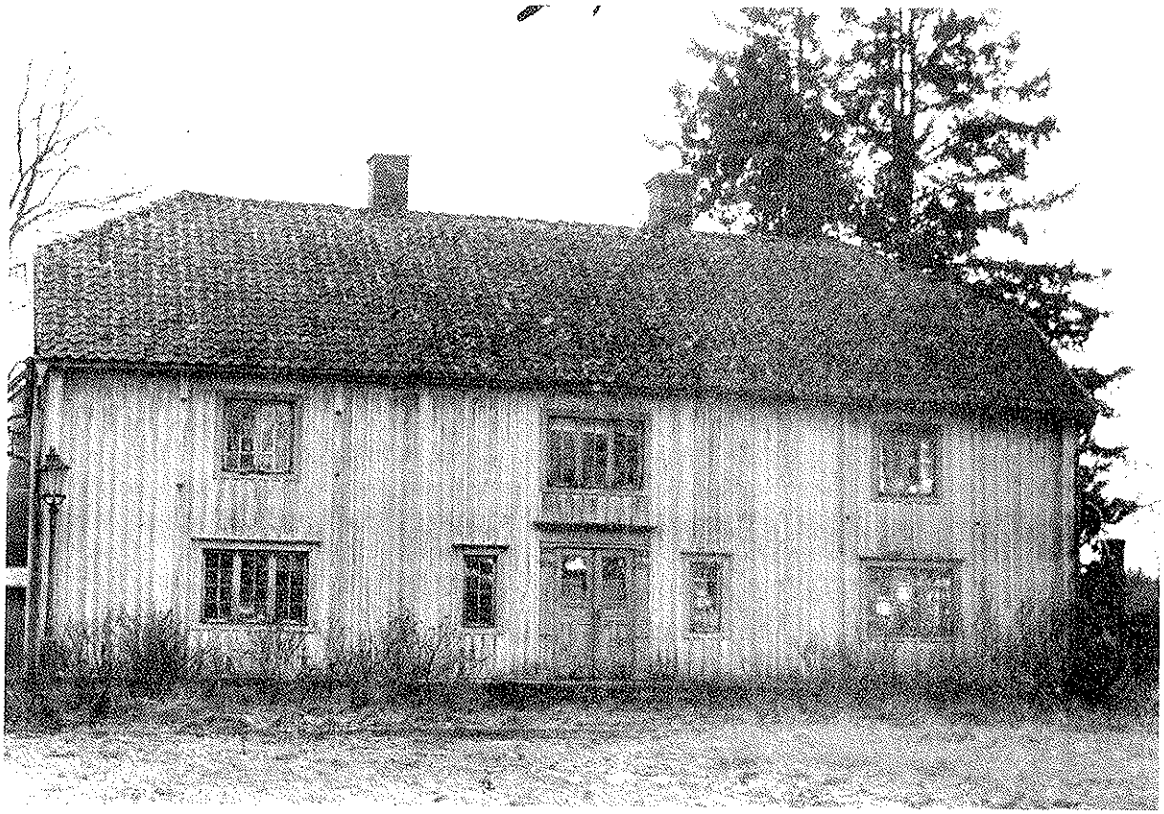

ULVSNÄS, FLYGELBYGGNADEN, ÖGGESTORPS SOCKEN Foto: Bo E. Karlson

64. Ulvsnäs - Vik

Fornlämningar: Raä nr 47-49, Öggestorps socken, 17-18, Lekeryds socken

Beskrivning. Området är beläget på Stensjöns östra strand, alldeles på gränsen mellan Lekeryds och Öggestorps socknar. Fornlämningarna utgöres av två rösen, 13 resp 15 m i diameter och 1,3 resp 1,2 m höga. Vidare finns en rund stensättning med 11 m diameter och en kvadratisk stensättning med 13 m sida, kantkedja med klumpstenar i hörnen samt en rest sten. Datering till bronsålder/-järnålder.

Säkerställande: Se inledning.

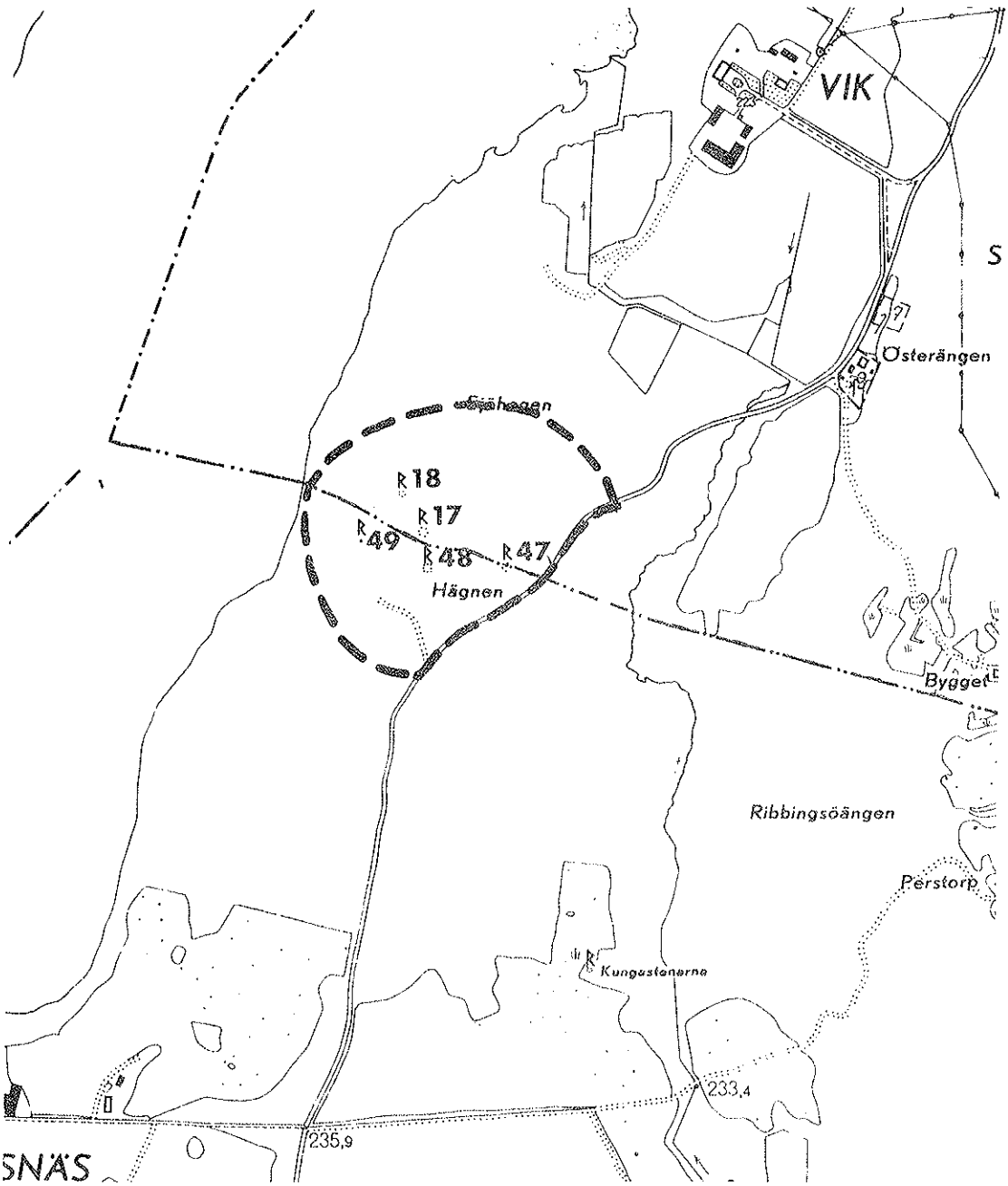

65. Öggestorps kyrkby

Fastigheter: Öggestorps kyrka, Öggestorp 4:1 (f d prästgård), Öggestorps f d skola

Beskrivning: Kyrkbyn är belägen i ett öppet odlingslandskap med åker- och betesmark, mot nordväst sluttar terrängen ned mot Stensjön.

Kyrkan har ett dominerande läge i byn och landskapet. Kyrkobyggnaden är uppförd 1882-83 i sten, typ Langlet-kyrka med åttakantigt kyrkorum med lanternin, torn i väster och sakristia i öster. Ytterfasaderna i vit spritputs med slätputsade pilastrar och omfattningar. Kyrkan genomgick en genomgripande renovering 1982-83 varvid den ursprungliga färgsättningen med träimitation och gulddekorationer återställdes.

Strax söder om kyrkan ligger f d skolbyggnad uppförd 1902 i trä, 1 1/2 och 1 våning, idag församlingshem och bostad, grå locklistpanel med mörkgråa omfattningar, frontespis.

Öggestorps f d prästgård är belägen nordväst om kyrkan, en timmerbyggnad i 1 1/2 våning, stomme från omkring 1800, gul locklistpanel, förstukvist med lövsågeriarbete, rött tvåkupigt tegel.

Tidigare utredningar: Prästgårdsinventering Växjö stift, Jönköpings län. Länsintresse i FRP.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändring av byggnader med ursprunglig karaktär. Stor restriktivitet mot och anpassningskrav på eventuellt tillkommande bebyggelse. För kyrkan gäller kulturminneslagen 1988:950, kap. 4. För ej detaljplanelagd del av området föreslås områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

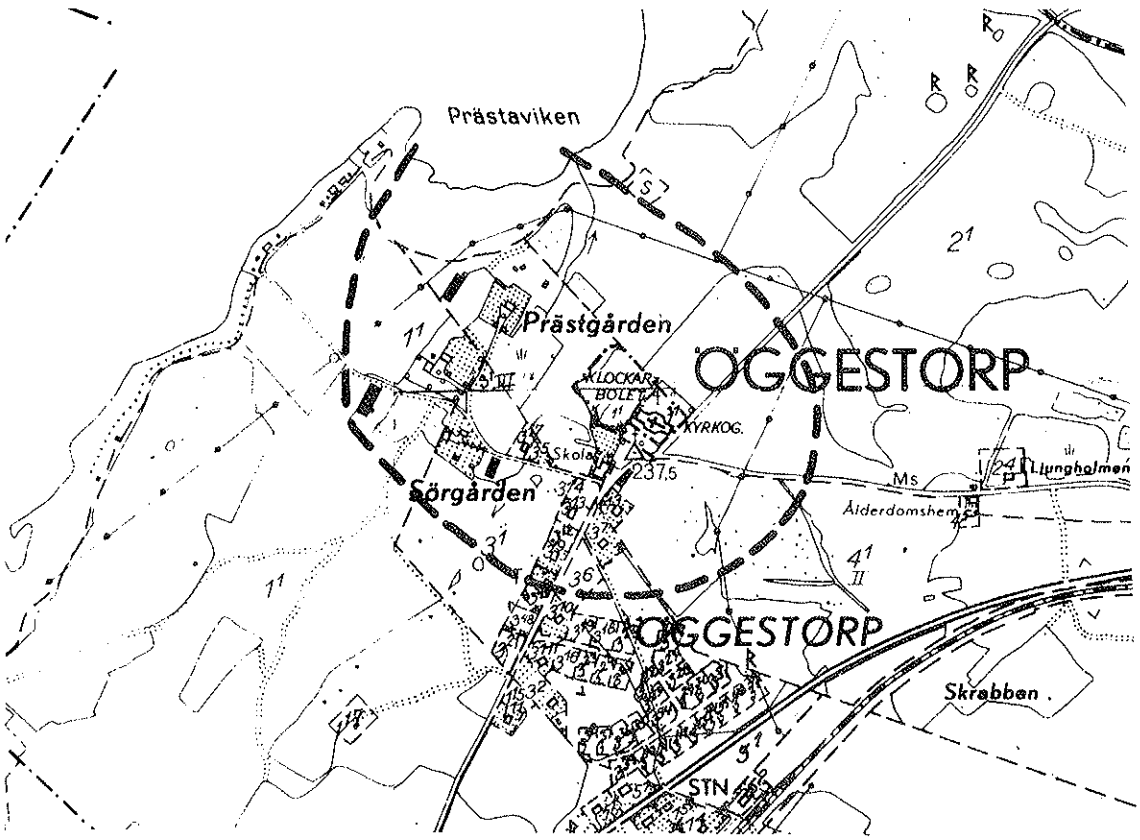

66. Öggestorp

Fornlämningar: Raä nr 22-23, 27-28, 30-31

Beskrivning: Öppet odlingslandskap med Rommelsjö oskiftade by i söder och Öggestorps kyrkby i norr. Fornlämningsstråk bestående av tre gravfält, kvadratiska stensättningar och ett röse.

Nr 22 är ett gravfält med 10 fornlämningar, nio stycken runda stensättningar och en kvadratisk stensättning. Fornlämning nr 23 är två kvadratiska stensättningar med 9 m resp 8 m sida och har kantkedja. Nr 27 är också ett gravfält med fem runda stensättningar, 6-9 m i diameter. Det tredje gravfältet, nr 31, innehåller tre kvadratiska stensättningar, ett röse, en rund stensättning samt rest av en domarring. Nr 28 är en kvadratisk stensättning med 13 m sida, kantkedja med klumpformade hörnstenar. Nr 30 innehåller ett röse och en kvadratisk stensättning. För centrala delen av området finns vårdplan upprättad.

Tidigare utredningar: Länsintresse i FRP.

Säkerställande: Se inledning.

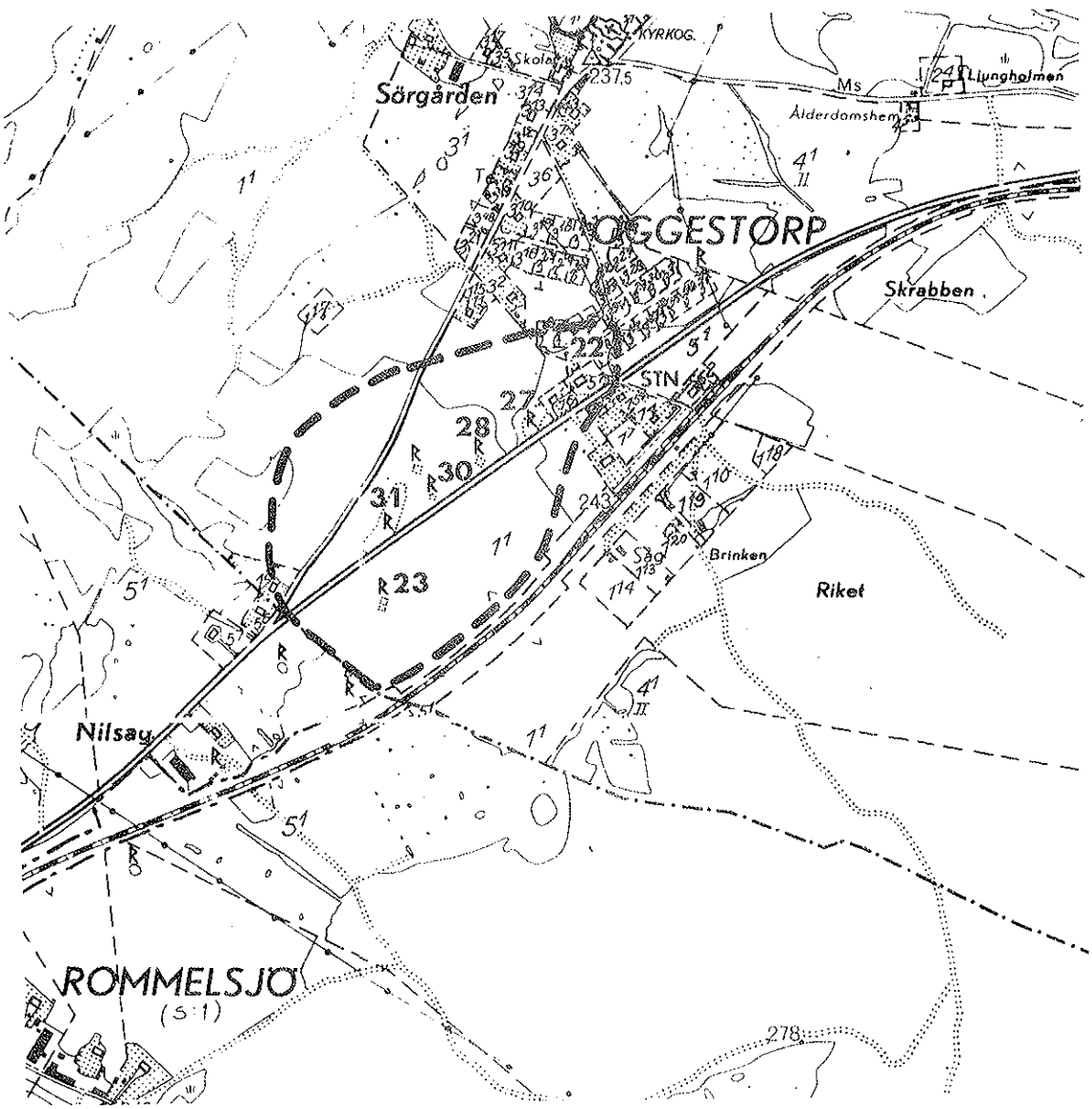

ÖGGESTORPS SOCKEN, objekt

148. Målen 1:1. Bostadshus av timmer från 1800-talets mitt, 1 1/2 våning, svagt gul locklistpanel med vita omfattningar, veranda, frontespis, sadeltak med rött tvåkupigt tegel; byggnaden är belägen vid Tenhultasjöns östra strand, svag västsluttning, en större trädgård hör till huset.

149. Målen 3:2, Stenbo. Bostadshus av timmer i 2 våningar, enkelstuga från 1800-talets första hälft, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, pardörr, sadeltak med rött tvåkupigt tegel.

150. Sjöryds gård. Gården är belägen vid Stensjöns nordvästra del, med större trädgård närmast byggnaderna, hagmarker med lövträd, allé med stenmurar leder fram till gården. Huvudbyggnaden är uppförd omkring 1830, i 1 våning, gul locklistpanel med vita omfattningar och andra dekorativa element, frontespiser, lanternin över takfallens skärningspunkt, tyvärr ligger mörka betongpannor på taket idag; f d magasinsbyggnad av timmer i 2 våningar, rödfärgat, enkupigt rött tegel; bostadshus av trä i 1 våning, rödfärgad locklistpanel med vita hörn och omfattningar, frontespis.

151. Torp 1:8. Manbyggnad av timmer i 1 våning, från 1870-talet, gulbeige locklistpanel med vita omfattningar, trekantiga fönsteröverstycken, frontespis, sadeltak med rött tvåkupigt tegel; två flygelbyggnader av trä från 1925, 1 våning, gulbeige locklistpanel med vita omfattningar, brutet tak med rött tvåkupigt tegel; ladugård från 1938, rödfärgad.

MÅLEN 1:1, ÖGGESTORPS SOCKEN

ÖLMSTAD SOCKEN

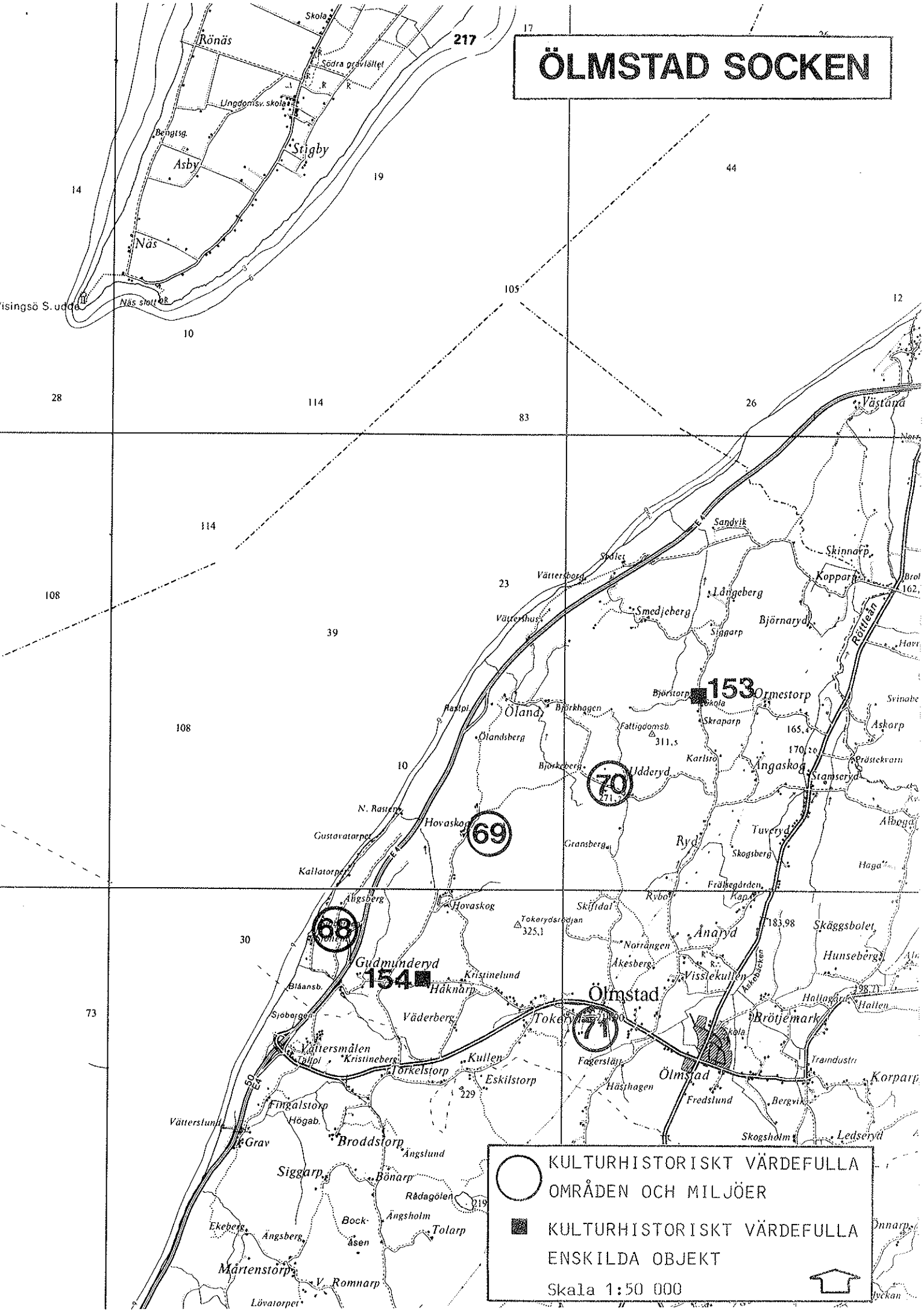

ÖLMSTAD SOCKEN

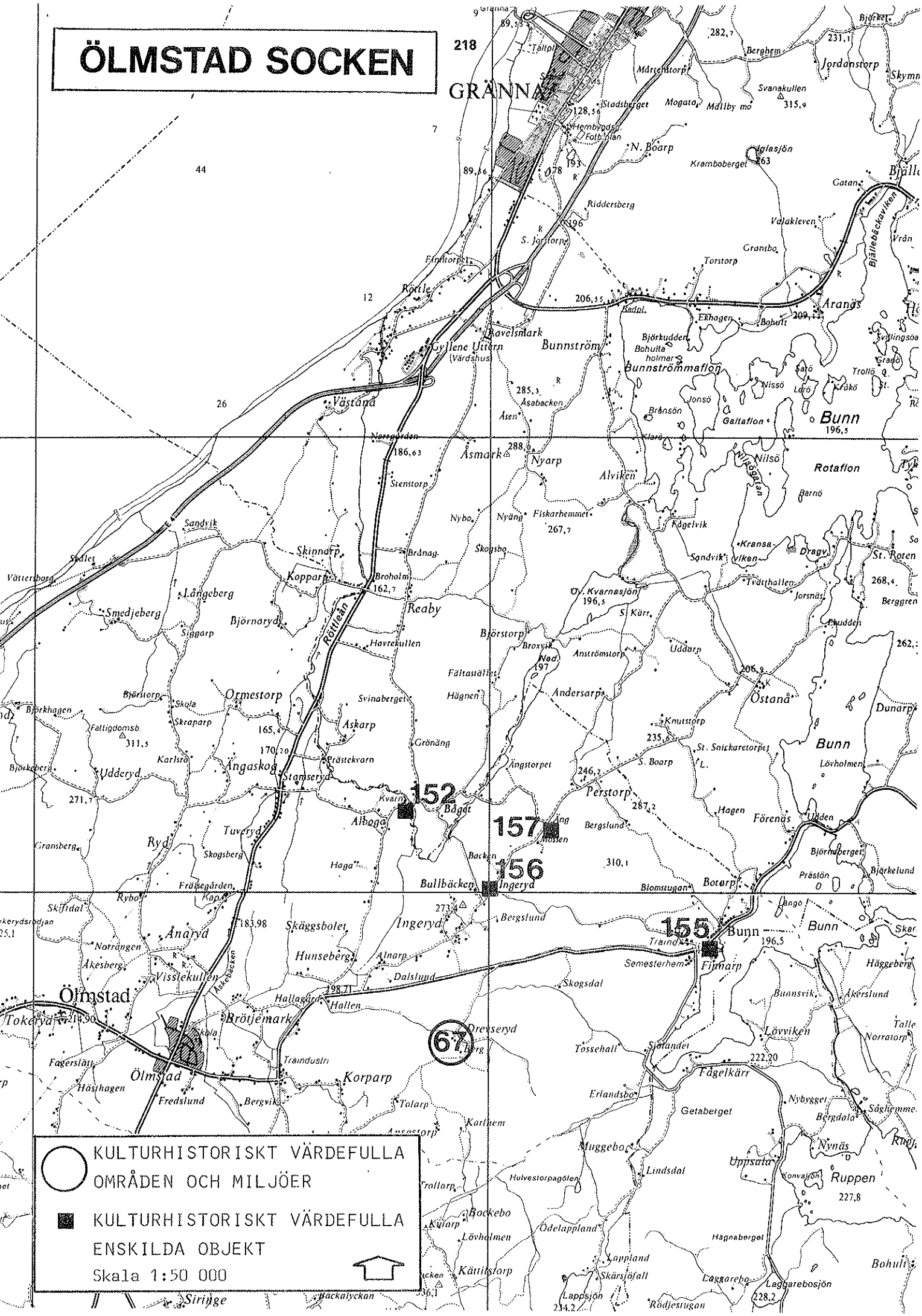
KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA OMRÅDEN OCH MILJÖER
KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA ENSKILDA OBJEKT
Skala 1:50 000
152
157
156
155
67
GRÄNNA
Ölmstad
Bunn
Rotaflon
Bunnströmmaflon
Gyllene Uttern
Ravelsmark
Bunnström
Reaby
Ormestorp
Ångaskog
Ryd
Ånarya
Ingeryd
Perstorp
Fimarp
Korparp
Brötjemark
Drevseryd
Fågelkärr
Getaberget
Nynäs
Ruppen
Bohult
Aranäs
Östanå
Björnaryd
Skinnarp
Kopparp
Broholm
Tuveryd
Hunseberg
Skäggsbolet
Bullbäcken
Botarp
Blomstugan
Semesterhem
Lindsdal
Muggebo
Hulvestorpagölen
Lappland
Skärsjöfall
Laggarebo
Laggarebosjön
Rödjestugan
Lappsjön
Bockebo
Kättilstorp
Siringe
Backalycken
Tokeryd
Fagerslätt
Hästhagen
Fredslund
Bergvik
Traindustri
Hallagården
Hallen
Dalslund
Skogsdal
Tossehall
Erlandsbo
Karlhem
Tolarp
Ansnestorp
Trollarp
Kularp
Lövholmen
Ödelappland
Hägnaberget
Uppsala
Konvaljön
Nybygget
Bergdala
Säghemmet
Häggeberg
Åkerslund
Bunnsvik
Lövviken
Norratorp
Talle
Förenäs
Björnberget
Björkelund
Prästön
Hagen
Udden
Bergslund
Knutstorp
St. Snickaretorpet
S. Boarp
Ångstorpet
Andersarp
Hägnen
Fältastället
Svinaberget
Grönäng
Askarp
Prästekvarn
Stamseryd
Udderyd
Karlsrö
Fattigdomsb.
Skraparp
Skola
Björstorp
Björkhagen
Björkeberg
Gransberg
Skogsberg
Haga
Backen
Fräsegården
Kap
Rybo
Skifidal
Norrängen
Åkesberg
Visslekullen
Askebacken
Hunseberg
Alnarp
Alboga
Kvarn
Bågot
Tuveryd
Skogsbo
Nybo
Nyäng
Fiskarhemmet
Fågelvik
Sandvik
Kransa-viken
Dragv.
Tvättballen
Jorsnäs
Berggren
Hudden
Dunarp
St. Roten
Udbarp
Ansströmstorp
Broxvik
Nad
Ov. Kvarnasjön
S. Kärr
Alviken
Nyarp
Åsmark
Norrgården
Stenstorp
Brånäg
Åsen
Åsabacken
Brånsön
Jonsö
Galtaflon
Klarö
Nilsö
Nilsögatan
Barnö
Nissö
Larö
Fåkö
Trollö
Grankö
Svällingsöa
Ekhagen
Bohult
Bohulta holmar
Björkudden
Badpl.
Torstorp
Gransbo
Valakleven
Gatan
Bjällebäckarviken
Vrån
Kramoberget
Iglasjön
N. Boarp
Hembygdsp.
Fotbollsplan
Stadsberget
Mogata
Mällby mo
Svanakullen
Mårtenstorp
Berghem
Jordanstorp
Skymn
Bjärke
Tältplan
Röttle
Röttleån
Riddersberg
S. Jorstorp
Finntorpet
Vätterborg
Sadet
Sandvik
Smedjeberg
Långeberg
Singarp
Havrekullen
Fälttaget
Hagen
Förenäs
Bunn
Lövholmen
Bunn
Bunn
Bunn
Ölmstad
Tokeryd
Ånarya
Ingeryd
Bullbäcken
Bunn
Fimarp
Fågelkärr
Getaberget
Nynäs
Ruppen
Bohult
Aranäs
Östanå
Bunn
Perstorp
Fimarp
Bullbäcken
Ingeryd
Brötjemark
Ölmstad
Korparp
Drevseryd
Fågelkärr
Getaberget
Nynäs
Ruppen
Bohult
Laggarebo
Laggarebosjön
Lappsjön
Rödjestugan
Lappland
Skärsjöfall
Hägnaberget
Ödelappland
Lövholmen
Bockebo
Kättilstorp
Kularp
Trollarp
Hulvestorpagölen
Lindsdal
Muggebo
Karlhem
Tolarp
Ansnestorp
Erlandsbo
Tossehall
Skogsdal
Dalslund
Hallagården
Hallen
Alnarp
Hunseberg
Skäggsbolet
Visslekullen
Askebacken
Norrängen
Åkesberg
Skifidal
Rybo
Fräsegården
Kap
Backen
Haga
Gransberg
Skogsberg
Tuveryd
Alboga
Kvarn
Bågot
Udderyd
Ångaskog
Stamseryd
Prästekvarn
Karlsrö
Fattigdomsb.
Skraparp
Skola
Björstorp
Björkhagen
Björkeberg
Smedjeberg
Singarp
Björnaryd
Skinnarp
Kopparp
Broholm
Reaby
Havrekullen
Svinaberget
Hägnen
Fältastället
Grönäng
Ångstorpet
Andersarp
Knutstorp
St. Snickaretorpet
S. Boarp
Bergslund
Hagen
Förenäs
Udden
Björnberget
Björkelund
Prästön
Blomstugan
Botarp
Semesterhem
Traindustri
Bergvik
Fredslund
Hästhagen
Fagerslätt
Skola
Tokeryd
Ölmstad
Ånarya
Ingeryd
Bullbäcken
Bunn
Fimarp
Fågelkärr
Getaberget
Nynäs
Ruppen
Bohult
Aranäs
Östanå
Bunn
Perstorp
Fimarp
Bullbäcken
Ingeryd
Brötjemark
Ölmstad
Korparp
Drevseryd
Fågelkärr
Getaberget
Nybygget
Bergdala
Säghemmet
Häggeberg
Åkerslund
Bunnsvik
Lövviken
Norratorp
Talle
Förenäs
Björnberget
Björkelund
Prästön
Hagen
Udden
Bergslund
Knutstorp
St. Snickaretorpet
S. Boarp
Ångstorpet
Andersarp
Hägnen
Fältastället
Svinaberget
Grönäng
Askarp
Prästekvarn
Stamseryd
Udderyd

ÖLMSTAD SOCKEN, områden

67. Drefseryd

Fastigheter: Drefseryd 1:1, 2:1

Beskrivning: Tvågårdsby omgiven av ett kuperat odlingslandskap med åkrar, betesmark och blandskog.

Mangårdsbyggnaden på Drefseryd 1:1 utgöres av en timrad byggnad i 2 våningar med nästan helt kvadratisk grundplan, ursprungligen envånings parstuga från 1700-talets mitt, tillbyggd på bredden och påbyggd med 1 våning på 1830-talet, rödfärgad locklistpanel med vita omfattningar, klassicerande detaljer på omfattningarna runt fönstren och runt entrédörren, fronton, brutet tak med avvalmade gavelspetsar, enkupigt rött tegel; två timrade byggnader flankerar huvudbyggnaden, från 1700-talet respektive 1800-talets början, den ena f d bostad och den andra bagarstuga, 1 ½ respektive 1 våning, den äldsta klädd med rödfärgad lockpanel, boden har rödfärgat bart timmer, tvåkupigt rött tegel; ladugård av trä från 1952, rödfärgad.

Drefseryd 2:1 är en f d komministergård från ursprungligen 1700-talets mitt, tvåvånings knuttimrad parstuga med rödfärgad locklistpanel och vita knutar och omfattningar, rött tvåkupigt tegel; byggnaden flankeras av två flyglar från tidigt 1800-tal, den ena f d bostad, enkelstuga i 1 våning, rödfärgad locklistpanel med vita omfattningar, rött enkupigt tegel; den andra innehåller en f d bostadsdel och sammanbyggd bod, timrad, bostadsdel klädd med locklistpanel och boddelen har bart timmer, rödfärgad, enkupigt rött tegel; ladugård från tidigt 1900-tal.

Tidigare utredningar: Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för östra Vätterstranden av Jönköpings kommun, Jönköpings läns museum 1978.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändring av byggnaderna. Tillkommande bebyggelse bör endast medges - och då med krav på anpassning - om den tillgodoser befintligt jordbruks behov. Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

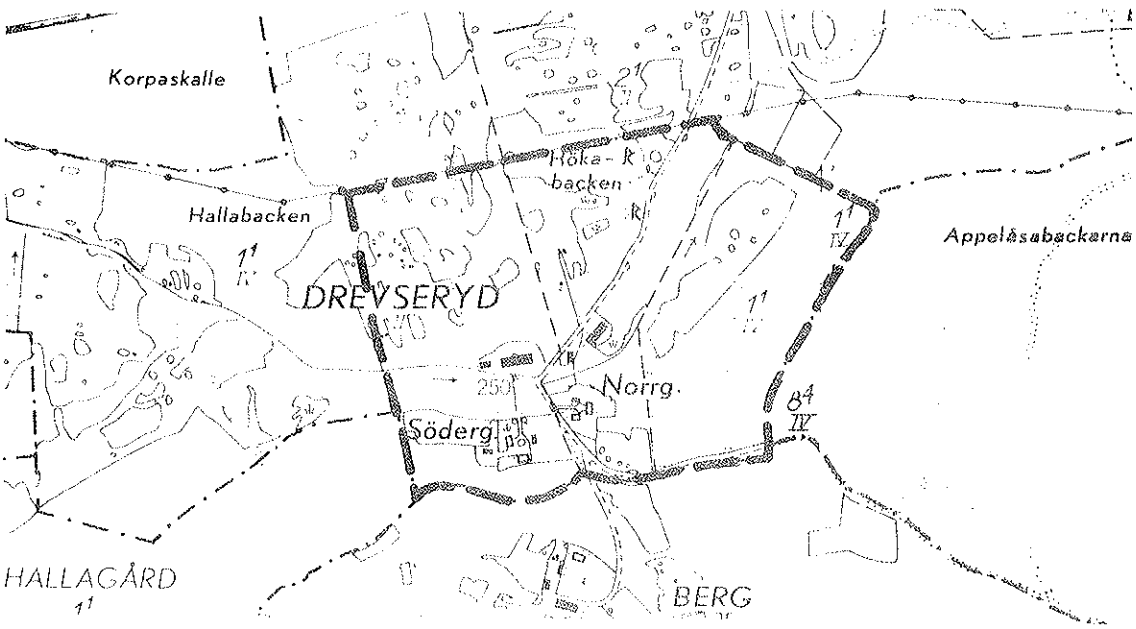

68. Gudmunderyd - Rasterna

Fastigheter: Gudmunderyd 1:6, 4:1 (f d 3:1 och 1:7), 5:1 (f d 1:8) torplada på Källartorpet 4:1, Gustavatorpet på 4:1, båthus och torpet Rasten på fastigheten Hovaskog 1:7.

Beskrivning: Området betår av Gudmunderyds by och Rasterna vid Vätterstranden. Byn består av ett flertal gårdar belägna i ett öppet starkt kuperat odlingslandskap med åker- och hagmark. Området delas i dag av motorvägen. Väster om denna kuperad betesmark och mot Vättern branter ned till en smal strandremsa där torpställena under Gudmunderyds gårdar är belägna.

Gudmunderyds by består idag av 4 gårdsenheter. 4:1 utgöres av mangårdsbyggnad i timmer från 1700-talets senare del, 2 våningar, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, förstukvist, rött tvåkupigt tegel; rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, rött enkupigt tegel; ladugård och andra ekonomibyggnader av timmer och trä, rödfärgade.
1:6 manbyggnad av timmer i två våningar från 1800-talets mitt, vit locklistpanel, typ parstuga; ladugård av timmer från 1880-talet, rödfärgad.
5:1 har två bostadshus, varav det ena är från 1800-talets mitt, typ parstuga i två våningar, vit locklistpanel, enkupigt rött tegel; det andra är från 1900-talets början, av trä i 1 ½ våning, rödfärgad locklistpanel med vita hörn och omfattningar; ett flertal ekonomibyggnader av olika slag hör till gården, de flesta av timmer, några med rödfärgad locklistpanel och vita knuta och omfattningar, ladugården uppförd 1947.

Nere vid Vätterstranden finns ett par torp bevarade i ursprungligt skick nämligen Gustavatorpet och Rasten. Det första utgöres av en timrad parstuga från 1800-talets mitt, 1 våning, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar. Torpet Rasten utgöres av 1 ½ vånings timrad enkelstuga från 1700-talets slut, omålad locklistpanel, vita omfattningar, pardörrar med överljusfönster, enkupigt tegel, invändigt finns ålderdomliga dörrar med beslag, bakugn, ursprunglig rumsindelninge; bod och drängstuga av timmer i 1 ½ våning, omålad, enkupigt tegel. Alldeles nere vid vattnet finns ett ålderdomligt knuttimrat båthus bevarat.

Tidigare utredningar: Länsintresse i Fysisk riksplanering 1973; Kulturhistorisk utredning och bevrandeförslag för östra Vätterstranden av Jönköpings kommun, Jönköpings läns museum 1978.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändring av byggnader med ursprunglig karaktär. Tillkommande bebyggelse bör endast medges - och då med krav på anpassning - om den tillgodoser befintligt jordbruks behov. Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

Vättern

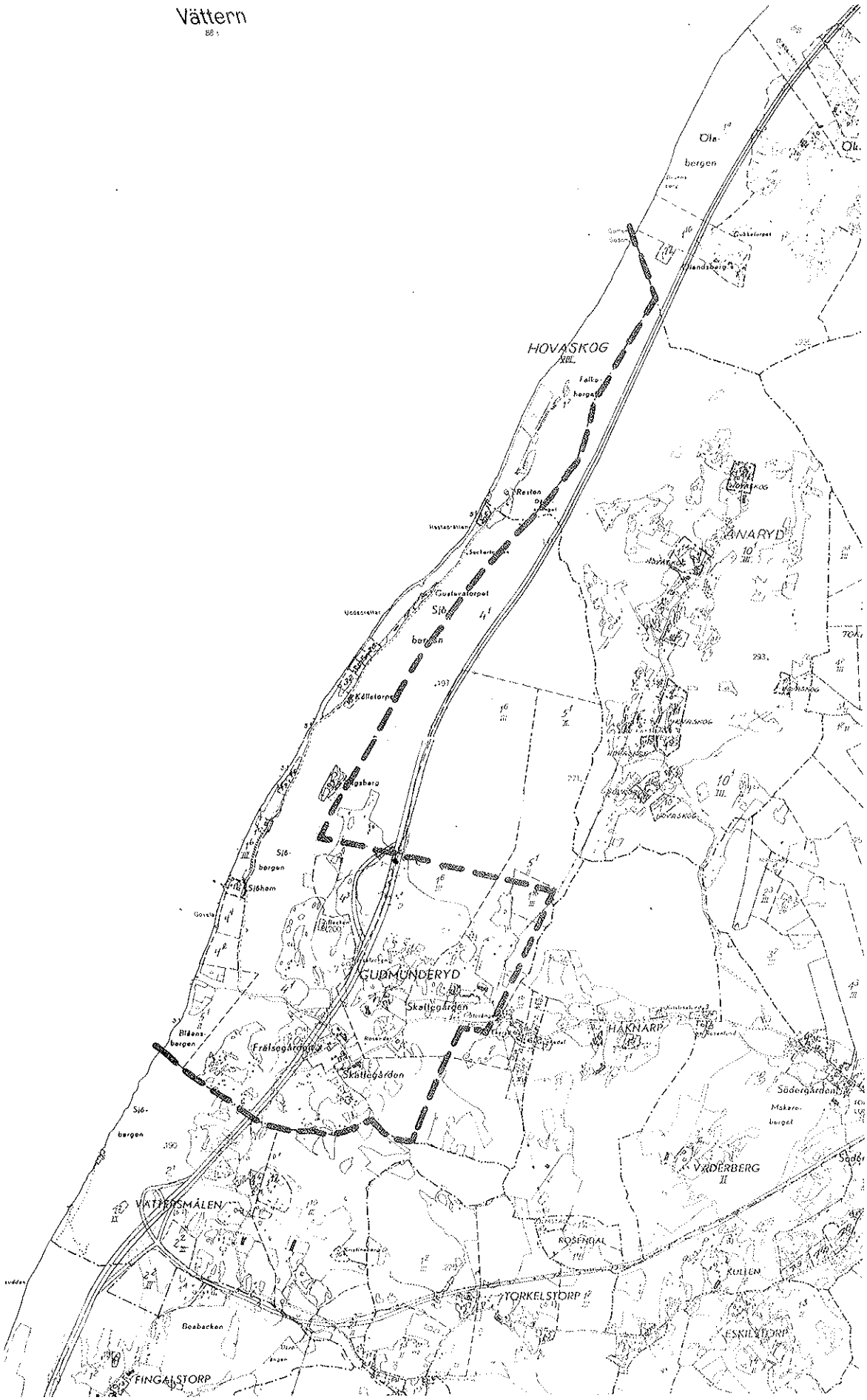
HOVASKOG
Falkeberget
Reston
Gustavstorpet
Sib-bergen
Källetorp
Gosberg
Sib-bergen
Sibham
GUDMUNDERYD
Skattegården
Blåens-bergen
Frälsegården
Skattegården
HAKNARP
Södergården
Makare-berget
VÄDERBERG
VATTERSMÅLEN
ROSENDAL
KULLEN
TORKELSTORP
ESKILSTORP
Boabacken
FINGALSTORP
ÅNARYD
Olabergen

69. Hovaskogs by

Fastigheter: Hovaskog 1:6 (f d 1:5), 1:11 (f d 1:4), 1:13 (f d 1:2), 1:14 (f d 1:3) Ånaryd 10:1.

Beskrivning: Hovaskogs by är en långsträckt by bestående av 4 ensamgårdar utmed en väg i nord-sydlig riktning. Både byn och vägen ligger uppe på en ås. Landskapet är småkuperat med berg i dagen, lövängar, smååkrar och blandskog.

Bebyggelsen utgöres av tvåvånings enkel- och parstugor i timmer från 1800-talets mitt, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, sadeltak med rött enkupigt och tvåkupigt tegel; ladugårdar av rödfärgat timmer, någon med bevarat sticktak; vidare finns ett flertal förrådsbyggnader, uthus och undantagsstugor av timmer, rödfärgade med vita knutar och omfattningar; invid vägen mellan Hovaskog 1:13 och 1:14 på östra sidan fanns en välbevarad linbasta, av knuttimmer, ofärgat timmer, åstak med takstickor, idag flyttad till hembygdsgården.

Tidigare utredningar: Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för östra Vätterstrandsområdet i Jönköpings kommun, Jönköpings läns museum 1978.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändring av byggnaderna. Tillkommande bebyggelse bör endast medges - och då med anpassningskrav - om den tillgodoser befintligt jordbruks behov. Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

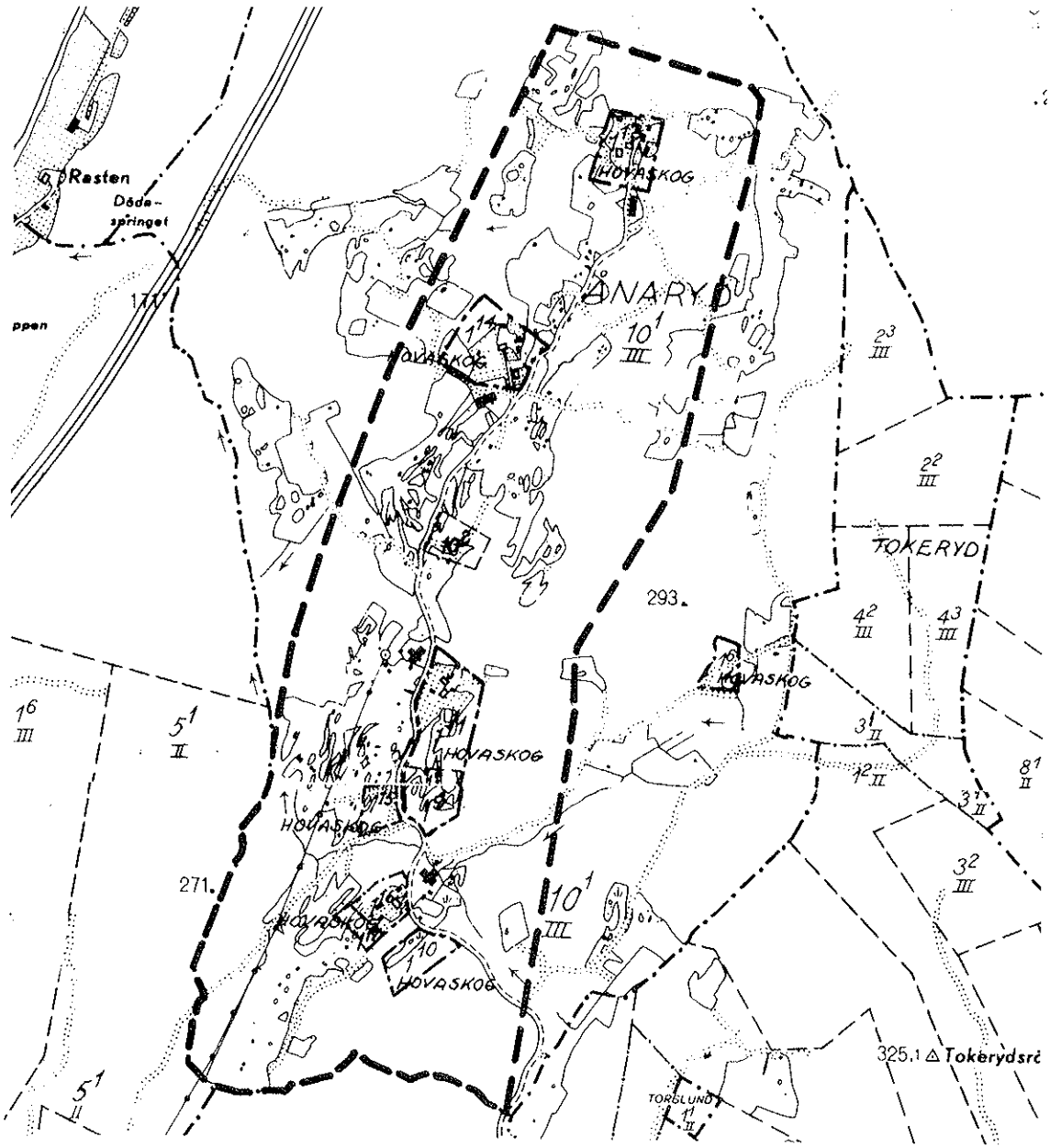

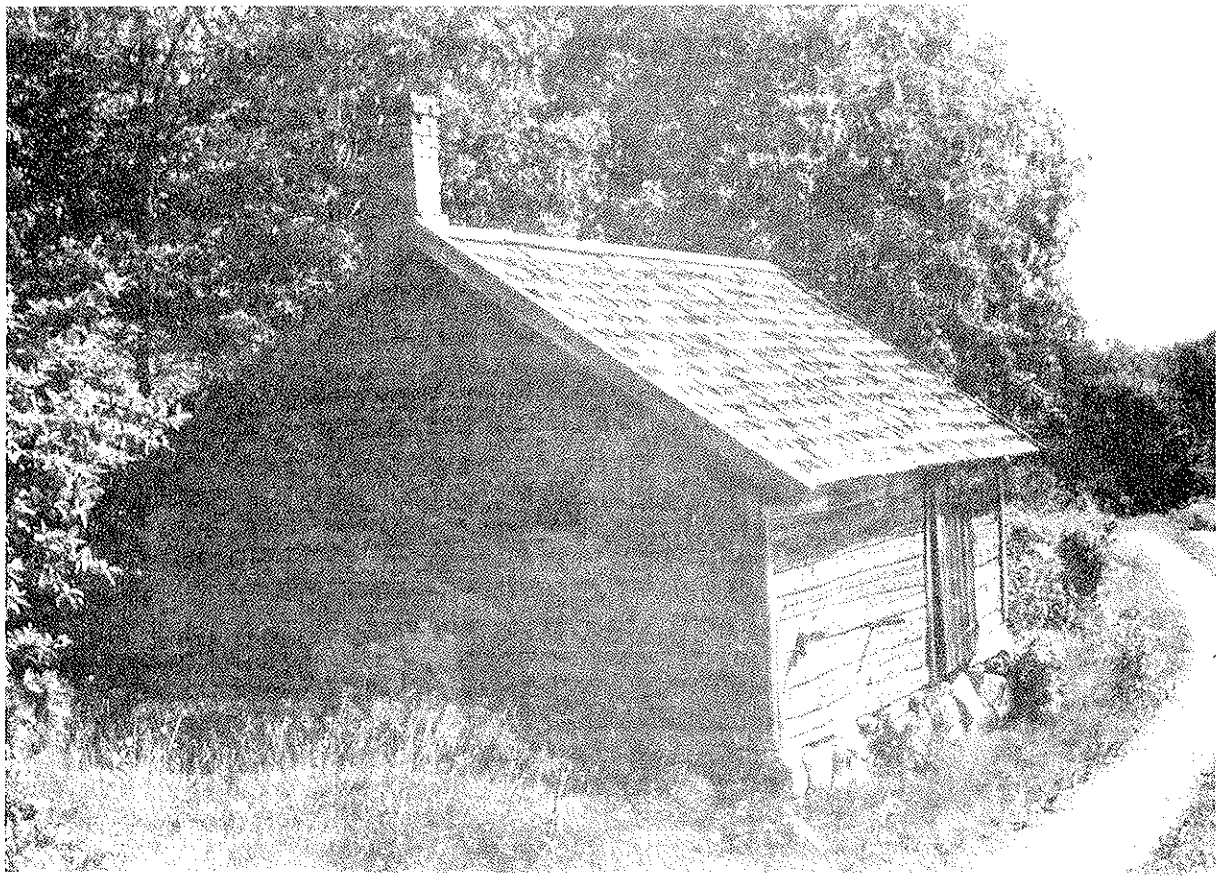

HOVASKOG, LINBASTA, ÖLMSTAD SOCKEN
(flyttad till hembygdsgården 1985)

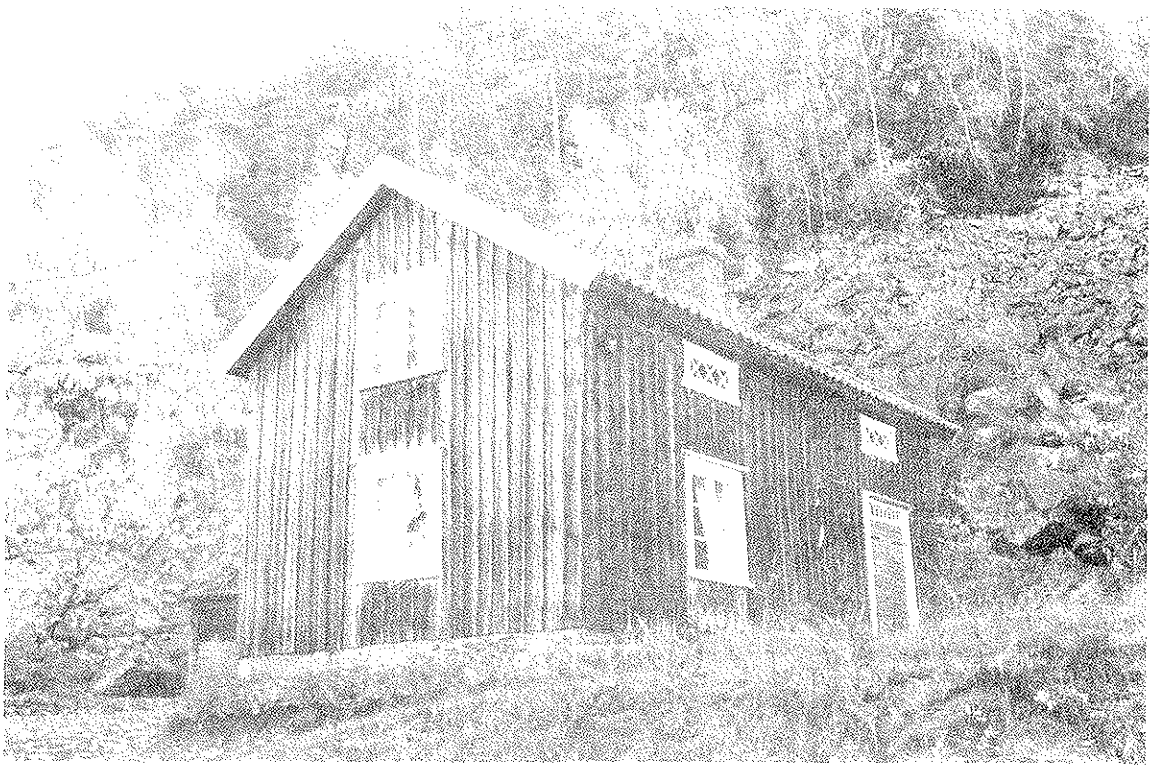

TORPET RASTEN, ÖLMSTAD SOCKEN

70. Udderyds by

Fastigheter: Udderyd 1:2 A, 1:3

Beskrivning: Byn omges av småkuperat flackt odlingslandskap med åkrar och ängar. Dessa omges i sin tur av barr- och blandskog.

Byn utgöres av 3 gårdar men den västligaste har ny mangårdsbyggnad. Udderyd 1:2 A har bostadshus av typ enkelstuga med tillbyggd kammare, 2 våningar, knuttimmer, från 1800-talets mitt, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, inbyggd glasad förstukvist, rött tvåkupigt tegel; bostadshus av timmer i 1 ½ våning från ungefär samma tid, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, halvmåneformade fönster i övre halvvåningen, enkupigt rött tegel; uthus av timmer, rödfärgat; ladugård från omkring 1900 av trä rödfärgad.
Udderyd 1:3 utgöres av mangårdsbyggnad av knuttimmer från 1800-talets mitt, typ parstuga i 2 våningar, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, tegeltak; två uthus- och förrådsbyggnader bildar flyglar till mangårdsbyggnaden, av timmer, samtida, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar; ladugård av trä från 1900, rödfärgad.

Tidigare utredningar: Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för östra Vätterstrandsområdet av Jönköpings kommun, Jönköpings läns museum 1978.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändring av byggnader med ursprunglig karaktär. Stor restriktivitet mot och anpassningskrav på eventuellt tillkommande bebyggesle. Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

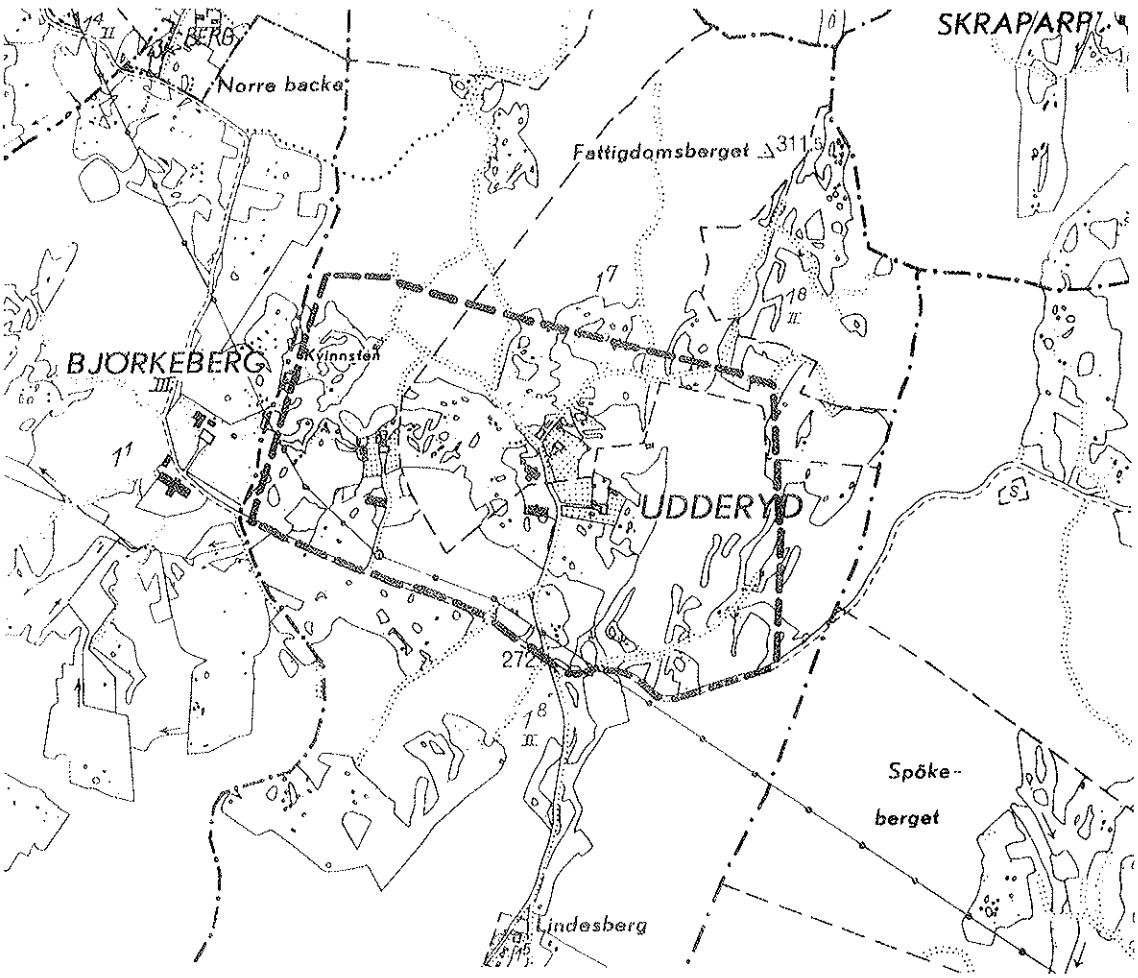

71. Ölmstad kyrkby med hembygdsgården

Fastigheter: Ölmstad kyrka med kyrkogård, Ölmstads prästgård, Ölmstad 8:1, 8:3, 12:1 (Hembygdsgården), 12:2, 1:2 och 1:3.

Beskrivning: Kyrkbyn är belägen på en höjdplatå, öppet odlingslandskap med åker- och betesmark. Från kyrkbyn sluttar marken ned mot 1:3 och 1:2.

De äldsta delarna av Ölmstad kyrka går tillbaka till 1100-talet. På 1400-talet slogs de nuvarande kryssvalven. Enligt uppgift försågs kyrkans väggar och valv med målningar på 1500-talet, dock är föga känt om deras utseende och motiv. Under danskarnas härjningar 1567-68 blev Ölmstad socken illa åtgången, bl a stacks kyrkan och prästgården i brand. Murar och valv i kyrkan höll stånd. På 1630-40-talen sattes kyrkan åter i stånd, bl a insattes en ny predikstol 1649. Under åren 1728-37 utökades kyrkan i väster med 9 meter. Samtidigt uppfördes det på tillbyggnaden befintliga tornet samt det lilla vapenhuset med uppgången till tornet. Kyrkan är utvändigt vitkalkad och har tjärat spåntak.

Strax intill kyrkan ligger prästgården, 1 vånings byggnad av trä från 1930-talet, inredd vindsvåning, gul locklistpanel, sadeltak med avvalmade gavelspetsar, stor frontespis, rött taktegel, omges av en större trädgård.

Ölmstad hembygdsgård invigdes 1956 och är belägen söder om kyrkan. Beståndet av byggnader utgöres av en tvåvånings timrad enkelstuga med kammare från 1700-talets mitt, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, bodbyggnad av rödfärgat timmer från samma period, drängstuga från 1700-talet, kyrkstall från 1920-talets början, samtliga byggnader uppförda på platsen. Linbasta från Hovaskog flyttades hit 1985.

Ölmstad 8:1 har en manbyggnad av trä från 1917, rödfärgad locklistpanel med vita hörn och omfattningar; tillhörande ladugård är uppförd 1927 klädd med rödfärgad stående slät panel.

Kyrkstallar av trä med rödfärgad locklistpanel från 1920-talet är belägna strax väster om ladugården utmed den gamla vägen.

Den befintliga skolbyggnaden av trä uppfördes 1906, klädd med gul locklistpanel. Strax intill ligger det gamla skolhuset ursprungligen byggt 1851, av timmer, gul locklistpanel, rött tvåkupigt tegel. Byggnaden har senare använts som sockenstuga och småskola samt kommunalhus.

Ölmstad 1:2 och 1:3 är belägna öster om kyrkbyn. Mangårdsbyggnaden på 1:2 är uppförd på 1800-talets andra hälft, av timmer i 1 ½ våning, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, frontespis, rött tvåkupigt tegel; ytterligare ett bostadshus av trä från 1930-talet finns som flygel till det föregående, rödfärgad locklistpanel; till gårdanläggningen hör timrade rödfärgade uthusbyggnader samt ladugård från 1800-talets slut. 1:3 har manbyggnad av trä från 1800-talets slut, 1 ½ våning, vit locklistpanel, frontespis, rött tvåkupigt tegel; enkelstuga av timmer i 1 ½ våning från 1800-talets mitt, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, rött tvåkupigt tegel; ladugård av timmer delvis putsad nedre del, f ö stående slät panel, från 1800-talets slut.

Tidigare utredningar: Riksintresse i Fysisk riksplanering 1973; Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för östra Vätterstranden av Jönköpings kommun, Jönköpings läns museum 1978.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändring av byggnader med ursprunglig karaktär. Tillkommande bebyggelse bör endast medges och då med krav på anpassning - om den tillgodoser befintligt jordbruks behov. För kyrkan gäller kulturminneslagen 1988:950, kap. 4. Område av riksintresse. Skyddsbestämmelser i detaljplan.

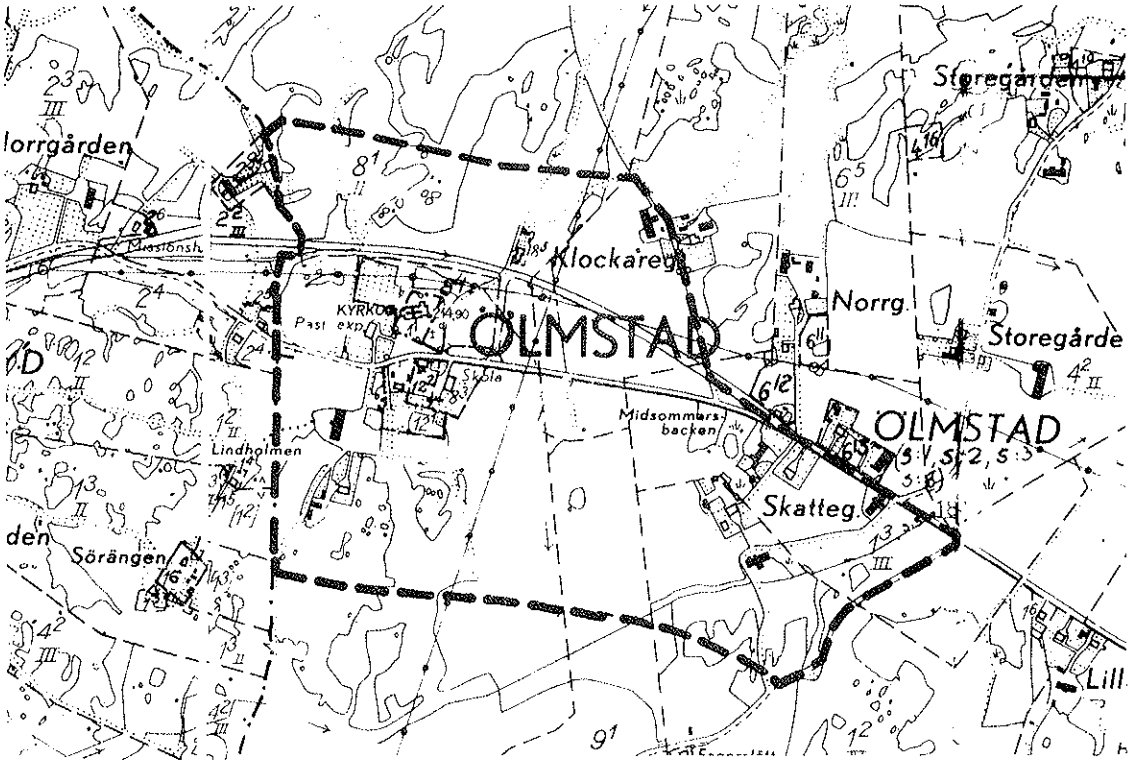

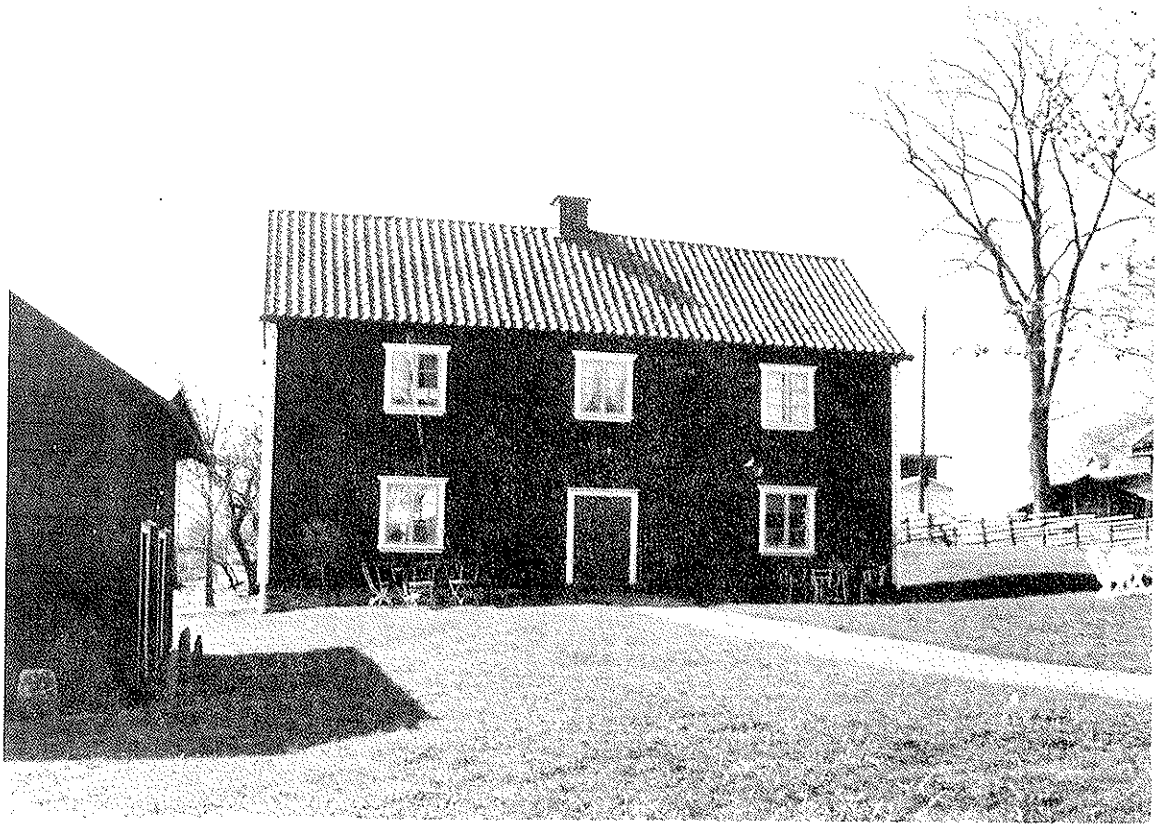

ÖLMSTAD HEMBYGDSGÅRD, ÖLMSTAD SOCKEN

ÖLMSTAD SOCKEN, objekt

152. Alboga 1:6. Kvarnbyggnad från ca 1890 i 2 ½ våning plus källarvåning, av trä, svagt gul liggande och stående fasspontpanel, källarvåning av sten och putsad, röda fönsterbågar, frontespis, röd trapetskorrugerad plåt på taket; stora delar av kvarnmaskineriet finns bevarade och är i funktion; såg finns intill.

153. Björstorp 1:1. Ladugård av liggtimmer från 1860-talet, rödfärgad, tjärade takstickor; på baksidan finns en utbyggnad för tröskvandring.

154. Håknarp 1:1. I höjdläge med vid utsikt mot väster, sluttning, öppen kuperad terräng. Bostadshus av timmer i två våningar från 1820-talet, troligen sexdelad plan, gråvit locklistpanel, förstukvist med lövsågeriarbete, sadeltak med rött tvåkupigt tegel. På fastigheten finns också ett s k bihus uppfört omkring 1880. Huset är 9-kantigt, har gråvit liggande panel, idag är taket täckt med plåt. I Jönköpings län finns sammanlagt fyra stycken kända bihus.

155. Ingeryd 1:31. Belägen i Bunns tätort, bostadshus av timmer i 1 ½ våning, från 1800-talets andra hälft, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, inbyggd glasad förstukvist, sadeltak med rött tvåkupigt tegel; uthus- och bodbyggnad av timmer, rödfärgad locklistpanel.

156. Ingeryd 8:4 (f d 4:1). Större lantgård i ett öppet något kuperat odlingslandskap med åker- och betesmark; mangårdsbyggnad av timmer från 1830-talet, 1 våning med inredd vind, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, brutet tak med rött tvåkupigt tegel; manbyggnaden flankeras av två byggnader av timmer i 2 våningar, den ena bostad den andra delvis ombyggd till garage i bottenvåningen, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, sadeltak med rött tvåkupigt tegel; två större ekonomibyggnader av trä, rödfärgade.

157. Äng 2:1. Ladugård av tegel och trä från 1909, nedre delen synligt rött tegel, övre delen stående slät panel, rödfärgad, korrugerad grå plåt; magasin och vagnbod av timmer i två våningar från 1800-talets slut, rödfärgad locklistpanel med vita hörn och omfattningar; ytterligare en ekonomibyggnad av timmer i 1 ½ våning rödfärgad locklistpanel.

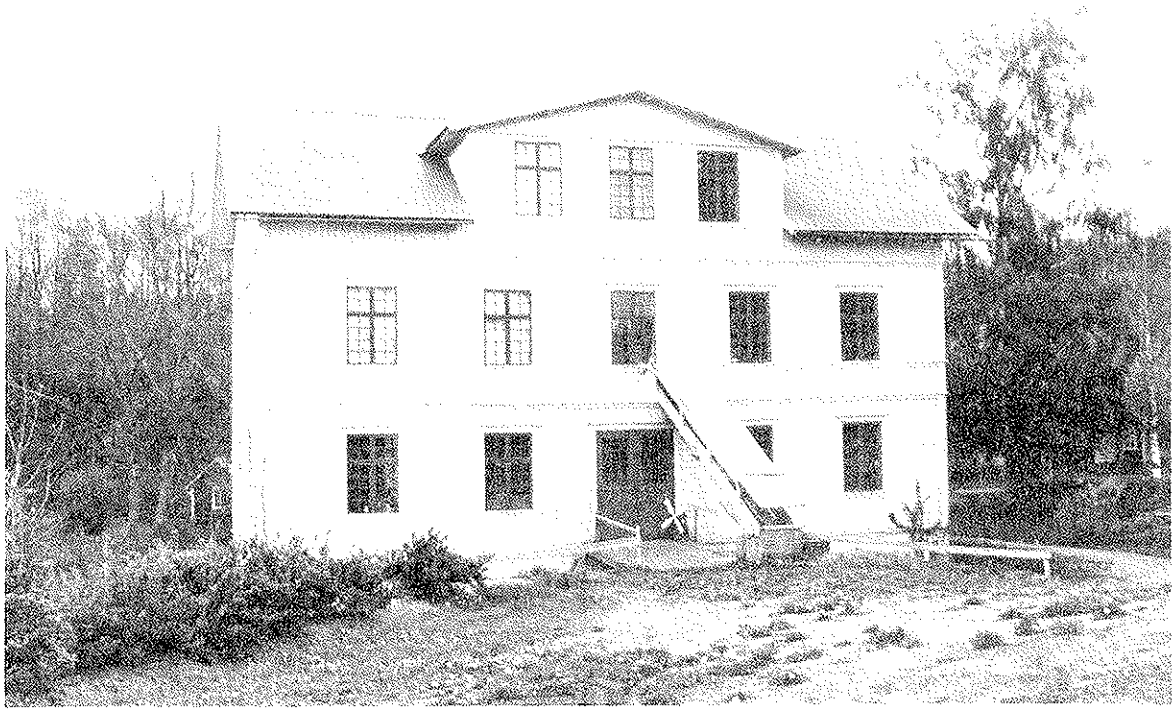

ALBOGA KVARN, ÖLMSTAD SOCKEN

LJUNGARUMS FÖRSAMLING

228

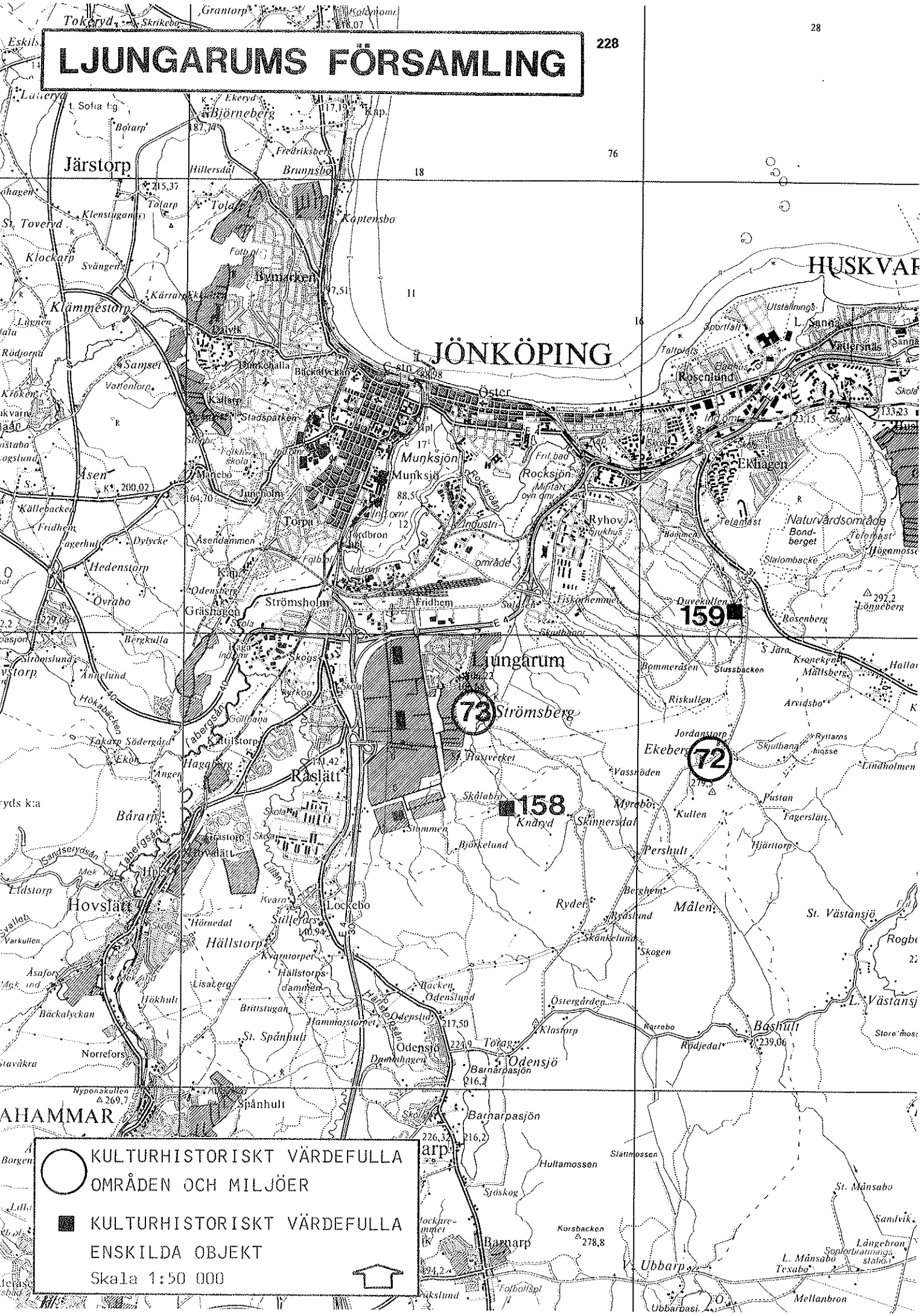

LJUNGARUMS FÖRSAMLING, områden

72. Ekeberg - Jordanstorp

Fastigheter: Stg 193 och 192

Beskrivning: Ekeberg och Jordanstorp är belägna på en höjdsträckning i ett öppet odlingslandskap. Huvudbyggnaden på Ekeberg utgörs av ett tvåvånings trähus ritat av Birger Damstedt, Huskvarna 1899. Huset är reveterat, beige, slät puts, balkongräcken, förstukvistar och burspråk i trä, brunmålade, tvåkupigt rött taktegel. Interiört finns till största delen originalinredningen bevarad, såsom träpaneler, parkettgolv, dörrar, kakelugnar, tak m m.

Huset omges av en större igenvuxen trädgård. På andra sidan vägen ligger ett timrat magasin i 2 ½ våning från 1800-talets mitt, rödfärgat.

Jordanstorps manbyggnad utgöres av 1 ½ vånings timrat hus, typ troligen salsbyggnad, från slutet av 1700-talet eller tidigt 1800-tal. Fasaderna är klädda med rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, sen förstukvist, sadeltak med rött enkupigt tegel.

Tidigare utredningnar: Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för nordvästra och sydvästra bandet, Jönköpings läns museum 1978.

Säkerställande: Restriktivitet mot förändringar av byggnaderna. Restriktivitet mot och anpassningskrav på eventuellt tillkommande bebyggelse. Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

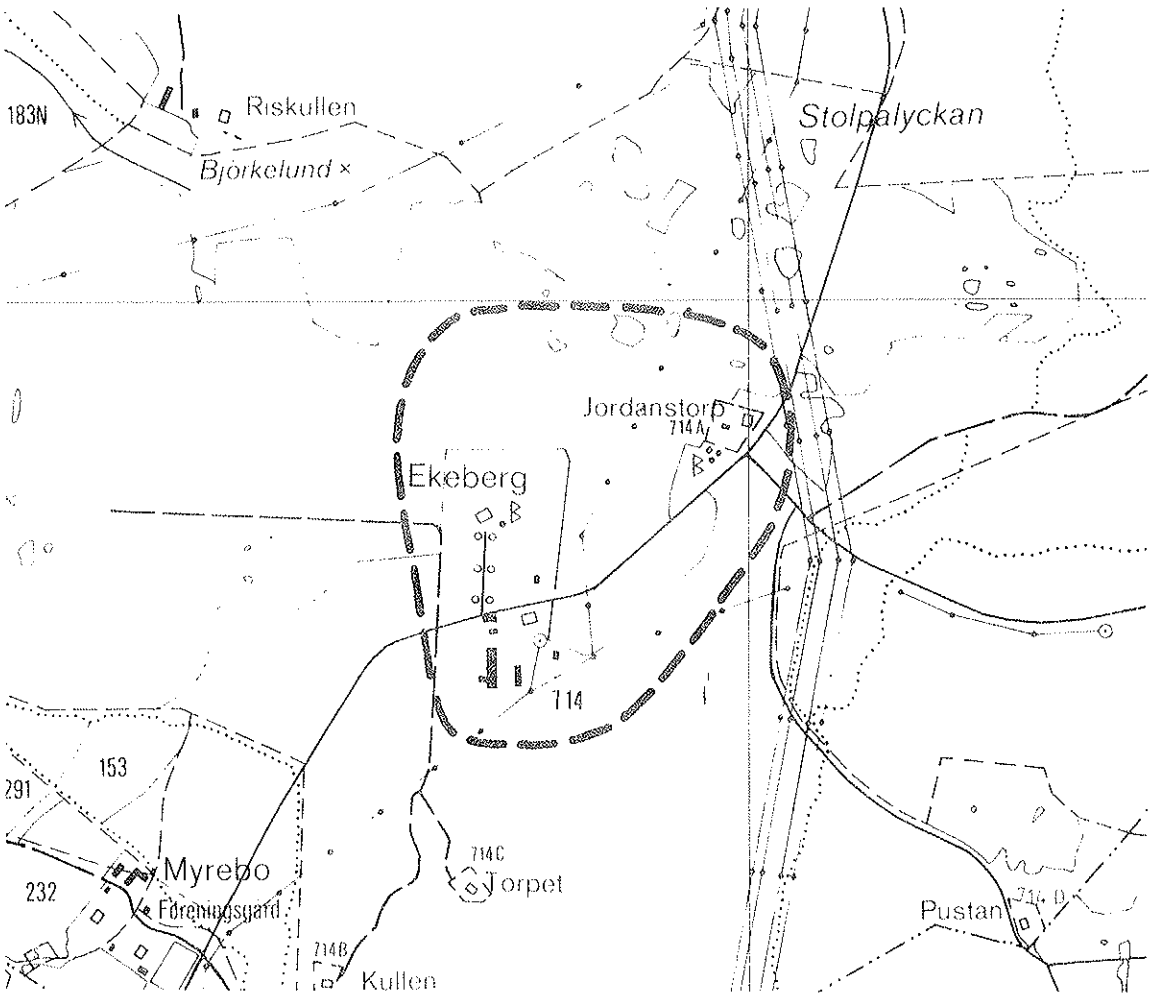

73. Strömsbergs gård

Fastighet: Stg 183

Beskrivning: Strömsbergs gård omges av ett öppet odlingslandskap med åkermark närmast gården, i öster efter åkermarken vidtar lövskog och blandskog på sluttning upp mot öster.

Gården består av ett stort antal byggnader. Den stora säteribyggnaden i timmer är uppförd 1747 och den byggdes senare ihop med en flygelbyggnad från 1700-talets slut. På 1850-talet genomgick huset en ombyggnad i nygotisk stil och då reveterades fasaderna. I huset finns delar av inredning från 1700 - och 1800-talen bevarade. Kring huvudbyggnaden är anlagd en stor park, vars äldsta delar är i barockstil och som senare huvudsakligen utformats i engelsk stil. I parken ligger en flygelbyggnad från 1800-talets mitt i sten och här finns även växt- och trädgårdshus. Bland ekonomibyggnaderna märks den stora u-formade ladugården och en magasinsbyggnad som båda är uppförda på 1800-talet. Det finns vidare flera arbetarebostäder från 1800-talet och 1900-talet. I anslutning till gården i söder finns en damm. En kulle i parken nordväst om huvudbyggnaden kan vara en bronsåldershög. Huvudbyggnaden genomgick en grundlig upprustning 1986 varvid bl.a. flygeln revs och fasaderna återfick sin panel efter förebild av bevarade partier och målades i varm ljusgrå ton.

Tidigare utredningar: Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för Huskvarna, Jönköping och Ljungarum, Rapport nr 4 1982. Naturinventering 1980.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändring av byggnaderna. Tillkommande bebyggelse bör endast medges - och då med krav på anpassning - om den tillgodoser befintligt jordbruks behov. Byggnadsminne 1988.

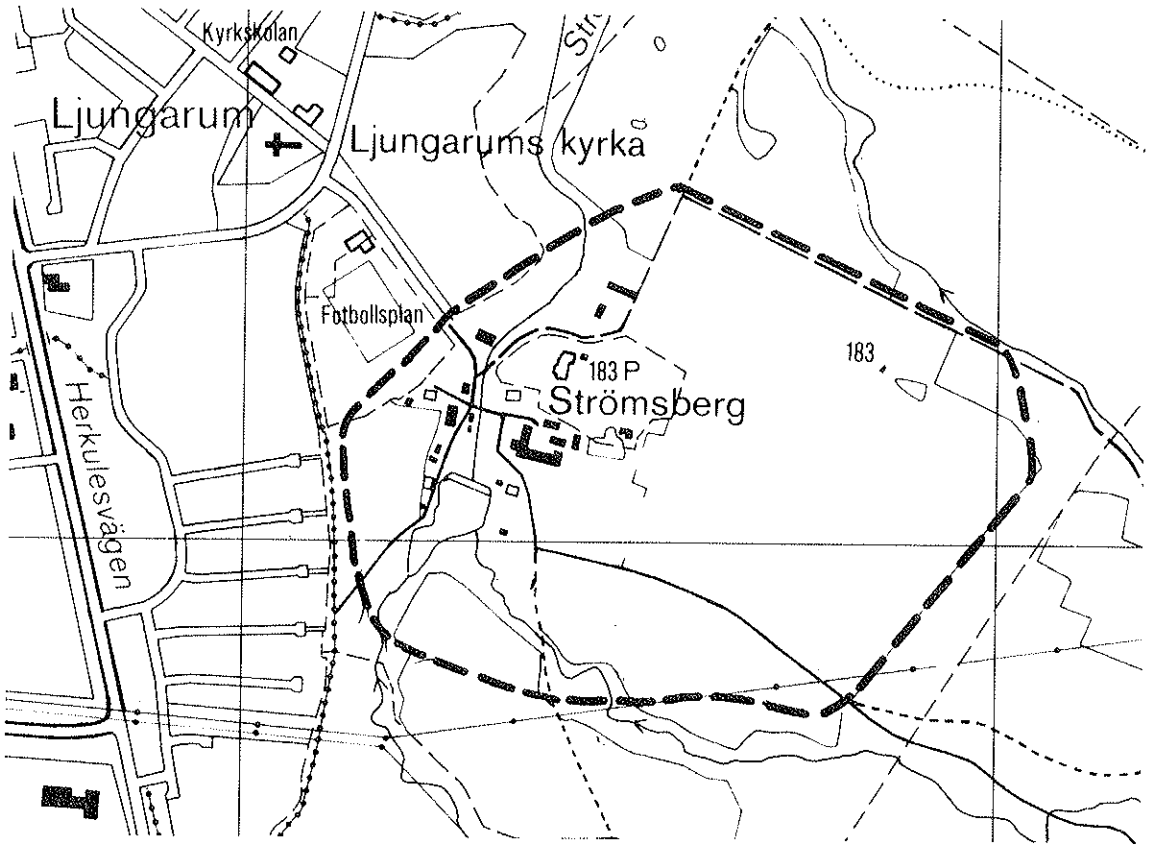

LJUNGARUMS FÖRSAMLING, objekt

158. **Stg 189, Skålabro:** Gården är belägen på en västsluttning alldeles intill sockengränsen mot Barnarp och mot väster omges av ett öppet odlingslandskap. Manbyggnaden utgöres av en knuttimrad byggnad av typ tvillingstuga i 1½ våning från 1840-talet, rödfärgad locklistpanel med vita omfattningar, halvmåneformade fönster i övervåningen. Väster om föregående byggnad ligger en öppen trädgård som avslutas mot ekonomigården med staket. Ekonomibyggnaderna består av magasin, bod och ladugård, samtliga rödfärgade.

159. **Stolpalyckan, stg. 200 och 201.** Fastigheten omges av ett öppet odlingslandskap som börjar slutta uppåt mot öster. Två stycken trävillor i nationalromantisk anda från 1910-20-talen; rödfärgad liggande panel med vita hörn, omfattningar m.m., smårutade fönster, tegeltak, glasade verandor. Troligen är båda arkitektritade. De omges av trädgårdar. Båda husen är tidstypiska.

SOFIA FÖRSAMLING

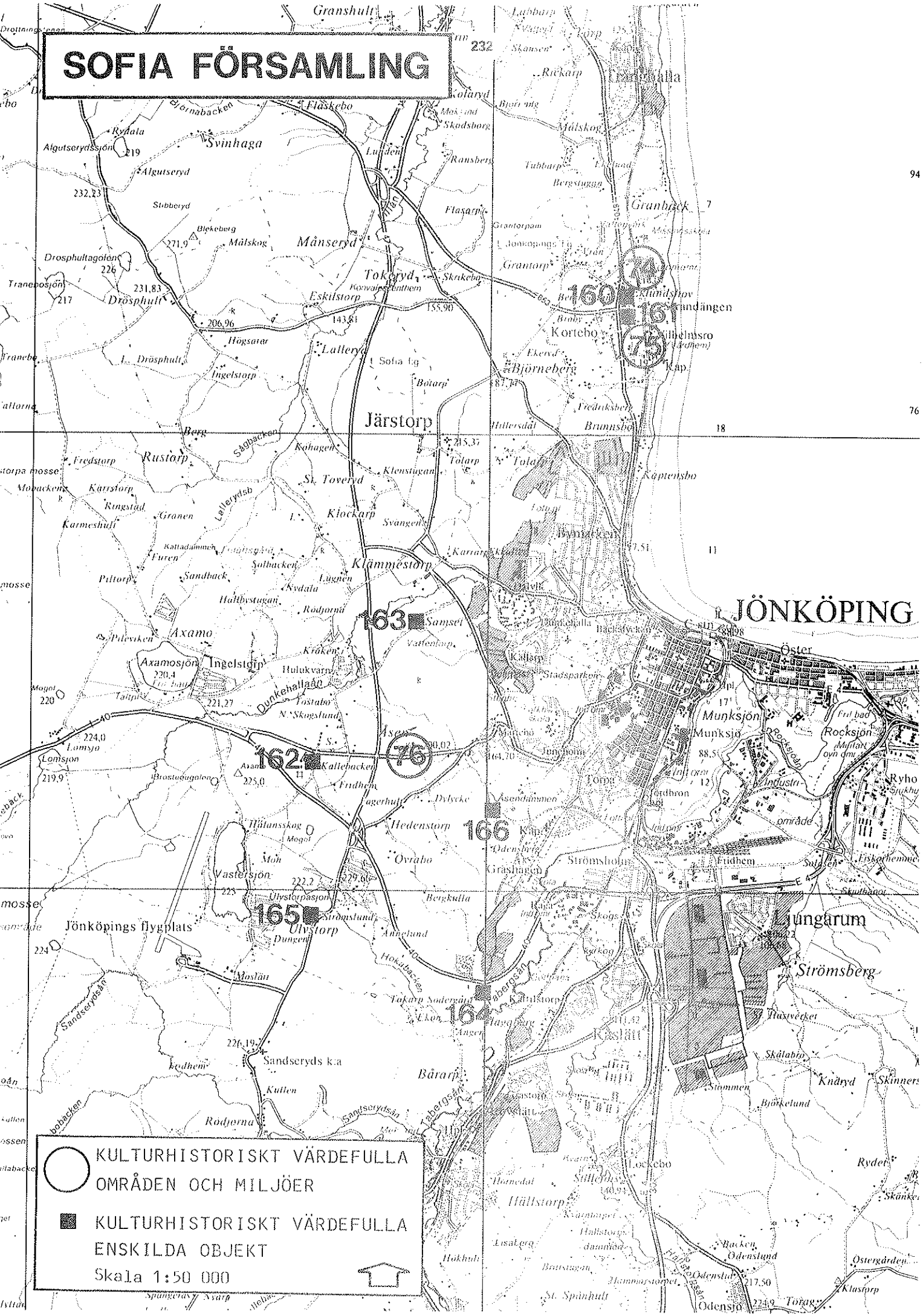
Granshult
Svinhaga
Algutseryd
Stubberyd
Blekeberg
Drosphultagolen
Drösphult
Tranesjön
Månseryd
Tokaryd
Eskilstorp
Lallerya
Järstorp
Rustorp
Klockarp
Klämmestorp
Axamo
Axamosjön
Ingelstorp
Samsei
Kallebacken
Hedenstorp
Vastersjön
Ulvstorp
Jönköpings flygplats
Sandseryds k:a
Bårarp
Rödjerna
Grantorp
Granbäck
Kortebo
Björneberg
Kaptensbo
JÖNKÖPING
Öster
Munksjön
Rocksjön
Ryho
Ljungarum
Strömsberg
Kaslätt
Hällstorp
Odensjö
Knäryd
Skinnerstorp
Ryde
Östergården
Klasstorp
St. Spinhult
Hökhult
Lockebo
Stillefors
Hamnarstorpet
Backen
Odenslund
Torsg
Fridhem
Strömsholm
Grashagen
Bergkulla
Ålsjö
Hulukvarn
Kråken
Tostabo
Dunkehallaån
Lomsjön
Brostugagolen
Hålansskog
Moh
Ulvstorpsjön
Strömslund
Dungen
Moslätt
Sandserydsån
Tabergsån
Hokabacken
Takarp Södergård
Ekon
Ängen
Kullen
Rydala
Algutseryd
Svinhaga
Flaskebo
Skodsborg
Ransberg
Tubbarp
Bergstugan
Flasarp
Grantorpsjön
Jönköpings l:n
Grantorp
Skinkebo
Konvaljeenthem
Eskilstorp
Högsarar
Ingelstorp
Sofia f:g
Botarp
Berg
Sågbacken
Kohagen
Klenstugan
St. Toveryd
Lallerydsb
Karrstorp
Ringstad
Karmeshult
Granen
Furen
Kattadammen
Solbacken
Sandback
Pilttorp
Lugnen
Rydala
Hallbystugan
Rödjorna
Pilevsken
Hulukvarn
Tostabo
N. Skogslund
Asen
Lagerhult
Dylycke
Asendammen
Junghoma
Torp
Fordbron
Industri-
område
Fridhem
Solgen
Fiskarhemmet
Skutbanet
Ålsjö
Skogs
Hagaberg
Hasvecket
Skålabro
Knäryd
Skinnerstorp
Stommen
Björkelund
Ryde
Skänke
Backen
Odenslund
Hammarstorpet
Boristugan
Hällstorp
Lisakerg
Hamnedal
Stillefors
Lockebo
Kaslätt
Hagaberg
Ålsjö
Bårarp
Rödjerna
Sandseryds k:a
Fridhem
Kullen
Moslätt
Dungen
Ulvstorp
Strömslund
Jönköpings flygplats
Lomsjön
Axamosjön
Ingelstorp
Vastersjön
Hedenstorp
Kallebacken
Samsei
Klämmestorp
Klockarp
Rustorp
Järstorp
Tokaryd
Drösphult
Drosphultagolen
Tranesjön
Algutseryd
Svinhaga
Rydala
Granbäck
Grantorp
Kortebo
Björneberg
Kaptensbo
Brunnsbo
Fredriksberg
Hillersdal
Tolarp
Klenstugan
Svangen
Karrarp
Kallarp
Stadsparken
Backalycken
Bankekalla
Vallenlorp
Ryd
Ekeryd
Ålsjö
Ryd
Ålsjö
Ålsjö
Ålsjö

SOFIA FÖRSAMLING, områden

74. Eklundshovs koloniområde

Fastigheter: Stg 3 och 5.

Beskrivning: Koloniområdet är beläget på ett plant område mellan järnvägen Falköping-Jönköping och Vätterns strand. Det omges av åkerfält och tomtmark på tre sidor och i öster mot Vättern ligger en lövskogsdunge med stort inslag av ek.

1928 började koloniområdet iordningställas. Det indelades till kvarter med 57 lotter om vardera ca 400 m^2, varav två lotter avsattes till en gemensam lekplats. Stugorna skulle uppföras efter typritningar som var godkända av byggnadsnämnden och 1929 tog stadsarkitektkontoret fram mönsterritningar till sex olika stugor, de minsta med en yta på 17 m^2. De var inredda med ett rum och kök eller kokvrå med vedspis samt en liten kvist eller veranda. En förutsättning vid anläggandet av Eklundshovs koloniområde var att områdets angelägenheter skulle skötas av en koloniförening och 1929 bildades Eklundshovs koloniträdgårdsförening, som alltsedan dess har verkat för kolonisternas trevnad.

Kolonistugorna ligger utefter tre huvudvägar och tomterna är likartade till storleken. De flesta husen är uppförda på 1920- och 1930-talen. Byggnaderna uppvisar en mycket enhetlig byggnadsstil och volym ännu idag. Det är trähus i en våning. De rödfärgade byggnaderna dominerar men det finns också inslag av ljusmålade fasader. Byggnaderna omges av mindre trädgårdar som har en riklig vegetation av såväl träd som buskar. Detta ger området en lummig trädgårdskaraktär.

Eklundshovs koloniområde är ett av de äldsta enhetligt uppförda koloniområdena i Jönköpingstrakten och är mycket väl bibehållet.

Tidigare utredningar. Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för Nordvästra och Sydvästra banden i Jönköpings kommun, Jönköpings läns museum 1978.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändring av byggnaderna. Området föreslås säkerställt i detaljplan. Område av riksintresse. Skyddsbestämmelser i detaljplan.

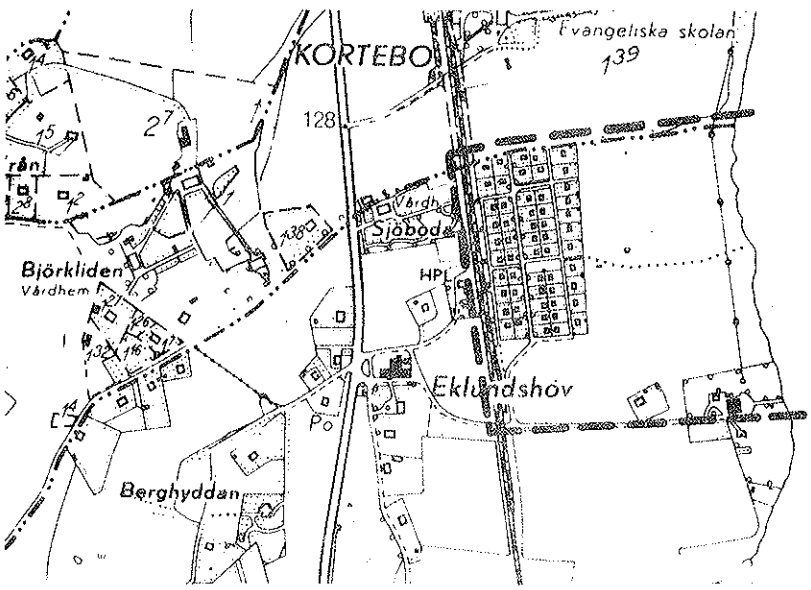

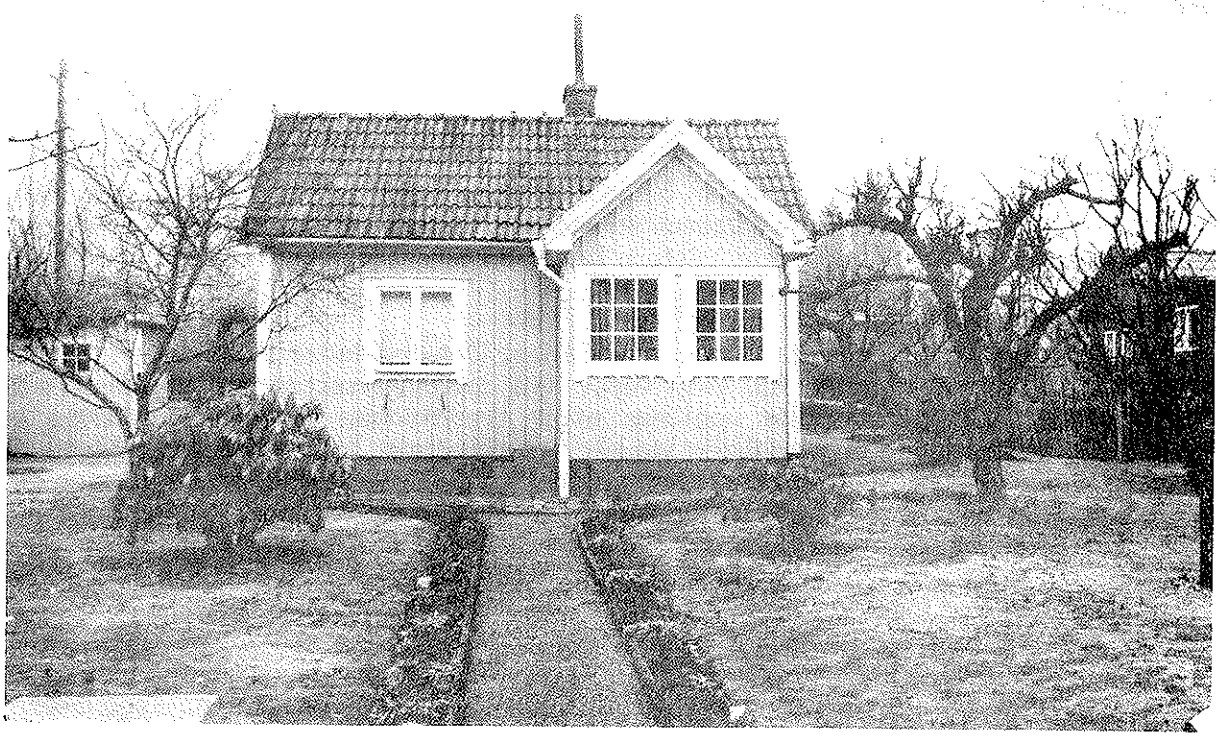

EKLUNDSHOVS KOLONIOMRÅDE, SOFIA FÖRSAMLING

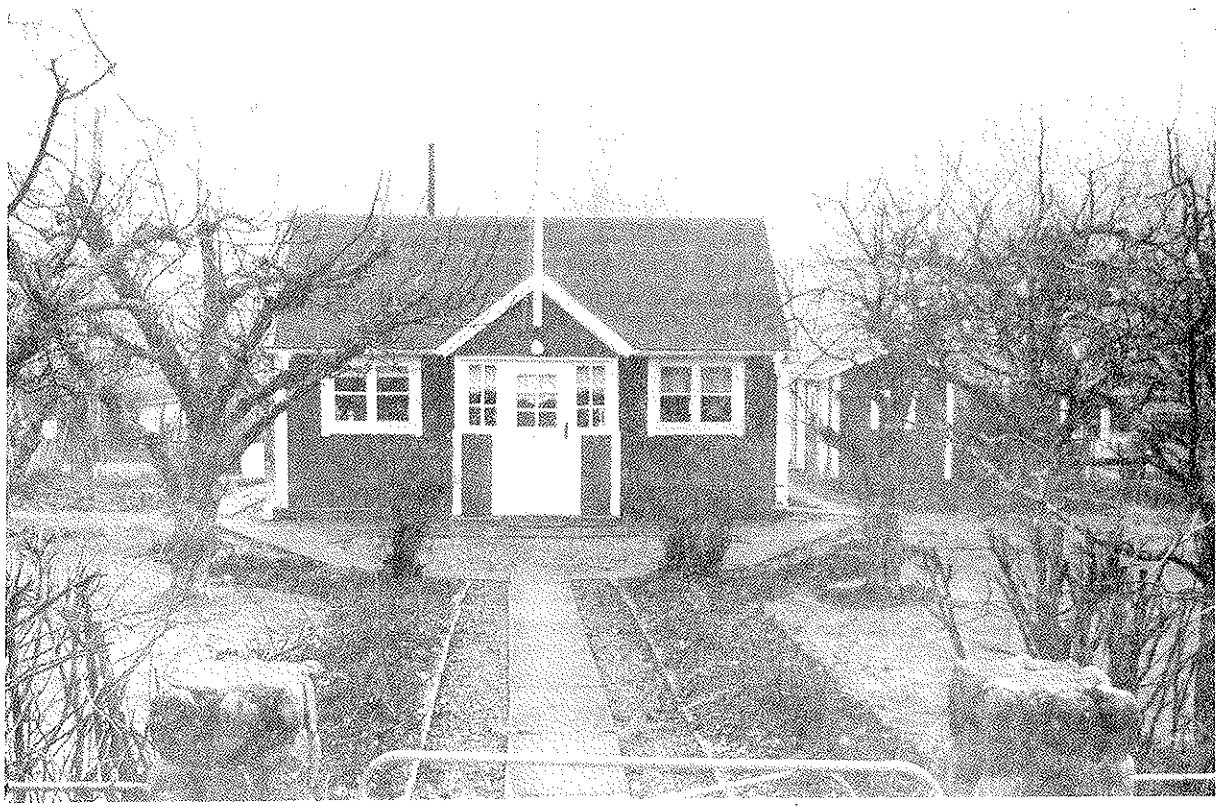

EKLUNDSHOVS KOLONIOMRÅDE, SOFIA FÖRSAMLING

75. Norra klinikerna, Vilhelmsro

Fastigheter: Stg 59 och 60.

Beskrivning: Sjukhusområdet är beläget i ett öppet odlingslandskap omgivet av åkerfält, villabebyggelse och med lövskogsinslag.

På området finns en rad byggnader för olika ändamål och från olika tider, 1870-1970-talet. Sjukhuset grundades 1874 som hem för hemlösa och handikappade barn. Initiativtagare var Ebba Ramsay. Det ursprungliga patienthemmet var och är "Minnet" från 1874 dit de första patienterna kom, en timmerbyggnad i 2 våningar med rödfärgad locklistpanel och vita knutar och omfattningar, vitmålad förstukvist. Utvidgningen av sjukhuset skedde med byggnaden "Hoppet" 1879, idag rivet. 1909 bildades en förening som ekonomiskt stod bakom en anstalt för epileptiskt sjuka barn och så småningom gjordes Vilhemsro om till enbart epileptikersjukhus . På 1930-talet tillkom nya sjukhusbyggnader likaså på 1950- och 1970-talen.

I områdets östra del mot Vättern ligger sjukhuskapellet, Ceciliakapellet, omgivet av en kyrkogård. Det är en mindre tegelbyggnad med centralkyrkoplan, uppförd 1880-81 efter ritningar av L. Kellman. Den genomgick en restaurering 1963 varvid tegelfasaderna slammades och målades vita. Interiören har endast genomgått smärre förändringar sedan byggnadens tillkomst. På kyrkogården finns bland andra sjukhusets grundare Ebba Ramsays grav.

Tidigare utredningar: Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för Nordvästra och Sydvästra banden i Jönköpings kommun, Jönköpings län museum 1978.

Säkerställande: Stor restriktivitet mot förändring av byggnaderna. För kapellet gäller kulturminneslagen 1988:950, kap. 4. Skyddsbestämmelser eller utökad bygglovplikt i detaljplan.

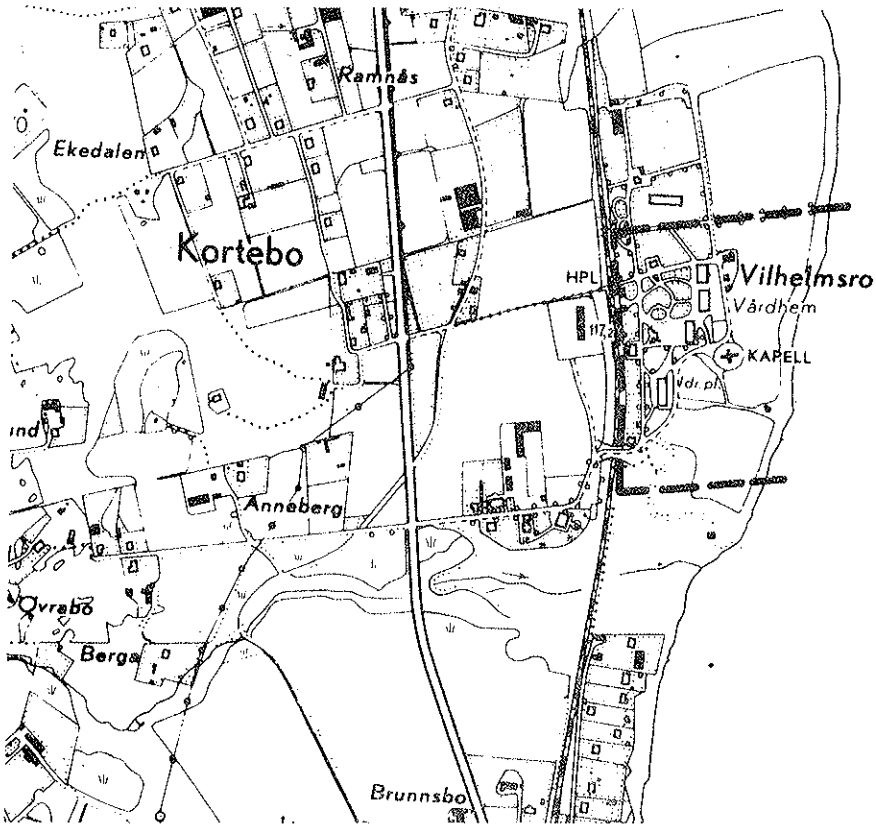

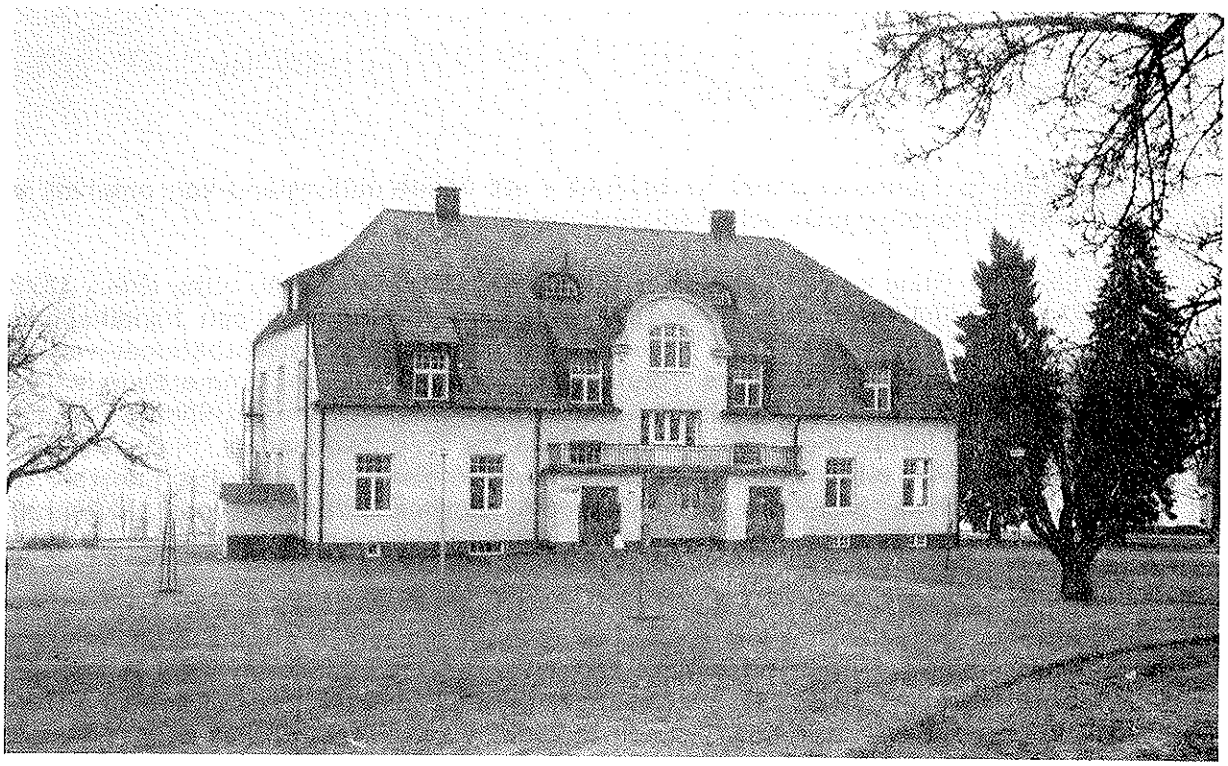

WILHELMSRO, SJUKHUSBYGGNAD FRÅN 1930-TALET, SOFIA FÖRSAMLING

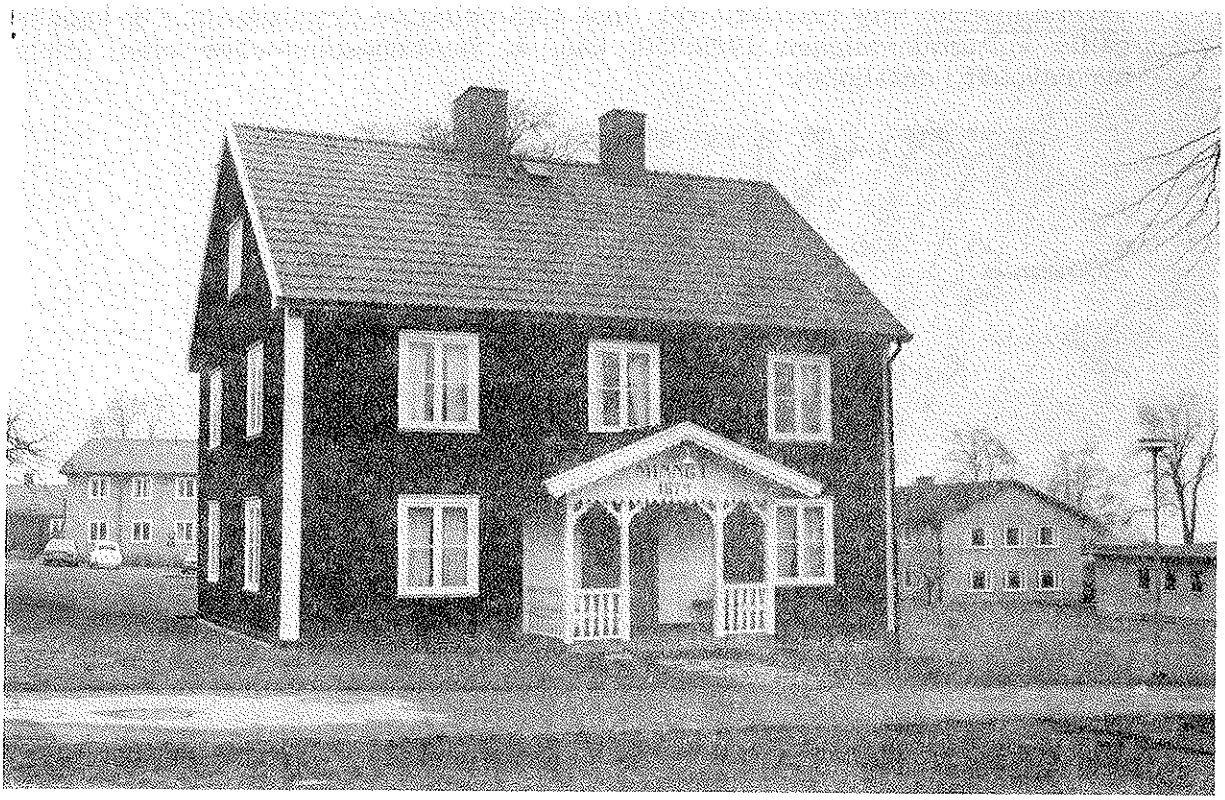

VILHELMSRO "MINNET", SOFIA FÖRSAMLING

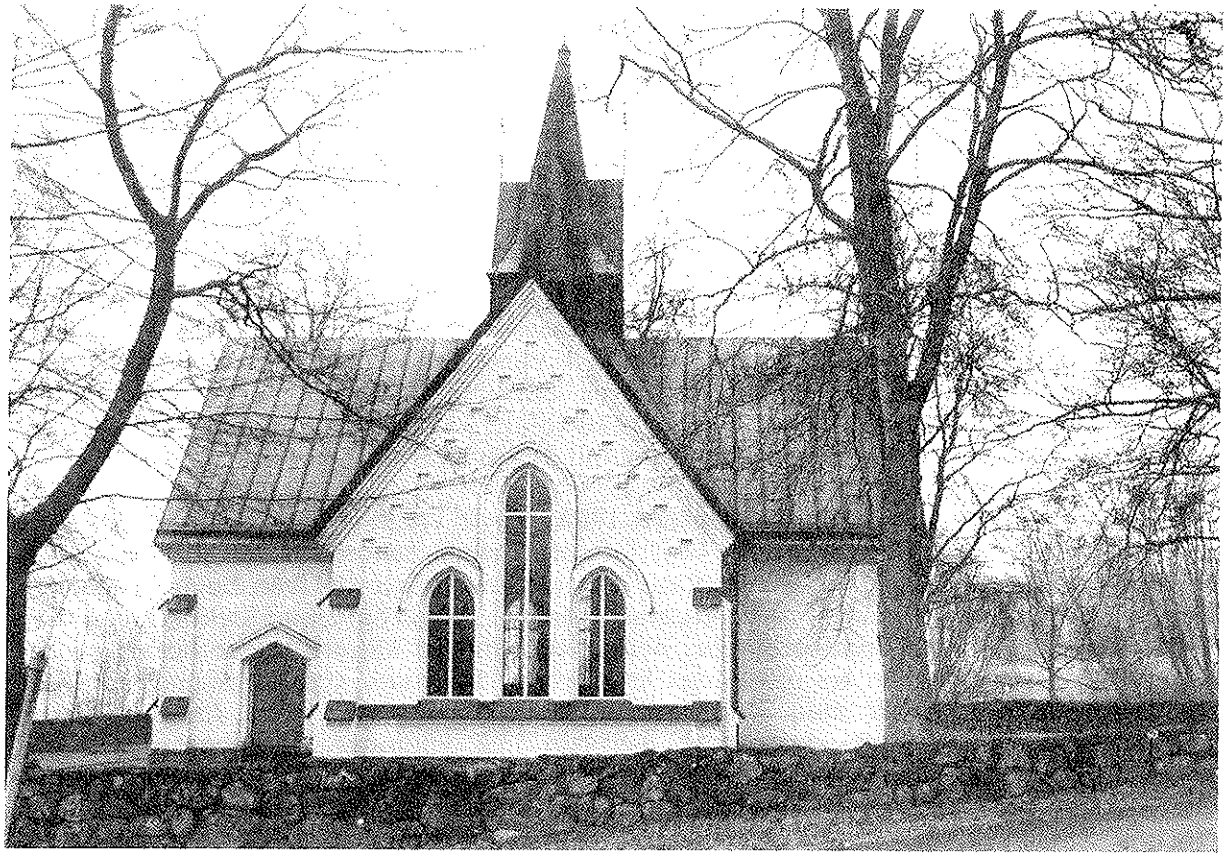

VILHELMSRO, CECILIAKAPELLET, SOFIA FÖRSAMLING

76. Åsens gård

Fastigheter: Åsen 1:2

Beskrivning: Åsens gård är belägen invid den gamla infartsvägen till Jönköping från väster. Anläggningen ligger på en höjd och omges av öppen odlingsmark med inslag av blandskog, svagt kuperad åker- och betesmark.

Åsens gård omnämns första gången 1593 då fogden över Mo och Tveta härad Peder Andersen står som ägare. Hovrättsassessorn Peter Dober fick Åsen 1647 som vederlag för en tidigare förläning i Värmland. Efter hans död förlänades gården till hans barn men bortbyttes till Olof Gammal (senare adlad till Ehrencrona) vars säteri den var på 1670-talet. På 1680-talet indrogs gården till Kronan för att sedan fungera som rusthåll åt kavalleriet.

Huvudbyggnaden är troligen uppförd 1784, har 2 våningar, av timmer, gulbeige spritputs, vita fönsterbågar, kraftigt profilerad takgesims, brutet tak med avvalmade gavelspetsar, svart plåt, fronton; rakt västerut från huvudbyggnaden ligger ett timrat envånings bostadshus från ca 1800, rödfärgad locklistpanel med vita knutlådor och omfattningar, brutet tak, murad källare under huset; sydost om huvudbyggnaden en envånings knuttimrad byggnad, typ parstuga, rödfärgat bart timmer, åstak med idag rött enkupigt tegel (takstickor finns bevarade under); ålderdomligt knuttimrat magasin i 2 våningar, rödfärgat med vita knutlådor och omfattningar, svarta portar och luckor, enkupigt rött tegel; bland övriga byggnader kan nämnas stall och vagnsbod av timmer, rödfärgade; ladugård av stolpkonstruktion med stående slät rödfärgad panel; vid landsvägen ligger ett f.d. mejeri, av tegel, en våning, vitputsat.

Tidigare utredningar: Stor restriktivitet mot förändringar av byggnaderna. Tillkommande bebyggelse bör endast medges - och då med krav på anpassning - om den tillgodoser befintligt jordbruks behov. Områdesbestämmelser med utökad bygglovplikt.

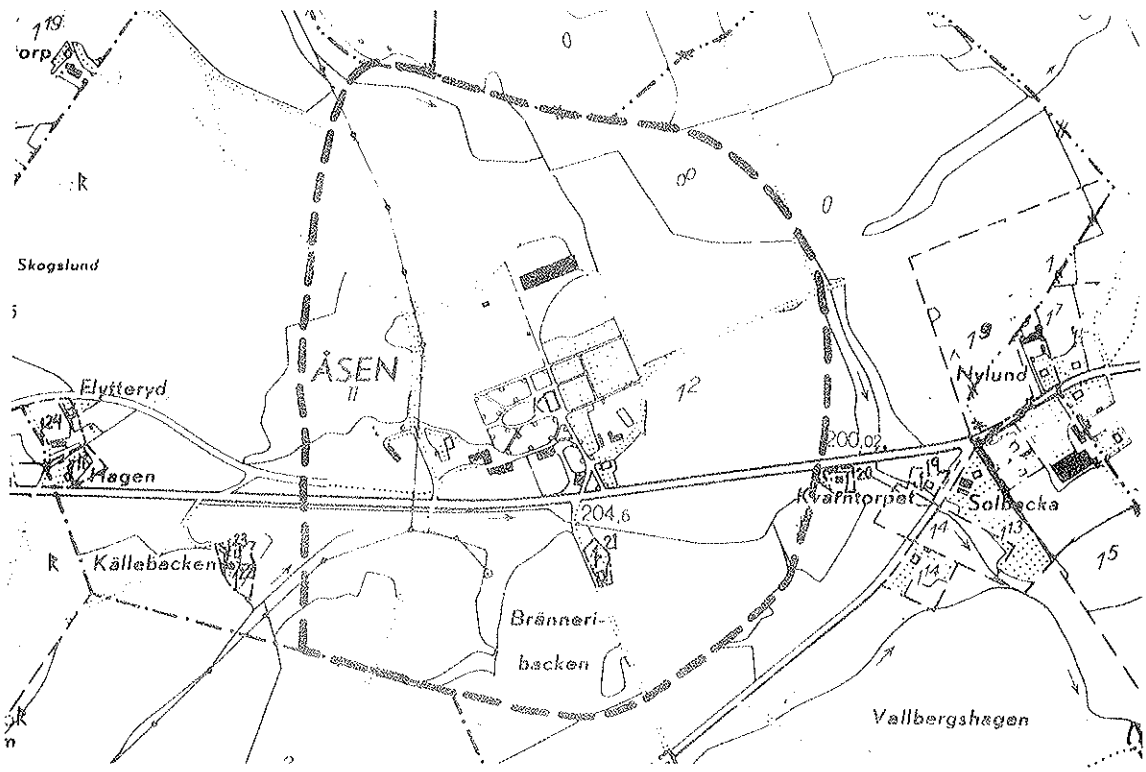

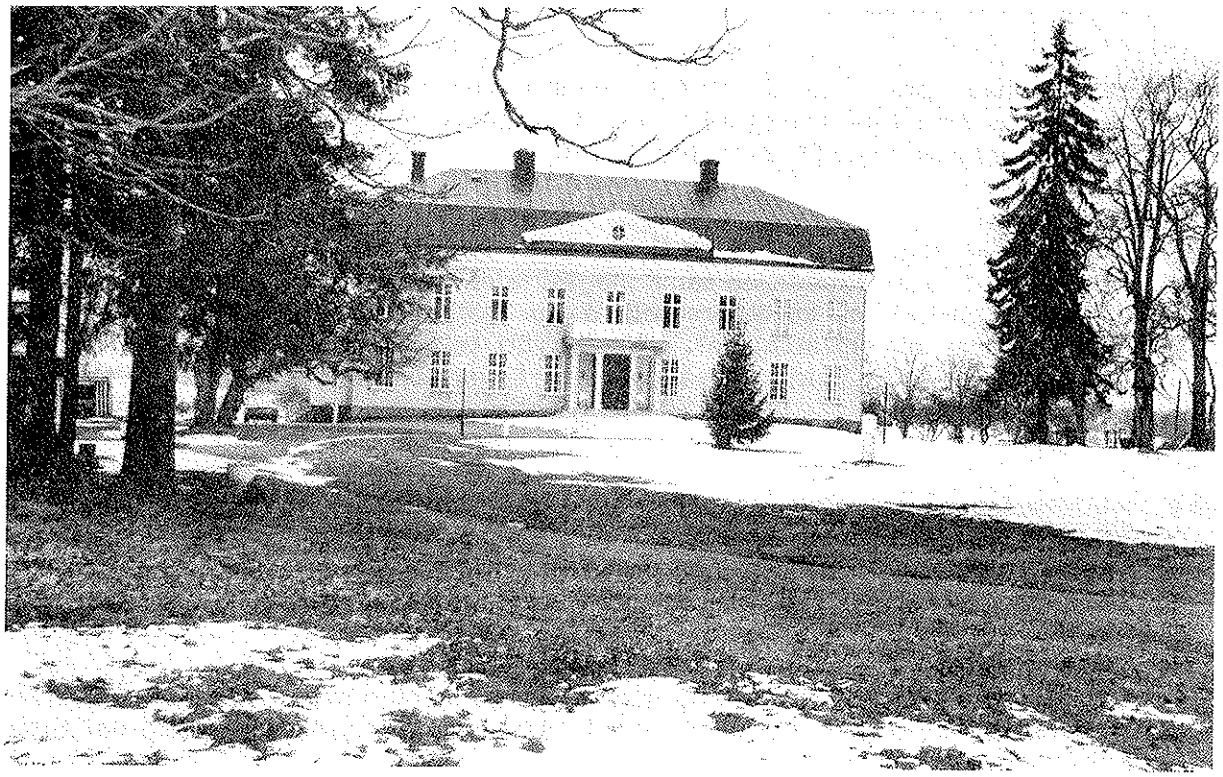

ÅSENS GÅRD, HUVUDBYGGNADEN, SOFIA FÖRSAMLING

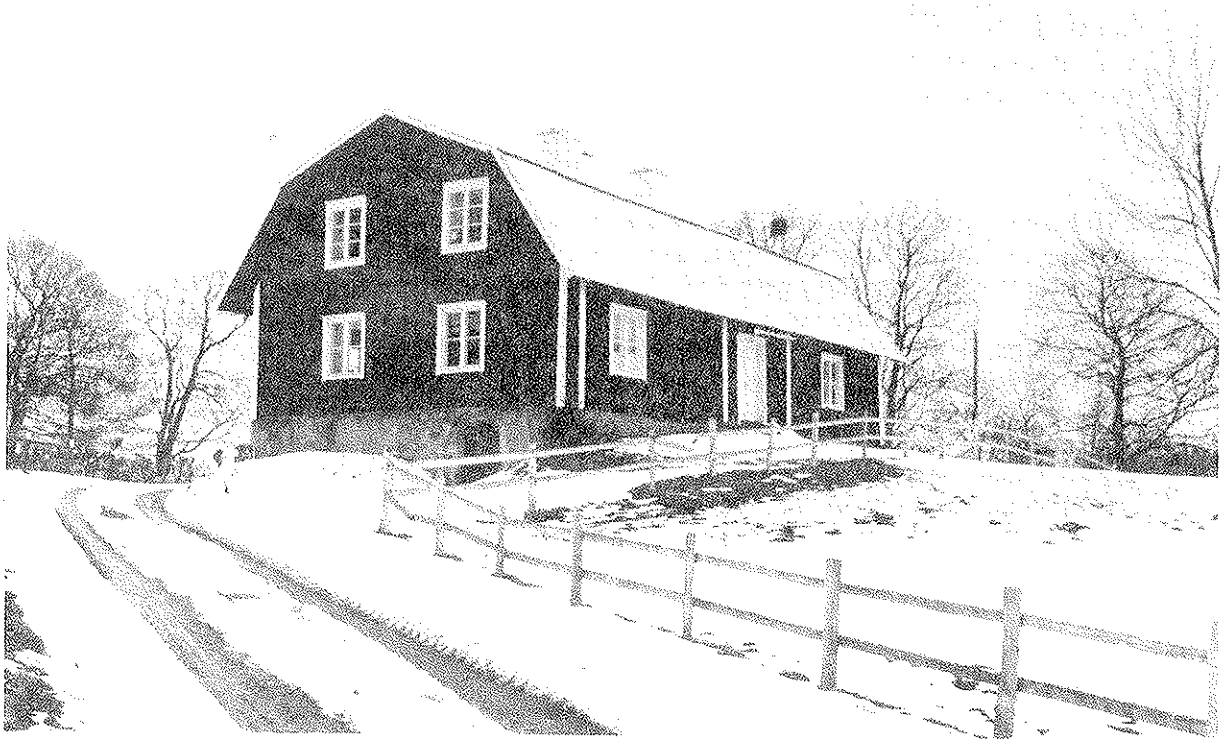

ARRENDEBOSTAD PÅ ÅSENS GÅRD, SOFIA FÖRSAMLING

SOFIA FÖRSAMLING, objekt

160. Eklundshovs gård. (stg 6 G) f.d. manbyggnad på gården, 2-vånings timrat bostadshus från 1800-talets mitt, gul locklistpanel med vita knutar och omfattningar, sadeltak med rött tvåkupigt tegel.

161. Kortebo f.d. station. (stg. 6 H) Byggnad av trä i 1 våning, bostadsdel och f.d. väntsal med biljettexpedition samt magasinsdel med ställverk, idag ordningställd delvis till bostad och konstnärsateljé i f.d. ställverksdelen; rödfärgad lockpanel med vita hörn och omfattningar, enkupigt rött taktegel, ytterdörrar med speglar. Interiört har golv, delar av väggpaneler bevarats, rumsindelningen i stort är bevarad likaså.

162. Källebacken, Åsens gård. (fast. beteckn. 1:23) Torp under Åsens gård, beläget på en liten höjd alldeles intill Västerleden, 1-vånings knuttimrad parstuga, rödfärgad locklistpanel med knutlådor, vita omfattningar runt småspröjsade fönster, förhöjt parti över dörr, åstak med rött enkupigt tegel, troligen från 1700-talets slut.

163. Samsets gård. (stg 61 A) Samsets gård ligger på en höjd ovan Dunkehallaån och är omgiven av öppen odlingsmark. Huvudbyggnadens mittparti och äldsta del torde vara från 1700-talet, men den erhöll sin nuvarande empirprägel vid en om-och tillbyggnad på 1830-talet. Mittpartiet i 2 våningar omges av två lägre sidobyggnader s.k. pocher. Fasaden har gul locklistpanel, prydd med tandsnitt vid takfoten. Taket är täckt med svart plåt. De två flygelbyggnaderna har äldre stilprägel och troligen sitt ursprung i 1700-talets senare del. De har likaså gul locklistpanel och brutna tak med enkupigt rött tegel. Gården renoverades genomgripande 1978.

164. Tokarp Södergård. (stg. omr. 1433) Gården ligger i ett öppet kuperat odlingslandskap med åkrar och lövträdsdungar. Manbyggnaden utgöres av ett 1 ½ vånings timrat hus, vit locklistpanel, stomme från omkring 1800. Huset flankeras av två timrade byggnader, varav det ena har varit magasin, bart rödfärgat timmer, troligen uppförda på 1800-talets början.

165. Ulfstorps gård, Ulfstorp 1:7. Gården är belägen vid Ulfstorpssjön och omges av ett öppet odlingslandskap med åkerfält. Gården kan räknas till en av de äldre sätesgårdarna i Jönköpingstraken. Huvudbyggnaden utgöres av en större timmerbyggnad i 2 våningar, och denna stod klar 1768. Den är klädd med vitmålad locklistpanel och huset har sadeltak. Invändigt finns ett flertal kakelugnar av 1700-talstyp. Huset ritades av stadsbyggmästaren i Jönköping Lars Wickman omkring 1760. Norr om huvudbyggnaden finns ett timrat hus, ursprungligen en parstuga i 1 ½ våning, senare påbyggd till full 2-vånings byggnad, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, 1700-tal i stommen och påbyggd på 1800-talets andra hälft. Ekonomibyggnad av trä från 1926.

166. **Åsendammarna.** (Åsen 1:12, Källorna 1:1, Stg 1296, 1419-21, 1444). Jönköpings gamla vattenverks dammanläggningar är anlagda i Junebäckens ravin på gården Åsens ägor. De tillkom på 1860-talet då Jönköping fick sin centrala vattenledning. Anläggningen omges av en naturpark med barr- och blandskog. Stora reservoaren är ännu intakt och har en hög stödmur av huggen sten. I öster nedanför denna, ligger flera dammar som alldeles nyligen har återställts. Hela området kallas i dag Vattenledningsparken och är i dag helt återställd. När vattenverket anlades var det ett av Sveriges första stora vattenverk.

SAMSETS GÅRD, SOFIA FÖRSAMLING

KÄLLOR OCH LITTERATUR

Inventeringar och utredningar

Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för del av generalplaneområdena Nordvästra och Sydvästra banden i Jönköpings kommun, Jönköpings läns museum 1978.

Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för del av Östra Vätterstrandsområdet i Jönköpings kommun, Jönköpings läns museum 1978.

Miljöer och större områden av betydelse för kulturminnesvården. Förarbeten för fysisk riksplanering underlag nr 23, 1973.

Naturinventering, Jönköpings kommun, 1980.

Prästgårdsinventering i Växjö stift 1977. Rapport Jönköpings läns museum 1977.

Översiktlig fornlämningsanalys, Jönköpings län. Riksantikvarieämbetet 1981.

Arkiv

Jönköpings läns museum.

Litteratur

Almqvist, Joh. Ax. Frälsegodsen i Sverige under storhetstiden. Fjärde delen. Småland. Band 3 Säterier. Stockholm 1976.

Bjurulf, H. Sandseryd. En Smålandssockens krönika genom 200 år. Jönköping 1944.

Björkman, R. Tenhults herrgård 1542-1911. Jönköping 1912.

Carlsson, E. Bottnaryd - en sockenbeskrivning från äldre tider till 1900-talets början. Jönköping 1952.

De tre - Lekeryd, Järsnäs, Svarttorp. Utgiven av Lekeryds hembygdsförening. Jönköping 1972.

En Bok om Småländskt kultur- och näringsliv. Jönköping 1946.

Grennfelt, T. Ett sekel i Grännabygden. Gränna 1957.

Jönköpings stads historia, del III. Värnamo 1971.

Kulturminnen. Sevärt och skyddsvärt i Jönköpings län. Jönköpings läns museum och länsstyrelsen i Jönköpings län. Jönköping 1979.

Lindahl, G. Högkyrkligt, lågkyrkligt, frikyrkligt i svensk kyrkoarkitektur. Stockholm 1955.

Nittio torp i Norra Unnaryd. Wallgårda hembygdsförening. Gislaved 1977.

SKÄRSTADS SOCKEN, objekt

128. Alarp 1:7. Ensamliggande torpställe vid vägkrök omgivet av blandskog, enkelstuga av timmer i 1 ½ våning från 1800-talets förra hälft, rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, halvmåneformade fönster i övervåningen, åstak med rött enkupigt tegel.

129. Edeskvarna 2:4. Tidstypisk gårdsanläggning från 1800-talets mitt, belägen i ett öppet odlingslandskap med åkermark; manbyggnad av timmer i 1 ½ våning, svagt ljusgrön locklistpanel, förstukvist, frontespis, tvåkupigt rött tegel; flankerande föregående byggnad bod av timmer i 1 våning, locklistpanel, rött enkupigt tegel samt f.d. bostadshus, idag garage och förråd, av timmer i 1 ½ våning, locklistpanel, rött enkupigt tegel.

130. Flättinge 6:1. F.d. mangårdsbyggnad, troligen från 1700-talets början, av timmer, av typ framkammarstuga, knutlådor, 1 våning, rödfärgad locklistpanel med vita omfattningar och vindskivor, sadeltak med rött enkupigt tegel; invändigt finns den fasta inredningen väl bevarad såsom målade väggfält i en kammare med bl a växt- och arkitekturmotiv. Nuvarande mangårdsbyggnaden är ursprungligen uppförd på 1700-talets senare del, fasaderna har senare ombyggts och nyligen tilläggsisolerats, men delar av ursprunglig inredning såsom kakelugnar finns kvar från byggnadstiden.

131. Hunneryd 1:9, Kaxholmen. En av de ursprungliga gårdarna i Kaxholmen; bostadshus av timmer i 1 ½ våning från 1880-talet, vit locklistpanel, förstukvist med lövsågeriarbete, sadeltak med rött lertegel, frontespis.

132. Sandvik 2:5 (f.d. 2:1). Nuvarande mangårdsbyggnad av trä från 1890-talet, 1 ½ våning, gråvit liggande fasspontpanel, frontespis, rött tvåkupigt tegel. Äldre manbyggnad av timmer i 1 våning från slutet av 1600-talet eller 1700-talets början, rödfärgad locklistpanel med vita omfattningar och knutlådor, pardörr med överljusfönster, sadeltak med rött enkupigt tegel, i behov av upprustning.

Persson, E. Mulseryds kyrka. Motala 1955.

Skärstadsboken. Skärstad hembygdsförenings årsskrift 1974, 1976, 1978, 1980, 1982.

Slott och herresäten i Sverige. Småland, Öland, Gotland. Malmö 1971.

Småländska gästgivaregårdar och skjutsstationer. Red. Christina Westerman. Skrifter utgivna av historiska föreningen i Kronobergs län 3. Växjö 1983.

Småländska kulturbilder. Brahehus-Lekdockor-Runstenar-Bebyggelse. Jönköping 1974.

Småländska kulturbilder. Hembygdsgårdar. Värnamo 1980.

Småländska kulturbilder. Före Jönköping. Uddevalla 1984.

Ström, T. Rogberga socken. Jönköping 1949.

Svarttorp i gången tid. Svarttorps hembygdsförening. Jönköping 1983.

Sveriges bebyggelse. Jönköpings län. Del III och IV. Uddevalla 1955-56.

Taberg. Samhällets samt yllefabrikens historia och utveckling genom tiderna. Minnesskrift. Jönköping 1945.

Tabergs bergslag. Tabergs hembygdsförenings årsskrift 1976 och 1982.

Ut i naturen. Naturguide för Jönköpings län. 1981.

Vejde, P.G. Riddersberg. Jönköping 1914.

Ölmstad hembygdsförenings årsskrift 1959 och 1980.

Örserum. En liten hembygdsskrift. Utgiven av Örserums hembygdsförening. Gränna 1979.